

DIFERENȚIEREA FORMELOR DE OPTIMIZARE A PROCESULUI DE PREDARE-ÎNVĂȚARE A ISTORIEI

În diversitatea școlară existentă, cu școli mai dotate sau mai puțin dotate, școli urbane sau școli sătești, cu elevi dotați și mai puțin dotați, profesorului îi revine datoria de a hotărî ce fel de metode de învățământ trebuie să aplice, cum trebuie să lucreze cu o clasă sau alta, cu unii sau alți elevi. Scopul nu poate fi altul decât determinarea unei învățări active în cazul fiecărui elev în parte, o participare efectivă a elevilor la desfășurarea procesului de învățământ. Nu ar fi normal ca profesorul să lucreze doar la nivelul celor câțiva elevi foarte buni dintr-o clasă, cum nu ar fi normal să lucreze și să organizeze munca la nivelul elevilor mediocri, chiar dacă aceștia vor fi mai mulți. Profesorului îi rămâne de ales calea cea mai eficientă – diferențierea formelor de activitate.

Tot mai mult în ultimul timp crește ponderea activităților frontale, independente și pe grupe a elevilor. La istorie, poate mai mult decât la alte discipline școlare, profesorul trebuie să folosească sistemul frontal, deoarece prin el poate realiza mai lejer, mai natural formarea noțiunilor și reprezentărilor elevilor, le va putea clarifica relațiile dintre faptele și procesele istorice, legăturile cauzale dintre ele și le va dirija cu succes formarea și dezvoltarea capacităților individuale.

Activitatea frontală este un mod de organizare a procesului didactic în cadrul căruia profesorul dirijează munca elevilor care efectuează ceea ce li se cere de către profesor. Rolul preponderent activ îl are profesorul. El lucrează concomitent cu întreaga clasă. Activitatea frontală poate fi organizată în predarea istoriei în următoarele situații:

a) Pentru ca elevii să-și însușească în mod sistematic fondul de cunoștințe esențiale de istorie.

b) Pentru a-i înarma pe elevi cu capacități și tehnici de muncă intelectuală, astfel încât să fie apți ca, după absolvirea școlii, să se cultive permanent. Elevii sunt învățați cum să se folosească de manualele de istorie, de lucrările de specialitate, să descifreze un text, să rezume, să conspiceze, cum să elaboreze un referat, o

Nina Petrovski, dr. conf.

lucrare, o schemă, cum să se pregătească pentru o lecție, pentru examen.

c) Când elevii au studiat capitolele noi sau teme complexe cu grad sporit de dificultate, care nu pot fi învățate prin investigație directă.

d) Când profesorul valorifică conținutul educativ al temei în scopul dezvoltării sentimentelor, formării convingerilor, atitudinilor.

e) În timpul activității individuale și pe grupe, pentru a da îndrumări, a corecta, a trage concluzii, a aprecia și a evalua munca elevilor.

Când elevii pot să învețe materialul nou, folosindu-se de materialul anterior, nu se recomandă folosirea activității frontale.

Învățământul frontal prezintă următoarele avantaje metodologice:

- dirijează activitatea elevului în direcția însușirii cunoștințelor, deprinderilor;

- orientează inițiativa și creativitatea elevului pe baza unor tehnici de muncă intelectuală dobândite anterior;

- generează efecte formative relevante în planul educației socio-morale;

- angajează activitatea profesorului la nivelul întregii clase;

În același timp, practica învățământului frontal întreține și următoarele trăsături negative:

- caracterul predominant magistrocentrist al predării, care limitează activitatea elevului aflat întotdeauna într-un raport de dependență față de profesor;

- caracterul predominant dirijist al predării-învățării, care nu stimulează, în suficientă măsură, activitatea independentă și gândirea divergentă a elevului;

- caracterul predominant pasiv al predării-învățării, care nu poate asigura participarea tuturor elevilor la procesul de învățământ.

- Activitatea frontală poate fi perfecționată prin folosirea metodelor euristice, prin stabilirea relațiilor corespunzătoare profesor-elev, prin alternarea activității frontale cu organizarea ei individuală și pe grupe.

În raport cu obiectivele urmărite și cu conținutul lecției la istorie, activitatea elevilor poate fi organizată și pe grupe. Activitatea pe grupe în studierea istoriei nu se poate organiza oricum, oricând, oriunde. Doar unele lecții sau fragmente de lecții se pretează a fi învățate pe baza activității de echipă pentru a dezvolta priceperi și tehnici de muncă în colectiv, pentru a forma unele calități morale și de personalitate cerute de munca în comun și de conviețuirea socială. În situația în care profesorul proiectează o activitate în grup, el se va orienta pentru formarea grupelor după criteriul valoric al elevilor, în așa fel încât să cuprindă și din cei mai buni și din cei mai slabi.

Se ține seama și de consimțământul elevilor, cât și de natura sarcinii. Grupul de 4-6 persoane este cel mai eficient. Nu se recomandă maniera de reconstituire mecanică a grupelor după așezarea în bănci sau după ordinea alfabetică. Profesorul poate alcătui grupe mixte sau omogene. Grupelor omogene li se pot repartiza sarcini diferențiate de la o grupă la alta sau li se pot repartiza sarcini identice. Cele mai indicate sunt grupele mixte, deoarece stimulează activitatea tuturor membrilor, sporește coeziunea între elevi.

În privința rolului profesorului se disting două situații deosebite.

Când elevii dobândesc cunoștințe, priceperi, deprinderi din programa școlară, profesorul este acel ce stabilește tema pentru ca acestea să comporte o diviziune a muncii și colaborare, formulează sarcinile de lucru și le repartizează grupelor.

În alte situații, cercul de istorie, serate, concursuri, activități care nu au o programă obligatorie, grupa poate avea libertatea de a alege tema, procedeele de lucru, repartizarea sarcinilor, rolul profesorului fiind de sfătuitor, îndrumător.

Activitatea pe grupe poate parcurge următoarele etape:

- organizarea clasei pentru lucrul în grup;
- studierea și prelucrarea materialului de către grupe;
- întocmirea răspunsului oral sau scris de către elevii clasei;
- prezentarea de către grupe a răspunsului oral sau scris și discutarea lui de către elevii clasei;
- valorificarea rezultatelor, desprinderea concluziilor, tema pentru acasă.

Grupele mixte și cele omogene pot primi spre cercetare și rezolvare atât teme diferențiate cât și teme comune.

Momentul cel mai potrivit pentru antrenarea elevilor pe grupe este ales de către profesor în funcție de pregătirea elevilor pentru această activitate, de gradul de dificultate a temei, de condițiile de informare și de lucru.

Există o altă variantă a activității diferențiate pe grupe și anume: tema din programă este împărțită de profesor în mai multe subteme. Fiecăreia dintre grupe îi este încredințată studierea uneia dintre aceste subteme. După terminarea cercetării, fiecare grupă prezintă rezultatele. La unele lecții recapitulative, profesorul poate folosi forme diferențiate de activitate, dar completate cu sarcini identice.

În desfășurarea activității pe grupe cu teme diferențiate, profesorul trebuie să aibă în vedere o serie de neajunsuri care se manifestă, printre care menționăm: elevii își însușesc inegal cunoștințele prevăzute de curriculum; nu toate grupele reușesc să rezolve sarcinile primite în același timp; reconstruirea unității logice a lecției are loc abia după ce fiecare grupă în parte a prezentat rezultatele cercetării.

În organizarea muncii pe echipe cu sarcini identice toate grupele cercetează aceeași problemă, pe baza aceluiași material de prelucrat, în aceeași unitate de timp. Munca pe grupe cu sarcini unitare se practică pe o scară mai largă, deoarece prezintă numeroase avantaje:

- în condițiile îndeplinirii unor sarcini simple, activitatea de grup este stimulativă, generând un comportament contagios și o strădanie competitivă: în rezolvarea sarcinilor complexe, rezolvarea de probleme, obținerea soluției corecte e facilitată de emiterea de ipoteze multiple și variate;
- stimulează efortul și productivitatea individului; este importantă pentru autodescoperirea propriilor capacități și limite pentru autoevaluare;
- există o dinamică intergrupală cu influențe favorabile în planul personalității;
- subiecții care lucrează în echipă sunt capabili să aplice și să sintetizeze cunoștințele în moduri variate și complexe, învățând în același timp mai temeinic decât în cazul lucrului individual;

- dezvoltă capacitățile elevilor de a lucra împreună – componentă importantă pentru viață și pentru activitatea lor profesională viitoare;
- stimulează și dezvoltă capacități cognitive complexe (gândirea divergentă, gândirea critică, gândire laterală – capacitatea de a gândi și de a cerceta lucrurile în alt mod, de a relaxa controlul gândirii);
- munca în grup permite împărțirea sarcinilor și responsabilităților în părți mult mai ușor de realizat;
- timpul de soluționare a problemelor este de cele mai multe ori mai scurt în cazul lucrului în grup decât atunci când se încearcă găsirea rezolvărilor pe cont propriu;
- cu o dirijare adecvată, învățarea prin cooperare dezvoltă și diversifică priceperile, capacitățile și deprinderile sociale ale elevilor;
- interrelațiile dintre membrii grupului, sporește interesul pentru o temă sau o sarcină dată, motivând elevii pentru învățare;
- lucrul în echipă oferă elevilor posibilitatea de a-și împărtăși părerile, experiența, ideile, strategiile personale de lucru, informațiile;

se reduce la minim fenomenul blocajului emoțional al creativității;

- grupul dă un sentiment de încredere, de siguranță, antrenare reciprocă a membrilor ce duce la dispariția fricii de eșec și curajul de a-și asuma riscul;
- interacțiunea colectivă are ca efect și “educarea stăpânirii de sine și a unui comportament tolerant față de opiniile celorlalți, înfrângerea subiectivismului și acceptarea gândirii colective”. În același timp învățământul pe grupe are și următoarele dezavantaje:
- activitatea limitată adesea la nivelul elevilor buni și foarte buni;
- întreținerea competitivității negative la nivelul clasei sau al grupei;
- învățarea fragmentară, fărâmițată după subtemele propuse în cadrul fiecărei secvențe didactice (capitol, subcapitol, grup de lecții etc.)

Munca în grup oferă largi posibilități pentru cunoașterea și familiarizarea elevilor cu izvoarele nescrise și surse istorice.

Practica învățământului pe grupe impune și existența unei baze materiale corespunzătoare. Cabinetul de istorie să fie dotat cu suficiente mijloace de învățământ și cu mobilier adecvat. Sursele de informare vor fi însoțite de sarcini

clare și concise în scopul orientării investigației spre descoperirea idealului.

Particularitățile organizării activității în grup:

- La lecția dată clasa se împarte în grupuri pentru rezolvarea sarcinilor didactice concrete;
- Fiecare grup primește o însărcinare sau una și aceeași, sau diferențiat și o îndeplinesc comun;
- Însărcinările se îndeplinesc în așa mod, ca să permită profesorului să evalueze contribuția individuală a fiecărui grup în parte;
- Componenta grupului nu este permanentă, el se formează în așa fel, încât să fie realizate posibilitățile de învățare a fiecărui membru al grupului, în funcție de conținutul și caracterul lucrului ce urmează a fi efectuat.

Elementele procesului tehnologic al lucrului în grup:

I. Pregătirea către îndeplinirea sarcinii în grup.

- 1) Stabilirea sarcinii cognitive (a situației de problemă);
- 2) Instrucțaj despre consecutivitatea lucrului;
- 3) Distribuirea materialului didactic pe grupuri;

II. Lucrul în grup

- 4) Familiarizarea cu materialul, planificarea lucrului în grup;
- 5) Repartizarea sarcinilor în cadrul grupului;
- 6) Îndeplinirea individuală a sarcinii;
- 7) Discutarea rezultatelor individuale a lucrului în grup;
- 8) Discutarea sarcinii generale a grupului;
- 9) Efectuarea totalurilor privind realizarea sarcinii în grup;

III. Partea finală

- 10) Comunicarea rezultatelor lucrului în grup;
- 11) Analiza sarcinii cognitive – reflecția;
- 12) Concluzii generale despre lucrul în grup și realizarea sarcinii stabilite. Informație suplimentară a profesorului despre grup.

Varietatea tehnologiilor activității în grup

Chestionarea în grup. O varietate specifică a activității în grup este chestionarea în grup, care are loc în scopul repetării și consolidării materiei la finele unui anumit compartiment al programei. Această tehnologie poate fi organizată atât în cadrul lecțiilor cât și după ore. În timpul chestionării în grup, consultantul adresează întrebări fiecărui membru al grupului său. Răspunsurile elevilor sunt comentate, completate și evaluate în comun de către toți membrii grupului. Lista întrebărilor pentru o astfel de activitate este alcătuită de către profesor.

Chestionarea organizată în clasă are loc concomitent în toate grupurile.

Această formă de organizare a activității în colectiv contribuie la educarea exigenței și a responsabilității pentru învățarea proprie.

Întrunirile didactice. Au loc la etapa repetării materialului însușit atât la lecție, cât și în afara orelor. Întrunirile didactice pot fi organizate între două echipe ale claselor paralele sau ale unei clase. Tema întrunirii didactice este numită de profesor sau de activul clasei. Organizarea întrunirilor didactice constă din două etape:

- pregătirea întrunirii;
- întrunirea ca atare.

Întrunirea didactică este condusă de către profesor și se desfășoară în felul următor:

Conducătorul adresează întrebări unei echipe, răspunde acela, care primul a ridicat mâna. Elevii din aceeași echipă pot să completeze răspunsul. Dacă răspunsurile sunt insuficiente, atunci răspunde a doua grupă. Conducătorii și membrii juriului pot să adreseze întrebări suplimentare. Concomitent câțiva elevi sunt chemați la tablă pentru îndeplinirea lucrărilor scrise.

Dispută. Organizarea disputei se bazează pe confruntarea diferitelor păreri despre o problemă de răspundere și complicată. Succesul disputei în mare măsură depinde de tema care include minimum două idei contradictorii. Pedagogul chibzuiește minuțios sarcinile disputei, decurgerea ei presupusă, variantele posibile și concluziile la care trebuie să ajungă elevul. Regulile de întreținere a discuției sunt:

- Fiecare participant trebuie să participe la discuție;
- Ascult raționamentele fiecăruia, chiar dacă nu sunt de acord cu ele;

- La început, determin toate ideile și faptele, care se referă la ambele poziții;

- Tind să conștientizez și să înțeleg ambele viziuni asupra problemei.

- Îmi schimb punctul de vedere sub influența faptelor și argumentelor convingătoare;

- Critic ideile, dar nu oamenii;

- Scopul constă nu în a birui, ci în a găsi o soluție mai bună.

Profesorul trebuie să ofere doritorilor cuvânt, să urmărească respectarea regulamentului, să regleze orientarea comunicărilor. Disputa nu necesită aprecierea cu note, luarea deciziilor. De aceea scopul disputei este de a învăța elevii să susțină logic și argumentat punctul său de vedere într-o discuție sinceră și să demonstreze justetea unei idei.

Lecțiile netradiționale. La tehnologiile activităților în grup se referă și lecțiile netradiționale în cadrul cărora are loc divizarea clasei în anumite grupuri. În cadrul utilizării tehnologiilor activităților în grup la lecție și în afara ei, are loc mărirea activismului de învățare al elevilor, nucleul principal al căruia îl alcătuiesc consultanții. Consultanți sunt elevii care au succese înalte și sunt interesați de disciplina respectivă, cei care manifestă dorința de a-și ajuta colegii la învățătură.

Învățământul individual este o formă de autoinstruire, un mod de pregătire pentru educația permanentă, prin care elevul este pus în situația de a rezolva în ritm individual, independent sau îndrumat de profesor, sarcinile cognitive încredințate sau asumate: documentare, descoperirea adevărului, alegerea căilor și metodelor de investigație.

Folosirea sistematică a activității individuale în procesul studierii istoriei prezintă numeroase caracteristici didactice pozitive, printre care:

- pregătește pe elev în spiritul educației permanente;
- respectă ritmul de muncă al fiecărui elev;
- contribuie la formarea deprinderilor temeinice de muncă intelectuală;
- familiarizează cu procedeele și metodele de investigare a realității;

- dezvoltă responsabilitatea față de sarcinile asumate;
- sporește încrederea școlarului în puterile sale;
- îl deprinde cu tehnica lucrului individual.

Învățământul individual promovează o activitate didactică centrată pe elev și fundamentată științific pe cunoașterea acestuia, pe datele psihologice și psihosociale privind evoluția copilului. Cei care predau istoria în școală au datoria să utilizeze în mod științific toate categoriile de izvoare referitoare la o anumită perioadă sau la un anumit eveniment, obișnuindu-i pe elevi să le folosească ca surse de informații, să confrunte și să compare datele oferite de ele. Munca individuală, bazată pe cercetarea nemijlocită a izvorului istoric, îi îngăduie elevului să simtă pulsul evenimentelor, să-și formeze o imaginație vie, veridică asupra evoluției societății.

Cea mai frecventă forță de organizare a învățământului individual, practică în studierea istoriei, este aceea în cadrul căreia fiecare elev rezolvă sarcinile școlare propuse, independent de colegii săi, cu ajutor sau fără ajutor din partea profesorului. Se impune a face distincție între munca individuală, independentă și individualizată.

Munca independentă este o activitate de rezolvare a sarcinilor cognitive de către elev prin forțe proprii, fără a fi ajutat de cineva. Munca independentă se poate desfășura atât individual, ca activitate proprie, a fiecărui elev, cât și pe grupe, atunci când li se lasă elevilor libertatea de a se informa singuri și de a-și organiza activitatea.

Munca individuală este munca independentă pe care o desfășoară în mod diferit elevii clasei, conform particularităților specifice fiecăruia. Activitatea individuală este îndrumată și controlată de profesor prin sarcinile pe care le dă spre rezolvare elevului. Activitatea individuală se poate organiza în trei feluri:

1. Activitatea individuală cu teme comune pentru toți elevii clasei. Profesorul formulează teme substanțiale, de dificultate crescândă. Fiecare elev efectuează tema singur pentru sine.

2. Activitatea individuală cu teme diferențiate pe grupe de nivel. Pornind de la

realitatea că într-o clasă există elevi cu posibilități de muncă diferite, cu atitudini și interese diferite, cu ritm de muncă diferit, profesorul formulează teme în așa fel ca ele să fie ca dificultate și ca volum, potrivite cu cele trei categorii de elevi: foarte buni și cu ritm lent de învățare.

Individualizarea pe grupe omogene se mai numește învățare diferențiată.

3. Activitatea diferențiată cu teme individuale pentru fiecare elev. În această situație, învățarea este adaptată la particularitățile fizice și psihice ale fiecărui elev.

Munca individualizată este activitatea de parcurgere a materiei prevăzută de programă în ritm propriu de învățare a fiecărui elev. Fiind pe măsura fiecărui elev, învățământul este individualizat, personalizat. Această formă de muncă poate fi folosită mai mult la lecțiile de recapitulare. Se știe că o condiție hotărâtoare o constituie participarea activă a fiecărui elev la pregătirea temei. Pentru toți elevii clasei se dau teme comune, iar în funcție de nivelul de pregătire, de capacități se propun teme diferențiate. În organizarea învățământului individual se impune respectarea unor condiții și cerințe:

1. Profesorul trebuie să cunoască particularitățile de vârstă și psihofizice ale fiecărui elev;
2. Elevii trebuie să fie înarmați cu tehnici de lucru individual;
3. Profesorul trebuie să cunoască nivelul pregătirii anterioare a elevilor;
4. Profesorul trebuie să elaboreze materiale care vor fi puse la dispoziția fiecărei categorii de elevi și a fiecărui elev în parte;
5. Elevii trebuie să aibă în prealabil o privire de ansamblu asupra structurii logice a temei care va fi însușită prin activitate individuală.

Summary

The differentiation of activities forms with pupils during history classes

The teacher in his daily activity is the person who is selecting and deciding which teaching methods should apply in the classes. Is not acceptable to work with just one group of pupils, better or less prepared. Nowadays, the efficient teaching is the differentiation forms of activities and teaching methods.

Bibliografie

1. Albușescu M., Albușescu I., Didactica disciplinelor socio-umane., Cluj, 1999.
2. Cristea S., Dicționar de pedagogie., Chișinău-București, 2000.
3. Dinu C., Activitatea în grup în cadrul lecției de istorie., în “Revista de pedagogie”, Nr.7, 1972.
4. Fazoli A., Popa V., Toth M., Modalități de activizare a elevilor la lecțiile de istorie și filozofie., Cluj-Napoca, 1976.
5. Felezeu C., Didactica istoriei, Cluj, 2000.
6. Ioniță Ch., Metodica predării istoriei., București, 1997
7. Patrașcu D., Tehnologii educaționale., Chișinău, 2005.
8. Păun Șt., Didactica istoriei., București, 2003.
9. Radu I., Învățământul diferențiat. Concepții și strategii., București 1978.
10. Stoica A., Cosmovici A., Aspecte ale activităților didactice desfășurate pe grupe., în “Revista de pedagogie”, Nr.7, 1972.
11. Târcovnicu V., Învățământ frontal, învățământ individual, învățământ pe grupe., București, 1981.
12. Temple Ch. ș.a., Învățarea prin colaborare., Ghidul III, Supliment al revistei “Didactica Pro...”, Nr.7, 2002.
13. Селевко Г.Р. Дифференциация обучения., Москва, 1990.
14. Студеникин М.Т., Методика преподавания истории в школе, Москва, 2002.
15. Студеникин М.Т., Практикум по методике преподавания истории в школе, Москва, 2002.
16. Tănase Gh., Îmbinarea învățământului frontal cu activitatea pe grupe în studierea istoriei în școală, în Analele științifice ale Universității “Al.I. Cuza” din Iași, tom. XXXI, 1985.

LEGĂTURILE CULTURAL-ARTISTICE ROMÂNEȘTI – UN FACTOR IMPORTANT PENTRU PĂSTRAREA CONȘTIINȚEI NAȚIONALE ÎN BASARABIA (SEC. XIX - ÎNCEP. SEC. XX)

Nicolae Ciubotaru,

dr in istorie, conferențiar universitar

Supraviețuirea românilor basarabeni sub dominația Imperiului Rus a fost cauzată și de un factor important cum ar fi dezvoltarea legăturilor dintre cele două maluri ale Prutului prin intermediul organizării reprezentațiilor cultural-artistice și muzicale în limba română în Basarabia de către diferite trupe de artiști de teatru și muzicieni renumiți din Principatele Române, apoi România.

Deși autoritățile țariste au supravegheat riguros relațiile culturale a românilor din Basarabia cu confracții săi din întregul spațiu românesc, spectacolele artiștilor teatrelor românești din Iași, București etc s-au bucurat de un mare succes la Chișinău, Bălți, Orhei și în alte localități din partea de est a Moldovei, anexata la Rusia în anul 1812. Primele reprezentații teatrale românești au avut loc în primele decenii ale secolului al XIX-lea. În anul 1841 o trupă de operetă a Teatrului Național de la Iași a prezentat spectacole cu participarea marilor artiști ai scenei:

Matei Milo, Fani Theodorini¹. Renumitul artist M. Milo făcuse 5 ani de studii de teatru la Paris, a fost coleg de studii a lui M. Kogălniceanu și V. Alecsandri ale căror piese le monta la Teatrul Mare de la Copou din Iași, apoi la Teatrul Național de la București².

În epoca Unirii de la 1859 au fost montate spectacole, vodeviluri și piese de-a lui V. Alecsandri, Matei Milo, Costache și Iacob Negruți. Cronica vremii a păstrat succesele mari ale trupei lui Theodor Theodorini, care a jucat la Chișinău în anii 1862 – 1863³. Despre Theodorini, Ștefan Ciobanu scria că acesta a fost primul artist de dincolo de Prut care a jucat în diverse spectacole la Chișinău în anii 1862-1863. Nobilul basarabean Theodor Vîrnăv “

¹ Anton Moraru, Istoria Românilor. Basarabia și Transnistria 1812-1993, Chișinău, 1995, p.96

² Ionel Maftei, Personalități ieșene, vol.2, Chișinău, Universitas, 1993, p.343

³ Ștefan Ciobanu, p.96

entuziasmat de piesele românești, de jocul actorilor români arunca pungi cu bani pe scenă, câte o pungă pentru fiecare artist, ceea ce a atras atenția poliției rusești⁴. Theodor Theodorini (1823-1873) se situează printre personalitățile care au dominat epoca apariției teatrului național românesc. A studiat la Academia Mihăileană împreună cu Costache Caragiale, apoi în Italia. El a interpretat un rol principal în *Baba Hîrca*. Pentru el a scris Costachi Negruzzi roluri în *Muza de la Burdujani* și alte piese. El fusese unul din cei mai buni actori a lui M. Milo. A jucat pe scenele teatrelor din Iași și București⁵. Theodorini a studiat la Academia Mihăileană, apoi în Italia. Ioan Donceev în precuvîntarea cărții de citire editată în anul 1865 scria următoarele: „După câteva reprezentații românești (cu scopuri de binefacere) pe scena teatrului din Chișinău, executate cu mare succes dintîi de către elevii liceului din Chișinău, pe urmă de către unii amatori din persoane din cercul înalt și, în sfîrșit, de către trupa de artiști moldoveni din Iași, care a venit pentru un timp oarecare sub conducerea d-lui Teodorini⁶.” Aceste manifestări teatrale în limba română menționate de acest cărturar sunt o mărturie vie a păstrării legăturilor culturale dintre cele două maluri de Prut.

Printr-un ucaz special al țarului rus Alexandru II din 2 iunie 1865, se permiteau reprezentații teatrale ale trupelor de artiști români în localitățile din Basarabia. Responsabilitatea de a acorda dreptul de a organiza spectacole în limba română în acest ținut i-a revenit Guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei cu sediul la Odesa, H. Roop⁷.

Spectacole în limba română au fost prezentate în anii 1865-1868 de trupa lui Alexandru Ion Fiurer, proprietarul circului din Chișinău⁸. În perioada de la 20 noiembrie 1868 pînă la 15 martie 1869, la Chișinău în incinta teatrului Grosman au fost organizate reprezentații teatrale de trupa lui Nicolae Luchian din Iași. Actorul Nicolae Luchian (1821-1893) a studiat la Academia Mihăileană, la Paris, apoi în Italia.

⁴ Suferințele Basarabiei și Răpirile Rusești, Antologie ediție îngrijită, note și comentarii de Florin Rotaru, Editura Semne, București 1996. p. 111

⁵ I. Maftai, op.cit., p.343

⁶ Suferințele Basarabiei, p. 106

⁷ A.N.R.M, F.2, inv.1, d.8734, f.6, 6-verso

⁸ Ibidem, d.8688, f.1

Discipolul lui Matei Milo, juca reprezentații la Teatrul Mare din Copou. A creat un repertoriu bogat în comedia românească, actor comic, a interpretat piese de Vasile Alecsandri *Chirița în Iași; Chirița în provincie*⁹. Au participat artiștii A. Evolschi, Mihail Popovici, Gheorghe Botez, P. S. Alexandrescu, I. Ianculescu, I. Constantinescu, Gabriela Luchian, Maria Vasilescu, seminaristul din Chișinău, Bălțătescu. Conducatorul orchestrei a fost bălțeanul Lemiș. În repertoriu au fost incluse piesele în majoritate scrise de V. Alecsandri: *Cinel-Cinel, Fluierul fermecat, Cucoana Chirița, Piatra din casă, Lipitorile satului, Vlăduțul mamei* etc. La 28 decembrie 1884 A. Fiurer printr-o cerere adresată guvernatorului din Chișinău solicită permisiunea de a prezenta spectacole în limba română începînd cu data de 17 februarie 1885. După cum a menționat A. Fiurer, programul conține 12 titluri de spectacole: 1. *Doi țărani și cinci cîrlani*, comedie vodevil într-un act de Constantin Negruți, muzica de Alexandru Flechtenmacher¹⁰; 2. *Demonul și fata*, comedie într-un act, în traducere din limba franceză; 3. *Spînzuratul*, comedie vodevil într-un act, compusă de Stanchevschi; 4. *Fricosul cel viteaz*, comedie vodevil într-un act; 5. *Un monolog fără nume*, vodevil într-un act. 6; *O casă de nebuni*, comedie vodevil într-un act. 7. *Ponomari*, comedie vodevil în două acte, de V. Alecsandri. 8. *Pavelea*, comedie într-un act; 9. *Rămășag*; 10. *Nunta țărănească*; 11. *Cavalerul damelor*; 12. *Nu este foc fără fum*.

Aceste denumiri de spectacole au fost prezentate în anul 1868. A. Fiurer solicită „să i se permită și lui” 44 de piese, titlurile cărora au fost date pentru recenzare în 1868. Conform programului în fiecare zi erau prezentate câte 2-3 spectacole, pe data de 31 mai, 3 iunie, 9 iunie, 16 iunie, 20 iunie. Lista denumirilor de spectacole a fost trimisă Guvernatorului general la Odesa.¹¹

Succesul spectacolelor organizate de proprietarul circului de la Chișinău, A. Fiurer l-a impus pe ultimul să parvină cu o nouă cerere, cu permisiunea de a prezenta spectacole și în ziua de sîmbătă. Prin Nota din 23 martie anul 1885,

⁹ I. Maftai, Op.cit., p 22

¹⁰ Este originar din Iași, face studii muzicale la Iași, apoi la Viena. A scris muzică pentru mai toate piesele românești în anii 1840-1880, este compozitor, violonist și dirijor.

¹¹ F2, inv. 1, d.8688, f. 1, 1-verso, 2

Guvernatorul general din Odesa specifica că, conducându-se de completările din Statutul despre reprezentările în limbile străine (Art. 155) efectuate în anul 1883, acceptă organizarea spectacolelor. Totuși, în indicațiile de la 15 ianuarie 1888 despre organizarea spectacolelor se condiționează prezența la concerte a unor persoane împuternicite la concerte cu scopul ca la aceste spectacole să nu fie acțiuni, care ar influența „stimularea separatismului moldovenesc”¹². În luna februarie 1885 se preciza că a fost prezentată o listă cu 80 de piese moldovenești, însoțite de un aviz, o recenzie în raportul lui Gh. Gore, funcționar împuternicit să cenzureze spectacolele.

Prin Nota oficială a Guvernatorului general din Odesa din 15 ianuarie 1885, N. 11, se dă acordul la organizarea spectacolelor de către A. Fiurer în orașul Chișinău, însă au fost înaintate următoarele condiții: 1) Selectarea pieselor să fie în conformitate cu repertoriul admis de către Guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei, General - adiutant, Graful Coțebue; 2) În mod obligator în timpul spectacolelor să asiste o persoană de încredere, cu scopul de a urmări ca „în spectacolele prezentate în limba română să nu se strecoare nimic împotriva hotărârii cenzurii în general, și în mod special, vreo manifestare, care ar contribui la „stimularea separatismului moldovenesc”¹³. De asemenea s-a acordat dreptul de a prezenta spectacole în zilele Postului Mare în limba română, așa cum prin ucazul imperial din 21 septembrie 1881 au fost interzise spectacolele doar în limba rusă, ceea ce nu se referă și la spectacolele, prezentate în limba română¹⁴.

Atitudinea loială față de organizarea spectacolelor în limba română în Basarabia din anul 1865 a fost determinată de interesul politic al țarismului rus de a înlesni relațiile culturale ruso – române în timpul împăratului Alexandru al II-lea. Din această perioadă se începe o pregătire intensă a unei noi conflagrații ruso – turce, iar România însemna o punte importantă de legătură pentru înfăptuirea planurilor geopolitice rusești în Balcani.

Organizarea spectacolelor trupelor de teatru românești în județele Basarabiei au

cunoscut o oarecare creștere și în anii următori. În lunile februarie – aprilie 1885 la Chișinău au avut loc spectacolele trupei de operetă conduse de Constantin Bălănescu, cu participarea a 12 bărbați și a 17 femei, artiști, avîndu-l antreprenor a teatrelor regale din București pe P. Alexandrescu¹⁵. Cunoscutul comic a prezentat în anul 1885 circa 30 de reprezentații teatrale în localul circuitului Truți¹⁶. Artiștii Ionescu, Hasnaș, Dimitrescu, artiste Arceleanu, Gălușcă, Arionescu au interpretat roluri în piesele *Florin și Florica*, *Barbu Lăutaru*.

Costache Bălănescu, elevul lui Matei Milo de la Conservatorul din Iași și-a continuat studiile la Paris, a jucat pe scena Teatrului Național din Iași, iar în anii 1850-1888 a interpretat roluri mai ales de comedie, în creațiile *Piatra din Casă* (V. Alecsandri), *Baba Hîrca* (M. Milo). În *Revizorul general* (după Gogol) a jucat de minune, nota Mihai Eminescu în 1876, dându-l drept exemplu în repetate rânduri pentru „firescul și precizia pronunției”¹⁷. A fost director de teatru (1862-1864) și director de scenă (1879), fiind și unul din cei mai renumiți traducători de piese franțuzești.

La 29 noiembrie 1885, artistul Teatrului Mare din București, directorul trupei românești de operetă Petru Alexandrescu a înaintat un nou demers guvernatorului Basarabiei prin care se solicita permisiunea de a prezenta concerte în limbile franceză, armeană și română.

În cerere se indică intenția de a da spectacole timp de 2 luni, începînd cu luna februarie 1886 în orașele Chișinău și Bălți. Repertoriul acestor spectacole era compus din lucrări traduse din limba franceză și lucrări originale românești¹⁸.

P. Alexandrescu a fost un actor renumit de comedii, vodeviluri și operete. În 1862 a debutat în trupa Mariei Vasilescu, apoi trece în trupa lui M. Milo (1868). Din 1870 este angajat la Teatrul Național din Iași sub conducerea lui N. Luchian. Pechea Alexandrescu, cum i se mai spunea, a avut o bogată activitate artistică în toate provinciile românești, dar mai ales în Moldova, cu roluri în piesele *Baba Hîrca*, *Răzvan și Vidra*, *Vagabonzii*. M. Eminescu, în cronică sa privind spectacolele jucate de acest artist scria: „...D.

¹² Ibidem, f.5, 12.

¹³ Ibidem, f. 5, 5-verso

¹⁴ Ibidem

¹⁵ Ibidem, d. 8718, f. 3

¹⁶ Suferințele Basarabiei, p.108

¹⁷ I. Maftei, op.cit., vol I, p.66

¹⁸ A.N.R.M., F.2, inv.1, d.8734, f.1,1 verso

Alexandrescu are glas puternic și o dicție foarte naturală în cîntec, ceea ce se găsește rar”¹⁹. Polițmeisterul orașului Chișinău, în raportul său din 3 martie 1886 adresat Guvernatorului Basarabiei menționa despre acordul său cu privire la organizarea reprezentațiilor teatrale în Chișinău a antreprenorului P. Alexandrescu în timpul Postului Mare, adică în perioada de la 2 martie pînă la 2 aprilie 1886²⁰. Același funcționar raporta guvernatorului că în rezultatul prezentării spectacolelor din 3 mai 1886, trupa românească de operetă a organizat spectacole în folosul invalizilor, fiind câștigată o sumă de 134 ruble 45 copeici, din această sumă, 58 ruble 70 copeici, au fost cheltuite pentru organizarea spectacolelor, iar 75 ruble și 75 copeici sunt date guvernatorului pentru folosirea lor la discreția sa²¹. Succesul artiștilor români în Chișinău și în alte localități au alertat autoritățile ruse din Odesa. Astfel, la 3 septembrie anul 1886 Guvernatorul general interimar de la Odesa într-o Notă oficială către guvernatorul Basarabiei Alexandru P. Constantinovici, a analizat destul de minuțios spectacolele în limba română, organizate în Chișinău și în alte localități din Basarabia, atenționîndu-l pe guvernator că nu a fost informat despre spectacolele din alte orașe din anul 1885.

În urma călătoriei Guvernatorului general interimar prin orașele Basarabiei, evidențiază următoarele observații: 1. Că este regretabil faptul, că dorința de a vedea însușită și învățată limba rusă de către moldovenii basarabeni se mișcă foarte încet; 2. Că la populație se observă semne de împotrivire la orice început de rusificare; 3. Funcționarul rus considera, că în scopul preîntîmpinării fenomenului „separatismului nepolitic” organizarea în continuare a spectacolelor românești în gubernie a devenit irațională și subliniază că aceste spectacole trebuie să aibă loc în viitor, cu o mare atenție și în orice caz cu învoirea Guvernatorului general²². Mai târziu această cerință este repetată, dar într-o formă mai severă: „otniudi bez moego soglasia ne davati razreșenia na postanovscu oznacennih spectaclei (na rumînscom)”.

Prin această cerință sau indicație a fost atrasă atenția în modul cel mai serios cu privire la

organizarea spectacolelor de către artiștii români. În luna octombrie anul 1886 guvernatorul Basarabiei a cerut informații de la ispravnicii județelor despre reprezentațiile organizate în limba română. Prin Nota guvernatorului Basarabiei din 13 octombrie se cerea: „să fie prezentate imediat informații despre spectacolele prezentate în limba română în acest an”²³.

Aceasta reprezintă situația reală despre organizarea spectacolelor în limba română. S-a observat că nu exista nici o deranjare dacă aceste spectacole aveau loc în limba franceză sau armeană.

Din raportatele ispravnicilor s-a conturat un tablou clar al acestei probleme nedorite de autoritățile rusești. În județele Bender, Izmail, Acherman (Cetatea Albă), Soroca, Hotin n-au fost organizate spectacole în limba română, în vara anului 1886, însă din alte județe au venit rapoarte cu un alt conținut. Ispravnicul din Orhei informa guvernatorul că spectacolele în limba română n-au avut loc, dar Constantin Ganesco, cetățean român, împreună cu câțiva muzicanți români în timpul „săptămânii au cântat și au dansat”²⁴. Aceasta este o apreciere elocventă referitor la reprezentațiile românești petrecute în județul Orhei, unul din cele mai mari județe din Basarabia.

Prin raportul ispravnicului județului Iași din 22 octombrie 1886 se constată o situație fără precedent, menționându-se că spectacolele sub conducerea lui P. Alexandrescu și Arion Bobesco, „unul din întemeietorii operetei românești”²⁵, au avut loc în orașul Bălți cu învoirea ispravnicului județului în zilele de 15, 17, 18, 19, 20, 22, 24 mai 1886²⁶. Astfel, că Guvernatorul Basarabiei se adresează din nou către ispravnici la 2 noiembrie 1886 cu cererea „să fie prezentate cereri de fiecare dată” cînd vor avea loc spectacole în limba română²⁷. Administrația Basarabiei a luat măsuri dure împotriva funcționarilor care au permis organizarea spectacolelor românești fără un acord preventiv din partea Guvernatorului general. Astfel, a considerat că ispravnicul Cerneatin de la Bălți a încălcat regulile privind permisiunea

¹⁹ Ionel Maftei, Op.cit., p. 14

²⁰ A.N.R.M., F 2, inv.1, d. 8734, f.2

²¹ Ibidem, f. 1, 2,3

²² Ibidem, f. 1,2,3,6,7

²³ Ibidem

²⁴ Ibidem, f. 13, 14, 15, 16, 17, 18

²⁵ I. Maftei, Op.cit., p.86

²⁶ A.N.R.M., F.2, d.8734, inv.1, f. 19

²⁷ Ibidem, f. 26

spectacolelor românești, fiind eliberat din funcție și numit șef de poliție la Ismail²⁸. Iar lui Teon, care de asemenea a permis spectacole, i-a fost administrată o muștrare.

Spectacolele au avut un succes deosebit, așa cum a urmat cererile lui Petru Alexandrescu, Fani Tardini și Alexandru Vladicescu de a prezenta spectacole în limba română prin demersurile din 29 septembrie și 4 decembrie 1887²⁹.

P. S. Alexandrescu, artist de la Teatrul Național din Iași, originar din Basarabia a organizat reprezentații teatrale pe parcursul anilor 1868-1912.

Încă la începutul anului 1887 pe scena teatrului Adunării Nobilimii a prezentat spectacole trupa lui A. Vladicescu cu Fani Tardini, iar ceva mai târziu- Gr. Manolescu cu Artiștea Romanescu, au interpretat roluri în câteva piese din Shakespeare: *Romeo și Julieta*, *Hamlet*, *Regele Lear*³⁰. Artiștea Romanescu (1854-1918) împreună cu Gr. Manolescu în 1879 a fost trimisă bursieră la Paris. Pentru marea actriță „epoca marilor creații corespunde anilor de colaborare cu Gr. Manolescu între 1884-1892. Interpretează roluri în *Năpasta*, *Fîntîna Blanduziei*, *Ovidiu*, *Razvan și Vidra*, *O scrisoare pierdută*. Ea a apărut în primul film românesc „Războiul independenței”³¹.

La 7 februarie anul 1888 directorul trupei dramatice A. Vladicescu a montat din nou spectacole în Chișinău după repertoriile precedente cenzurate de poliție.³²

La 4 februarie 1908 la Chișinău a organizat reprezentații teatrale o trupa de artiști amatori condusa de Gh. Madan, apoi Popa Razu, Surucianu, Popescu cu susținerea nobililor P. Dicescu, fraților Suruceanu, Cononovici etc. Revista „Neamul Românesc” din 15 februarie 1908 sub titlul *O serbare românească în Basarabia* scria despre această reprezentație: „Când s-a ridicat cortina, lumea parcă era fermecată de priveliștea următoare: porturi

naționale, grai românesc, tablouri cam uitate, dar scumpe sufletului nostru”³³.

Aceeași trupă de amatori a prezentat spectacole la 31 ianuarie 1909 în teatrul „Adunarea Nobilimii” cu participarea lui P. S. Alexandrescu, iar la 20 ianuarie anul 1910 la Orhei în sala zemstvei. A urmat apoi reprezentații din nou la Chișinău la 9 februarie 1912 despre care ziarul „Mișcarea” scria: „Se dădea o serbare moldovenească pentru mărirea averii orfelinatului din Chișinău...” Se juca o piesă românească *Doi țărani și cinci cârlani* de C. Negruți³⁴. Aceste începuturi de teatru românesc în Basarabia în condițiile țariste au contribuit la consolidarea spiritului național.

Manifestările cultural-artistice ale măștrilor din România au fost încununate de patru mari concerte ale „neîntrecutului violonist român” George Enescu cu concursul orchestrei regale de la Iași. Concertele au avut loc în marea sala a Adunării Nobilimii în zilele de 24, 25, 27 și 28 martie 1918, în ultima zi a fost prezentat un concert la solicitările publicului chișinauian. Ca soliști au participat violoniștii Socrate Barozzi, Dimitrie Dinicu și pianistul Nicolae Caravia. La 23 martie Onisifor Ghibu a publicat în ziarul „România nouă” un articol cu titlul „O glorie a culturii românești: George Enescu. Cu prilejul concertelor sale la Chișinău” în care scria următoarele: „Iată un nume atit de cunoscut și de iubit dincolo de Prut, dar cu totul necunoscut în Basarabia. Prutul a fost, vreme de o sută de ani, un zagaz atit de puternic, încit a împiedicat aproape cu totul legăturile sufletești dintre frații de aceeași limba. Moldovenii din Basarabia nu știau nimic din tot ce se petrecea la românii din celelalte țări.”³⁵

În programul concertelor au fost incluse piese muzicale ale marilor compozitori ai lumii, Ludvig van Beethoven *Simfonia în la major*, *Simfonia în do minor (nr. 5)*, *Concert în re major*, *Saint-Saene compozitor francez*, (*La danse macabre*) etc. Concertele au fost acompaniate de orchestra simfonica din Iași condusa de dirijorul Jean Bobescu³⁶, fiul lui Arion Bobescu, care a

²⁸ Gh. Negru, Țarismul și mișcarea națională a românilor din Basarabia, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2000, p. 47

²⁹ A.N.R.M. F.2,8734, inv.1, f. 31, 39, 43

³⁰ Suferințele Basarabiei p.108

³¹ Ionel Maftei, op.cit.vol.2,p.241

³² A.N.R.M [MF] F.2, inv.1, d.8734-8735, f.42

³³ Suferințele Basarabiei, p.109

³⁴ Ibidem

³⁵ Primul turneu al lui George Enescu la Chisinau//Cugetul,2004,nr.4,p.4-5

³⁶ Jean Bobescu a studiat la Cnsevatoriul din Iasi,unde a studiat teoria si solfegiul cu Sofia Theodoreanu,armonia si

concertat în Basarabia în anii 90 a secolului al XIX-lea împreună cu P. Alexandrescu.

În ziua de 27 martie 1918 G. Enescu a susținut un concert în sala Adunării Nobilimii din Chișinău. Ziarul „România nouă” din 30 martie 1918, aprecia evenimentul muzical prin cuvintele: „Precum ziua de 27 martie prin Unirea Basarabiei cu România, înseamnă o biruință în istoria luptelor noastre, concertele maestrului Enescu și în special concertul de violina din 28 martie, constituie o cucerire netrecătoare a geniului românesc”³⁷. Venirea lui Enescu în Basarabia are o mare importanță culturală epocală mărită prin împrejurările în care s-au petrecut. Prin genialitatea artei sale, G. Enescu a făcut pentru deșteptarea conștiinței naționale a romanilor basarabeni mai mult decât s-ar fi putut în ani de propagandă”³⁸. Turneele în Basarabia întreprinse de marele compozitor au urmat și în anii următori, enumerând în total 34 concerte (26- la Chișinău, 3-Bălți, 3-Cetatea Alba, 1-Cahul și 1- la Tighina).³⁹

Reprezentările artistice românești în Basarabia au avut o influență colosală asupra înviorării spiritualității românești în regiune. Piesele marilor noștri scriitori români de la Iași și București, jucate pe scenele din localitățile Basarabiei au devenit un suport important pentru afirmarea curentului separatist românesc din această regiune a Moldovei, ocupată de Rusia. Agenții secreți țariști, poliția prin imensul său aparat de supraveghere au pus stavile serioase în direcția dezvoltării și pătrunderii spiritualității naționale în Basarabia în dorința de a rupe definitiv unitatea națională a românilor basarabeni cu celelalte părți ale națiunii române, însă populația autohtonă a rezistat procesului de deznaționalizare și rusificare impus de regimul țarist pe parcursul celor 106 ani de dominație. Or, spiritul românesc în regiune era net superior celui străin având rădăcini milenare, iar legăturile culturale – artistice cu centrele de cultură din întreg spațiul istoric al romanilor au fost un factor

important de reanimare a neamului românesc din Basarabia.

Summary

The cultural artistic relation between the both banks of the Prut formed an important factor in maintaining and consolidating the national conscience of Bassarabia annexed by the Russian Empire in 1812.

In 30-40s of the XIX century the main Romanian Companies from Iasi and Bucharest presented several performances in Chisinau, Balti, Orhei etc.

The great artists of the Romanian stage Matei Milo, Theodor Theodorini, Petru Alexandrescu etc. staged plays from Romanian playwrights V. Alecsandri, Negruzzi and from university literature.

So, the tsarist authorities created obstacles through establishing minute censorship nevertheless the Bassarabian public got acquainted with the greatest representatives of the Romanian theatrical culture/

The concerts of the great composer George Enescu from 24-28 March 1917 crowned the pact of the Unity between Bassarabia and Romania.

compoziția cu Al.Zirra și vioara cu Theodor Theodorini. În timpul primului război mondial a organizat concerte cu G.Enescu.

³⁷Primul turneu al lui George Enescu la Chișinău // Cugetul, 2004, nr.4, p.5-6.

³⁸Ibidem

³⁹ Nina Dicusar. George Enescu în slujba muzicii // Cugetul, 2004, nr.4, p..57

DIMENSIUNI FILOZOFICE ALE TIMPULUI ȘI SPAȚIULUI

Ludmila Vozian, doctorandă

Termeni-cheie: timp și spațiu real, timp și spațiu plastic, cronotop

ABSTRACT

The present article focuses on the problem of appearance and evolution of the notion of the time and the space, on the philosophical basis of the artistic time and space.

This problem has an importance because these categories are bound up with the perception of epoch, the behaviour of people, their consciousness, the rhythm of life, the attitude given things.

Timpul și spațiul reprezintă parametrii definatorii ai existenței lumii și formele fundamentale ale experienței umane. Însăși rațiunea cotidiană se sprijină în activitatea sa practică pe abstracțiile *timp* și *spațiu*. Spațiul este înțeles ca formă geometrică, tridimensională, identic întinsă, care poate fi împărțită în segmente comensurabile. Timpul este gândit drept o durată pură, succesiune ireversibilă a infiltrării evenimentelor din trecut prin prezent în viitor. El presupune o legătură cauzală între ele.

H. Delacroix menționa că „spațiul și timpul sunt strâns unite și se derulează simultan în fața conștiinței ce le poartă în ea, de vreme ce timpul implică diferențierea propriilor sale momente”. [1, p. 133]

Timpul și spațiul sunt categorii obiective, calitățile lor fiind independente de substanța ce le umple. Problemele care au apărut în fața științelor cu referință la înțelegerea timpului și spațiului în legătură cu teoria relativității, fizica microelementelor, cu psihologia receptării, au trecut cel mai des pe alături de conștiința noastră în general, nereflectându-se în fond nicidecum asupra atitudinii tradiționale față de aceste categorii. Spațiul îl gândim ca obiect al geografiei istorice și cartografiei, sau cel mult, ca ceva luat în seamă la studierea „premiselor exterioare” ale dezvoltării istorice ca factor ecologic. Timpul este în special al tabelor cronologice și sincronice. Probleme speciale aceste categorii de obicei nu creează.

Dar timpul și spațiul există nu doar obiectiv, dar și subiectiv, categoriile date fiind percepute, înțelese și aplicate diferit de oameni, în diferite civilizații și societăți, la diverse etape ale dezvoltării sociale, de diverse pături ale uneia și aceleiași societăți. Omul se conduce în activitatea sa practică și în conștiința sa de aceste categorii fundamentale ale „tabloului lumii” și de faptul cum le interpretează depinde mult comportarea sa, a grupurilor sociale și dezvoltarea întregilor societăți. Atitudinea față de timp-spațiu are o influență directă asupra formării personalității umane. Omul nu se naște cu simțul timpului și al spațiului, conceptele sale temporale și spațiale sunt determinate de acea cultură la care aparține. Timpul și spațiul sunt gândite ca abstracții, prin intermediul cărora este posibilă și crearea ideii unui univers unic și reglementat în mod firesc.

Omul contemporan este „omul care se grăbește” și conștiința sa este determinată de atitudinea față de timp. Este creat de felul său un „cult al timpului”. Concurența între sistemele sociale este înțeleasă ca o întrecere în timp: Cine va câștiga în ritmurile dezvoltării, pentru cine „lucrează” timpul? Pentru omul de astăzi timpul este cadrul cronometric în care ne mișcăm. Toată activitatea este dirijată pe termene fixe periodice. Omul a cunoscut la început timpul, ca o trăire de destin și doar cu timpul s-a ridicat până la structura lui de ordine continuă, omogenă și obiectivă. Deci, „timpul este stofa din care-i făcută viața”. (B. Franklin)

La fel s-a schimbat în lumea contemporană și conceptul de spațiu, care s-a dovedit apt de contractare. Noile mijloace de comunicație și deplasare au făcut posibil de a acoperi într-o unitate de timp incomparabil mari distanțe. În rezultat, lumea a devenit mult mai mică. O importanță mare a obținut categoria de viteză, ce unește conceptele de spațiu și timp.

Problema timpului și a spațiului a fost aproape în mod constant în actualitatea gândirii europene. Nu este filosof sau om de știință care să nu reflectat asupra acestei probleme.

Devenind pe parcursul secolelor obiect de cercetare pentru diferite științe speciale, timpul și

spațiul rămâne să fie în continuare o problemă importantă pentru filosofie.

„Timpul introdus ca obiect de studiu în diferitele științe speciale, aduce în programul acestora modificări profunde. El nu formează un capitol, ca oricare altă categorie, ci formează însăși introducerea”, susține C. Rădulescu-Motru [3, p. 86] Ne permitem să afirmăm același lucru despre spațiu.

Au trecut mai mult de două milenii și jumătate de când a fost pus începutul conștientizării timpului și spațiului, cu toate acestea, și interesul față de problemă, și disputele filosofilor, fizicienilor și reprezentanților altor științe în jurul definirii naturii spațiului și timpului nu se reduce câtuși de puțin. Interesul considerabil față de problema spațiului și timpului este firesc și logic, deoarece influențele factorilor respectivi asupra tuturor aspectelor activității umane nu pot fi lăsate fără apreciere. Conceptul de spațiu-timp reprezintă cea mai importantă și enigmatică însușire a naturii, sau cel puțin, a naturii omenești. Nu fără motiv tentativele filosofilor antichității, ale scolasticilor medievali și savanților contemporani de a înțelege esența diadei timp-spațiu nu au dat răspunsuri univoce la întrebările înaintate.

Ideile ce țin de științele naturii despre spațiu și timp au parcurs o cale lungă de formare și dezvoltare. Primele au apărut din existența evidentă în natură și în primul rând în macrocosm a formelor fizice tari, ce ocupă un anumit volum. Ideile raționale, puse în concordanță cu imaginile de astăzi despre timp-spațiu pot fi găsite în învățăturile aproape a tuturor gânditorilor antici, dintre care atomismul lui Democrit și sistemul lui Aristotel s-au impus cel mai mult ca doctrine antice cu referință la spațiu și timp, care au pus spre cercetare mai complexă problema dată.

Materialismul dialectic rezultă din faptul că „în lume nu există nimic, în afară de materia în mișcare, și materia ce se mișcă nu se poate mișca altfel decât în spațiu și în timp”. Spațiul și timpul aici se manifestă în calitate de forme fundamentale ale existenței materiei. Alături de ideile obiective despre spațiu-timp existau și concepții idealiste (Max, Avenarius etc.), care plasează spațiul și timpul în dependență de conștiința umană, scoțându-le din aptitudinile omului de a retrăi și organiza evenimentele, de a le plasa unul după altul.

Următorul pas esențial în dezvoltarea ideilor despre natura spațiului și timpului au fost lucrările reprezentanților fizicii clasice. La fel ca pentru cercetătorii antici ai lumii, pentru ei, fundamentale au fost ideile de rând despre spațiu și timp ca despre unele condiții externe ale existenței, în care este adăpostită materia și care s-ar fi păstrat, chiar dacă materia ar fi dispărut. Această părere a permis formularea concepției spațiului și timpului absolut, care a obținut formularea sa cea mai exactă în lucrarea lui I. Newton *Începuturile matematice ale filosofiei naturale*. Aici au fost formulate legile fundamentale ale mișcării și dată definirea spațiului, timpului, locului și mișcării.

Imaginile clasice despre Univers pot fi caracterizate în următorul mod: universul este infinit și omogen în spațiu și staționar în timp. Ele reprezentau unul din rezultatele mecanicii lui Newton – acestea-s spațiul și timpul absolut. Acest model domină la nivelul conștiinței cotidiene și la începutul secolului nostru.

Fizica clasică examina continuumul spațial-temporal ca o arenă universală a dinamicii obiectelor fizice. Reprezentanții fizicii elementare, fizicii cuantice etc. au înaintat noi idei despre spațiu și timp, legând indisolubil aceste categorii între ele. Au apărut concepții din cele mai diferite: conform unora, în lume nu există nimic, în afară de spațiu vid deformat, iar obiectele fizice sunt doar expresii ale acestui spațiu. Alte concepții susțin că spațiul și timpul sunt proprii doar obiectelor macroscopice.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, Im. Kant adusese o explicație transcendențială a problemei timpului și spațiului, în urma căreia se pot încerca cercetări cu mai mulți sorți de izbândă. După afirmația lui C. Rădulescu-Motru, „Kant nu dă rezolvarea problemei, dă însă ceva tot așa de important. Denunță rătăcirea în care se aflau până la dânsul aceia care încercau rezolvarea problemei pe bazele experienței. După teoria kantiană, timpul, ca și spațiul de altminterlea, nu se explică nici prin datele experienței fizice externe, nici prin datele subiectivității interne; unele și altele explică câte ceva din natura timpului, dar nu timpul în întregime; timpul, după Kant, este o formă apriori a sensibilității, care preexistă atât experienței interne, cât și celei externe. [3, p. 45] Or, Kant privea spațiul și timpul ca forme apriorice ale contemplării

senzoriale, categorii veșnice ale conștiinței, argumentând aceasta, el se referea la stabilitatea geometriei lui Euclid timp de două milenii.

Secolul al XIX-lea a fost fructuos în vederea cunoașterii timpului și spațiului. Apariția teoriei speciale a relativității, apoi a celei generale a pus fundamentul ideii științifice contemporane despre lume. Cu toate acestea, problema cunoașterii spațiului și timpului, a naturii și interconexiunii lor în multe privințe rămâne deschisă. A. Einstein afirma că „spațiul și timpul sunt modul prin care noi gândim, dar nu condițiile în care noi trăim”. În această afirmație, credem, se reflectă contradicția și nerezolvarea problemei.

În conformitate cu teoria specială a relativității, care unește spațiul și timpul într-un unic continuum spațio-temporal cu patru dimensiuni, particularitățile spațial-temporale ale corpurilor depind de viteza mișcării lor.

Diferența radicală a acestei teorii este recunoașterea spațiului și timpului în calitate de elemente interne ale mișcării materiei, structura cărora depinde de natura mișcării, reprezintă funcția ei. Spațiului și timpului li se atribuie noi însușiri: relativitatea lungimii și intervalului temporal, valabilitatea deopotrivă a spațiului și a timpului.

E știut că evenimentele reale sunt determinate de patru coordonate: trei coordonate spațiale și timpul, trecut până la evenimentul de la începutul cronologiei, sau de la începutul anului, sau de la începutul zilei etc.

Din punctul de vedere al teoriei relativității în tabloul lumii trebuie să figureze patru coordonate și trebuie să-i corespundă geometria în patru dimensiuni.

Fl. Gheorghiu scrie: „Cunoașterea științifică și apoi realizarea umană modernă au făcut un adevărat salt calitativ în primele decenii ale veacului nostru atunci când, alături de multe alte descoperiri fundamentale, raționamentul fizico-matematic a fost îmbogățit cu asocierea celei de a patra dimensiune – timpul – , oamenii de știință care și-au însușit acest mod nou de a gândi au consacrat pentru totdeauna legătura intrinsecă dintre spațiu și timp, adoptând un nou termen științific, suficient de abstract, acela de „continuu spațiu-timp”. [2, p. 83]

Henri Bergson susținea că timpul poate fi cunoscut doar de intuiția irațională, iar concepțiile științifice, ce reprezintă timpul ca

având o anumită direcție, interpretează realitatea incorect. „Prin teoria lui Bergson, după care timpul este simțirea duratei concrete, adică trăite, iar nu o linie abstractă proiectată în spațiu, studiul psihologic al timpului s-a așezat pe o bază pe care se poate, de aici înainte, diferenția timpul psihologic de timpul fizic, sau sideral”. [3, p. 70-71]

Pentru cercetările psihologiei asupra timpului, ipoteza lui Bergson asigură punctul de plecare. Timpul real psihologic consistă, după el, în simțirea duratei trăite. „Simțirea duratei, de care se ocupă știința sufletului, n-are cu timpul fizic altă înrudire decât aceea care există între un fapt real și noțiunea sa. Noțiunea este abstractă și poate să ajute la izolarea și la clarificarea timpului psihologic, doar atât; să-l înlocuiască - niciodată”. [3, p. 60]

Pentru un alt psiholog, Th. Ribot, timpul nu este o durată trăită, ci este reprezentarea unei ordini de succesiuni în datele memoriei, el este conceput ca un produs al unei anumite asociații între faptele sau stările memoriei.

Înțelegerea timpului a apărut în baza receptării de către om a schimbului de evenimente, a schimbului pus la dispoziție de stările obiectelor și a rotirii în cerc a diverselor procese.

C. Rădulescu-Motru scria: „Pentru ca să fie timp, trebuie să fie ceva care să se miște și să se schimbe, măcar din locul ce-l ocupă. Imobilitatea exclude timpul”. [3, p. 58] Această opinie o regăsim și în filosofia elină.

În prezent, ideea primară a științei devine omogenitatea spațial-temporală. „Conexiunea dintre relațiile temporale și spațiale, se cunoaște drept cronotop” [12], iar divizarea în spațiu și timp nu are sens.

Problema timpului și spațiului întotdeauna l-a interesat pe om nu doar la nivel rațional, dar și emoțional. Umanitatea de-a lungul întregii sale istorii a meditat asupra problemelor spațiului și timpului, reușind să creeze și teorii cu referință la aceste atribute fundamentale ale existenței, deoarece spațiul și timpul stau la baza tabloului lumii.

Una dintre problemele mai strâns legate de problema conștiinței omenesti, și care în ultimii ani s-a și afirmat mai des în preocupările, atât ale oamenilor de știință, cât și ale filosofilor, este problema timpului, sub diferitele ei aspecte:

durata psihologică, timpul fizic sau matematic, timpul biologic, istoric, plastic. Fiecare știință, având un obiect special de cercetare, își are și o formă specială a timpului, respectiv și a spațiului.

Problema timpului și a spațiului reprezintă una dintre cele fundamentale atât în artă, cât și în concepția despre lume în general. Timpul și spațiul plastic exprimă în artă acel simț al spațiului și timpului care străbate toată cultura și stă la baza ei. Soluționarea concretă a problemei timpului și spațiului marchează toate mijloacele plastice utilizate de către pictor și reprezintă unul din indicii caracteristici ai stilului artistic. Fiind caracteristica integrală a operei, timpul și spațiul artistic îi conferă o finalitate și unitate interioară și în cele din urmă îi atribuie caracterul unui fenomen estetic.

Cercetarea fenomenelor de spațiu și timp este condiționată de ritmurile rapide ale dezvoltării artei. În fiecare epocă poate fi observată o anumită prevalare a unui gen de artă asupra altuia. În arta celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-a și începutul secolului al XXI-a a avut loc un salt evident în dezvoltarea creației artistice. Interesul reînnoit al publicului față de artă trezește la pictori tendința firească de a folosi la maximum „rezervele interne” ale limbajului specific al picturii.

Fiecărei epoci îi este proprie modalitatea sa de viziune artistică, în multe privințe intuitivă, și o anumită construcție a spațiului și timpului artistic. Schimbul epocilor culturale înseamnă și schimb în stilul viziunii artistice, și răsturnare radicală în tratarea spațiului și timpului plastic, respectiv, și în receptarea fenomenelor date în opera de artă. Înțelegerea spațiului și timpului în artă este legată indisolubil de sistemul viziunii despre lume al culturii respective, a percepției și concepției despre lume a epocii.

În definiția artei secolelor XX - XXI sunt absente definiții exacte, ea este determinată mai mult intuitiv. Conceptul de spațiu și timp plastic al perioadei respective este puțin utilizat de cercetători. Dar este știut că orice proces care nu-i finisat, se află în dezvoltare, la necesitate apare contradictoriu, multispectual, nedeterminat. Studiarea spațiului și timpului artei ni se prezintă interesantă datorită actualității problemelor legate de tendințele artistice ale perioadei date sau a celor precedente. Expozițiile și forumurile etc. artei contemporane, petrecute cu anvergură,

precum și ziarele, și revistele care analizează procesele artistice mărturisesc de interesul în creștere al spectatorilor și cercetătorilor față de tendințele dinamice și problemele artei. Rămâne incert, ce poate fi numit operă de artă în situația artistică dată, la fel nu este posibil a marca hotarele direcțiilor și genurilor în arta din a doua jumătate a secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea. Acești factori evidenți prezintă un imbold spre cercetarea problemei date.

Conceptul de spațiu și timp plastic a început să se cristalizeze doar la sfârșitul sec. al XIX-lea - începutul sec. al XX-lea, cu toate că aspecte aparte ale problematicii date erau examinate în filosofia artelor încă din antichitate. Formarea atât de târzie a conceptului dat a fost condiționată de două circumstanțe: în primul rând, caracterul nedefinit al conceptului de spațiu și timp în antichitate și în evul mediu și, în al doilea rând, identificarea spațiului și timpului plastic cu o simplă reproducere în artă a spațiului și timpului real existent și prezentarea artelor plastice ca amplasare pentru formele plastice într-un timp și spațiu tridimensional științific fixat. Spațiul și timpul plastic pot fi caracterizate ca o conexiune adâncă a componentelor lui substanțiale proprii operei de artă, ce-i conferă o specifică unitate interioară și care contribuie la transformarea ei în fenomen estetic. Spațiul și timpul plastic reprezintă însușirile inseparabile ale oricărei opere de artă.

Problema spațiului și mai ales a timpului este și o problemă de psihologie, fiindcă, pe lângă alte definiții, sunt și niște fapte sufletești, dar faptul dat nu dictează ca rezolvarea problemei să se facă doar în cadrul datelor și metodelor psihologiei. Fenomenele date formează obiectul multor științe. Referindu-se la timp, C. Rădulescu-Motru afirmă: „el este strâns legat, prin teoriile și credințele pe care mintea omului le are asupra lui, de însăși evoluția culturii. El este și destin”. [3, p. 72]

Or, explicațiile și definițiile categoriilor *timp* și *spațiu* provin din domeniul mai multor științe.

Adresarea la problematica receptării spațiului și timpului plastic este legată de cercetarea incompletă a ei în literatura științifică. Tema receptării spațiului și timpului plastic nu a fost examinată ca problemă complexă, independentă, iar caracterul determinat cultural-istoric al

spațiului și timpului artei, specificul tratării și receptării lor în diverse epoci n-au fost obiectul unor studii speciale, cu toate că există un număr considerabil de lucrări în care sunt atinse aspecte importante ale problemelor indicate.

Fundamentele filosofice ale conceptului de spațiu și timp plastic au fost elaborate de filosofia artelor a secolului al XX-a, reprezentanții de bază ai căreia sunt: O. Shpengler, M. Heidegger, P. Florenschii, M. Bahtin etc.

Dezbateri asupra problemei spațiului și timpului plastic au loc și în domeniul culturologiei, studiului artelor, științelor istorice. Cunoscuți cercetători în aceste domenii sunt: M. S. Kagan, B. Rauşenbah, L.V. Mocialov, N.N. Volcov, S.M. Danieli etc.

Doar analiza de sine stătătoare a concepțiilor teoretice privind spațiul și timpul plastic este insuficientă, astfel fiind necesară și studierea unor fapte concrete din artă (asemenea analiză trebuie să fie completată cu cercetările din domeniul artei a epocilor istorice în parte, a spațiului și timpului plastic specifice lor și a conexiunilor lor cu cultura), din domeniul psihologiei, psihologiei artei, pedagogiei artei, esteticii etc.

Drept fundamente filosofice în cristalizarea spațiului și timpului plastic în secolul al XX-lea au servit ideile teoreticienilor filosofiei artelor din a doua jumătate a secolului al XX-lea.

În concluzie, putem afirma că de spațiu, și în special de timp, este legată perceperea epocii, a comportamentului oamenilor, conștiința lor, ritmul vieții, atitudinea față de lucruri. Din acest motiv, cercetarea timpului și spațiului plastic ar constitui o valoare aparte, dat fiind faptul că o operă plastică, în cele din urmă, reprezintă și ea un "tablou al lumii".

Referințe bibliografice

1. Delacroix, H., Psihologia artei: Eseu asupra activității artistice. București, Ed. Meridiane, 1983
2. Gheorghiuță, F., Spirit și destin cosmic. Iași, Editura Mold-Hermes, 1994
3. Rădulescu-Motru, C., Timp și destin. București, Editura Minerva, 1997
4. Wikipedia: <http://ro.wikipedia.org/wiki>

EVOLUȚIA RELAȚIILOR ROMÂNNO-FRANCEZE ÎN ANII 1938 – 1940

Gheorghe Bordeiu, doctorand, România

După anexarea Austriei, obiectivele urmărite de expansiunea economică a celui de-al treilea Reich nu mai aveau în vedere încheierea unor tratate comerciale obișnuite, ci, crearea „într-un viitor apropiat a unui mare spațiu economic¹ în care Iugoslavia, Bulgaria, România, să producă cele necesare industriei de război germane.

Ministrul de externe al României, aflat în vizită la Paris în mai 1938, dezvăluia cercurilor conducătoare franceze marea neliniște care domnea la București: "Germania se află la porțile țării și vizează petrolul și bogățiile românești"² iar a-poi continua: " Reichul își întinde imperiul său economic spre țările balcanice, iar comis-voiajorii săi circulă căutând noi piețe"³. Guvernul român considera că ținând cont de resursele economice ale țării ca și de poziția sa geostrategică, Anglia și Franța nu pot să rămână indiferente în fața acestei situații ci trebuie să ajute România în lupta contra ofensivei economice germane.

Pentru a se apăra, România a căutat să-și adapteze sistemul securității naționale în funcție de noua conjunctură internațională și, încă înainte de

Acordul de la Muncnen a apărut „o politică externă de pace și echilibru"⁴ ce avea să anticipeze politica de neutralitate proclamată de România la declanșarea celui de-al doilea război mondial.

Fin diplomat, N. Petrescu Comnen. a exprimat, în repetate rânduri, îngrijorarea țării noastre față de situația deosebită în care se găsea, în 1938, Cehoslovacia. Aceasta primise din partea României și Ungariei, promisiuni de ajutor în cazul unui atac al Ungariei, și. aceleași promisiuni din partea Marii Britanii și Franței, în cazul unui atac german. Dar, erau numai promisiuni, nimeni nu mai credea în aplanarea conflictului cehoslovaco-german iar guvernul român era convins, conform unei declarații a atașatului militar francez la București, că Anglia nu se va angaja contra Germaniei „și că Franța, singură, nu era în măsură să asigure securitatea țărilor din Europa Centrală Este oare posibil să ne așteptăm ca în Europa Centrală. România singura să adopte o poziție ostilă față de Germania, în afara unei coaliții puternice?”⁵

Cercurile politico-militare occidentale, în special cele franceze considerau că într-un eventual conflict cu Cehoslovacia, trebuie să se conteze pe neutralitatea României. Dacă Societatea Națiunilor ar declara Germania drept agresor, iar Franța și Anglia, în cazul atacării Cehoslovaciei, s-ar hotărî la acțiuni de război, sau la aplicarea de sancțiuni. România, credincioasă încă angajamentelor asumate față de Societatea Națiunilor, s-ar alătura împotriva Germaniei. Numai un succes rapid al armatelor germane, pasivitatea Franței și neutralitatea Ungariei ar putea să împiedice România să intre într-un conflict armat cu Germania”.⁶

Interesul României pentru apărarea Cehoslovaciei este subliniat și de măsurile militare preconizate de Marele Stat Major al armatei române, considerându-se că „dacă Rusia rămânea aliata cu Franța și înțelegea să ajute Cehoslovacia, noi vom trebui să permitem trupelor ruse să treacă prin România”.⁷

Atât de mare era pericolul pentru existența României în eventualitatea extinderii agresiunii germane spre Cehoslovacia, încât, în septembrie 1938, cercurile conducătoare erau dispuse să accepte chiar depășirea obligațiilor ce le reveneau prin tratatul dintre cele două țări. Ministrul de externe român asigura pe reprezentantul Angliei la Geneva că, în cazul unui război, ajutorarea Cehoslovaciei se va putea face prin România. „Dacă Franța și Anglia ar fi luat măsuri de mobilizare, iar forul de la Geneva ar fi considerat orice nou atac al Germaniei drept o agresiune. România nu numai că ar fi permis trecerea trupelor sovietice ci s-ar fi angajat cu tot potențialul de care dispunea împotriva unei noi agresiuni germane.”⁸

Erau luări de poziția sincere, pline de îngrijorare, ale unui stat mic dar, care era credincios angajamentelor internaționale asumate, care mai puneau preț, încă, pe semnătura pusă pe un document de drept internațional și pe intangibilitatea tratatelor, care credea cu sfințenie în validitatea și seriozitatea angajamentelor asumate, care dorea să-și apere independența și integritatea teritorială și să-și ajute aliații și, care mai credea, în principiul securității colective și în Societatea Națiunilor. Din păcate, idealismul politicii externe românești era tot mai evident în condițiile în care la Londra, Chamberlain sublinia cu tot mai mare insistență că interesele britanice nu erau afectate decât în cazul atacării Franței și Belgiei, iar la Paris, Daladier căuta un pretext care

să Justifice pasivitatea și politica de părăsire a Cehoslovaciei.

După înțelegerea intervenită între Paris și Londra la 29 aprilie 1938 era mai mult decât evident că cele două puteri erau dispuse să nu se amestece în evoluția raporturilor dintre Reich și țările din Centrul și sud-estul Europei, dacă nu va fi folosită forța.

Adepte ale unei politici conciliatoare cele două guverne, mai ales cel englez, se notificau reciproc că: „Situția militară a Franței și Angliei, chiar în cazul când ar putea să spere la ajutorul Rusiei nu va fi în măsură să împiedice Cehoslovacia de a fi lovită necruțată de Germania. Singurul rezultat va fi un război european”.⁹

Și, ca urmare, foarte curând s-a ajuns, la Acordul de la Munchen, din 29 septembrie 1938 semnat de cancelarul Germaniei, Adolf Hitler și de prim-miniștrii Italiei, Marii Britanii și Franței, respectiv Benito Mussolini, Neville Chamberlain și Edouard Daladier. Acordul obliga Cehoslovacia să cedeze Germaniei, regiunea sudetă (zonă montană din nord-vestul Cehoslovaciei, alcătuită din un semicerc îngust de-a lungul graniței cu Germania și locuită în cea mai mare parte de etnici germani)¹⁰

Acest acord era rezultatul concepției lui Hitler care considera că aplicarea principiului suveranității etnice în Cehoslovacia, trebuia, în mod obligatoriu, să antreneze completa dezintegrare a acestei țări care nu mai era considerată ca având o majoritate cehă și o minoritate germană, ci o insula într-un imens ocean german. Deși la începutul lui septembrie 1938, guvernul de la Praga acordase autonomie sudeților. Hitler a declarat că „aceștia continuau să fie torturați” de Praga și că orice soluție de autonomie în cadrul statului cehoslovac este total ineficientă.

Simulacrul juridic de la Munchen a fost fondat pe iluzia că Germania va respecta tratatele încheiate și că ambițiile ei se vor limita la anexarea teritoriilor locuite de germani. Din acest punct de vedere, se poate afirma că Daladier și Chamberlain nu au făcut altceva decât să apere pacea cu orice preț. Ei au pornit, în acțiunea lor, de la ideea că nici un fel de sacrificiu nu este prea mare pentru apărarea păcii, că atunci când mai există o urmă de speranță pentru soluționarea pe calea tratatelor a diferitelor litigii între state, ea nu trebuie abandonată. Ei au considerat că pacea este un bun mai de preț decât mândria națională, dar au mers cu îngăduința prea departe. Totuși, la momentul

respectiv, ei au fost considerați salvatorii păcii în Europa, fiind memorabilă scena dintr-un jurnal de actualități, când la întoarcerea de la Munchen cei doi fluturau, la coborârea din avion, textul tratatului, în semn de mare victorie iar o mulțime imensă îi aclama, rezervându-le onoruri pentru învingători. Din nefericire, însă, la prea puțin timp, Hitler a dovedit că onorurile pentru învingători au fost acordate, de fapt, cu un fast imperial roman, unor învinși. Unor perdanți lipsiți de simț politic practic, unor "copii naivi" lipsiți de simțul realității și păcăliți de unul din „marii bolnavi” ai lumii contemporane: geniul malefic, Adolf Hitler, unor persoane considerate astăzi, aproape în unanimitate, principalii vinovați de suferințele, îndurate de omenire de-a lungul celor șase ani de război nimicitor.

Munchenul a însemnat, în realitate, totala dizlocare a sistemului de alianțe francez și certitudinea țărilor mici și mijlocii din Europa Centrală și de Sud-Est că ele au fost abandonate unui „Directorat” în patru al Marilor Puteri care le vor impune, împotriva voinței lor, soluții injuste.

În această situație, România a adoptat o poziție fermă, apreciind cu luciditate situația creată, Societatea Națiunilor și principiile de bază ale politicii ei externe.

Referindu-se la poziția României în noul context politico-diplomatic european, Constantin Vișoianu scria: „Politica de la Munchen cuprinde două idei care trebuiesc disociate: a) doctrina marilor puteri occidentale de a discuta între ele chestiuni ce le privesc în scopul de a ajunge la o colaborare specifică. România nu poate decât să aplaude cu sinceritate o astfel de hotărâre și să-i ureze izbândă...b) dreptul pe care și l-ar aroga aceste mari puteri să dispună de interesele altor state sau să plătească discordia dintre ele cu concesiuni pe seama altora. România nu poate decât să dezaprobe și să combată o asemenea idee. Cel mai elementar Simț de prevedere îl recomandă o atare atitudine, ca și dorința sa de a practica o politică de neutralitate.”¹¹

În România, consternarea și indignarea față de Acordul de la Munchen erau aproape unanime. Presa, organizațiile democratice, reprezentanți de seamă ai vieții culturale și științifice au exprimat prin acțiuni spontane, solidaritatea lor cu poporul cehoslovac, ceea ce l-a făcut pe ambasadorul acestei țări la București să declare: "Cred că într-o zi, patria mea va renaște Atunci vom putea să ne exprimăm din tot

sufletul recunoștința singurului stat care ne-a fost fidel până la capăt, până în ultima zi a rezistenței noastre. România.”¹²

Solidaritatea poporului român cu cel ceh a îmbrăcat forme variate de la mitinguri și demonstrații de protest până la conferințe publice, editarea și difuzarea de manifeste, articole în presă.

În contextul relațiilor româno-franceze din această perioadă, eforturile guvernului român s-au bucurat de doar puțină audiență la Paris. În ciuda audienței lor limitate ele au constituit o manifestare politică al cărei scop viza bararea drumului agresiunii germane spre centrul și estul Europei, pentru menținerea integrității teritoriale și a independenței naționale a statelor amenințate din această regiune.

Nu putem încheia, fără a consemna din nou și faptul că poziția României nu s-a materializat numai prin compasiune față de fostul său aliat, ci și printr-o atitudine demnă, regele Carol al II-lea refuzând să accepte porțiuni din Ucraina subcarpatică prin preluarea localităților de graniță în care exista un număr mare de români, arătând că, „România n-a profitat și nu va profita niciodată de clipele grele prin care trecea un prieten”, fapt pentru care poziția românească a fost extrem de apreciată la vremea respectivă.

La 70 de ani de la semnarea Acordului de la Munchen, concluzionăm că România a pierdut un aliat credincios și principala sa sursă de aprovizionare cu armament. Acest act a marcat dezagregarea Micii Înțelegeri care constituia unul din punctele de sprijin ale politicii externe românești în lupta împotriva revizionismului, fapt ce l-a determinat pe celebrul istoric Nicolae Iorga să aprecieze, pe deplin justificat că „După Munchen, România a devenit o țară pândită”¹³

Munchen a însemnat încununarea politicii conciliatoare anglo-franceze dar, la mai puțin de o lună, după semnarea acestui acord, Germania și-a afirmat, răspicat, pretențiile față de Polonia: restituirea orașului Danzig, crearea unui coridor-linie de comunicație a Germaniei cu Prusia Orientală cu statut de extrateritorialitate și aderarea Poloniei la Pactul Anticomintern.

Munchenul a încheiat o etapă în viața politică internațională și a deschis o altă, impunând tuturor statelor reexaminarea rezultatelor politicii anterioare, reevaluarea raportului de forțe creat, descifrarea perspectivelor, adoptarea unor decizii noi. El a

declanșat, totodată, o reacție în lanț în rândul participanților la expansiunea teritorială în centrul și sud-estul Europei.

Astăzi, la 70 de ani, el continuă să reprezinte un avertisment mai actual ca niciodată.

1. Benditer J, România în relațiile Internaționale 1699-1939, Editura Junimea, Iași, 1980, pag.506
2. *** Documente diplomatiques francais, Paris, Tom 8, pag.754
3. Ibidem, pag. 755
4. Lache Ștefan, Op. cit, pag.32
5. Arhiva M.A.E., Fond 71, Anglia, Relații cu România, Referat asupra vizitei lui Lanabury, 27 august, 1938
6. Benditer J, Op.cit, pag. 509
7. Idem, Ibidem
8. Petrescu-Comnen Nicolae, Un point d'histoire vecue, în Acta Historica, Tom. I. Roma, 1959, pag. 320
9. Arhiva MAE, Legația Republicii Cehoslovacia din ucurești, Voi 12, Raportul 930
10. Lache Ștefan, Op. cit, pag.32
11. **Idem**, pag. 33
12. Moisuc viorica, Actions diplomatiques de la Roumanie au secours da la Tchecoslovaquie a la veille du pacte de **Munich**, în « Revue roumaine d histoire », nr.3,1967, pag. 413-414
13. Moisuc Viorica, Diplomația României și problema apă-rării suveranității și independenței naționale In perioada martie 1939-mai **1940**, Editura Academiei, București, 1971, pag. 71

TENDINȚA DE A FI FERICIT, CA SUPT AL RESOCIALIZĂRII DEȚINUȚILOR CARE AU SĂVÎRȘIT INFRAȚIUNI CONTRA PATRIMONIULUI

O.Stamatin, dr., conf.univ.

S.Cebotari, doctorand

Procesul de democratizare și umanizare a socialității ce are loc actual în RM și-a pus amprenta și asupra misiunii penitenciarelor. Acestea din urmă din instituții preponderent represive, din instituții de ispășire a pedepsei tot mai evident tind să devină structuri statale educaționale în cadrul funcționării cărora în mod special se pune accentul nu pe provocarea suferințelor deținuților, dar pe crearea condițiilor pentru reeducarea și resocializarea acestora.

Multiple cercetări (V. Vîgotschii, S.L. Rubenștein, L. I. Bojovici, Gh. Florian, O. Stamatin) au demonstrat că impunerea cu forță provoacă rezistență, protest, agresie. În cel mai bun caz, ea poate duce doar la schimbări temporare, situaționale a comportamentului, fără a influența persoana celora asupra cărora se acționează. Impunerea cu forță nu conduce la schimbări de durată, nu modifică viziunile, atitudinile, intențiile oamenilor.

Mult mai eficiente s-au arătat a fi metodele educaționale ce mizează pe forțele interne sănătoase ale persoanei, pe forțele care ar putea servi în calitate de suport pentru includerea

deținuților în activități social dizerabile, apte să asigure schimbarea mentalității acestora.

Specific pentru procesul educațional este faptul că aici cunoașterea și acceptarea normelor sociale nu premerg practicii de funcționare a acestora în viața cotidiană a persoanei. Ca deținuții să poată înțelege, valorifica și accepta normele de conduită socială, mai întâi ei trebuie plasați în situația de a respecta aceste norme în propria activitate și de a primi satisfacție de la realizarea lor.

Propria practică de conduită morală constituie acel teren fertil (L.I. Bojovici), care asigură înțelegerea profundă a ideilor respective, acceptarea și transformarea lor în principii și poziții proprii de viață.

Cercetătorul rus S. L. Rubinstein a demonstrat experimental că metodele verbale, directe, utilizate în procesul reeducațional sunt puțin eficiente și nu dau rezultatele scontate. Acest lucru se întâmplă din cauza că oamenii cu convingeri ferme nu sunt capabili să asculte, să audă și să accepte păreri contrare. Ei resping din start orice informație care contravine propriilor lor viziuni. Așa o atitudine se menține pînă cînd

acestea nu nimeresc într-o situație reală, în care însăși logica lucrurilor îi convinge că în cazul dat ei n-au dreptate, fapt ce le provoacă îndoială în poziția pe care o ocupă și îi face mai receptivi la viziunile și opiniile altora.

Din cele expuse, reiese că un infractor nu poate accepta normele morale și nu poate deveni un om onest pînă cînd preventiv nu acumulează o practică de comportament onest care i-ar aduce satisfacție. E imposibil să obții rezultatele dorite, spunîndu-i leneșului că munca e bucurie. La această declarație el cu ironie, batjocoră și ușurință poate răspunde: bucurați-vă, domnilor, măcar și toată viața, cine nu vă permite?

În timpul unei emisiuni radio în care se trata tema onestității, crainicul vorbea despre o persoană care necinstit a acumulat multe bogății, dar asta nu l-a făcut fericit. Mulți dintre recidiviștii care ascultau acest mesaj au început să rîdă, în timp ce unul din ei a aruncat replica: Aș vrea eu să văd prostul acela care are de toate și nu-i fericit. Cele expuse fondează ideea că la primile etape de schimbare a mentalității deținuților ce au săvîrșit crime contra patrimoniului e necesar de depistat acele particularități ale lor care ne-ar permite să-i încadrăm activ în munca social utilă, în așa mod ca ei binevol să muncească cinstit. O asemenea includere e posibilă doar în cazul cînd colaboratorii penitenciarului la început se vor orienta nu numai și nu în primul rînd la trăsăturile de personalitate pe care infractorii nu le posedă și urmează a fi formate (cum ar fi onestitatea, dragostea față de muncă, sentimentele de demnitate, onoare, rușine, dorința de a duce folos altora, țării, de a se perfecționa și autoperfecționa, de a se autorealiza în activitatea social dezirabilă etc.), dar mai întîi la acele particularități ale infractorilor, care ar putea servi la moment ca motive reale ale activităților cu caracter social. Una din aceste particularități care aparține tuturor oamenilor, inclusiv și deținuților, o constituie dorința de a fi fericit.

Studiul literaturii (Gh. Florian, B. B. Cazac, A. I. Ușaticov) și activitatea noastră de mai mulți ani în penitenciare în calitate de psihologi ne-a permis să constatăm că majoritatea absolută a deținuților, indiferent de mediul în care ei s-au format ca persoană, de cauzele interne și externe care au condus la săvîrșirea infracțiunii, indiferent de vîrstă și numărul de detenții, își doresc (sau cel

puțin și-au dorit pînă a se dezamăgi complet de viață) să fie fericiți.

Dorința de a fi fericit are la bază multiple necesități umane și acest fapt o transformă în unul din motivele reale de o foarte mare intensitate și stabilitate. Ultimul imboldă, energizează și menține acțiunea, indiferent de nivelul de dezvoltare intelectuală, morală și estetică a persoanei.

Însă fenomenul fericirii este perceput de fiecare în mod diferit, și căile pe care le aleg infractorii pentru a deveni fericiți poartă caracter antisocial. Ele aduc mari daune atît societății, cît și deținuților, chiar poate în primul rînd lor însuși, fapt ce nu se conștientizează de foarte mulți dintre ei. Cele expuse ne-au determinat să ne punem ca scop al acestei cercetări studiul reprezentărilor despre fericire ale deținuților care au săvîrșit infracțiuni contra patrimoniului și elaborarea în baza lui a unor recomandări ce ar contribui la utilizarea mai eficientă a acestora în resocializarea infractorilor. Cercetarea a fost efectuată pe un eșantion de 100 deținuți care își ispășesc pedeapsa pentru crime împotriva patrimoniului în penitenciarul Nr.9. Ei au fost divizați în 4 grupe, în dependență de vîrstă (18-25 și 26-30 ani) și numărul de detenții (recidiviști și nerecidiviști).

În procesul cercetării am utilizat metodele: studiul documentației deținuților, observarea, convorbiri individuale și de grup, eseu.

Aici este necesar de menționat că una din cele mai serioase probleme cu care ne-am confruntat în procesul cercetării a fost problema stabilirii și menținerii cu deținuții a relațiilor binevoitoare bazate pe înțelegere și încredere. Este știut că numai în cazul cînd reușim să stabilim contactul cu participanții la experiment putem conta pe atitudinea lor binevoitoare și responsabilă față de cercetare, pe sinceritatea acestora. Greutățile cu care ne-am ciocnit au fost determinate de faptul că majoritatea deținuților supuși studiului au fost respinși de familie și/sau societate din frageda copilărie și au întîlnit în viața lor doar atitudini dușmănoase, fapt ce-i determină să fie suspicioși și să ia o atitudine vigilentă față de orice colaborator al penitenciarului. Avînd în vedere cele expuse, pentru a depăși aceste obstacole, pentru a predispuce deținuții spre colaborare, s-a exclus orice etichetare, nu s-a admis atac la persoană, nu

li s-a atins demnitatea de om și amorul lor propriu, nu s-a recurs la aprecieri cu referire la persoana lor. Permanent s-au discutat doar faptele și situațiile concrete în care ele au avut loc.

Această tactică ne permitea să acceptăm persoana așa cum ea este, căpătînd în așa mod posibilitatea de a o influența.

Spre exemplu, într-o convorbire individuală, noi îi spuneam deținutului: “Te înțeleg că ai suferit mult, că nu aveai ce mânca. Sentimentul foamei este chinuitor pentru orice om. Dar ești mata de acord că nu toți care nimeresc în așa situație procedează în același mod?”

Informația adusă deținutului în formă deschisă de întrebare soluționează deodată două probleme: prima - problema motivației și a doua - problema înțelegerii și acceptării informației. Întrebarea crează situații cînd ultimul cuvînt rămîne după interlocutor, ceea ce îi satisface necesitatea în autoafirmare, îi provoacă emoții pozitive stimulîndu-l să asculte și să audă informația ce i se comunică. În același timp, întrebarea automat include gîndirea, care-i permite deținutului să pătrundă în esența celor expuse, să le înțeleagă și, ca urmare, să le accepte.

În rezultat, persoana acceptă ideea că nu toți oamenii în situații anologice cu cele în care a nimerit ea ar fi procedat la fel.

Utilizarea acestui tip de tehnici le permiteau deținuților să se simtă înțeleși și, concomitent, pe de o parte, vinovați și responsabili de cele întîmplate, iar pe de alta, apți de a trăi în viitor în conformitate cu legile.

După acordul deținutului cu experimentatorul urmează întrebarea: “În așa caz n-ați dori d-voastră să discutăm despre trăsăturile de personalitate ce v-au împiedicat să găsiți o altă soluționare a problemei cu care v-ați confruntat și să vedem ce trebuie și ce putem face pentru a evita infracțiunile și respectiv, privările de libertate. N-ați dori dumneavoastră ca împreună să determinăm ce ați putea întreprinde deja aici în penitenciar nu numai pentru a vă ispăși vina, dar și pentru îmbunătățirea propriei stări materiale și a apropiaților pentru a însuși o profesie ce v-ar permite după eliberare să trăiți onest și fericit?”

Trecînd la descrierea studiului concret al reprezentărilor deținuților despre fericire și căile care conduc la obținerea acesteia, menționăm că acesta s-a început cu o convorbire colectivă

întroductivă. Ea a avut menirea să stabilească un contact de perspectivă nu numai între psiholog și deținuți, dar și între ei înșiși. Acest lucru a fost determinat de faptul că scopul final consta nu doar în constatarea viziunilor lor de moment, dar și în transformarea acestora prin intermediul activității în grup care se cere consolidat.

Convorbirea a fost aproximativ structurată în modul următor: “Noi astăzi începem o cercetare la tema fericirii. Ne putem întreba cu ce scop și de ce anume la această temă? Aveți careva opinii? (pauză, răspunsuri ale deținuților). Într-adevăr, ne-am oprit la acest subiect, fiindcă dorința de a fi fericit prezintă una din doleanțele cele mai puternice pe care le nutrește fiecare din noi. Acum apare întrebarea: reușim noi să ne realizăm intențiile în acest domeniu? (pauză, răspunsuri ale deținuților). Aveți dreptate că nu toți și nu întotdeauna ne simțim fericiți. Mulți din noi duc o viață chinuitoare, plină de suferințe și nereușite. Nu e ușor să-ți construiești viața în așa mod ca să fii satisfăcut de ea, fără a pricinui durere altora.

Anume faptul că toți ne dorim să fim fericiți și nu întotdeauna reușim să ne realizăm această doleanță și ne-a determinat să vă propunem cu puteri comune să stabilim ce-i aceea fericire, de ce și de cine ea depinde, cum poate fi obținută. Este evident că noi toți înțelegem fericirea în felul nostru. De aceea, la început vă propunem să scrieți un mic eseu la tema: “Fericit este cel care ...” În eseu vă rugăm să scrieți cum vedeți d-voastră un om fericit, pe ce om îl considerați fericit.

Analizînd această mică schiță a convorbirii întroductive, putem constata că deținuții au fost tratați cu respect. Drept de la bun început s-a ținut cont de opinia lor. S-a menționat că în pofida celor săvîrșire, ei rămîn oameni și că toți oamenii își doresc fericirea și pot fi fericiți, dar asta nu înseamnă să ne îndreptăm comportamentul antisocial cu orice preț.

S-a încercat de a evidenția și ce au deținuții comun între ei (doleanțe comune, probleme comune). S-a argumentat necesitatea atitudinii responsabile față de studiul efectuat, subliniind că totul se face pentru ca ei să poată deveni cu adevărat fericiți.

După scrierea eseului de către deținuți s-au petrecut mai multe convorbiri individuale, care ne-au permis să precizăm unele lucruri neclare, să

înțelegem ce a avut în vedere deținutul scriind una sau alta.

Spre exemplu, deținuții scriau că „fericit este acela, care are un lucru bun”. În convorbirile, ce urmau, ei erau întrebați: „Ce înseamnă pentru d-voastră lucrul bun?”. „De cine credeți că depinde are omul un lucru bun sau nu?”. „Ce credeți ca ați putea face d-voastră pentru a avea un atare lucru?”.

Sau, deținutul scria ca „fericit este acela, care poate să-și facă soarta”. În așa caz, în convorbiri individuale se preciza – Ce înțelegeți d-voastră prin soartă? Ce soartă v-ar aranja? Cum credeți, cine sunt cei, care-și pot crea soarta? Ce oameni sunt în stare să efectueze acest lucru?

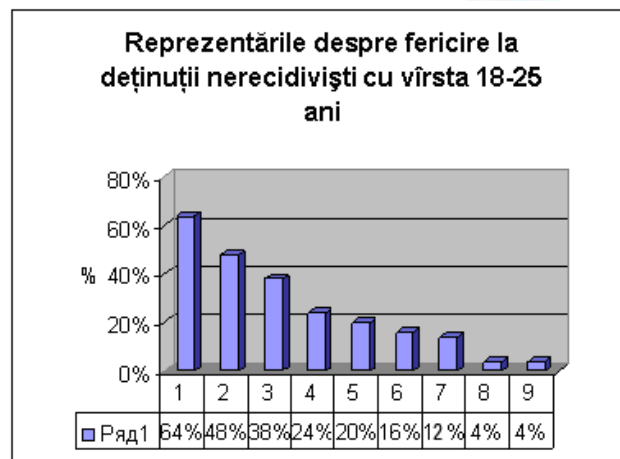
Tema eseului “Fericit este cel care ...” nu orientează deținuții la formularea conceptului de fericire. Ea poartă un caracter utilitar practic și presupune descrierea concretă a omului fericit. Formularea temei a fost determinată atât de nivelul scăzut al dezvoltării lor intelectuale, cât și de scopul cercetării de a-i încadra binevol în activități social utile cu potențial formativ și corecțional, pornind de la nivelul la care ei se află la moment.

Analiza eseurilor ne-a permis să stabilim și unele tendințe generale în viziunile despre fericire a deținuților care au săvârșit crime contra patrimoniului. În același timp ea ne-a dat posibilitate să evidențiem și anumite particularități specifice fiecărei din cele patru grupe clasificate de noi după criteriile de vârstă și numărul de recidive infracționale.

Aici se au în vedere două grupuri de nerecidiviști cu vârstele de 18-25 și 26-30 ani și două grupuri de recidiviști clasificați după vârstă în același mod ca și nerecidiviștii.

Studiul eseurilor deținuților din grupul de nerecidiviști cu vârsta de 18-25 ani a scos în evidență faptul că aceștea printre factorii ce i-ar face fericiți le dau prioritate familiei și libertății (vezi diagrama 1).

Diagrama Nr.1

1	64%	au familie, părinți buni, frați și sunt așteptați acasă
2	48%	au libertate, nu stau în penitenciar
3	38%	au suflet omenesc, n-au nimic cu criminalul, lasă ceva bun în urma lor, au loc de munca și pot să-și făurească soarta, sunt respectați.
4	24%	sunt iubiți de familie
5	20%	nu au probleme, au tot ce își doresc
6	16%	au noroc, și le merge bine în viața
7	12%	au sănătate
8	4%	au bani
9	4%	sunt înalt apreciați

De familie, într-un fel sau altul, își leagă fericirea 64 % din ei. Deținuții din această categorie scriu că fericiți sînt cei care au familie, sînt alături de persoanele apropiate și sînt așteptați acasă. Deoarece majoritatea din ei încă nu și-au format o familie proprie aceștea îi consideră fericiți pe cei care au părinți, rude apropiate. (mulți precizează: “Ambii părinți, care vin din familii complete” etc.)

Aproape un sfert din acești deținuți (24 %) scriu că: fericiți sînt cei care sînt iubiți de familie. Ultimii, sau nu au părinți, sau provin din familii incomplete, conflictuale și nefavorabile (părinți alcoolici, amoralii, cruzii). Această

categorie s-ar simți fericită dacă ar avea măcar frați, surori, bunei sau rude apropiate.

În grupul de nerecidiviști de 18-25 ani în folosul libertății, ca factor al fericirii, au pledat 48 %, adică aproape jumătate din ei. Aici e necesar de menționat că printre celelalte 52 % se evidențiază un grup de deținuți, membrii căruia au trăit și s-au educat în școlile de tip internat. Aceștea nu vorbesc despre libertate, fiindcă nici nu au unde să se ducă după eliberare.

Un număr semnificativ de deținuți de această categorie (38 %) îi consideră fericiți pe cei care nu au nimic comun cu criminalul, care au suflet omenesc, care au construit o casă, au sădit un copac, au crescut un copil, sunt stimați, care au un lucru bun și care pot să-și făurească soarta. Cu alte cuvinte, ei îi consideră fericiți pe cei care muncesc onest și lasă ceva bun în urma lor, pe cei ce își pot regla comportamentul, nu așteaptă de la alții să le soluționeze problemele. Acest grup de deținuți conștientizează gravitatea și inadmisibilitatea faptelor săvârșite, ei s-ar vedea fericiți lucrând și făcând ceva pentru binele altora.

În același timp, 16 % din ei îi consideră fericiți pe cei care au noroc și cărora le merge în viață. În viziunea acestora, fericirea depinde doar de factorii externi. Aceștea nu conștientizează responsabilitatea personală de propria soartă.

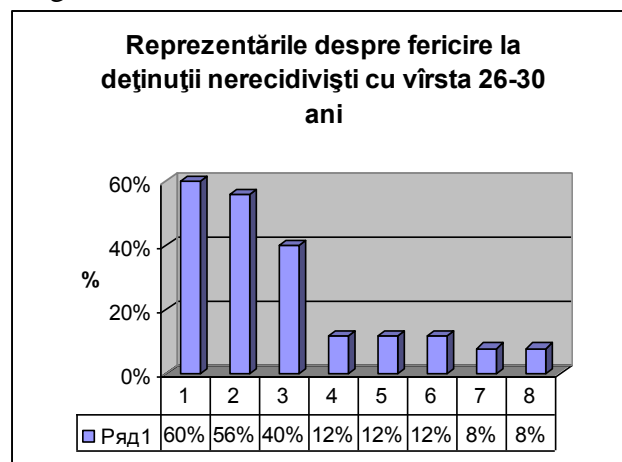
Sînt și deținuți (20 %) care consideră că persoanele fericite sînt acele care nu au probleme, care au tot ce își doresc. Ei nu deosebesc clar noțiunile și nu pot face o alegere adecvată între "vreau", "se merită", "este necesar", "se poate", "este interzis". Practic, aceștea, ca și cei precedenți, pun fericirea doar pe seama factorilor externi. Convorbirile individuale ce au urmat după analiza eseurilor ne-au permis să considerăm că viață fericită, înțeleasă ca existență fără probleme și bunuri fără limită, a constituit una din cauzele serioase ce a condus la săvârșirea crimei.

Fiecare al optulea (12 %) văd ca izvor al fericirii sănătatea. Iar 4 % din deținuți nerecidiviști – banii.

Rezultatele studiului reprezentărilor despre fericire a nerecidiviștilor de 26 - 30 ani sînt prezentate în diagrama nr. 2. Din ea vedem că și la această categorie de deținuți familia și libertatea constituie cei mai semnificativi factori ce le-ar permite să se simtă fericiți. Însă ambii acești indici, /60 și 40% / sunt mai mici ca la

grupul de nerecidiviști de 18-25 ani, care constituie respectiv 64 % și 48 % .

Diagrama 2.

- 1 care au familie, și care pot s-o întrețină familia
- 2 60%
- 2 Respectă legile, fac fapte bune, au loc de munca, muncesc calitativ
- 3 56%
- 3 40% au libertate
- 4 12%
- 4 12% sunt înalt apreciați
- 5 12%
- 5 12% au bani
- 6 12%
- 6 12% au noroc
- 7 8%
- 7 8% nu au probleme
- 8 8%
- 8 8% au sanatate

La această vîrstă crește înțelegerea semnificației factorilor interni, care au condus la săvârșirea crimei și ar putea contribui la evitarea ei pe viitor. 56 % din deținuții de această categorie îi consideră fericiți pe cei care respectă legile statului, legile morale și cele prescrise de Dumnezeu, care reușesc să-și realizeze visurile și scopurile nobile, care fac fapte bune. Acest lucru ar putea fi explicat prin aceea că ei, fiind mai maturi, sunt și mai realiști. Asta le permite să se centreze nu numai pe rezultatele finale, ce i-ar putea face fericiți, dar și pe căile care ar conduce la libertate, la posibilitatea de a-i avea în preajmă pe oamenii apropiați, și de a fi în stare să-și întrețină familia.

Comparînd viziunile despre fericire ale deținuților nerecidivilti de 18-25 și de 26-30 ani,

putem observa că numind familia ca factor al fericirii, primii plasează accentul pe „să ai” /familie, frați, surori, bunici etc/ și „să primești” /să fii iubit/, în timp ce cei de-al doilea se gîndesc și la datoriile lor față de familie.

Nerecidiviștii de 26-30 ani, mai frecvent decît cei de 18-25 ani, își văd fericirea în bani /12% contra 4%/. Însă cei dintîi îmbină dorința de a avea bani cu responsabilitatea de a întreține familia și cu necesitatea de a avea un loc de muncă, în timp ce cei de-al doilea își doresc bani pentru a putea face tot ce vor, pentru a avea de toate, nu doar necesarul.

A crescut și numărul celor, care s-ar simți fericiți dacă ar fi înalt apreciați, respectați /de la 4% la nerecidiviștii de 18-25 ani, la 12% la nerecidiviștii de 26-30 ani/. Acest fapt ne vorbește despre aceea, că la ei sunt încă vii sentimentele de onoare și demnitate.

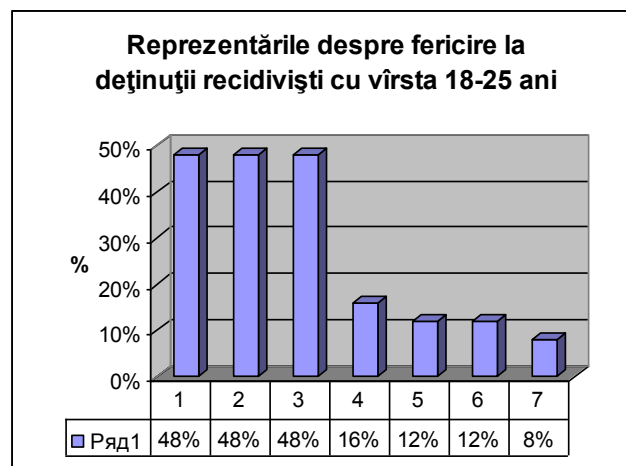
Prezintă interes și faptul că acesta categorie de deținuți, în comparație cu nerecidiviștii de 18-25 ani, mai puțin mizează pe noroc /doar 12%/, mai rar îi consideră fericiți pe cei, care n-au probleme /8%/. Aceștea mai puțin apreciază propria sănătate, dînd mai frecvent prioritate sănătății familiei și oamenilor apropiați /16% din cei ce se referă la familie ca factor al fericirii/. Pe 4% îi face fericit deja faptul că trăiesc.

Din cele expuse putem conchide că nerecidiviștii de 26-30 ani mai bine conștientizează ce trăsături de personalitate ale lor ar contribui la soluționarea problemelor pe cale onestă. Aceasta ne vorbește despre posibilități mai sporite ale colaboratorilor penitenciarelor de a se baza pe forțele interne ale deținuților în procesul de resocializare a lor, ce are loc deja în cadrul penitenciarului.

Fiind mai maturi și nimerind în detenție pentru prima dată ei se concentrează mai mult nu la ceea ce au oamenii fericiți, dar la ce trebuie să facă aceștea pentru ca să aibă și să întrețină familia, să aibă libertate, sănătate.

În ce privește recidiviști de la 18 la 25 ani (vezi diagrama 3), constatăm că necăfînd la faptul că și ei pe prim plan plasează familia, procentul acestora este mai mic /48 %/. În plus la asta, spre deosebire de semenii lor nerecidiviști, ei mai des scriu că fericiți sînt cei ce nu pur și simplu au familie, dar care au o familie, ce întreține cu ei relație, și care ar putea să-i ajute.

Diagrama 3.

- 1 48% au familie, care menține cu ei relație, îi ajută
- 2 48% au libertate
- 3 48% nu au probleme, au tot ce își doresc
- 4 16% au noroc
- 5 12% au loc de munca
- 6 12% au bani
- 7 8% au sănătate

Acest fapt ne vorbește despre aceea că încălcările repetate distrug legăturile lor cu cei apropiați. Adesea fiind ruți de familie, deținuții recidiviști de 18-25 ani sunt înclinați mai mult decît semenii lor nerecidiviști să-și satisfacă necesitatea în afiliere în afara familiei. Ei frecvent cad pradă recidiviștilor cu mai mare staj, care într-o formă sau alta îi susțin, inclusiv și material, recrutîndu-i în sistemul lor criminal și folosindu-i în scopuri antisociale după eliberare.

Aproape jumătate din ei (48 %) s-ar simți fericiți dacă ar fi liberi. Însă anume această categorie, mai puțin ca toate celelalte, își dă seama ce ar putea face, aici și acum, pentru a se elibera mai repede și pentru a nu mai nimeri în penitenciar.

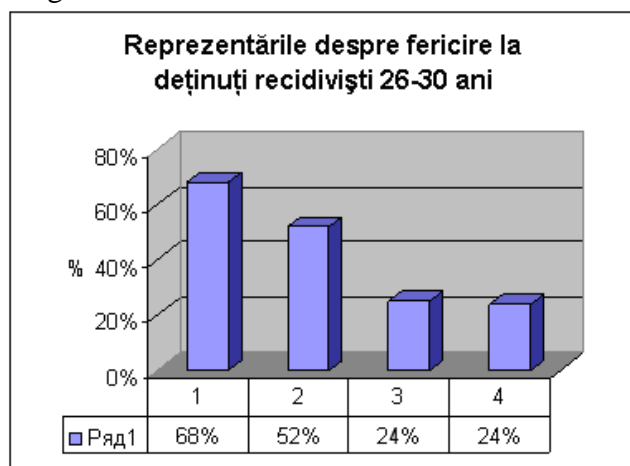
Printre deținuții de această categorie este mai mare numărul celor care ar fi fericiți dacă ar avea tot ce le trebuie, tot ce-și doresc și dacă n-ar avea probleme /48 %/. 16% din ei s-ar simți fericiți dacă ar avea noroc. Acest fapt ne vorbește despre aceea că a doua oară în detenție nimeresc cei care nu conștientizează, că fericiți, în primul rînd, sunt nu oamenii care au noroc, dar care știu să-și creeze soarta. Ei nu înțeleg că problemele

prezintă o stare firească a lucrurilor și că fericiți sunt nu acei ce nu au probleme, dar acei, care sunt apti să le soluționeze constructiv. Ca dovadă ne servește faptul că doar 12% din acești deținuți îi consideră fericiți pe cei ce au un loc de muncă. Studiul acestei categorii de deținuți ne-a demonstrat că majoritatea lor așa și nu a reușit să se angajeze într-o activitate de muncă social-dezirabilă și nu cunosc gustul muncii.

Datele obținute în rezultatul studiului recidiviștilor de 26-30 ani sunt prezentate în diagrama 4. Primul lucru, care ne atrage atenția, este numărul mai redus de factori ce i-ar putea face fericiți. Ei mai puțin mizează pe noroc și pe viața fără probleme. Aceștea mai rar îi consideră fericiți pe cei ce au de toate. Nimerind de mai multe ori în detenție, ei încep să înțeleagă că nimeni nu trăiește fără probleme. Ei realizează că nu există oameni, care ar avea absolut de toate și că n-are rost să tinzi spre asta.

În schimb, recidiviștii de 26-30 ani nu fac excepția în ceea ce privește locul pe care îl acordă familiei, libertății și sănătății printre factorii ce ar putea face oamenii fericiți (vezi diagrama 4). Însă la ei ponderea acestor factori este mai mare ca la toate celelalte grupuri, studiate de noi, constituind respectiv 68 %, 52 % , și 24 %.

Diagrama 4.

1	68%	au familie și copii
2	52%	au libertate
3	24%	au loc de munca și posturi bune
4	24%	au sănătate
5	24%	li se împlinesc visele, dorințele, li se aranjează viața
6	16%	răspunsuri taftologice

Studiul documentației și convorbirile cu ei ne-au permis să conchidem că interesul față de familie, libertate și sănătate ca factori ai fericirii lor e legat de pierderea acestora și a speranței de a-i mai recăpăta, cel puțin în timpul apropiat. În comparație cu recidiviștii de 18-25 ani, numărul acelor ce văd ca izvor al fericirii munca și aptitudinile de a-și realiza visele sănătoase, crește de la 12% la 24%. Însă el e cu mult mai mic decât numărul persoanelor ce doresc să se implice în câmpul muncii dintre nerecidiviștii de aceeași vârstă /16% contra 24%/.

E de două ori mai mic și numărul recidiviștilor de 26-30 ani (în comparație cu nerecidiviștii de această vârstă, care real se implică în câmpul muncii, aflându-se în detenție. Din cele scrise de ei în eseu, reiese că aceștea ar munci doar în situația, când ar avea un post bun, o funcție mare.

În același timp, în această categorie de deținuți se întâlnesc persoane cu suflet curat dornici de lucru, ce au nimerit în situații din care nu văd nici o ieșire. Drept exemplu ar putea servi un deținut, care scrie că fericit e cel ce are loc de muncă, face lucru bun, are suflet curat, poate să iubiască, are minte, are hrană, are din când în când bucurie, trăiește nu numai în chin, care are o familie și copii, părinți, bunei și frați. Acesta încheie enumerarea factorilor ce i-ar putea face pe oameni fericiți cu sintagma: „cei care nu s-au născut”. Fără nici o îndoială acest recidivist are nevoie, în primul rând, de ajutor din partea colaboratorilor penitenciarului și societății, ca acesta să-și găsească un reper, de la care ar porni în construirea unei vieți oneste.

Pentru prima dată în acest grup au apărut deținuți care au dat răspunsuri taftologice de tipul “ fericit e acela care este fericit” (16 %), ceea ce ne vorbește de nivelul lor jos de dezvoltare intelectuală. Printre această categorie de deținuți întâlnim cel mai mare număr de persoane care preponderent vorbesc despre “vreau”, (“vreau să fiu fericit, să am familie, să am un post bun, să ies din detenție, să am un copil, să am, să am, să am...”) fără a munci și a depune efort. Se vede că pe măsura aflării lor în penitenciar ei se dezvăță să gândească real, le dispare dorința de a munci și valoarea acestea. Ei se perfecționează doar în dobândirea bunurilor prin căi ușoare nelegitime.

Concluzionând cele expuse, menționăm că reprezentările deținuților despre fericire diferă în dependență de vârstă și de numărul de detenții. În același timp, constatăm diferențe esențiale și în interiorul fiecăruia din aceste grupuri. Modul, cum văd ei fericirea, depinde de condițiile lor de trai: au avut sau nu familie, tipul de familie și de relații în interiorul acesteia; au fost sau nu asigurați material și în ce măsură, au avut sau nu un loc de muncă, etc. Își pune amprenta și nivelul dezvoltării lor intelectuale. Mulți recidiviști își perfecționează posibilitatea de a dobândi bunuri prin căi necinstite, și în cadrul penitenciarului /prin organizarea și participarea la jocurile de azart și prin alte metode antisociale/.

Cei mai deschiși pentru reeducare, sunt deținuții cu vârsta 26-30 ani fără antecedente penale. Ei mai bine și mai frecvent ca alții /64%/ își înțeleg greșeala, și-și dau seama de căile, care i-au condus spre infracțiuni. Aceștea conștientizează ce ar trebui să facă, pentru a se elibera mai repede, și pentru a evita recidivul. După ei urmează nerecidiviștii de 18-25 ani, 38% dintre care își văd fericirea în capacitatea de a munci, de a face ceva pentru binele altora, și de a nu avea nimic comun cu criminalul.

Cel mai puțin și-ar dori să muncească recidiviștii de 18-25 ani (12 %). Rolul muncii și a trăsăturilor personale în atingerea fericirii este înțeles de recidiviștii de 26-30 ani de două ori mai frecvent decât de recidiviștii tineri. Acest lucru s-ar explica prin faptul că recidiviștii de 18-25 ani nu au avut un stajiu de muncă, care le-ar fi permis să simtă bucuria provocată de procesul muncii și efectele ei.

În același timp cercetarea efectuată de noi ne demonstrează că fiecare deținut dispune de suficiente forțe interne, pe care colaboratorii penitenciarului s-ar putea baza pentru încadrarea acestora în muncă social dezirabilă și pentru a obține resocializarea lor. La ele se referă, în primul rând, dorințele lor de a avea familie, libertate și sănătate.

Drept obstacol pentru resocializarea deținuților, ar putea servi reprezentările acestora despre oamenii fericiți ca despre persoane cu noroc, fără probleme, care dețin posturi înalte și absolut tot ce-și doresc.

Datele obținute de noi în rezultatul acestei cercetări vor fi utilizate în elaborarea programelor de resocializare a deținuților în dependență de

caracteristicile grupurilor de deținuți și trăsăturile individuale ale fiecăruia.

Resume

This study has been dedicated to the representations about happiness of four groups of detainees that had committed crimes against the ownership/property. Those have been split by groups based on the following criteria: age /18-25 years and 26-30 years/ and number of convictions /recidivists and non-recidivists/.

The purpose of the research was to determine which of the representations about happiness of detainees might serve as support and which of them might be impediments in the process of re-socialization of those.

It was proved that the representations of the detainees about happiness are different depending on their age and the number of convictions, as well as on their level of intellectual development and the living conditions in which they had been formed. At the same time it was established that each detainee has sufficient internal forces, based on which efficient programs could be drafted for their re-socialization. This refers first of all to the desire of the majority of detainees to have a family, freedom and health.

However, an obstacle in the re-socialization of the detainees, is the way they perceive happy people as lucky persons, with no problems at all, having high positions and enjoying everything they want.

Bibliografie:

1. Dragomirescu V. Psihosociologia comportamentului deviant. Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1976.
2. Gheorghe Florean „Psihologia penitenciară” Oscar-prim, București, 2001.
3. Gen. Mr. Gheorghiu, și colab., Studii psihosociologice privind mediul penitenciar M. I. Direcția penitenciarilor, 1992.
4. Mitrofan N., Fdrengea V., Butoi T. „Psihologie juridică”. Casa de editură și presă „Șansa” SRL., București, 1992.
5. O. Stamatina „Структура и динамика процесса формирования честности”, Lumina, Chișinău, 1987.
6. Божович Л.И. - Личность и ее формирование в детском возрасте - Москва, 1968

7. Выготский Л.С. - Развитие высших психических функций в переходном возрасте – глава 11 в книге Собрание

сочинений в 6-и томах, том 4, Детская психология, Москва, 1984

8. Рубинштейн С.Л. - Принципы и пути развития психологии - Москва, 1959

ASPECTE PSIHOLOGICE ALE PREGĂTIRII TINERILOR PÂNĂ ȘI DUPĂ ÎNCORPORAREA LOR ÎN ARMATĂ

O.Stamatin, dr., conf.univ.

L.Poițan, doctorandă

Istoria omenirii, de facto, prezintă istoria războaielor (5,8,11). În pofida faptului că astăzi mințile lucide din toată lumea promovează cultura păcii, înțelegerii reciproce, nonviolenței (14), pe pământ continuă să existe multiple forțe, care preferă să soluționeze prin intervenții militare atât conflictele din interiorul țării, cât și cele interstatale.

Noi astăzi suntem martorii mai multor conflicte regionale de așa tip. Acestea, deși au caracter local, adesea sunt foarte sângeroase și amenință pacea în toată lumea. Participanții la astfel de conflicte tot mai des recurg la arme de distrugere în masă, la terorism.

Având în vedere potențialul distructiv enorm al genurilor de arme contemporane acumulate pe glob și creșterea continuă a acestuia, ONU a declarat anii 2001, 2010 ca Deceniul Internațional pentru o Cultură a Păcii și Nonviolenței pentru Copiii Lumii (10), a chemat statele membre să coopereze și cu puteri comune să prevină și/sau să soluționeze conflictele existente în mod pașnic.

Ca urmare, în prezent au apărut mai multe structuri internaționale cu misiuni umanitare, pacifatoare, de combatere a terorismului. La realizarea programelor lor participă și militari din Republica Moldova. Acest fapt a condus la diversificarea sarcinilor ce stau în fața Armatei Naționale. Rămânând, în conformitate cu Constituția, principalul garant al suveranității, independenței și integrității teritoriale a propriei țări, armata își aduce contribuția și la stabilirea și menținerea păcii în întreaga lume.

Noua stare a lucrurilor sporește cu mult responsabilitatea ostașilor față de propria activitate și a camarazilor săi. Astăzi, când militarii operează cu armament sofisticat, cu potențial distrugător îngrozitor, prețul greșelii crește enorm. O mică abatere de la instrucție, un

comportament impulsiv sau negativist în relații interpersonale, o încăpăținare din partea unui militar pune în pericol multe vieți.

De aceea în momentul de față mai mult ca oricând de la militari se cere competență, echilibru psihic, încredere în sine, capacitatea de a se adapta ușor la diverse situații, de a reacționa adecvat în momente de criză, de a munci în echipă etc. Având în vedere aceste lucruri recruții, destinați pentru serviciul militar sunt selectați în funcție de mai multe criterii, indicate în Legea Republicii Moldova "Cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei"(7). În conformitate cu această lege la serviciul militar sunt admiși doar tineri cu vârsta de 18 - 27 ani, cu un grad suficient de maturitate, apți de a fi responsabili pentru acțiunile sale și fără cazier juridic. Se încorporează doar recruți cu grad de sănătate fizică și psihică I-IV.

Însă în pofida acestui fapt, în armată întâlnim multiple cazuri de comportament neregular: încălcări de disciplină, dezertări etc.

Printre factorii ce determină un așa comportament un loc aparte îl ocupă factorii de ordin psihologic (1,2,3,9), fapt ce ne-a provocat să studiem nu doar factorii externi, dar și interni, ce conduc la ineficiența serviciului militar.

Scopul cercetării noastre constă în evidențierea factorilor psihologici, ce pot genera probleme în îndeplinirea atribuțiilor militare și elaborarea unor recomandări cu privire la selectarea și dezvoltarea personalității ostașilor până și după încorporarea lor în armată. Nivelul dezvoltării personalității multor ostași în momentul încorporării lor în armată nu corespunde exigențelor înaintate față de militarii contemporani, ceea ce solicită o mai bună selectare și formare a lor atât până cât și pe parcursul serviciului militar.

Studiul a fost efectuat pe un eșantion de 1077 de persoane de 18-23 ani, care a inclus toți tinerii încorporați în Armata Națională în aprilie-mai 2007. El s-a realizat în primele zile a serviciului militar a acestora.

Începând cercetarea, am reieșit din presupunerea că nivelul dezvoltării personalității multor ostași în momentul încorporării lor în armată nu corespunde exigențelor înaintate față de militarii

În cercetare au fost utilizate studiul documentelor cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea patriei, analiza dosarelor personale, observația, convorbirea, testele MMPI și Bassa-Darkey, chestionarul Prognostic. Ele au fost selectate în așa mod ca să se poată completa una pe alta și în același timp de a le verifica reciproc.

Metodele observației și convorbirii asupra comportamentului ostașilor au fost folosite sistematic pe parcursul întregii cercetări. Prin intermediul observațiilor s-au fixat reacțiile tinerilor la intrarea lor în unitate, familiarizarea cu condițiile de cazarmă. S-a studiat modul în care ei au stabilit primele contacte cu camarazii și comandanții, comportamentul lor la primele ore de instruire de luptă și de pregătire fizică și în timpul liber.

Convorbirea a fost utilizată cu scopul de a acumula date suplimentare privitor la istoria vieții lor, la relațiile cu părinții, cu frații, alți membri ai familiei, problemele cu care s-au confruntat anterior și cu care se confruntă în armată, în special cu privire la temerile de moment.

Prin intermediul *observărilor* și convorbirilor au fost evidențiate acele aspecte ale personalității militarilor, ce necesită a fi studiate detaliat și s-a concretizat ce metodici ar fi mai valide în cazul dat.

Chestionarul Prognostic s-a folosit în scopul determinării gradului de instabilitate neuro-psihică: înalt în toate condițiile, înalt doar în condiții extreme și jos.

Prin intermediul testului MMPI mic, cu 71 întrebări, s-au studiat acele particularități ale personalității ostașilor ce ar putea crea probleme în procesul îndeplinirii atribuțiilor serviciului militar: ipohondrie, psihopatie, psihastenie, schizoidie, depresie, isterie, paranoie, hipomanie.

Testul Basa-Darkey s-a utilizat pentru depistarea nivelelor (înalt, mediu, jos) și formelor

de agresivitate (agresivitate fizică, indirectă, verbală, supărare, iritare, suspiciune, negativism, simțul vinei).

Cercetarea am început-o cu studiul documentelor oficiale cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei și a sistemului de selectare și pregătire a tinerilor până la încadrarea lor în armată. În rezultat am constatat că: în Legea cu privire la pregătirea tinerilor cetățeni pentru apărarea Patriei în fond se prevede doar pregătirea morală a recruților, ceea ce, fiind absolut necesar, nu este și suficient; în comisia de selectare a viitorilor ostași nu sunt incluși specialiști în domeniul psihologiei; psihiatrii care participă la activitatea acestor comisii atrag atenția, în primul rând, chiar numai la dereglările psihice evidente, fără a supune sănătatea psihică a recruților unui studiu minuțios; studiul recruților se efectuează cu puțin timp înainte de înrolarea lor în armată și nu urmărește scopul de a utiliza rezultatele lui pentru dezvoltarea personalității viitorilor ostași ca aceștia ușor să se integreze în mediul militar. Prin urmare, în rândurile armatei, nimeresc tineri, care în procesul serviciului militar întâmpină dificultăți serioase legate atât de sănătatea psihică, cât și de nivelul de dezvoltare a personalității lor. La această stare a lucrurilor am dori să atragem atenția atât a centrelor militare raionale, cât și a psihologilor școlari, care ar trebui să elaboreze programe speciale pentru tinerii ce urmează să facă serviciul militar.

Se cere o îmbunătățire radicală și a serviciului psihologic în cadrul armatei. Avem în vedere faptul că mediul militar este un mediu specific, ce solicită de la persoană să respecte un sistem strict de subordonare ierarhică, disciplină și ordine; efort fizic și intelectual ridicat în condiții climaterice dintre cele mai ostile (ploi, vânt, temperaturi extreme etc.); să reziste într-un regim de lucru încărcat de riscuri, care pot afecta integritatea fizică și psihică sau cauza pierderea vieții (1,2,9). Anumite trăsături de personalitate, accenturări de caracter, ce în condiții obișnuite pot să nu se manifeste sub aspect negativ, în situații extreme, caracteristice armatei, ele se pot acutiza și provoca consecințe grave atât pentru armată, cât și pentru persoana propriu-zisă. Studiarea acestor particularități ar putea servi ca suport pentru elaborarea și implementarea unui program de dezvoltare a tinerilor, începând cu primele zile de serviciu militar.

Plus la aceasta, ținem să menționăm existența în armată a unor probleme provocate de vârsta celor încorporați. Tinerilor le sunt proprii maximalismul, tendința de a fi originali, de a avea cât mai multă libertate, de a-și exprima liber atitudinea față de ceea ce-i înconjoară. De aceea, lor le este dificil să se supună (5,12). Este evident faptul că aceste trăsături ale lor fac ca mediul militar, cel puțin în prima perioadă / până ei nu înțeleg că libertatea este o necesitate conștientizată / să devină pentru ei frustrant. Drept rezultat, exigențele înaintate tinerilor ostași ar putea să le provoace protest interior și/sau exterior și să conducă la încălcări de disciplină și chiar acte de agresivitate, orientate spre colegi sau comandanți. Pentru a preîntâmpina astfel de situații nedorite, în care ar putea nimeri ostașii, este necesară o muncă educativă intensivă, ce i-ar convinge că în condiții dure de armată respectarea rigorilor sunt în interesul lor.

Un alt factor, ce contribuie la apariția problemelor, este percepția eronată a armatei în rândul mai multor recruți. Unii vin cu un grad

înalt de anxietate generat de ideea că în armată domină relații neregulate, alții au impresia că stagiul militar nu necesită eforturi deosebite. Această imagine, de asemenea, i-ar putea împiedica să se integreze eficient în mediul militar. Pentru a preveni o astfel de situație acest aspect trebuie studiat și la timp înlăturate temerile. De aceea ea trebuie la timp depistată și schimbată. De la bun început e necesar de înlăturat așteptările și temerile neantemeiate și de exclus condițiile ce le-ar putea provoca sau menține. În cele ce urmează vom prezenta datele obținute în rezultatul studiului trăsăturilor de personalitate a noilor încorporați ce le-ar putea crea probleme reale pe parcursul serviciului militar.

Având în vedere marea valoare a echilibrului psihic în realizarea funcției de militar, o cercetare aparte a fost consacrată studiului gradului de stabilitate neuropsihică. Rezultatele acestui studiu, prin intermediul chestionarului Prognostic sunt prezentate în diagrama nr. 1 prezentată mai jos:

Din diagramă se observă că, doar 12% ostași sunt pregătiți să înfrunte orice dificultate și în orice situație. Ei corespund complet cerințelor armatei la acest compartiment și pot fi implicați în orice activități riscante.

Aproape jumătate din chestionați (45%) manifestă stabilitate neuro-psihică în condiții obișnuite. În atare condiții ei se comportă adecvat, se pot concentra, pot duce munca până la capăt, sunt calmi și deschiși spre colaborare cu alții. Însă, în condiții extreme la ei pot apărea tulburări neuro-psihice. Această categorie de

tineri pentru a deveni aptă de a reacționa în astfel de situații în modul cuvenit necesită o pregătire specială. Ei au nevoie de susținere, încurajarea. Pentru a-i învăța să-și depășească frica, ei trebuie implicați în situații dificile treptat, respectând principiul de la simplu la compus. Ar fi binevenite trainigurile speciale, ce le-ar forma abilitatea de reglare a strărilor de stres.

O atenție deosebită cer o treime (33%) din militarii încorporați, la care s-a constatat o probabilitate înaltă de manifestare a instabilității neuro-psihice în toate condițiile. Aceștia ar putea avea probleme serioase când de la ei se cere

încredere și stăpânire de sine, concentrarea atenției, curaj, abilitatea de a lua prompt o decizie. Ei întâmpină dificultăți și în stabilirea relațiilor de cooperare cu ceilalți. Din aceste considerente nu este recomandabil ca ei să fie implicați în servicii de gardă, cel puțin la prima etapă a vieții lor de militar. Ei, în mod special, au nevoie de a participa la un program, ce le-ar spori stabilitatea emoțională, i-ar învăța să stabilească relații prietenoase, de respect și ajutor reciproc cu ceilalți ostași. Ei trebuie pregătiți să ia decizii raționale și să reacționeze adecvat în situații extreme.

Datele obținute ne-au determinat să medităm serios asupra factorilor, ce au condus la un procent atât de mare de instabilitate emoțională al noilor încorporați, pentru a o preveni, lucrând cu ei, până la venirea lor în armată. Subliniem “până la venirea lor în armată deoarece pe parcursul unui an de serviciu în armată practic e imposibil de realizat de rând cu o bună pregătire militară și fizică și o corecție

serioasă a personalității ostașilor. Studiul situației lor familiale și convorbirile cu ei ne-a permis să constatăm că aceștia provin din familii nefavorabile, conflictuale, familii monoparentale. Părinții multora dintre ei sunt de mulți ani peste hotare și aceasta i-a lipsit de posibilitatea de a însuși modalități de stabilire a relațiilor de cooperare, le-a afectat sfera lor emoțională. Așa o stare a lucrurilor impune societatea, în mod special APL, școala, care are în statele sale de personal funcție de psiholog, să-și asume o mai mare responsabilitate pentru pregătirea tinerilor către serviciul militar. Viitorii militari în termen trebuie să fie mult mai mult în atenția psihologului școlar. Acestea, studiind elevii sub diferite aspecte, e de dorit să ia în calcul și trăsăturile de personalitate necesare în condiții de armată. Studiul trăsăturilor de personalitate ce ar putea crea obstacole serioase în realizarea funcțiilor de militar a continuat prin utilizarea testului MMPS. Diagrama nr. 2

Rezultatele acestei testări (vezi diagrama 2) ne vorbesc că majoritatea ostașilor nu au probleme psihologice de ordin clinic. Însă, un număr semnificativ de soldați necesită o tratare specială pentru a putea face față cerințelor din armată. Bunăoară, un procent destul de mare 18%, (196 din 1077) au manifestări de paranoie. Ei sunt unilaterali, hipersensibili, cu gândire paralogică, incapabili să suporte o situație traumatizantă. La ei formula “îl urăsc” devine “el mă urăște”.

Problematici sunt și alte 12%, (128 tineri), care au intrat în categoria psihoastenicilor. Aceștia sunt indivizi timizi, lipsiți de voință, nehotărâți, inadaptați la real, manifestă tendința

de a se refugia în imaginar. În caz de li se redă încrederea în sine, sunt stimulați, încurajați, situația lor se ameliorează vizibil.

La fiecare al zecelea, (103 ostași) s-a constat manifestări de psihopatie, exprimată prin dispoziție instabilă, supărare, dezadaptare socială, agresivitate, ignorarea normelor sociale și morale.

Îngrijorează și cei 10%, (112 persoane) din chestionați cu manifestări de hipomanie, adică cu dispoziție ridicată indiferent de situație, lipsiți de jenă și uneori insuportabili, activism nechibzuit, insuficientă răbdare și perseverență, încurcă-lume.

Probleme s-au evidențiat și la compartimentul ipohondrie. S-a constatat că 8%, (88 din chestionați) au manifestări de egocentrism. Ei evită activități responsabile, sunt pasivi, greu se acomodează la condiții noi. În situații de conflict manifestă instabilitate.

Alte 6% (64 persoane) s-au arătat a fi cu manifestări de schizoidie. Ei, de regulă, sunt extremiști emoțional, săraci în relații cu ceilalți, indiferenți față de lumea ambiantă.

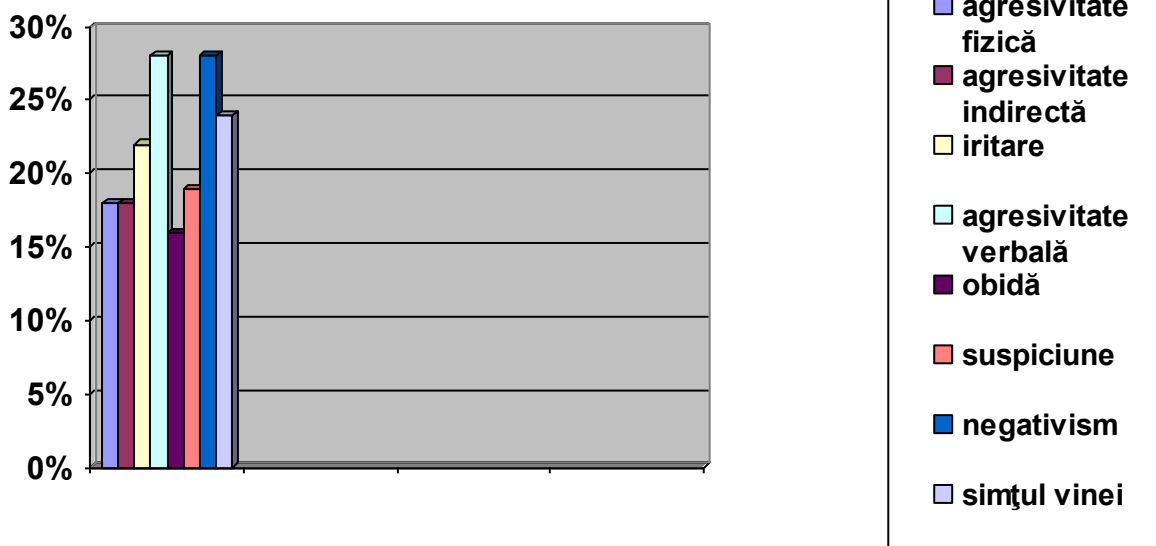
Aceiași număr de persoane, s-au dovedit a fi isterici și cu manifestări de depresie. Istericii, de regulă, joacă mereu un rol, care nu le aparține, fără a fi simulatori. Aceștia prezintă simptome ale bolilor somatice pentru a evita responsabilitatea; au un grad înalt de emotivitate

și sensibilitate, doresc întotdeauna să placă. Fiind *nevrozați*, necesită tratare prin psihanaliză.

Specifice pentru depresii - 6%, (64 persoane) sunt: timiditatea, inactivismul, anxietatea, neîncrederea în sine, incapacitatea de a înfrunta cea mai mică dificultate.

Cifrele de mai sus ne vorbesc despre faptul că o parte din tineri (între 6% și 18 %) au probleme serioase de ordin psihologic. Ei au nevoie de un studiu suplimentar și o atenție deosebită, iar unii ar trebui excluși de la îndeplinirea serviciului militar.

Datele cu referire la formele și nivelul de manifestare a agresivității la militari obținute prin intermediul testului Bass-Darck. Diagrama nr.3

E necesar să menționăm că pe parcursul analizei și interpretării acestor date s-au luat în considerare și rezultatele probelor precedente, descrise mai sus. Din diagramă vedem că cel mai frecvent la ostași se întâlnesc agresivitate verbală, negativismul (28%) și simțul vinei (24%). Aceste forme de agresivitate s-au manifestat în măsură egală / în ambele cazuri, ceea ce constituie 28 din numărul total.

Analiza și compararea acestor date cu rezultatele obținute până la această probă ne-au permis să constatăm că agresivitatea verbală a militarilor este determinată de faptul că nu posedă metode adecvate de comunicare, nu cunosc alte tipuri de relații, sunt instabili emoțional. În ce privește negativismul putem afirma că această formă de comportare, de asemenea, își are rădăcinile în practica lor precedentă de relații cu

oamenii, care le-au pricinuit multe neplăceri, durere, i-au dezamăgit. Printre persoanele care le-au provocat obidă figurează adesea și cei mai apropiați: părinții, pedagogii. Asta i-a determinat să vadă în ceilalți dușmani și să recurgă la un așa mecanism de apărare cum este negativismul. Esența acestuia poate fi redată prin formula: nu fă aceea ce-i convine dușmanului tău, procedează invers. În consecință, exigențelor ce li se înaintează ei se opun, manifestă rezistență oricăror influențe ce solicită schimbări în comportamentul lor.

Este evident faptul că în cazul în care în armată va domina impunerea cu forța, acest fenomen va lua proporții. Ostașul trebuie să înțeleagă și să simtă că tot ce se cere de la el este rațional și necesar în primul rând lui personal, apropiaților și nu numai omenirii.

Imediat după agresivitate verbală și negativism urmează simțul vinei, constatat la 258 persoane, (24%). Acest sentiment este rezultatul multiplelor învinuiri, agresări. În consecință ei și-au format impresia că sunt vinovați pentru toate relele din anturajul său. /suicid de la Bulat/

Nu mai puțin îngrijorător este procentul la compartimentul irascibilitate (22%), 258 persoane. Discutând cu tinerii din această categorie, am înțeles că ei nu au fost învățați să-și stapânească emoțiile, să-și regleze comportamentul, să fie toleranți, să-și exprime atitudinile în formă social dezirabilă.

Un procent destul de mare de ostași (19%), 205 ostași sunt suspicioși. /Bulat/ Ei manifestă neîncredere față de oameni, sunt permanent încordați, greu se adaptează la mediul nou, sunt izolați. Am reușit să le aducem ostașilor suficiente date ce i-ar putea convinge că aceștia se comportă conform așteptărilor noastre și că suspiciunea noastră îi provoacă pe ceilalți la fapte agresive, dușmănoase, amorală. Acest fenomen poate fi depășit față de oameni. La consolidarea acestei atitudini pot servi și ideea preconcepută cum că în armată domină relații neregulate. Această trăsătură e deosebit de greu de schimbat deoarece în cazul dat intră în funcție "mecanismul" prezicerii ce se adevăresc. În momentul când noi îl suspectăm pe cineva, îl considerăm amoral, dușman etc. Prin asta îi lișăm necesitatea în autoafirmare și automat îi trezim emoții negative. Ori noi știm că izvorul emoțiilor negative provoacă agresie (ne amintim călărețul care era decapitat fără nici o vină). Prin urmare din momentul ce îl suspectăm pe cineva cum că el ar fi potlogar, el imediat ne va răspunde cu o potlogărie. În așa mod prin propria noastră atitudine îl vom programa la fapte nedorite. Deci depășirea suspiciunii ostașilor poate avea loc doar în cazul când vom reuși.

Alarmant este că 18% fără prea multă ezitare vor aplica forța fizică, în cazul în care nu vor fi mulțumiți de cineva sau ceva, tot atâția manifestă agresivitate indirectă. În colectivul militar, unde toți sunt dependenți unul de altul, unde trebuie să domine spiritul de echipă, acești tineri ar putea periclita îndeplinirea eficientă a sarcinilor. Acest lucru face evidentă necesitatea de a-i învăța să spioneze conflictele pe cale pașnică și de ai ajuta să se poată afirma prin activitate social-dezirabilă.

Atenția psihologului merită și 16%, care sunt nesatisfăcuți de viață. Aceștia, în lipsa unei susțineri, devin insensibili, pe ei nimic nu-i mai supără, nu mai reacționează emoțional.

Generalizând cele spuse mai sus, menționăm că: tinerii încorporați în armată nu posedă în măsura cuvenită trăsăturile de personalitate solicitate de serviciul militar. În Legea despre pregătirea cetățenilor către apărarea Patriei nu sunt suficient clar formulate exigențele față de personalitatea viitorului ostaș și criteriile de selectare a acestuia, ce i-ar permite comisiei respectate să aprecieze mai exact în ce măsură tânărul este bun pentru serviciul militar din perspectivă psihologică. În condițiile de armată apar o serie de probleme de ordin psihologic, ce nu se manifestă în mediul civil. La un număr semnificativ de ostași (între 6% și 18%) se manifestă așa trăsături de personalitate cum ar fi instabilitatea neuropsihică, manifestări de paranoie, psihoastenie, psihopatie. Mulți manifestă diferite forme de agresivitate (agresivitatea verbală, negativism și simțul vinei etc.). Prezența unor astfel de trăsături necesită elaborarea și implementarea unor programe de dezvoltare și corecție a personalității militarilor, ce presupune o îmbunătățire radicală a serviciului psihologic, atât în instituțiile de învățământ preuniversitar, cât și în cadrul armatei. În curriculumul de pregătire a ostașilor e necesar de inclus nu numai sarcini de ordin militar, dar și de natură psihologică. Aceste sarcini sunt strâns legate între ele și numai soluționarea lor în comun poate da rezultate pozitive apărătorilor Patriei.

Resume/Summary

The present work contains the results of the study, covering the psychological problems which are being faced by youngsters enrolled in the army, as well as the factors, contributing to their occurrence. The work also indicates the degrees of neuro- psychic instability in usual and extreme circumstances; it underlines the particularities of personality that might create difficulties when carrying out the military services: hypochondria, psychopathia, psychastenia, schizoid features, depression, hysteria, paranoia, hypomania; it determines types and degrees of aggression: physical, indirect, verbal, anger, irritation, suspicion, negativism, feelings of guilt.

In result of those findings, arguments are being brought in favor of formulating clear psychological criteria and preventive preparation of military staff in the law on citizens' preparation for the defense of their country. Besides, it promotes the idea of improving psychological training of on-duty soldiers, as well as the necessity to set up a structure, whose scope would not be limited to diagnosis only, but would also insure the development of their personalities.

Bibliografia

1. Aradavoai Gh. - Climatul psihosocial în colectivele militare, Ed. Militară, Bucuresti, 1984
2. Aradavoai Gh. - Profil psiho-profesional Ed. Academia de Înalte Studii Militare, 1994.
3. Curs de psihologie militară, București, Academia Militară, 1973.
4. Deutsch K.- *Die Analyse internationaler Beziehungen. Konzeption und Probleme der Friedensforschung (Analiza relațiilor internaționale. Concepția și problemele cercetării păcii)*, Frankfurt, 1968.
5. Elemente de sociologie și psihologie militară, Culegere de texte, București, Academia Militară, 1988.
6. Fuller J.F.C. – A Military History of the Western World, New York: Da Capo Press, Inc., 1988.
7. Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei din 18 iulie 2002
8. Lorentz K. – Așa-zisul rău despre istoria naturală a agresiunii, București, Ed. Humanitas, 1998.
9. Popescu – Neveanu P. – Introducere în psihologia militară, București, Ed. Militară, 1970.
10. Rezoluția 56/5 a Adunării Generale din 5 noiembrie 2001
11. Sillamy N. - Dictionar de psihologie, București, Ed. Univers Enciclopedic, 1996
12. Teodorescu S. – Psihologia conduitei, București, Ed. științifică, 1972.
13. Zlate M. – Omul față-n-față cu lumea, București, Ed. Albatros, 1988.
14. Weber M. *Friedens und Konfliktforschung (Cercetare asupra păcii și războiului)*, Opladen, 1996.

TRANSFORMAREA ELEMENTELOR LIMBAJULUI PLASTIC ÎN MOTIVE DECORATIVE ORNAMENTALE PRIN GEOMETRIZARE ȘI APLICAREA LOR ÎN COMPOZIȚII CREATIVE.

Arbuz-Spatari Olimpiada, doctorandă

Termeni – cheie: motive decorative, ornamentică, transformare, geometrizare, abstractizare, stilizare, elemente ale limbajului plastic, compoziții creative, artă textilă, artă populară.

Abstract: *The development of students' creative abilities is the main task of "Textile art" subject. The transformation of visual language forms into decorative ornamental motives and application them in elaboration process of creative compositions' is one of the main methods in development of students creative abilities of Art Sciences and Design faculties. This theme could be recommended for studying based on subjects of textile art: batik, tapestry.*

Un compartiment esențial în cadrul cursului de Artă Textilă prezintă Arta Decorativă și, în special, studierea *ornamenticii tradiționale populare*. Transformarea elementelor limbajului

plastic în *motive decorative ornamentale* prin metode de *geometrizare și abstractizare* și aplicarea lor în compozițiile creative de artă textilă sunt obiective care stau la baza stimulării creativității artistice la studenți facultăților de arte plastice.

Arta populară dezvoltă aspirațiile, experiențele, gustul, concepția despre frumos ale studenților în măsura în care aceștia o practică. În creația contemporană sunt preluate anumite elemente, aceste preluări nu sînt simple copieri sau imitații, ci dobîndesc un conținut nou - *prelucrare și încadrare în ansamblul unei structuri compoziționale, o manifestare creatoare a elementelor limbajului plastic*. În procesul creator de elaborare a compozițiilor creative în cadrul cursului de „artă textilă” nu se poate ignora o influență, o corelație cu experiențele istorice, legăturile cu mediul social al orașelor, cu naționalitățile conlocuitoare sau cu popoarele

vecine aflate într-un gen decorativ sau altul [3, p.17].

În arta decorativă, elementele din natură sunt redată într-o formă mai simplă, obținută prin *stilizare*. Stilizarea presupune *simplificarea unor elemente naturale operată creator*. Stilizarea reprezintă transformarea structurilor din natură în structuri plastice prin *geometrizare* și *abstractizare*, accentuându-se particularitățile expresive ale acestora. Stilizarea este frecvent aplicată în artele decorative, în care elementele din natură sunt redată într-o formă mai simplă, obținută prin *geometrizare*. Selectarea particularităților specifice ale motivelor reprezentate sunt însoțite întotdeauna de

generalizare (adesea geometrizantă), de creativitatea și inventivitatea plastică. Caracterul esențial al structurilor naturale se păstrează în funcție de tehnica de lucru, specificul artei textile: țesutul, pictura pe matase – batic, broderie.

Structurile plastice obținute prin stilizare se numesc *motive decorative ornamentale*. În urma studierii ornamenticii populare, au fost selectate grupuri mari de motive decorative ornamentale: *ornamente abstracte, ornamente cosmomorfe, ornamente fitomorfe geometrice, ornamente zoomorfe geometrice, ornamente antropomorfe, ornamente sociale* reprezentate în figura 1.

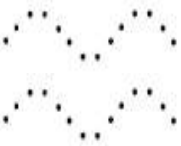

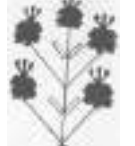

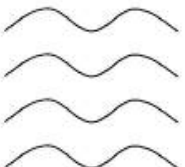

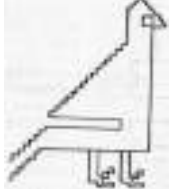

Ornamente abstracte	Ornamente cosmomorfe	Ornamente fitomorfe	Ornamente zoomorfe	Ornamente antropomorfe
				
				
				
				

Figura 1. Grupuri de motive decorative ornamentale

Ornamente abstracte: *geometrice* - punct, mai multe puncte, linie, linii orizontale sau verticale, linii suprapuse; *liber desenate* - linii frânte, linii curbe, linii încolăcite, linii intuitive; *mixte* - forme geometrice și liber desenate, forme geometrice și negeometrice.

Ornamente cosmomorfe: *geometrice* - soare, soare și floare, stele, motivul vîrtelnița; *liber desenate* - stele, fulger, curcubeu, călăcă ocolită cu sori; *mixte* - soare în transpunerea geometrică și liber desenate, motive astrale, compoziție cu soare.

Ornamente fitomorfe geometrice: floare, frunze, porumb, arborele vieții, ramuri de brad, floare-roată; *liber desenate* - frunza gorunului și o floare, frunză de caștan, floare de ghinde, floare de sălcim, floare și frunze; *mixte* - compoziție florală negeometrică și geometrică.

Ornamente zoomorfe geometrice: reprezentări de „cai”, uliu”, cocori, fluturi, cocoși, coarnele berbecului; *liber desenate* - păun, oaie, cerb, pereche de boi, pasăre, melc, cocoș, lup cu oaia în gură.

Ornamente antropomorfe: compoziții cu „chipuri umane”.

Ornamente sociale: *geometrice* - hora țărănească; *liber desenate* – însurăței, horă; *mixte* - reprezentări de horă țărănească.

Motivele decorative ornamentale sunt tratate în două maniere: *sintetică și detaliată*. Ornamentele geometrificate, avînd la început o motivație realistă, prin repetate procese de abstractizare au ajuns să-și piardă sensul inițial [1, p.18].

Cele mai frecvente ornamente geometrice în artă textilă sunt zigzagul sau dinții fereastrăului, prescura sau romb, pătratele (denumite table, pave, dame), coarnele berbecului și morișca sau vîrtelnița. Geometrismul caracterizează toate categoriile de ornamente.

Ornamentele aplicate în arta textilă pot fi numite *abstracte sau abstractizate*. Puncte, linii continue, linii întrerupte, cruciuțe, pătrate etc., fără a conține un mesaj emoțional sau ideatic, sporesc frumusețea motivelor decorative ornamentale, aplicate în compozițiile textile creative [1, p.19].

Motivele decorative ornamentale folosite pentru elaborarea compozițiilor creative nu pot fi aplicate fără să prezinte o *expresivitate*. Este o dovadă evidentă că modalitățile de realizare ale ansamblului ornamental nu au fost înfîmplătoare, ci au avut drept scop o armonie perfectă între părțile constitutive. Cîmpul ornamental mixt, în care ornamente fitomorfe se îmbină cu cele zoomorfe și antropomorfe, nu afectează unitatea compozițională. Organizarea compozițională respectă, în cazul artei textile moldovenești, cele două modalități specifice artei noastre populare: prima statică, cu o dispunere ordonată, simetrică, a motivelor după modele străvechi, cealaltă dinamică, bazată pe elementul surpriză, trădînd o tendință de decentralizare [1, p.38].

Compozițiile mixte, în care geometricul se îmbină cu elemente fitomorfe, zoomorfe sau antropomorfe din ornamentica populară moldovenească, sînt deosebit de originale și transmit o senzație de prospețime. Uneori în cîmpul central apare un singur arbore, cu crengi răsfirate, pe care se ivesc cele mai diferite flori, frunze și fructe. Chenarul este geometric sau, mai rar, vegetal. Pot fi elaborate și compoziții cu suprafața secționată în două sau trei registre dreptunghiulare, care încadrează cîte un pom și reprezintă centrul compozițional al lucrării creative [1, p.42].

Nicolae Dunăre deosebește patru nivele în prezentarea și aplicarea ornamenticii populare: a) *materialele* pe care sînt desfășurate și posibilitățile oferite de *materialul* în cadrul fiecărui gen de artă plastică populară (arta ceramicii, a lemnului, a metalelor, a textilelor etc.); b) *tehnicele decorative* utilizate pentru dobîndirea diferitelor grupe sau categorii de ornamente; c) *funcția socială* a ornamentației, rostul și împrejurarea căreia îi este destinată urmărind un interes material și intelectual; d) *semantica*, conținutul tematic, mesajul ori semnificația elementelor, motivelor sau compozițiilor ornamentale [3, p.18].

În lucrări originale de teoria artei, „W. Worringer menționează faptul că scena din interiorul căreia operează *forma* este *arta ornamentației*; această artă este expresia relației în care o comunitate se găsește față de lume; numai după ce s-a stabilit această sintaxă a *limbajului artistic* (arta ornamentației), omul poate să procedeze la traducerea obiectelor lumii exterioare în acest limbaj.” Pe aceste temeuri teoretice, W. Worringer încearcă o descifrare stilistică comparativă între ornamentica tradițională. El diferențiază *simetria* și *geometrismul* ornamenticii clasice față de *asimetria* și negeometrismul celei nordice [Apud 3, p.28].

L. Blaga remarcă la români un geometrism de invenție figurativă mai simplă, predominant linear, static, mai puțin încărcat, discret, precum și năzuința de a geometriza motivele inspirate din natura înconjurătoare [Apud 3, p.29].

În cercetările lui Al. Dima asupra ornamentelor populare, notăm cîteva dintre cele mai importante particularități: *geometrismul în arta populară românească*; în încorporarea ornamentală a obiectelor concrete și particulare ale naturii, creatorul popular reține numai liniile esențiale și definatorii; arta populară folosește, în genere, mijloacele geometrice cele mai simple. Autorul constată procesul necesar, de ordin comunitar, al asocierii motivelor, în „blocuri sau complexe de motive”, adică în compoziții ornamentale [Apud 3, p.29].

I. Frunzelli aduce o contribuție științifică cu privire la fundamentarea caracterului realist al motivelor ornamentale geometrice în arta populară românească: *aproape fiecare motiv*

geometrizat este rezultatul operațiunii de adaptare a unei teme realiste la cerințele ornamenticii populare; ca limbaj, geometrismul poate exprima conținuturi de observație realistă, rămânând totuși geometrism sub raport formal. Studiind structura creatorului și determinând rezultatele lucrului mâinilor sale, geometrismul este specific artei decorative populare românești, fondul acestei arte, spiritul, sensul său este simpatetic, senzorial, realist, concret [Apud 3, p.30].

Structura decorativă a ornamenticii populare (tradițională și contemporană) cuprinde: *elemente, motive și compoziții ornamentale*. Elementul ornamental constituie cea mai simplă parte ornamentală. Motivul ornamental este alcătuit din două sau mai multe elemente ornamentale, realizând o reprezentare decorativă întreagă, vizibilă în elemente ornamentale din aceeași grupă tematică: floare, carul mare etc. Compoziția ornamentală rezultă din două sau mai multe motive ornamentale, fără ca acestea să fie din aceeași grupă tematică și nici din aceeași grupă stilistică [3, p.48].

Transformarea elementelor limbajului plastic prin geometrizare în motivul ornamental va parcurge următoarele etape:

- studierea elementelor limbajului plastic (punctul, linia, forma);
- selectarea elementelor limbajului plastic;
- transformarea în linie continuă (frântă, plastică);
- transformarea liniei continue în formă geometrică;
- transformarea formei geometrice în motivul decorativ ornamental.

Procesul transformării elementelor limbajului plastic prezintă o metodă specifică pentru dezvoltarea creativității artistice și se realizează de la *simplu* – la *compus*: *elemente simple* (punctul, linia, patrat, cerc, etc.) la *forme compuse, mixte, liber desenate* (motive decorative ornamentale). Metode specifice de transformare ale elementelor limbajului plastic: *generalizarea, stilizarea, simplificarea, geometrizarea*.

Motive decorative ornamentale sunt propuse pentru elaborarea compozițiilor creative la cursul de artă textilă în procesul dezvoltării creativității artistice la studenți. Procesul elaborării compozițiilor creative prin utilizarea diverselor metode de aplicare a motivelor decorative ornamentale sunt prezentate în figura 2.

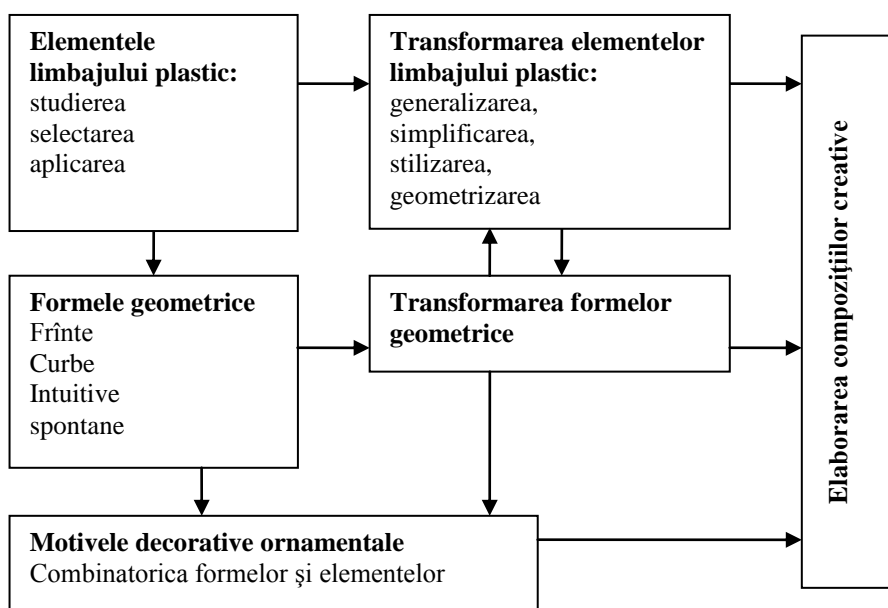

Figura 2. Metode de aplicare a motivelor decorative ornamentale în crearea compozițiilor creative

Propunem și tabele reprezentative cu metode de transformare a elementelor limbajului plastic în motive decorative ornamentale pentru

aplicarea lor ulterioară în sistemul conceptual al lucrărilor textile elaborate la cursul de artă textilă.

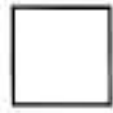
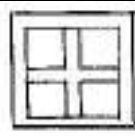

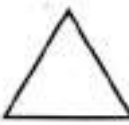

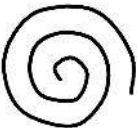

	Elementul limbajului plastic	Transformarea în linie continuă	Figura geometrică	Motivul decorativ ornamental
1.	Punctul se va transforma în forma ornamentală „soarele”			
				
2.	Punctul se va transforma în forma ornamentală „soarele”			
				
3.	Linia curbă se va transforma în forma ornamentală „soarele”			
				
4.	Linia dreaptă se va transforma în forma ornamentală „soarele”			
				
5.				
6.				
7.				

Figura 3. Transformarea formelor limbajului plastic prin geometrizare în motivul ornamental „soarele”

Ornamentica populară (tradițională și contemporană) constituie totalitatea elementelor, motivelor și compozițiilor ornamentale reunite în cuprinsul unei arte populare. *Formele ornamentale* din arta populară nu exprimă o creație plastică strict individualizată, ci s-au întrupat într-un context etnopsihologic și etnocultural, în aria stilistică a unei comunități ce sintetizează anumite norme sau canoane tradiționale pe care generațiile succesive de creatori plastici le preiau și le dezvoltă în situa de activități spirituale. Ornamentica populară exprimă un fenomen specific de *comunicare*, un *mesaj* caracterizat printr-un *limbaj* de o rară

bogăție de forme și virtuozități lineare sau libere, ritmice sau aritmice, repetitive sau alternante, simetrice sau asimetrice. Ornamentica constituie un *mijloc de comunicare*, asemenea unui *cod*. Semnele utilizate depășesc calitatea de simple semne grafice, devenind *ornamente* [3, p.61,62].

Aplicarea motivelor decorative ornamentale populare în compozițiile decorative textile ale studenților, constituie un sistem de metode particulare în procesul dezvoltării creativității artistice la studenți. În acest scop utilizăm: *studierea și selectarea* elementelor limbajului plastic, formelor geometrice, forme ornamentale; *transformarea* formelor și

ornamentelor; *elaborarea* compozițiilor creative folosind metoda combinatorică. Aceste tehnologii didactice vor fi aplicate în baza studierii cursului de artă textilă pentru optimizarea nivelului creativ la studenții facultăților de arte plastice.

Bibliografie:

1. Ciubotaru Silvia, Ciubotaru Ion, *Ornamente populare tradiționale din Moldova* (cusături, țesături), Universitatea „Al.I.Cuza” – Iași centrul de lingvistică, istorie literară și
5. cuvânt înainte de Radu Florescu, Volumul I, Editura Meridiane, București, 1988, 396 p.
6. Prut Constantin, *Calea Rătăcită, O privire asupra artei populare românești*, Editura Meridiane, București, 1991, 159 p.
7. Prut Constantin, *Fantasticul în arta populară românească*, Editura Meridiane, București, 1972, 42 p.
- folclor, arhiva de folclor a moldovei și bucovinei, Iași 1988, 337 p.
2. *Covorul moldovenesc*, Valentin Zelenciuc, Elena Postolachi, Timpul Chișinău, 1990, 132p.
3. Dunăre Nicolae, *Ornamentica tradițională comparată*, Editura Meridiane, București, 1979, 159 p.
4. *Ornamentica – o gramatică a formelor decorative*, Traducere și
8. Șaranuța S.N., *Ornamente populare moldovenești*, Editura “Timpul”, 1984, 143p.
9. Vasilescu Virgil, *Semnele cerului (cultura și civilizație carpatică)*, Editura: ARHETIP- Renașterea Spirituală, 1993, 214 p.

TRĂSĂTURI DEFINITORII ALE STRUCTURII ACTANȚIALE A VERBELOR PERFORMATIVE

Botnaru Olesea,

lector la Catedra de Limba și Literatura Română pentru Alolingvi, Facultatea de Filologie, U.P.S. „Ion Creangă”

Reprezentînd nucleul activ al unităților comunicative, verbul stabilește un șir de relații cu celelalte unități contextuale. Aceste relații au la bază raporturile dintre „acțiunile verbale” și „participanții la situație”. La nivelul limbii, această caracteristică a verbului este reflectată de structura lui actanțială care constă în „capacitatea verbului de a deschide anumite poziții libere ocupate de determinanții lui ce exprimă actanții și circumstanțele” [Constantinovic E., 2001, p. 13]. Circumstanțele reprezintă elemente adiacente, pe cînd prezența și concretizarea actanților are o pondere mare asupra întregului proces. Pozițiile actanțiale deschise mai sînt numite *valență verbală*, al cărei coeficient variază în funcție de tipurile de verbe. Verbele performative deschid o singură poziție actanțială, coeficientul valențial (de stînga) al acestora fiind – 1. Această poziție actanțială poate fi ocupată doar de forma pronumelui personal, persoana I, singular: *Eu*, prezența altor opțiuni actanțiale negînd caracterul

performativ al verbelor din această clasă, fapt prezentat de definițiile acestora.

Definiția: „verbe a căror folosire la Indicativ Prezent, diateza activă, persoana I, singular implică nu numai desemnarea unui act, ci și realizarea acestuia” [Ionescu – Ruxăndoiu L., p. 14] ne prezintă clar două condiții esențiale ale performativității verbale:

➤ Prima condiție implică categoriile gramaticale specifice doar clasei verbului: *Modul Indicativ, timpul Prezent, diateza activă* (la care ne-am referit în paragraful anterior).

➤ A doua condiție implică categorii gramaticale: *a persoanei și numărului*, „categorii gramaticale de împrumut în flexiunea verbală” [Irimia D., 1976, p. 65], acestea fiind caracteristice grupului nominal din limba română.

Utilizarea formelor de singular sînt motivate de necesitatea *singularizării*, stabilirii concrete a subiectului actului de vorbire: o singură persoană promite, astfel încît să se știe

cine va realiza promisiunea; o singură persoană declară deoarece nu putem avea toți puterea de decizie etc.

Categoria gramaticală a persoanei, ca și categoria gramaticală a numărului, este o categorie proprie atât verbului, cât și pronumelui. La pronume, mai ales la cele personale, categoria gramaticală a persoanei „se manifestă ca o constantă semantică a componentilor acestei clase” [Irimia D., 1987, p.129]. Necesitatea *singularizării*, stabilirii concrete a subiectului actului de vorbire se manifestă și prin pronume, deși „pronumele personale pronominalizează cu condiția coreferențialității”, totuși ele „nu afirmă sau infirmă o coreferențialitate” [Manoliu-Manea M., p. 124]. În procesul de comunicare „**persoana** exprimă raportul dintre protagoniștii actului lingvistic (**enunțarea**) și protagoniștii acțiunii verbale din structura enunțului - obiect al enunțării” [Ibidem]. În cazul unei enunțări performative, protagoniștii actului lingvistic și protagoniștii acțiunii verbale din structura enunțului reprezintă una și aceeași persoană, actualizată contextual prin *Eu*, eu enunț și tot eu realizez acțiunea. Altfel spus, „Caracterul *egocentric*” [Ibidem] al actelor de vorbire impune conținutul categoriei de persoană să se orienteze spre emițător prin persoana I, aceasta din urmă fiind materializată prin forma pronominală personală *Eu*.

Spre deosebire de pronume, verbul preia categoria gramaticală a persoanei în procesul comunicării, la nivel sintactic fiind vorba de „relația de interdependență predicat – subiect, opoziția de persoană” înscriindu-se în „sfera de acțiune a principiului acordului” [Ibidem]. Caracterul comun al categoriei gramaticale de persoană, pe de o parte, și aspectul funcțional al pronomelor personale (pronumele personal, în esență, servește deseori pentru a desemna categoria gramaticală a persoanei), pe de altă parte, favorizează deschiderea unei poziții actanțiale pentru *Eu*, această formulă reprezentând subiectul vorbitor, adică emițătorul.

În limba română însă și terminațiile verbale indică persoana care realizează acțiunea. În consecință, pronumele personal nu trebuie „să însoțească în mod obligatoriu formele verbale” [Budagov R.A., p. 322], prezența acestuia fiind suplimentară. Avem libertatea în a enunța: *Declar Republica Moldova un stat independent* sau *Eu*

declar Republica Moldova un stat independent, important fiind doar ca verbul *a declara* să fie la persoana I, singular.

Actanții verbali sînt condiționați de structura semică, „între ... structura semică și structura actanțială a verbelor” existînd „o anumită corelație”, or, „verbul își selectează determinanții în funcție de trăsăturile sale semantice” [Constantinovici E., 2007, p. 141]. Majoritatea verbelor performative fac parte din subclasa verbelor de acțiune și se realizează prin intermediul forțelor ilocuționare originare din primul sens al structurii lor semice, fapt motivat de apartenența acestora la domeniul pragmatic, referențial, direct, concret, de exemplu:

- ✓ **Asertive** – *a afirma, a alarma, a alerta, a anunța, a asigura, a averiza, a confirma, a corecta, a enunța, a informa, a insista, a jura, a lăuda, a presupune, a sugera, a zice etc.*
- ✓ **Declarative** – *a aproba, a binecuvînta, a ceda, a confirma, a consacra, a dezminți, a închina, a întruni, a numi, a renunța, a sfîrși, a termina, a vota, a dezmoșteni, a demisiona etc.*
- ✓ **Expresive** – *a aproba, a dezaproba, a dojeni, a lăuda, a mulțumi, a mustra, a protesta, a regreta, a saluta, a slăvi etc.*
- ✓ **Comisive** – *a angaja, a accepta, a aproba, a asigura, a certifica, a făgădui, a garanta, a greva, a jura, a paria, a promite etc.*
- ✓ **Directive** – *a ancheta, a apela, a cere, a chestiona, a comanda, a implora, a impune, a interoga, a întreba, a ordona, a porunci, a reclama, a solicita, a întruni, a încuraja etc.*

Structura semică a verbelor performative se caracterizează prin „trăsăturile [+intenție] și [+finalitate]”, ceea ce permite sau favorizează „în calitate de subiect doar un nume caracterizat drept [+uman]” [Constantinovici E., 2007, p. 142], în cazul dat – emițătorul, reprezentat de forma pronominală personală *Eu*, prezența sau absența căreia influențează valoarea pragmatică a performativelor. În ceea ce privește constituenții valenței de dreapta, aceștia nu influențează direct aspectul pragmatic al verbelor performative. Structurile de dreapta, spre deosebire de cele de stînga, sînt mai flexibile, necondiționate prin definiție.

În cele ce urmează vom prezenta cîteva structuri actanțiale ale verbelor performative,

preluate din *Dicționarul de structuri actanțiale / argumentale ale verbelor* elaborat de E.Constantinovici.

Modele frecvente de structură actanțială:

○ **[+Agent+(Acțiune)+Obiect]**

caracteristic verbelor **asertive** (*a anunța, a atesta, a ghici, a aproba, a admite, a confirma, a contesta, a enunța, a nega, a presupune, a raporta, a recunoaște, a susține*) etc.

Anunț rezultatele concursului.

Atest cadrele didactice din această instituție de învățământ.

Ghicesc intențiile tale.

Aprob activitățile programate pentru anul viitor.

Admit aceasta doar în condiții extreme.

Confirm cele spuse.

Contest rezultatele testului.

Enunț rezultatele finale ale experimentului.

Raportez starea de lucruri din întreprindere.

Recunosc că ai partea ta de adevăr.

Susțin afirmațiile tale privitor la această problemă.

○ **[+Agent+(Acțiune)+Țintă]** caracteristic verbului **expresiv / comisiv** *a jura*;

Jur să spun adevărul și numai adevărul.

Jur credință și respect acestui neam.

○ **[+Agent+(Acțiune)+Destinatar+Țintă]** caracteristic verbului **expresiv** *a mulțumi* etc.

Îți mulțumesc pentru tot ce ai făcut pentru mine.

○ **[+Agent+(Acțiune)+Obiect//Destinatar]** caracteristic verbelor **asertive** (*a spune, a zice, a divulga, a aminti, a promite, a făgădui, a garanta, a dedica, a propune*), verbelor **declarative** (*a acorda, a ceda, a decerna*), verbelor **directive** (*a îngădui, a porunci, a prescrie, a sugera*) etc.

Îți spun că este adevărat. (destinatar - tu)

Vă zic că am văzut cu ochii mei minunea. (destinatar - voi)

Îți promit că voi face tot posibilul ca să te ajut.

Îți făgăduiesc ție moșia și toată averea mea.

Vă garantez livrarea la timp.

Dedic aceste versuri părinților mei.

Îți propun să deschidem o afacere.

Îți acord două săptămâni pentru definitivarea proiectului.

Decernez premiul întâi domnului X.

Îți îngădui să navighezi pe Internet două ore.

Vă prescriu această rețetă...

Îți sugerez să fii mai atent data viitoare.

○ **[+Agent+(Acțiune)+Pacient]**

caracteristic verbelor **expresive** (*a saluta, a slăvi, a muștra, a lăuda, a felicita*), verbelor **declarative** (*a achita, a binecuvînta, a blestema, a condamna, a denunța, a dezmoșteni, a excomunica, a sancționa, a vota*) verbelor **asertive** (*a asigura, a acuza, a aplauda, a critica, a înștiința*), verbelor **directive** (*a avertiza, a îndruma, a pofti*) etc.

Te salut. Vă salut.

Laud toți participanții la proiect.

Te felicit, ai reușit!

Te binecuvîntez, fiul meu.

Condamn inculpatul X la trei ani privațiune de libertate.

Te sancționez pentru întârzierile multiple din luna aceasta.

Votez pe X.

Te asigur că aici se studiază serios.

Vă acuz de cele întîmplate.

Te aplaud, ai fost extraordinar.

Vă avertizăm că acest produs este periculos.

În concluzie, vorbind despre fenomenele de prezență a verbelor performative într-o enunțare, „nu putem ignora subiecții implicați, aceștia fiind responsabili de enunțare, de punctele de vedere și de atitudinile, intențiile exprimate” [Victorri B., Fuchs C., p. 199-201]. În calitate de subiect al enunțării, al cărui conținut propozițional include verbe performative, se prezintă emițătorul. Enunțarea se materializează în baza modelului de structură actanțială specifică fiecărui verb performativ. Datorită trăsăturilor [+intenție] și [+finalitate] verbele performative impun restricții pentru subiectul acțiunii, care trebuie să fie [+uman], iar, prin definiție, reprezentat fie prin forma pronominală *Eu*, fie doar prin terminația verbală de indicativ, prezent, activ, persoana I-a, singular, astfel responsabilitatea celor enunțate să singularizeze, concretizeze, subiectul/agentul acțiunii. Orice opțiune actanțială, diferită de aceasta, neagă caracterul performativ al verbelor. Contrar

constituenților valenței de stînga, constituenții valenței de dreapta nu se reduc la o singură opțiune, dar nici posibilitățile lor nu sînt foarte variate. Aceasta depinde de modelul structurii actanțiale a verbului, de subiectul acțiunii (singularizarea subiectului reduce posibilitățile de acțiune și influență), de contextul lingvistic și, nu în ultimul rînd, caracterul pragmatic, referențial și obiectiv al verbelor, care se realizează ca și performative, de obicei, prin sensul direct, prim al structurii semice.

Summary

The present work contains the results of the study about the active structure of the performative verbs. When performative utterances are explicit, then they are usually in the first person present tense. Those features are indexical, reflecting features of the immediate context. The particular verbs used in performative utterances tend to be *verba dicendi*—verbs of speaking—or "metapragmatic verbs," verbs that draw attention to a particular relation between the utterance or speech form and context or sense, that is the first or the second. The work also indicates some semantic aspects of these verbs, relative to the performativity and the action.

Bibliografie

1. Budagov, R.A. *Introducere în știința limbii*, București: Editura Științifică, 1961. 514 p.
2. Constantinovici, E. *Semnificația lexicală și valorile sintagmatice și aspectual-temporale ale verbului în limba română*, Chișinău: Tipografia Orhei, 2001. 182 p.
3. Constantinovici, E. *Semantica și morfo-sintaxa verbului în limba română*, Chișinău: CEP USM, 2007. 268 p.
4. Ionescu-Ruxăndoiu, L. *Narațiune și dialog în proza românească: elemente de pragmatică a textului literar*, București: Editura Academiei Române, 1991. 184 p.
5. Irimia, D. *Structura gramaticală a limbii române: Verbul*, Iași: Editura Junimea, 1976. 306 p.
6. Irimia, D. *Morfo-sintaxa verbului românesc*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1987. 410 p.
7. Manoliu-Manea, M. *Gramatica pragmasemantică și discurs*, București: Editura Litera, 1993. 253 p.
8. Victorri, B. Fuchs, C. *La polysémie: construction dynamique du sens*, Paris: Hermes, 1996. 220 p.

CRITICII ORÂNDUIRII SOVIETICE. MODUL LOR DE INTERPRETARE A REALITĂȚILOR SOCIAL-ECONOMICE, POLITICE ȘI CULTURALE DIN RSSM

Leonid Bulmaga, dr. in istorie

Printre factorii ce au contribuit în mare măsură la dezintegrarea primului stat socialist din lume un rol important le-a revenit acelor cercuri de intelectuali, care în perioada decisivă pentru destinul așa zisei „Perestroici” (1987-1991) au declanșat o campanie copleșitoare de critică la adresa lui. Diferite aspecte ale vieții politice, economice, sociale din cadrul statului sovietic erau supuse criticii și anterior. Posturile de radio străine – „BBC”, „Europa Liberă”, „Vocea Americii” etc., pe de-o parte, disidenții cu „samizdatul” lor, pe de alta, nu-și precupețeau eforturile pentru a crea în opinia maselor largi o imagine cât mai negativă a principiilor ce stăteau la baza ideologiei lui, a modului de viață generat de el, a condițiilor de existență pe care el le asigura tuturor păturilor sociale și care, chipurile, erau net în favoarea celor de care beneficiau masele în țările așa numit înalt dezvoltate. Destul

de agresive după formă și conținut, coordonate și înfăptuite cu insistență, criticele respective purtau totuși un caracter de hărțuială ideologică, vizând în principal politica curentă a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, în deosebi, a organelor lui superioare de conducere, impactul lor asupra mentalității maselor rămânând destul de redus. Cu atât mai mult, că și organele de agitație și propagandă ale partidului dacă nu desfășurau o ripostă reală adevărată criticilor socialismului totuși întreprindeau câte ceva, opuneau o oarecare rezistență. Deși după cum a devenit cunoscut mai târziu în exterior această rezistență era mai mult de ochii lumii, iar în interior, adică în cadrul acelor structuri, subdiviziuni, care erau însărcinate cu lupta împotriva propagandei burgheze, inclusiv și cele din KGB, era promovată mai degrabă în scopul provocării și întetirii acestor critici, decât neutralizării,

contracărării lor. Cum n-ar fi, prin amploarea și râvna cu care criticii socialismului s-au năpustit asupra Statului Sovietic în această perioadă, anii 1987-1991, fenomenul căpătase ceva neobișnuit, mai rar întâlnit în istorie. Numărul publicațiilor la această temă era atât de mare, tonul lor atât de aspru și instigator încât întreaga societate pentru o anumită perioadă a fost practic năucită, hipnotizată. Puțini, chiar foarte puțini, luând în considerație numărul, conținutul și argumentele publicațiilor cu sens opus, au fost acei, care n-au căzut pradă acestei presiuni ideologice, acestui atac psihologic. Fiindcă, în fond, după cum au demonstrat-o evenimentele ulterioare, toată această campanie n-a fost nimic altceva decât o simplă diversiune psihologică, o simplă operațiune de acoperire a unor planuri de acaparare a puterii și a bunurilor materiale, create de poporul sovietic pe parcurs de decenii. De notat, că tonul acestor critici l-au dat unele publicații periodice centrale – „Octebri”, „Novâi mir”, „Ogoniok”, „Znamea”, „Literaturnaia gazeta”, „Izvestia”, „Moscovskie novosti” etc., care prin însăși existența lor aveau menirea să vegheze interesele supreme ale Statului Sovietic, integritatea sa. Fenomen, la prima vedere, paradoxal. Însă, doar la prima vedere. La o analiză mai atentă a evenimentelor ce s-au perindat după 1987, proceselor ce s-au consumat, dispare orice umbră de nedumerire, lucrurile devenind absolut clare. Deși, în aparență, organe de partid și de stat, ziarele și revistele respective nu prezentau prin sine altceva decât unul din detașamentele de șoc ale coloanei a cincea completat din timp cu cadre respective și orientat pentru îndeplinirea unor funcții specifice la momentul potrivit. Care a fost anume acela de la finele anilor '90 – începutul ultimului deceniu al sec. al XX-lea.

E de la sine înțeles, că nici cercurile respective din republicile unionale n-au ratat ocazia să-și aducă aportul la distrugerea „nesuferitului regim”. Putem afirma cu certitudine, că critica Statului Sovietic, a sistemului socialist în republicile unionale a căpătat o rezistență și mai mare. La acele învinuiri ce i se aduceau din centru se suprapuneau cele ce răsuna de pe loc, canvana pretențiilor față de acest sistem social, căpătând noi nuanțe cu caracter mai mult de natură istorică și națională.

În contextul problemelor, pe care la avem ca obiect de studiu, fenomenul în cauză se prezintă extrem de concludent. Din păcate, și până în prezent el rămâne practic neilucidat, cel puțin, în istoriografia noastră. În principal pentru că noua clasă politică, în general, păturile sociale care au beneficiat de pe urma lui, adică, au reușit să-și asigure poziții chee în domeniile de bază ale vieții publice, nu doresc acest lucru. Asta pe de-o parte. Iar pe de alta, cât n-ar părea de straniu, pentru că problema în cauză și-a pierdut din actualitate. Cum s-ar zice, „trenul a plecat”. Și, deci, fenomenul în cauză prezintă practic interes doar pentru cercetători.

Pornind de la obiectul de studiu pe care noi l-am desenat în prezenta lucrare, atenția principală va fi focalizată asupra criticilor ce i-au fost aduse Statului Sovietic în cadrul spațiului informațional din republica noastră. Însă pentru a reuși un tablou mai amplu și mai conturat al fenomenului respectiv, impactul lui pe care el l-a avut asupra mentalității maselor, vom schița cel puțin în linii generale acele afirmații, idei, care au stat la baza criticii sistemului socialist, aduse de către adversarii lui ideologici din centru. Vremea a spulberat o parte din ele. Pe altele le-a redus simțitor. Însă la timpul lor, multe din ele prinsese priză la cititor și și-au jucat rolul, contribuind în mare măsură la dezorientarea oamenilor, la atragerea lor în ispită. Mai ales păreau convingătoare, la acea vreme, criticele privind unele principii de bază ale sistemului socialist de gospodărire. Iată ce scria în unul din numeroasele sale articole așa numitul economist Nicolai Șmelev (scriem așa numitul, pentru că toate argumentele sale atât contra sistemului socialist și cele pro referitor la sistemul capitalist s-au dovedit a fi false și fără temei), unul din adepții înflăcărați ai „Perestroicii” în perioada (anul 1988) când septicismul față de această diversiune politică epocală în societate devenea din ce în ce mai prezent. „Perestroica” a pus în mișcare viața socială a țării a trezit forțele ei creative, însuflându-le oamenilor speranța depășirii acestei situații de impas, în care s-a pomenit societatea noastră în anii de stagnare¹. De menționat că dânsul n-aduce nici un argument în sprijinul respectivei afirmații. Declarativ o apreciază „de impas” și pornind de la acest „adevăr” își etalează mai departe considerentele. Faptul, că o atare stare a economiei n-ar fi putut asigura un nivel de

existență destul de decent maselor largi pe parcursul aproape a două decenii în condițiile celor mai dure și rău intenționate experiențe asupra ei, a devenit cunoscut abia mai târziu. Fie și cam încet, dar crește convingerea, că „Perestroica” n-are alternativă². Iată care era gândul suprem, speranța tainică supremă, al acestor prori ai „Perestroiceii”. „Perestroica n-are alternativă”. Anume acest gând, această convingere se străduiau ei s-o inoculeze în mintea oamenilor. „Crește numărul părtaşilor ei activi. Un număr tot mai impunător de persoane, preocupați de viitorul țării, de viitorul națiunii (a cărei națiuni? Doar ele erau o sumedenie? – L.B.) accepta în bună știință riscul în viața cotidiană, își i-au loviturile pe cont propriu, dar nu cedează, reușind, în măsura propriilor posibilități, să avanseze în realizarea acestei mărețe cauze”³.

Însă cu cât devine mai clar, continua autorul în cauză, că „Perestroica” nu este doar o manevră tactică, de conjunctură, ci prezintă prin sine o schimbare din temelie a vieții social-politice, cu at-t mai mult crește neliniștea față de soarta ei de mai departe. (Cum să nu crească neliniștea în rândul acoliților ei, când speranțele investite în „Perestroică” de către arhitecții și prorabii ei purtau într-adevăr un caracter de destin global! – L.B.) De neliniște este cuprinsă nu doar cea mai activă parte a populației, ea, această neliniște, începe să se răspândească și printre masele largi, care, pe de-o parte, sunt încolțiți de teama, că această tentativă de însănătoșire a vieții politice și social-economice să nu se transforme într-un simplu bluf, iar pe de alta, ca ea nu cumva să le afecteze în cele din urmă condițiile de existență⁴.

Cât n-ar părea de paradoxal, ambele aceste temeri s-au adevărit. „Perestroica” în cele din urmă într-adevăr s-a dovedit a fi o păcăleală. Iar condițiile de existență a celor mai largi pături sociale în cele mai multe regiuni ale fostei Uniuni Sovietice au devenit pur și simplu insuportabile. Dovadă fiind măcar numărul celor plecați peste hotare, doar din republica noastră, în căutarea unui câștig cât de cât decent. Nemaivorbind de conflictele interetnice, războaiele ce s-au răspândit pe întreg spațiul exsovietic și care au schilodit existența a milioane de oameni, alte mii și mii pierzând-o definitiv.

Nu trebuie să scăpăm din vedere, bătea alarma acest specialist în domeniul economie, că transformările cu caracter pur economic constituie

doar o componentă a „Perestroicii” și probabil nu cea mai importantă. Avem în experiența noastră reformele economice din anii '50 și '60 care s-au soldat cu nereușită, au dat faliment. Și anume din cauza că structura politică a societății a rămas intactă⁵.

În aparență, se vorbea de reforme economice, schimbări în modalitățile de planificare, gestionare etc. În realitate, se urmărea schimbarea sistemului politic, preluarea puterii.

„De foarte multă vreme noi aspirăm la schimbări – pentru a ne permite luxul să ratăm ocazia din cauza cărorva mărunțisuri”⁶. Iată chintesența aspirațiilor, atitudinilor celor care au pus la cale „Perestroica”, indiferent de ce au scris sau au declarat la acest subiect. Schimbarea, iată care a fost refrenul, laitmotivul tuturor opusurilor lor. Cât privește necesitatea, oportunitatea acestei schimbări, aceasta nu conta mai nimic pentru acei, care erau conștienți de rezultatul ei final.

În timp ce un economist stăruia să convingă publicul cititor, că odată apărută ocazia unor schimbări fundamentale nu trebuia nici într-un caz ratată, cu atât mai mult, realizată doar în sfera economicului, alți economiști căutau să-l ademenească cu acele noi orizonturi, care, chipurile, devin iminente odată cu realizarea dezideratelor „Perestroicii”. Într-un articol intitulat sugestiv „Proprietatea și libertatea”, publicat în aceeași revistă „Novâi mir”⁷, autorii Boris Pinscher și Larisa Piașeva scriau, să admitem, că sunt adoptate deciziile ce descătușează forțele de producție în agricultură, după modelul chinez sau cel ungar. În consecință vom avea nu doar creșterea rapidă a producției agricole ci și scăderea bruscă a necesităților în unele mașini agricole. Reducerea cerințelor de tractoare, combine etc. va duce de la sine la reducerea necesităților în oțel laminat, minereu de fier, cărbune, petrol. Se vor reduce cheltuielile legate de transport etc., etc. Cu alte cuvinte, conform opiniei respectivilor autori, era suficient de adoptat unul din cele două modele de dezvoltare a agriculturii, mai sus menționate, ca, în consecință, pe întreaga filieră de la dobândirea minereului de fier și până la livrarea tractoarelor sau a combinilor celei sau altei gospodării, să intervină astfel de schimbări încât în cele din urmă să apară condiții pentru restructurarea întregii economii⁸.

Atacul împotriva orânduirii sociale, stabilite în cadrul Uniunii Sovietice, era înfăptuit de pe cele mai diferite poziții frontal și din spate, direct și indirect. El viza cele mai diferite obiective din viața politică, economică și socială – pilonii de bază ai ideologiei comuniste, operele lui K. Marx, F. Enghels, V. Lenin⁹, modul de organizare a vieții publice, modalitățile de gestionare a economiei etc.¹⁰

Toate subiectele fiind extrem de interesante și relevante sub cele mai diverse aspecte. Însă noi vom trece de ele. În primul rând, pentru că ele nu constituie obiectul nostru de studiu. Și, în al doilea, pentru că sunt extrem de complicate, serioase și importante pentru a le aborda așa tangențial.

Spre deosebire de Centru și țările baltice, unde critica regimului comunist a căpătat de la bun început un caracter tranșant, nedesimulat, la noi în republică, în perioada sa inițială de constituire, această critică purta mai mult un caracter de investigare, de determinare a limitei posibilităților sale. Chiar și în cazurile, când atare materiale erau publicate în presa centrală. Semnificativ în acest sens este articolul scriitorului Dumitru Matcovschi „Hoțul în rezervație”, unul dintre primele de acest gen, publicat în paginile ziarului moscovit „Literaturnaia gazeta”¹¹. Autorul scoate în lumină un șir întreg de probleme, care după părerea lui, se făceau tot mai prezente în viața cotidiană – beția, criminalitatea, mercantelismul, etc. Probleme, de altfel, foarte bine cunoscute. Rar întrunire ideologică în cadrul căreia ele nu erau abordate. Presa, radioul, televiziunea le mențineau tot timpul în centrul atenției opiniei publice. Organele decizionale adoptau și înfăptuiau nu fără succes tot felul de măsuri întru combaterea lor. La o abordare onestă a acestor probleme lucrul acesta nu putea fi trecut cu vederea. Ce-i drept, autorul acestui articol nici nu pune aceste vicii în mod direct pe seama regimului politic existent. El lasă să se înțeleagă acest lucru. „Înainte (când înainte? Până în 1940, până la instaurarea puterii sovietice? Sau până la începutul anilor '80? Autorul nu concretizează acest lucru – L.B.) muieri bețive nu erau. Acum au apărut”¹².

Consăteanul, care a fost pus la dubă pentru săvârșirea unei crime împotriva propriului fiu s-a întors de acolo tot acel care a fost, adică, cu

aceleași apucături și înclinații antisociale, numai că deacum „cu cravată la gât”¹³. Deci, acolo, în închisoare, nu numai că nu l-au reeducat, i-au exterpat apucăturile penale, ci dimpotrivă, l-au făcut și mai primejdios pentru societate.

Deși, aparent aluzivă, opinia autorului referitor la cauza acestor fenomene era ușor discifrabilă, pe înțelesul aproape a tuturor. Și, desigur, nu ea a fost aceea care a trezit interesul public. Fără a cunoaște literatura de specialitate, la acea vreme încă inaccesibilă publicului larg, foarte mulți, din exemplele concrete pe care le cunoșteau, își dădeau bine seamă că la baza acestor vicii stau nu numai factori sociali.

Nu cine știe ce interes au trezit publicului cititor nici sugestiile autorului vis a vis de cauzele reducerii ariei de răspândire a literaturii artistice moldovenești. „Oricât ar fi de trist, să recunoaștem – menționa el în acest context – dar noi, literații moldoveni, aproape că am pierdut cititorul nostru de la oraș și am impresia, acum îl pierdem și pe cel de la țară”¹⁴. Ceea ce într-adevăr a instigat spiritele, a bulversat opinia publică din republică, a fost apelul autorului de a scoate în lumină unele evenimente mai puțin cunoscute din istoria neamului cum ar fi, bunăoară, foametea din 1946-1947. „Patruzeci de ani au trecut de atunci la vale. În acest răstimp multe s-au schimbat. Copii noștri știu din filme și din cărți că a fost război. Dar că a fost secetă, ei n-au de unde să știe. Nu există nici o carte despre această îngrozitoare tragedie”¹⁵.

Atât alcoolismul, cât și criminalitatea erau probleme reale. În pofida multiplelor măsuri înfăptuite cu scopul de a combate, ele continuau să persiste, afectând în mod serios societatea. S-ar părea că ce poate fi mai actual? Bineînțeles, de rând cu alte probleme economice, politice și sociale. Cu toate acestea opinia publică a rămas mută. Nici o reacție, nici un articol pro sau contra. Pe când foametea din 1946 – 1947, un subiect, ce n-avea nici în clin, nici în mână, cu nevoile reale ale societății la acel sfârșit de deceniu, a trezit în sânul unui cerc larg de intelectuali – publiciști, scriitori, istorici etc. mare interes. Zeci de articole, multe din ele bogat documentate, broșuri, cărți, culegeri de documente într-un timp foarte scurt au fost dedicate elucidării lui. Multe fapte noi au fost scoase în lumină. Unele zguduitoare. S-au depistat chiar și cazuri de canibalism în unele sate

din sudul republicii, cel mai grav afectat de acest flagel¹⁶. Analizate obiectiv ele însă nu dădeau câștig de cauză nici celora, care puneau vina lui doar pe factorul subiectiv, menționând în mod deosebit nepăsarea, frica, interesul meschin al conducerii de atunci a republicii, concomitent diminuând la limită ajutorul primit din partea guvernului unional, altor republici¹⁷, nici celora, care interpretau lucrurile diametral opus, reducând cauzele acestei tragedii doar la secetă, la condițiile grele ce s-au creat în agricultură după război, atribuind un rol hotărâtor în depășirea ei ajutorului primit din centru¹⁸.

Cum n-ar părea de straniu, luând în considerare scopul real al articolului lui Dumitru Matcovschi, sensibilizarea opiniei publice, incitarea ei împotriva regimului, aprecierea dată de el acestui fenomen pare a fi cea mai echitabilă și mai aproape de adevăr. „Nenorocirea din anul patruzeci și șapte, - sublinia el în acest context, - a avut cauzele ei obiective: seceta s-a abătut asupra noastră imediat după război, Moldova se ruinase cumplit, oamenii trăiau rezlețiți, fiecare cum îl ducea capul. Dar a existat și o cauză subiectivă: conducerea de pe atunci a republicii a insistat să realizeze planul de vânzare la stat a cerealelor. Țara nu știa ce se întâmplă în Moldova când a aflat s-a grăbit să ne vină în ajutor.”¹⁹

Deci practic de la bun început situația era clară. Foametea din 1946 – 1947 a avut la originea sa atât factori obiectivi, cât și subiectivi. Gradul de cercetare a ei lăsa de dorit? – La sigur, că da. Era însă oare necesar ca investigațiile la această temă să fie înfăptuite cu atâta grabă și menținute tot timpul în centrul atenției publicului larg? – Probabil, că nu. Dacă, bineînțeles, nu se urmăreau alte scopuri decât cele științifice. Foametea din 1946 – 1947, care n-ar fi fost cauzele ei a avut cu adevărat grave recupersiuni pentru țară, pentru neam. Groaza ei n-a dispărut din sufletele celora care au îndurat-o decenii. Cu toate acestea ea n-avea nimic comun sau, mai bine zis, aproape nimic, cu problemele ce confruntau societatea către finele anilor '80 și, deci, nu putea nicidecum fi pusă în cârcă conducerii de atunci. Deși, cert lucru, această conducere era exponentul aceluiași sistem, avea trăsături comune cu cea din 1946-1947. Lucru evident și ușor de conștientizat, neglijat însă de mulți nu fără cunoștință de cauză.

Un alt articol, care la fel a trezit interesul publicului cititor, a fost cel semnat de către istoricii Ion Țurcanu și Leonid Bulmaga „Să cunoaștem și să ținem minte”, publicat în paginile ziarului „Sovetscaia Moldavia” din 10 mai 1987²⁰. Problemele abordate în el purtau un caracter particular, pur științific. Nu se aflau în raport direct cu circumstanțele socio-economice, politice și culturale ce solicitau din partea societății eforturi imediate întru armonizarea lor. În linii mari ele se refereau la modalitățile de interpretare ale unor etape și figuri importante din istoria neamului, principiile de organizare a cercetărilor în domeniu, impactul lor asupra procesului de educație a tineretului, climatul moral în cadrul colectivelor de cercetători etc. Menționându-se în mod special doar interesul sporit al cititorului față de procesele etnice ale istoriei a istoriei timpurii a ținutului, înfăptuirea revoluției socialiste în Moldova, starea economiei și a culturii Basarabiei în anii 1918 – 1940, nivelul lor scăzut de studiere.

„Firește, într-o oarecare măsură problematica menționată și-a găsit reflectare în istoriografia noastră – constatau nepărtinitor autorii acestui articol. Dar în ansamblu toate publicațiile pe această temă nu corespund cerințelor reflectării adecvate a actualității istorice.”²¹ Cert lucru, „Toate publicațiile” sună cam categoric. Mai ales pentru responsabilii din această ramură a științei. Deși nu fără teme, luând în considerare atât starea lucrurilor din acest domeniu către finele anilor '80, cât și legitățile dezvoltării științei, necesitatea actualizării permanente a ei.

Însă la fel de cert este și faptul că nu această afirmație a provocat nemulțămirea celora, care vegheau securitatea ideologică a regimului. Deși anume, la ea se făcea referință în materialele lor critice. „Tonul extrem de categoric, pe care l-au adoptat autorii în aprecierea nivelului de studiere a unor probleme cardnale din istoria Moldovei, - susțineau semnatarii articolului „Lițom c jizni” candidații în științe istorice D. Dragnev, A. Novac și V. Potlog publicat în „Sovetscaia Moldavia” din 28 iulie 1987, - nu le-a permis lor de a se menține în limetele obiectivității.”²² Motivul adevărat al reacțiilor negative la acest articol a fost altul.

Puțin le păsa celor de sus, din cadrul conducerii de vârf a republicii, cum își apreciau rezultatele cercetărilor ei înde ei istoricii din

republică. Cel puțin atâta timp cât aceste aprecieri nu depășeau hotarul chestiunilor de meserie. În cazul, însă, când acest hotar era depășit și în cadrul discuțiilor se puneau la îndoială obiectivitatea modalităților de interpretare ale problemelor cheie din istoria neamului, reacția era promptă. Chiar și în această perioadă, evident marcată de transparență și libertate spirituală. Motivul era cât se poate de simplu. Aparent de natură pur științifică, ancorate doar în hăul vremurilor, în realitate etapele, evenimentele de cotitură din istoria neamului poartă în sine un valoros potențial ideologic, educativ, prin mii de fire invizibile ese în direct la actualitate, la prezent.

Referindu-se la articolul „A cunoaște și a ține minte” autorii neidentificați ai unui material oficial „Democrația presupune o înaltă responsabilitate”, publicat în același număr al ziarului „Sovetscaia Moldavia” din 28 iulie 1987, fapt ce vorbește despre importanța acestor probleme în viziunea celor, ce se aflau la cârma organizației de partid republicane, susțineau că autorii lui (Ion Țurcanu și Leonid Bulmaga-*n.n.*) au abordat prea superficial chestiunile cu privire „la provenirea poporului moldovenesc, constituirea orânduirii socialiste în republică, dezvoltarea limbii, lupta împotriva falsificării istoriei ținutului natal”²³ Subliniind în mod deosebit faptul că chipurile „optând pentru o reflectare mai amplă a unor etape și evenimente din istoria poporului moldovenesc ei, din păcate, și-au oprit atenția pe departe nu asupra problemelor, care într-adevăr necesită în timpul de față o cercetare mai aprofundată.”²⁴

În realitate, însă, anume aceste probleme îi puneau în gardă pe autorii acestui material și pe șefii lor de la CC al PCM. Fiindcă, în fond, pe modul de interpretare a lor era edificată întreaga construcție „teoretică științifică” a existenței poporului moldovenesc și a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești.

Un argument în plus în favoarea acestei supoziții îl constituie acele eforturi sporite pe care le-au depus autorii celui de-al doilea material la această temă, publicat în „Sovetscaia Moldavia” din 28 iulie 1987 „Lițom c jizni”, pentru a convinge cititorul că anume problemele în cauză sunt foarte amplu cercetate. Însă, dacă există careva probleme dintre cele mai actuale, care au fost puțin cercetate, adică rămase în umbră,

văduvite de atenția cercetătorilor, apoi acestea țin de domeniul relațiilor de prietenie a poporului moldovenesc cu popoarele rus și ucrainean, de rolul slavilor în procesul de constituire a poporului moldovenesc, de importanța biruinței orânduirii socialiste în regiune etc. Deci, tocmai invers. Acele probleme, care constituiau principalul obiect de studiu al istoricilor din RSSM erau prezentate ca cele mai puțin studiate. Iar, acelea care erau cel mai tendențios interpretate, ca niște subiecte demult epuizate, pentru soluționarea definitivă a cărora rămânea de precizat doar careva detalii²⁵. La incitarea și mobilizarea spiritelor împotriva regmului politic existent au contribuit în mare măsură o serie de articole ce aveau ca obiect de studiu situația ecologică din republică. Diferite sub aspectul de stil, subiecte la care se refereau în mod direct, aceste publicații aveau foarte multe trăsături comune în ceea ce privește procedeele de argumentare, specificul de concluzionare, felul de a interpreta fenomenul în ansamblu.

Deacum primele articole la această temă, semnate de scriitorul Ion Druță și corespondentul ziarului moscovit „Literaturnaia gazeta” Kapitolina Kojevnicova, procesele intensificării producției agricole în republică, transferării ei pe linii industriale erau interpretate în aspect absolut negativ. Practic totul ce se făcea în republică în această direcție – crearea asociațiilor de producție pe baza cooperării intercolhoznică, construcția complexelor animaliere, înfăptuirea lucrărilor de irigare, folosirea îngrășămintelor minerale și a substanțelor chimice de combatere a biruințelor și a vătămătorilor – era prezentat în culori sumbre, calificat drept o politică incompetentă și voluntaristă, care avea drept rezultat degradarea solului, poluarea resurselor acvatice și, în cele din urmă, înrăutățirea condițiilor de viață a populației²⁷.

Articolele în cauză au căpătat o mare rezonanță publică, devenind obiectul discuțiilor în cadrul colectivelor de cercetări științifice, specialiștilor de la întreprinderile de producție agricolă. Opiniile s-au divizat. Pentru cei, care aveau conturi personale cu regimul sovietic, deloc puțini la număr după cum au demonstrat evenimentele ulterioare, acuzațiile ce îi erau aduse la acest capitol, erau ca mana din cer. Fiindcă ele erau foarte grave, credibile și totodată, destul de dificil de verificat. Date concrete

referitor la influența nocivă a substanțelor toxice chimice asupra sănătății populației practic nu existau. Careva cercetări speciale în acest domeniu nu se practicau. Datele, dobândite în rezultatul efectuării unor măsuri inspecționale ale specialiștilor Ministerului Ocrotirii Sănătății, Comitetului de Stat pentru ocrotirea naturii, altor instituții avizate în gospodării agricole, mai cu seamă, în cele specializate de tipul asociațiilor de producție intercolhoznică și agroindustriale, purtau un caracter sporadic, neînsemnat. Care, practic, nu puteau constitui baza unei analize serioase a fenomenului în cauză. Și deci, nu puteau servi drept argument serios în discuțiile pe această temă. Lucrurile acestea au devenit clare îndată după apariția în presă, ca răspuns la publicațiile lui Ion Druță și Kapitolina Kojenicova a unor articole semnate, unul, de către Președintele de atunci a Academiei de Știința republicii Al. Jucenco, altul de către directorii generali ai Asociațiilor științifice de producție „Codru” și „Progres”, respectiv L. Marin și E. Reniță²⁸.

E de la sine înțeles că ambele aceste articole erau scrise pe un ton polemic. Însă destul de moderat. Cu multiplu dovezi și argumente irefutabile, atât în ceea ce privește necesitatea folosirii pe larg a îngrășămintelor minerale, cât și a substanțelor chimice toxice, măsuri foarte des aplicate de către toate țările, cel puțin, la un anumit stadiu de dezvoltare. La fel stăteau lucrurile, în opinia acestor autori, și în ce privește necesitatea construirii complexelor animaliere. După indicii lor de producție, sub aspect de eficiență și rentabilitate, edificarea lor era le deplin îndreptățită. Chiar în cazul când sunt luate în calcul unele efecte negative ale modalității de funcționare a lor. Mai ales în condițiile nefuncționării sau funcționării proaste a sistemelor de epurare a apelor reziduale, nerespectării cerințelor tehnologice în ceea ce privește consumul de energie, substanțe nutritive, alte resurse materiale²⁹.

Deși destul de bine argumentate și constructive, prezentând, în fond, o expresie adecvată a realităților din agricultura republicii la acea vreme, publicațiile în cauză s-au soldat cu un efect contrar opus celui scontat. Cine vroia să înțeleagă lucrurile, le înțelegea. Cine nu, nu-l puteai convinge cu nimic. Situația ecologică în republică era doar un motiv. Scopul celora, care

speculau pe problemele reale din acest domeniu era cu totul de altă natură - clătinarea în continuare a regimului politic existent. Și el poate fi înțeles. Luând în considerare nu atât esența acestui regim, care, vrem noi sau nu vrem, recunoaștem noi acest lucru sau îl negăm, în dependență de starea socială, mentalitatea și orânduirea social-politică, acum la finele anilor '90 și atunci - la finele anilor '80, constituia totuși expresia intereselor celor mai largi pături ale oamenilor muncii, ci starea lui reală la acel mijloc de deceniu, evident marcată de dogmatism, birocratism și anumite elemente de antimoldovenism.

A urmat o serie întreagă de publicații la această temă. Pe un ton polemic extrem de accentuat. Deacum titlurile lor vorbesc de la sine despre atitudinea autorilor față de aceste probleme - „Nu fura pâinea de la gura nepoților”, „Trubadurii ideilor chimice”, „O comoară fără stăpân” etc.³⁰

De rând cu multe alte fapte reale de gospodărire nejudicioasă sub aspectul exploatării solului, folosirii îngrășămintelor minerale și a diferitor compuși chimici de combatere a vătămătorilor și a buruienilor, în genere, a aplicării procedurilor tehnologice industriale atât în sectorul zootehnic, cât și în cel de creștere a plantelor, autorii acestor articole negau practic existența cărorva factori obiectivi - numărul mereu în creștere al populației și în raport direct, creșterea necesităților în produse alimentare în cantități tot mai mari, lipsa unor tehnologii curate biologice aprobate, înalt eficiente de sporire a volumului de producție agricolă.

Pentru a combate practica vicioasă de folosire pe larg a îngrășămintelor minerale și a substanțelor toxice chimice, care s-a instaurat la noi în republică în rezultatul răuvoinei unor șefi de departamente, persoane oficiale sus puse, care chipurile promovau acest curs nu fără anumite calcule și interese de carieră, în acest context vizându-l în primul rând pe Președintele de atunci al Academiei de Științe al RSSM Alexandru Jucenco, Valerii Kosarev, autorul articolului „Trubadurii ideilor chimice” făcea trimitere la savantul rus A. Iablokov, care scria: „Atât în țările de peste hotare, cât și în țara noastră (Uniunea Sovietică - *n.a.*) de acum există multe gospodării, care obțin roade înalte fără aplicarea mijloacelor chimice. În anul 1985 în SUA au

existat 20 mii de ferme care au renunțat nu numai la pesticide, ci și la îngrășăminte minerale. 1400 de gospodării din RFG au trecut la sistemul de „agricultură biologică”. În raionul Muromțev din regiunea Omsc toate cele 16 gospodării au renunțat la aplicarea erbicidelor și pesticidelor, obținând câte 22 qintale de cereale la hectar, ceea ce-i mai mult decât media pe regiune. E bine cunoscută experiența practică pe parcursul mai multor decenii de Terentie Malițev. Dumnealui nu folosește un gram de chimicale. La fel procedază și gospodăriile din regiunea Poltava, care obțin în ultimii ani rezultate destul de frumoase. Mai pe scurt, calea cea dreaptă e cunoscută.³¹

Nu poate fi nici o îndoială față de „calea cea dreaptă”. Însă la fel de clar stau lucrurile și în privința faptului că chiar și cele mai dezvoltate din punct de vedere economic țări se aflau abia la începutul ei. Însă dacă lucrurile stau în felul acesta, situație asupra căreia insistă însăși autorul acestui articol, apoi atunci apare firesc întrebarea, care-i motivul unei critici atât de dure la adresa persoanelor, care spre deosebire de dânsul, purtau o anumită răspundere față de organele statale ce i-au plasat în posturile respective, de gradul de asigurare cu produse alimentare a populației? Fiind investiți cu anumite drepturi de decizie și conștienți de faptul acesta, în condițiile concrete de atunci, ei doar nu puteau să pună problema doar în felul: ori producție agricolă ecologică, ori deloc. Era Valeriu Kosarev și ceilalți, deveniți peste noapte adepți înverșunați ai „căii drepte”, capabili să înțeleagă lucrul acesta? La sigur. doar în câteva rânduri mai sus de citatul din articolul lui A. Iablocov el menționa că atât SUA, Franța, RFG, cât și multe alte țări dezvoltate, capitaliste și socialiste, „*au gustat demult din paharul amar al raiului chimic* (sublinierile ne aparțin – *n.a.*)”³²

Conștient de faptul că ceea ce întreprindea conducerea de vârf a republicii în a doua jumătate a anilor '70 – prima și parțial a doua jumătate a anilor '80 în scopul sporirii productivității muncii în agricultură nu era rezultatul unui voluntarism văduvit de orice raționamente socio-economice, ci, mai degrabă, expresia unei tendințe cu caracter general global, specifică, în primul rând, anume țărilor înalt dezvoltate, Valeriu Kosarev a devenit abea pe la finele anilor '90. După o lungă perioadă de evoluție interioară de la o atitudine critică față de regimul comunist până la o

detestare și mai fățișă a sistemului „democratic”, la edificarea temeliei căreia, el a adus nu o singură cărămidă. Într-un articol foarte dur la adresa Occidentului și, în primul rând, al bastionului lui de bază – SUA, intitulat sugestiv „Demogoghicescaia democrația”, publicat în ziarul „Comunist”, el scria, că dacă e să analizăm, să contrapunem sistemele de gospodărire (cel socialist și cel capitalist – *n.a.*) apoi trebuie să ținem cont de faptul că deacum în anii 20-30 ai secolului al XX-lea exploatarea fără spirit gospodăresc a solurilor în Statele Unite ale Americii au provocat furtuni de praf ce au dezgolit mii de hectare de terenuri agricole. Dezastru, care în opinia lui, nu poate fi comparat nici cu epopeea noastră de deștelenire a pământurilor în Republica Sovietică Socialistă Kazahă³³.

De ce nu făceau ei acest lucru? De ce nu manifestau o mai mare înțelegere și îngăduință față de acele omiteri ce aveau loc în procesul transferării producției agricole pe linii industriale? Omiteri, care, de rare ori, erau rezultatul incompetenței cadrelor de pe loc, indiferenței lor și, nu numai atât, consecința unei orientări politice nechibzuite a conducerii de vârf a republicii? Parcă puține erau cazurile când anume cei de pe loc purtau vina de acele încălcări tehnologice ce aveau loc în cadrul exploatării solurilor, efectuării măsurilor de combatere a eroziunii, folosirii îngrășămintelor organice și minereale, a erbicidelor și pesticidelor?

Iată ce tablou sinistru prezintă Oleg Reniță în rezultatul călătoriei sale pe Nistru de la Naslavcea până la Dubăsari: „Toate se adună și se împletesc în jurul Nistrului: vița și moartea, lumina și bezna, frumusețea naturii și nepăsarea omenească, parfumul pădurilor și colbul șantierelor, cultura și ignoranța, pâlcuri de lăcrimioare și mii de gunoiști, tril de păsări și caravane de hoituri, picături de rouă și țevi de scurgere a insalubrităților, monumente profanate și vocea clopotelor de la Japca...”³⁴

Să admitem că vina pentru colbul șantierelor o poartă cei de sus din vârful piramidei, „țăvile de scurgere a insalubrităților” poate fi liber pusă pe seama conducătorilor locali. Însă cine sunt acei care au creat acele mii de gunoiști, „caravane de hoituri”, care otrăveau apele acestui fluviu nu mai puțin decât „țăvile de scurgere”? – Tot conducerea de vârf a republicii acel „impostor

care se vroia monarh absolut peste popor (Autorul î-l avea în vedere pe Ivan Ivanovici Bodiul primsecretarul de atunci al PCM – *n.n.*)³⁵

Într-un interviu acordat corespondentului revistei „Nistru” E. Țorina directorul general al asociației științifice de producție „Plodorodie” M. Țurcanu la întrebarea ce nu acceptă el în primul rând în sistemul de gospodărire format în republică a răspuns: „Imoralitatea. Pământul se exploatează până la uzură totală, ca și cum noi suntem ultimile generații de oameni care îl mai populăm.”³⁶

Ce poate fi mai grav pentru un popor decât subminarea în mod conștient, nemeditat a principalei sale surse de existență, în cazul dat, a fertilității solurilor? – Doar numai genocidul direct. Învinuire extrem de grea la adresa conducerii de vârf a republicii din partea unei persoane care după toate probabilitățile, ținând cont de postul pe care-l ocupa, cunoștea starea lucrurilor în acest domeniu la sigur nu din spusele altora. Faptul că principalul vinovat de această atitudine față de principala noastră bogăție în viziunea intervievatului era anume această conducere nu există nici o îndoială. El se contura destul de pronunțat pe tot parcursul acestui interviu. ...”Unde s-a mai auzit ca la baza asolamentului să fie pusă sarcina de plan a „instanței” ...”agronomul n-are nici o vină. Orice acțiune a lui, sau mai bine zis pasivitatea lui, este dictată de același sistem de gospodărire”³⁷ etc.

Cert lucru, vina sistemului în situația creată nu este deloc de neglijat. În sensul larg al cuvântului anume el stabilește „regulele de joc.” Într-un anumit sens principiile lui de bază și constituiau aceste reguli. Evident, ele urmăreau, în primul rând, alte obiective social economice. Putem noi însă afirma că ele erau complectamente străine oricărei idei de protecție a resurselor naturale? Probabil, că nu.

Cu toate neglijările și încălcările ce aveau loc în procesul de implimentare a tehnologiilor industriale în agricultură, anual în republică se întreprindeau măsuri menite să mențină balanța humusului în terenurile agricole, să le protejeze de furtunile de praf, ploile torențiale, alunecările de teren etc.

Dacă la începutul anilor '70 pentru recuperarea cel puțin parțială a pierderilor de humus gospodăriile agricole din republică

introduceau anual în sol doar 2,5 – 2,9 milioane tone de îngrășăminte organice, apoi către finele anilor '80 cantitatea compușilor organici folosită în acest scop a crescut până 11,6 – 12,0 milioane tone. Suprafața terenurilor prelucrate special, adică, fără răsturnarea brazdelor, a crescut de la 3,6 mii hectare în 1975 până la 156,7 mii hectare în 1985. Anual în republică se sădeau cca o mie de hectare de fâșii forestiere³⁸.

Asta, pe de o parte. Pe de alta, cum n-ar părea de straniu la prima vedere învinuirile de acest gen din partea Dlui M. Țurcanu poartă oricum un caracter ambiguu, nu prea au pondere. Rolul de critic nepărtinitor, persoană neimplicată, dânsului nu i se prea potrivește. Din simplul motiv că Domnia sa se afla la acea vreme în fruntea anumei acelei structuri statale, acelei asociații științifice de producție ce prin însăși menirea sa era obligată să asigure protecția solurilor. Și faptul că activitatea acestei unități de cercetare și implimentare era subordonată practicii nu constituie un impediment ci mai degrabă, o înlesnire în cel puțin, atenuarea, dacă nu stoparea acelor fenomene negative ce se făceau din ce în ce mai prezente în acest domeniu.

La fel stau lucrurile și cu presupusa pasivitate a agronomilor, care conform opiniei Dlui M. Țurcanu nu era altceva decât un produs al sistemului atunci existent de gospodărire. Să admitem, că acest sistem extrem de centralizat (deși și gradul acesta de centralizare rămâne încă de stabilit, prea ușor de tot a fost acceptată această formulă – *n.a.*) într-adevăr nu era tocmai favorabil inițiativei, spiritului gospodăresc din partea specialiștilor din colhozuri și sovhozuri, întreprinderi și asociații de producție intergospodărești. Putem însă noi admite în același context că anume sistemul în cauză făcea imposibilă orice tentativă din partea conducătorilor de gospodării specialiștilor, inclusiv, și a agronomilor, de a croi asolamente în corespundere cu cerințele de bază ale agrotehnicii, de a spori cantitățile de compuși organici introduse în sol, de a folosi rațional, în strictă conformitate cu aceleași cerințe, a îngrășămintelele minerale, de a lărgi suprafața fâșiilor forestiere, de a înfăptui multe alte măsuri, menite să asigure fertilitatea înaltă a solurilor incluse în circuitul productiv? Nici cel mai înverșunat dușman al sistemului politic din acea vreme nu poate să afirme acest lucru. Dacă,

binențales, manifestă măcar cât de câtă obiectivitate în analiza politicii agrare a P.C.M. în această perioadă de timp, sub toate aspectele - planificare, dirijare, rezultate.

Tendința de a prezenta regimul politic atunci existent în culori cât mai sumbre îi făcea pe unii autori să neglijeze cele mai elementare cerințe ale unui studiu ce se pretinde documentat. În unul din articolele sale intitulat „O comară fără stăpân – pământul nostru” Silvestru Maximilian, susținea cu tot dinadinsul, că „...numai o conducere iresponsabilă a putut cauza situația catastrofală...” în care către finele anilor '80 (1987) „... la sat mor de două ori și ceva mai mulți oameni decât în 1965”. În oraș indicile respectiv a crescut doar de 1,2 ori³⁹.

Cum explică Dlui această situație? Foarte simplu. Confruntând, făcând o paralelă între cantitățile de îngrășămintă minerale, furnizate republicii și numărul celor răpoși la sat și la oraș, raportat la o mie de locuitori. „Ce fel de prosperare e asta? – se întreabă ritoric Dumnealui. Și cine are nevoie de o astfel de dezvoltare, *datorită căreia* (sublinierile ne aparțin – L.B.) perim pe un capăt? Oamenii de rând? Sigur că nu. Atunci cine? Răspunsul e unul. Acei care nu s-au gândit la noi, ci la ordinele de la piept, la câștigurile imense, la gloria falsă.”⁴⁰

Pe parcurs atacurile asupra regimului au căpătat mai multă substanță. Înviniuirile, ce îi erau aduse, păreau mai consistente, erau mai fondate. Deși nu rare erau aczurile când ele prea convențional erau legate de actualitate, sau nu prezentau decât o simplă parafrază a aceloră ce răsuna în presa centrală la adresa regimului sovietic. Semnificativ în această privință este articolul scriitoarei Leonida Lari „Labirintul basarabean” pregătit în baza alocuțiunii sale la adunarea generală a scriitorilor din 27 mai 1988⁴¹.

Spre deosebire de multe alte publicații de acest gen, articolul în cauză este scris pe un ton agresiv, pe alocuri chiar categoric și însușează practic tot ce era posibil de prezentat într-o lumină nefavorabilă din relațiile Basarabiei cu Rusia de la 1812 încoace.

A ne opri atenția asupra tuturor afirmațiilor, pe care le face Leonida Lari în acest articol nu prea avem posibilitate. În primul rând, pentru că nu dispunem de spațiu. Și, în al doilea, pentru că nu toate cele menționate de ea merită această

atenție. Multe din ele scot în evidență cunoașterea doar parțială a unor fapte, circumstanțe. Vom încerca să abordăm doar acele probleme, concluzii, idei, asupra cărora autorul acestui articol stăruie în mod deosebit. Pe primul loc printre ele se numără problemele legate de istoria ținutului. Referindu-se la criza care, chipurile, a cuprins știința noastră istorică, spațiile albe care au împânzit-o, la miopia „politică a istoricilor” Leonida Lari se întreabă și ne întreabă: „Cine totuși, suntem noi, de unde venim, care-i originea noastră, că doar n-am căzut cu hârzobul din cer la 1940 în Moldova?”⁴² Însăși modul cum era pusă această întrebare deacum denotă nu atât dorința de a afla adevărul, deși, această dorință, nu-i vorba, este prezentă și ea, cât mai degrabă tentativa de a arunca peste cap, de a respinge fără drept de apel, opiniile ce s-au încetățenit la acea vreme cu privire la etnogeneza poporului moldovenesc în istoriografia sovietică.

Erau ele, aceste opinii, nepărtinitoare, pur științifice? – Desigur, că nu. Erau ele marcate de anumite preferințe politice, sub anumite aspecte, scoteau în evidență un punct de vedere tendențios? – La sigur. Afirmau însă, ele măcar sub formă de aluzie că poporul moldovenesc „a căzut cu hârzobul din cer la 1940 în Moldova?” – Sub nici o formă. Și, atunci, apare firesc întrebarea: ce scop real urmărea autoarea formulând anume în acest mod chestiunea respectivă?

Mai în toate cazurile, fie că este vorba de „spațiile albe în istorie”, fie că se încearcă a scoate în lumină problemele migrației sau cele ale situației reale în care s-a pomenit limba poporului moldovenesc către acea vreme Leonida Lari prezintă lucrurile fără să țină cont măcar cât de cât de circumstanțele care au dat naștere acestor probleme, factorii obiectivi ce le-au stat la bază. Avea ea dreptate când menționa în detaliu „temele interzise” din istoria și actualitatea ținutului natal pe parcurs de decenii? – Să admitem. Deși, dacă e să fim obiectivi, situația la acest capitol era nițel de altă natură. Erau interzise nu temele, problemele etc. ci, mai degrabă, nu erau privite cu ochi buni anumite interpretări, tălmăciri ale acestora.

Și dacă e să fim pe deplin obiectivi, nu fără temeii. Într-adevăr, la ce bun ar fi servit atât din punct de vedere politic, cât și din punct de vedere economic și social, adică, al rezolvării

problemelor stringente reale ce stăteau în fața societății la acea vreme, bombardarea opiniei publice în permanență cu sentințe, fie, în unele cazuri chiar și, chipurile, științific argumentate, de tipul – Basarabia nu s-a alipit binevol Rusiei, ci a fost anexată forțat de către aceasta, foamea din 1946-1947 n-a fost rezultatul unui concurs de circumstanțe nefavorabile ci rodul unei activități rău intenționate a conducerii de vârf a republicii etc.

Dacă e să luăm în considerare substratul principal al învinuirilor pe care le aduce Leonida Lari regimului atunci existent, apoi în activitatea exponenților acestui regim – de la primul secretar al CC al PC al Moldovei și până la ultimul muncitor, colhoznic, funcționar n-a fost nimic pozitiv, nu s-a realizat nimic, ce putea fi menționat cu o anumită bunăvoință. N-au fost construite sute de întreprinderi industriale, școli, case de cultură, grădinițe de copii, spitale drumuri, case de locuit, pregătite zeci de mii de cadre de specialiști cu studii superioare și medii de specialitate în diferite domenii ale vieții sociale, n-au fost înfăptuite alte realizări istorice pe parcursul celor câtorva decenii de existență a Puterii Sovietice pe aceste meleaguri.

Au fost multe „spații albe” în istorie, migrații masive de rusofoni necalificați, deportări în masă, foame organizată etc. Desigur, atât tonul cât și conținutul acestei precum și a multor altor publicații similare n-aveau ca scop decât incitarea maselor, asmuțirea lor împotriva sistemului politic existent. Deși în aparență autorii lor optau pentru transparență, democratizarea societății. „Publicistica critică, colțoasă, desigur întemeiată pe adevărul obiectiv de nedezmințit, - menționa un alt reprezentant al tagmei sriitoricești, - este necesară ca aerul pentru sănătatea societății, ea se cere comparată cu vitamina, întremătoare ...”⁴³.

În baza celor mai sus menționate se poate de conchis cu toată certitudinea că „vitamine” de felul acesta societății i-au fost administrate, îndeosebi, din plin între anii 1987-1989. Nu întâmplător și procesul ei de „întremare” a căpătat un caracter atât de pronunțat, încât nu se știe ce fel de „vitamine” va fi nevoie pe viitor măcar pentru a le stopa.

Note

1. N. Șmelev. Novâe trevoghi. „Novâi mir”. 1988, nr. 4.
2. Ibidem.

3. Ibidem.
4. Ibidem.
5. Ibidem.
6. V. Popov, N. Șmelev. Anatomia difițata. Navrstreciu XIX vsesoiuznoi partconfirenții. „Znamea”, 1988, nr. 5.
7. Boris. Pinscher, Larisa Piaseva. Sobstvenosti i svoboda. „Novâi mir”, ****, nr. 11.
8. Ibidem.
9. Vezi: Iu. Burtin. Alihesovo piata istoricescoi teorii Marxa. „Octeabri”, 1989, nr., nr. 11, 12. Ego je: Pocemu trudno govorigi pravdu?. „Novâi mir”, 1989, nr. 2. V. Țubkin. Trudnoe proșceanie. „Novâi mir”, 1989, nr. 4. Alexandr Țâpcu. Marxismul: o utopie tradusă în fapt. „Basarabia”, 1990, nr. 10 etc.
10. Vezi: L. Saraskina. Pravo na vlasti. „Octeabri”, nr. 1989, nr. 7. M. Kapustin. Kamo greadeși? „Octeabri”, 1989, nr. 8. A. Levicov. Cuda idem? Pisima o politicescoi âconomii. „Znamea”, 1990, nr. 4. V. Krivorofov. Russchii puti. „Znamea”, 1990, nr. 9 și alții.
11. Dumitru Matcovschii. Narușiteli v zacazniche, Literaturnaia gazeta, 1987, 4 fevralea.
12. Ibidem.
13. Ibidem.
14. Ibidem.
15. Ibidem.
16. Golod v Moldove (1946-1947). Sbornic documentov, Chișinău, Știința. p. 766.
17. Pravda o golode 1946 - 1947 godov v Moldavii. Sovetscaia Moldavia, 1989, 23 septembrie. Ion Țurcanu. Foamea din Basarabia în anii 1946-1947: Mecanismul organizării ei. Chișinău, Universitas, 1993 etc.
18. V. Isac, D. Șemiacov. Adevărul despre seceta din anii 1945-1946 din Moldova. Moldova Socialistă, 1987, 8 august. B.G. Bomeșco. Zasuha i golod v Moldavii 1946-1947g.g. Chișinău, Știința, 1990 etc.
19. Vezi: Dumitru Matcovschi. Articolul citat.
20. Sovitscaia Moldavia, 1987, 10 mai.
21. Ibidem.
22. Sovetscaia Moldavia, 1987, 28 iulie.
23. Ibidem.
24. Ibidem.

25. Ibidem.
26. Vezi: Ion Druță. List zelenâi, voda i znachi pripinania u K. Kojevnicova „Cric zemli”, Literaturnaia gazeta, 1987, 27 iulie. Ion Dediu. Acum până când nu e târziu. Viața satului, 1987(până în iulie) etc.
27. Ibidem.
28. Vezi: A.A. Jucenco. Mojno li pologatsea na obiectivnosti Academii? Literaturnaia gazeta, 1987, 21 octombrie. G. Marin, ghegeneralinâi director N.P.O. po plodovodstvu „Codru”, E. Renița ghegeneralinâi director N.P.O. po plodovodstvu „Progres. Istina v factah. Sovetscaia Moldavia, 1987, 1 noiembrie.
29. Ibidem.
30. Vezi: Revista Nistru, 1988, nr. 8. Nu fura pânea de la gura nepoților. Interviu acordat corespondentului revistei E. Țorina. Oleg Reniță. Timpul probail în Moldova: secetă. Valerii Kosarev. Trubadurii ideilor chimice. A. Coteață, A. Sefer. Din reavoință sau din nelijență. Silivestru Maximilian. O comoară fără stăpân – pământul nostru. (Comentariu pe marginea unor cifre) etc.
31. Ibidem.
32. Ibidem.
33. Valerii Kosarev. Demograficescaia democratia. Comunist, 1988, nr. 39(111), 28 octombrie.
34. Nistru, 1988, nr. 8.
35. Ibidem.
36. Ibidem.
37. Ibidem.
38. Narodnoe hoziaistvo M.S.S.R. (1987), p. 126. Sovetscaia Moldavia, 1986, 8 august, 1988, 1 septembrie. Narodnoe hozeaistvo M.S.S.R. (1985), Chișinău, 1986, p. 208.
39. Nistru, 1988, nr. 8.
40. Ibidem.
41. Leonida Lari. Labirintul basarabian. Orizontul, 1988, nr. 10.
42. Ibidem.
43. Ion Ciocanu. Literatura: imperativele vremii. Moldova Socialistă, 1987, 17 noiembrie.

L'ETUDE DU TEXTE LITTERAIRE EN CLASSE DE LANGUE FRANÇAISE

Rusu Vasilisa, lector superior

Adnotare

Acest articol își propune o studiere și abordare a textului literar ca factor al învățării limbii străine în licee și universități. Articolul prezintă diverse întrebări, metode și tehnici de explorare a textului literar cum ar fi: exerciții de identificare a cuvintelor și a expresiilor noi din text, exerciții de stabilire a sensului unor cuvinte prin raportare la context: jocuri lexicale de utilizare a sinonimiei, a antonimiei etc., exerciții de analiză corectă a imaginilor; formulări de întrebări și răspunsuri ca de exemplu: întrebări interpretative, aplicative, analitice, sintetice, evaluative, ce permit cercetarea în profunzime a textului, examinat din diverse perspective sau unghiuri de vedere diferite.

Qu'est-ce qu'un texte?

Du latin « textum » qui signifie tisser [5, p. 1005] il faut comprendre le texte comme un tissage où les phrases s'entrecroisent jusqu'à former un maillage. C'est dans ce maillage que

l'interprète, c'est-à-dire le récepteur du texte, va « trouver » un sens.

L'étude (commentaire) du texte littéraire est une forme d'exercice préparatoire efficace, un exercice destiné à faire remarquer les qualités d'un discours soigné; clarté, expressivité, concision, vivacité, phrases elliptiques ou mots frappants, qui traduisent les sensations et les émotions des personnages, détails amusants qui apportent de la fantaisie, de la cocasserie ou de l'ironie. C'est un exercice qui enrichit l'horizon culturel et les connaissances lexicales, crée une motivation, sollicite plusieurs facteurs psychointellectuels tels que: l'imagination, les sens de l'observation, l'attention, la pensée.

L'enseignant doit faire saisir les valeurs affectives des mots et des structures grammaticales et les connotations des mots. L'étude du texte littéraire permet de réaliser une concentration de significations, ajoute à l'information plusieurs éléments qui débouchent

sur la créativité du langage, dans toutes ses virtualités. Tout ce parcours va de la lecture à la production, à travers l'analyse.

L'étude du texte littéraire, en tant qu'exercice préparatoire se divise en deux étapes:

1. Etude de la langue et extension du vocabulaire;
2. Questions sur le texte.

Il y a toute une série d'exercices destinés à rendre l'expression nuancée et imagée. Comment faut-il procéder pour composer de pareils exercices? Il ne s'agit pas d'accumuler autour de chaque nom d'une proposition un nombre d'épithètes, ou, autour de chaque verbe, un nombre de compléments. Certains mots, et il y en a nombreux, se suffisent, c'est-à-dire, peuvent caractériser par eux-mêmes, étant pittoresques. Une autre manière de caractérisation c'est celle par des affixes à valeur d'épithète ou de complément: un garçonnet, un chauffard, un moucheron etc. Pourtant, la caractérisation la plus expressive fait appel à l'adjonction de termes. Elle s'adresse tantôt à la vue (une raie éblouissante), tantôt à l'ouïe (une foule criarde), tantôt au goût (une pluie sucrée), tantôt à l'odorat (la haie embaumée), tantôt au toucher (une paroi polie et lisse). La caractérisation abstraite s'adresse plutôt à l'intelligence du lecteur, qu'à ses sentiments (un fripon d'enfant). Au bout d'une série de pareils exercices, les apprenants pourront distinguer une phrase qui ne suggère nulle représentation précise (une forêt plantée de hêtres et de chênes) d'une phrase dont l'auteur nous fait voir ce qu'il a vu (une forêt plantée de vieux hêtres et de gros chênes).

« Le commentaire est la partie de l'énoncé qui ajoute quelque chose de nouveau au thème, qui en « dit quelque chose » qui informe sur lui, qui est le sujet du discours... » [1, p. 93]

Pour accéder à l'explication et au commentaire d'un texte, il faut lire le texte en se posant sans cesse des questions et en leur trouvant des réponses dans le texte. Celles-ci doivent suivre un ordre logique.

On commence par les questions portant sur la structure, le lexique, les connotations, la syntaxe, la grammaire, les figures rhétoriques, le rythme..., quel que soit le type de texte.

Elles peuvent également porter sur des points précis liés à la spécificité d'un texte littéraire: la versification pour les poèmes, la

point de vue (focalisation) pour les textes narratifs, l'art du portrait pour les textes descriptifs, la vivacité des répliques dans un dialogue dramatique.

Questions:

Quelle est la nature du texte?

- S'agit-il de prose ou de poésie, d'un poème en prose ou de prose poétique... .

Repérez le paratexte.

- Nom de l'auteur, nom de l'œuvre et date de publication (qui figurent en principe à la fin de l'extrait dans un manuel ou sur la couverture d'une œuvre. Se demander si l'auteur est contemporain des faits qu'il présente ou nom.

Quel est le genre littéraire du texte proposé?

- On distingue par leur forme quatre grands types d'œuvres: pièce de théâtre, poème, texte romanesque (roman, conte, nouvelle) et essai ou article de journal.
- Une pièce de théâtre (tragédie, comédie).
- Une texte romanesque (roman, nouvelle, conte).
- Un essai, un texte d'idées.

Il se reconnaît le plus souvent à:

- sa construction logique ;
- le recours à des procédés spécifiques d'exposition ou d'argumentation.

Quel est le type de texte?

- On distingue quatre grands types de texte: texte narratif, descriptif, informatif ou argumentatif. Chaque type de texte peut figurer dans n'importe quel genre d'œuvre: un poème peut être narratif comme un roman peut proposer des passages argumentatifs, etc.

• Le texte narratif

- **son objectif** : raconter une histoire;
- **ses moyens**: des personnages, des événements, des repères spatiaux et temporels, une progression dramatique (de la situation initiale à la situation finale).

• Le texte descriptif

- **son objectif:** permettre au lecteur de se représenter visuellement une personne, un lieu, un objet, etc.;
- **ses moyens:** le portrait, les caractérisations (par des adjectifs, des propositions relatives, des comparaisons, des métaphores etc.).
 - **Le texte informatif**
- **son objectif:** transmettre des éléments d'information, communiquer un savoir;
- **ses moyens :** des chiffres, des statistiques, des repères scientifiques, géographiques ou historiques précis.
 - **Le texte argumentatif**
- **son objectif:** persuader, convaincre ou réfuter;
- **ses moyens :** les arguments, les exemples, les citations, les procédés rhétoriques.

Quel est le ton du texte ?

- Lyrique (qui manifeste des émotions, des sentiments intimes)
- Elégiaque (ton mélancolique, sur un sujet tendre et triste)
- Dramatique
- Bucolique (poème qui évoque la vie pastorale)
- Satirique (ton qui recourt à la raillerie pour s'attaquer à des vices)
- Polémique (qui contient une critique agressive)

Quel est le thème du texte?

Peut-il être mis en relation avec l'œuvre dont le texte est extrait, avec le titre de l'œuvre, avec l'auteur, avec l'époque ?

Quel est son intérêt (historique, philosophique, sociologique)?

Quelle est la structure du texte?

- Comment l'idée ou l'impression initiale se transforme, évolue; comparer le début et la fin. Un texte argumentatif peut utiliser des connecteurs logiques.

Quel(s) champ lexical (x)? (pour comprendre comment les thèmes sont mis en relation)

- Soulignez les notions importantes du texte et les définir en fonction du contexte.
- Se demander: "que signifie ce mot? Et dans ce contexte?"
- Un ou plusieurs champs lexicaux doivent être répertoriés: ils donnent au texte sa continuité et sa tonalité.

Quelles sont les structures grammaticales et leurs effets de sens?

- Choix des pronoms, des déterminants du nom; choix du type de construction: nominale, affirmative, exclamative, interrogative; choix des épithètes: souci de caractérisation, valeur méliorative ou péjorative; choix des modes verbaux: impératif = prière ou volonté de pression sur autrui; subjonctif = doute, mode du sentiment ou de la pensée, temps: présent de narration, de vérité générale, imparfait de durée ou de répétition passé simple d'action soudaine qui ne se répète pas; choix du style direct, indirect, indirect libre.

Quelles sont les figures de rhétorique?

- Tout procédé de style (métaphore, métonymie, gradation, hyperbole, chiasme, anaphore...) introduit un écart voulu avec le langage courant, il crée une nouvelle réalité qu'il vous faut découvrir, met en relief certains aspects du sens: Il en ressortira toujours un ton particulier (ironie, émotion, tristesse...)

Quelles résonances éveille-t-il chez le lecteur (émotion, intérêt, passion, réflexion, interrogation...)?

Quel est le but de l'auteur? Veut-il peindre, convaincre, émouvoir, suggérer...? Comment l'auteur implique-t-il le lecteur dans le texte? Comment joue-t-il avec lui. Lui demande-t-il de tirer ses propres conclusions? Cherche-t-il à l'influencer de façon indirecte? A le manipuler? Veut-il laisser planer le doute, l'ambiguïté?

Y a-t-il un narrateur explicite? Un narrateur omniscient ou participant?

De quel point de vue ce texte est-il écrit? Qui parle? A qui? (Y a-t-il un narrateur distinct du lecteur?) Quand? Où? Comment?

Y a-t-il des personnages ?

Humains, ou non? (un animal, un objet, une ville, la nature peuvent être des personnages). L'attention du lecteur se focalise-t-elle sur un personnage particulier? (le « héros », sympathique ou non).

Les personnages se caractérisent à la fois par ce qu'ils font et par ce qu'ils sont. Il existe 2 sortes de personnages :

Le personnage type : il appartient à une certaine catégorie d'individus bien connue et conventionnelle. Son caractère est réduit à un petit nombre de traits et son comportement et ses actions sont souvent prévisibles.

Le personnage original : un personnage littéraire est original quand son comportement est considéré comme nouveau, non-conventionnel et totalement individuel.

La caractérisation du personnage :

Portrait physique : les traits du visage, les expressions, les attitudes, les gestes.

Portrait moral : les qualités et les défauts ; les goûts, les penchants ; les sentiments, le comportement d'un personnage.

Portrait social : le travail, la situation financière, tout ce qui forme le contexte social d'un personnage.

De l'ensemble du portrait se dégage une *impression générale*, celle-ci dépend aussi du ton sur lequel est rédigé le portrait. Celui-ci peut être bienveillant, malveillant, nuancé.

La conclusion c'est le bilan et l'intérêt du texte du point de vue historique, générique et culturel. C'est le cas d'émettre une préférence ou de suggérer des rapports possibles avec d'autres textes, d'autres auteurs et d'autres périodes, de décrire, les impressions dominantes dégagées par le commentaire.

Il faut rester conscient du fait que le texte a été écrit pour un public bien précis et que l'étudiant est censé de proposer une étude et une interprétation qui tiennent compte du contexte socio-culturel. Il faut s'efforcer de mettre entre parenthèses sa propre sensibilité de lecteur contemporain d'une œuvre souvent ancienne.

N'oubliez pas qu'une opinion ou un sentiment personnels n'ont que peu d'intérêt s'ils ne sont pas partagés par d'autres : il est nécessaire de trouver des arguments qui vont convaincre votre interlocuteur, et lui faire partager vos points de vue.

Bibliographie sélective :

1. Cristian Marcellesi, Jean Dubois, Mathée Giacomo, *Dictionnaire de linguistique*. Paris, 2002. – 514 p.
2. Claudine Lesot, Claudine Eterstein, *Les techniques littéraires au Lycée*. Paris, 1995.
3. Dominique Rincé, Pierre Aurégan, Cristiane Cadet, *Textes. Analyse littéraire et expression. Français 1re*. Paris, 2001.
4. Hélène Sabbah, Adeline Lesot, Catherine Weil, *Littérature 1re. Textes et méthode*. Paris, 1995.
5. *Le Petit Larousse*. Paris, 1998. – 1870 p.

COMPORTEMENTUL DEVIANT LA PREADOLESCENȚI

Maria Vîrlan, dr. în psihologie

Summary

The problem of deviated behavior is actual. Especially it is acute in the period before adolescence.

In the article a ratio between normal and deviated behavior of teenagers has been made.

The analysis of particularities and the types of teenagers deviated behavior is given.

The literature which refers to classification of internal and external manifestations of deviated behavior in the period before adolescence in dependence of different criteria has been analysed.

Vârsta preadolescentă este considerată una din cele mai dificile perioade din ontogeneză. Maturizarea reprezintă un proces complicat.

Mecanismul de bază al maturizării îl constituie însușirea de către preadolescent a diferitor categorii de valori, modele de comportament etc. În această perioadă are loc restructurarea structurilor psihologice formate anterior, apar noi formațiuni, dar în special se pun bazele comportamentului conștient, se conturează orientarea generală în formarea convingerilor morale. Dificultățile vârstei sunt determinate de greutățile interne ale vârstei de trecere, începând cu schimbările psihohormonale și terminând cu restructurarea Eu-concepției. De asemenea, situația socială nedeterminată a preadolescenților, contradicțiile, condiționate de restructurarea mecanismelor controlului social (când formele de control, bazate pe respectarea normelor și

ascultarea adulților, nu mai funcționează, dar procedeele noi, mature, care presupun o disciplină și autocontrol conștient, încă nu s-au format) cauzează dificultăți în comportamentul preadolescenților.

Majoritatea psihologilor (I. A. Iadov, 1979; I. S. Kon, 1989; M. Kle, 1991 etc.) consideră că perioada de dezvoltare a personalității preadolescentului, începând cu vârsta de 13 ani, se caracterizează prin mari schimbări în socializare. La această perioadă are loc emanciparea față de tutela părintească și integrarea în grupul de copii de aceeași vârstă. Anume în această perioadă preadolescentul însușește normele sociale de comportament și formele de comunicare cu oamenii.

Problema comportamentului deviant la preadolescenți este tratată în literatura de specialitate diferit, nu există o accepțiune unică a fenomenului dat. Unii autori utilizează termenul de „devieri în comportament” (A.S. Iacina, 1990; N.P. Kreidun, 1990; V.T. Pirojkov, 1985; E.V. Zaika, 1990; etc.), alții „indisciplină” (G.I. Kuznețova; V.D. Harcenko etc.), „insuficiența intervenției pedagogice” (V.G. Bajenov, 1986; A.S. Belkin, 1981; V.A. Crutețki, 1972; I.A. Nevski 1981 etc.), „greu educabili” (M.A. Alemaskin 1980; V.I. Voitko, 1980; D.I. Ziubin, 1981 etc.), „comportament asocial” (T.I. Komissarenko, 1995; A.V. Severov etc.), „comportament delincvent” (I. Gîrleanu, 1999; N.V. Levina, A.E. Liciko, 1983; M. Petcu, 1999 etc.), „comportament infracțional” (K.E. Igoșev, 1989; T.M. Minikovski, 1989; A.R. Ratinov etc.), „comportament deviant” (V.G. Kondrașenko, 1988; A.E. Liciko, 1983; etc.), preadolescenți „dificili” (P.P. Blonski, 1929; D. I. Feldștein, 1970; A. S. Macarenko; V. G. Stepanov, 1996; etc.), „inadaptare socială” (B.N. Almazov, 1986; T.B. Barmas, 1994; S.A. Beliceva, 1993; A.D. Glotocikin, 1994; N.V. Guzeaeva, 1999; D.I. Nasvitene, 1994; D. Pstrong, 1990 etc.)

Analizând termenii „greu educabili”, „insuficiența intervenției pedagogice” și relațiile dintre ei, unii psihologi (M.A. Alemaskin, 1980;

A.M. Peceniuk, 1978) consideră că în procesul de deformare a personalității „greu educabilitatea” anticipează „insuficiența intervenției pedagogice”. A.S. Belkin, (1973), I. A. Nevski (1981) consideră că „insuficiența intervenției pedagogice” anticipează „greu educabilitatea”.

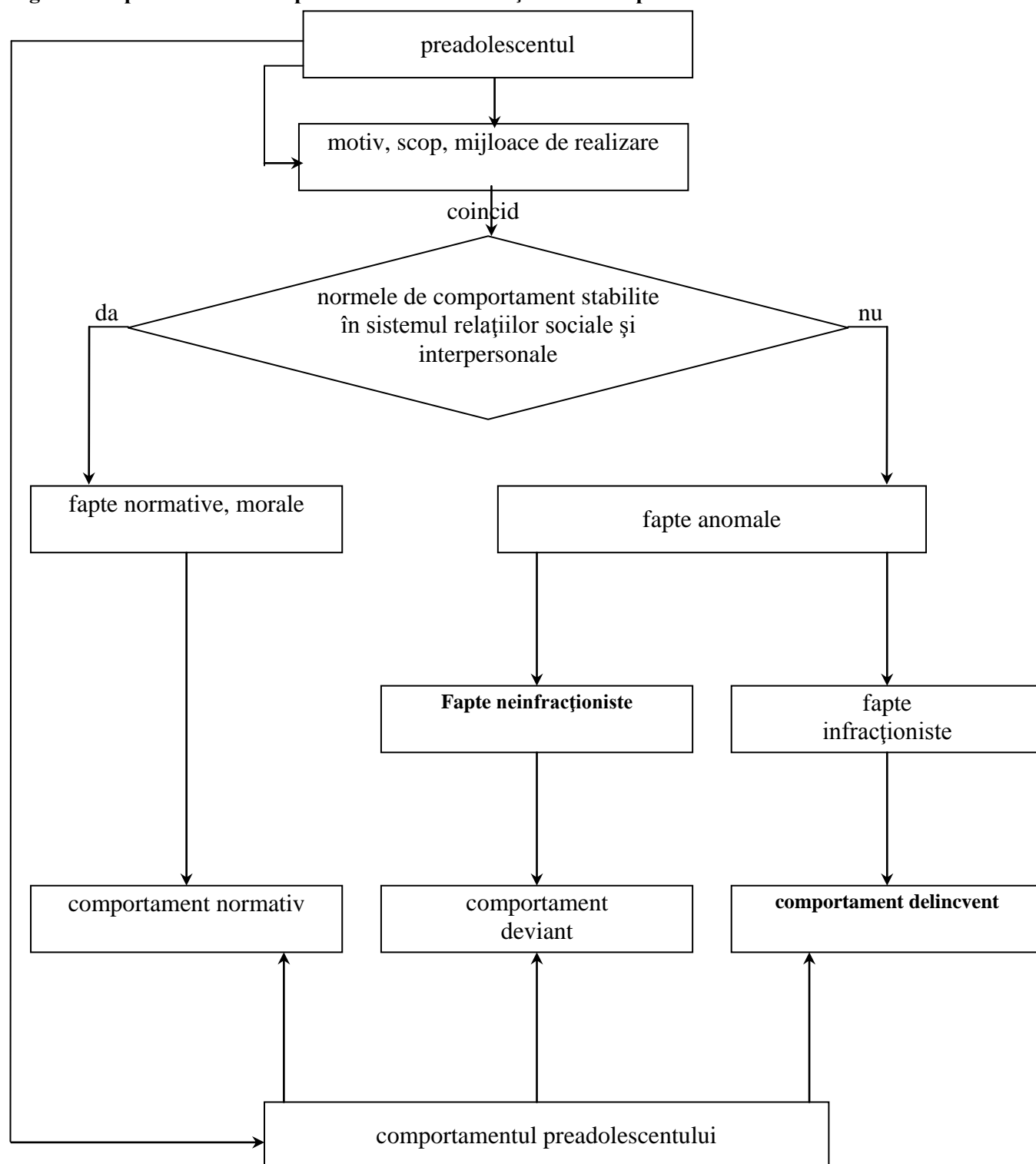
N.Iu. Maximova (1985) susține că noțiunea „greu educabilitate”, „insuficiența intervenției pedagogice”, „dezinteresul social”, „abateri sociale în dezvoltarea morală”, în esență, reflectă particularitățile unui și aceluiași fenomen - comportamentul deviant, dar din diferite puncte de vedere.

Psihologul canadian J. Godfrua (1992) a introdus conceptul de “comportament anomal” și “personalitate antisocială”, prin care înțelege: „... imposibilitatea personalității de a stabili relații sociale stabile, nedorința de a respecta normele primite de societate, loialitatea redusă în relații cu alții, lipsa tendinței de a respecta îndatoririle, lipsa sentimentului de vinovăție pentru faptele urâte”.

Este important să stabilim interrelația dintre comportamentul normativ și cel deviant al preadolescenților (figura 1).

În cazul când (fig. 1) motivele, scopurile și mijloacele de realizare a activității preadolescentului corespund normelor de comportament stabilite în sistemul relațiilor sociale și interpersonale, faptele comise se consideră normative, iar sistemul de fapte în procesul dezvoltării personalității și comunicării cu alte persoane formează comportamentul normativ, moral. Dacă, însă, motivele, scopurile nu corespund cu normele de comportament, acceptate de grup, atunci faptele preadolescentului pot fi considerate anormale. Printre asemenea fapte se deosebesc cele orientate spre încălcarea legilor juridice, care prezintă pericol social și care sînt sancționate penal (comportamentul delincvent) și cele orientate spre încălcarea normelor morale (comportamentul amoral).

Figura 1 Raportul dintre comportamentul normativ și deviant al preadolescentului

Considerăm că cerințele, normele de comportare reies și se formează în sistemul de relații interpersonale existente în grup (în sens larg), clasă (în sens îngust), iar alegerea

preadolescentului în ceea ce privește tipul comportamentului depinde de autodeterminarea, autoconștiința și autoaprecierea lui.

Particularitățile și tipurile comportamentului preadolescenților este cercetată de E.V. Saenco, (1998) (figura2).

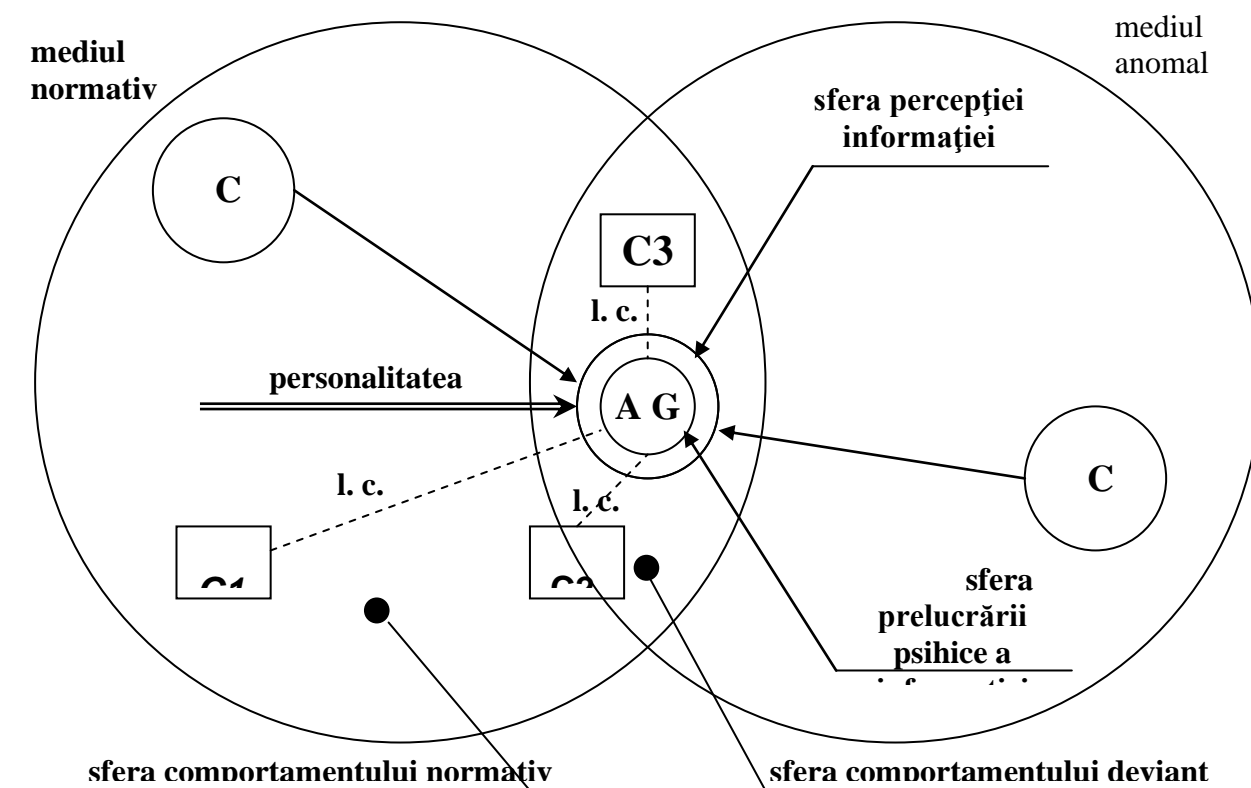

Fig. 2. Particularitățile și tipurile comportamentului preadolescenților (E. V. Saenco)

În figura 2 personalitatea preadolescentului este tratată prin existența a două polarități: (amorală, asocială). Între aceste extreme se amplasează și sfera comportamentului deviant. În afară de aceasta este arătată sfera percepției informației psihice și prelucrării ei de către preadolescent. În dependență de cerințele înaintate (C), preadolescentul, în rezultat prelucrării informației (activitatea de gândire – AG): „motiv – scop – mijloacele realizării scopului”, alege tipul de comportament (l.c.).

Se identifică trei tipuri de comportament (C): C1 – comportament normativ; C2 – comportament predeviant; C3 – comportament deviant.

Comportamentul predeviant reprezintă un comportament cu elemente normative și deviante, iar după conținut, reprezintă linia de marcație dintre comportamentul normativ și deviant sub forma încercărilor de încălcare a normelor sociale și morale de comportament.

Atunci când predomină elementele comportamentului deviant, este posibilă trecerea spre comportament deviant, iar când predomină elementele comportamentului normativ, preadolescentul poate trece în sfera comportamentului normativ pe calea dezvoltării capacităților de comunicare cu copiii de aceeași vîrstă și armonizării relațiilor cu cei din jur (în special cu colegii).

În figura 2 nu se concretizează mecanismele, cauzele și condițiile care generează comportamentul preadolescentului. Însă, se ține cont de motivele comportamentului. Comportamentul poate fi intenționat, neintenționat, nobil sau necuviincios. Dacă motivul acțiunii este necuviincios, apare predispoziția spre comportament deviant. În dependență de cerințele înaintate față

de preadolescent, acesta, de exemplu, poate trăi sentimente de ofensă, care declanșează dorința (*motivul*) de a se răzbuna. În așa situație el își înaintea ca *scop* de a cauza neplăceri celui care l-a ofensat, iar *procedeul acceptat de realizare a scopului* este bătaia, strigătul, plânsul etc. În acest exemplu linia comportamentului va fi C3 –comportament deviant.

În această schemă nu sunt incluse alte persoane din mediul înconjurător al preadolescentului (colegii), dar alegerea traiectoriei comportamentului, preadolescentul corelează acțiunile sale cu normele de comunicare acceptate de grup, așteptând aprobarea sau dezaprobarea de către membrii grupului, deoarece fiecare faptă ori comportament este apreciată de grup ca morală (normativă) ori amorală (deviantă).

În continuare prezentăm clasificarea *manifestărilor interne și externe* ale comportamentului deviant al preadolescenților în dependență de diferite criterii:

- în funcție de formele neadecvate de trecere de la copilărie la maturitate *se deosebesc* :

1. Procedeul infantile de comportament condiționate de imaturitatea biologică și social-psihologică (B. Almazov, 1986; C. Lebedinscaia, M. Pevzner, V. Tatenco, 1989; etc.);
2. Comportamente caracterizate prin instabilitate psihică (A. Licico, 1983; G. Suhareva).

- în funcție de accentuările de caracter (K. Leonhard, A. E. Licico, 1983).

Apreciind “accentuările de caracter” ca variante de limită a conduitelor normale, abaterea de la norma medie generează purtătorului ei probleme și dificultăți în formarea atitudinii față de sine în stabilirea relațiilor adecvate cu cei din jur în comunicare.

K. Leonhard evidențiază următoarele accentuări de caracter: hipertim, anxios, distimic, emotiv, demonstrativ, hiperexact, hiperperseverent, nestăpînit, ciclotim, exaltat.

Cunoașterea punctelor slabe și forte ale caracterului este necesară pentru

realizarea procesului instructiv – educativ, autoeducație, tratare individuală în dezvoltarea personalității preadolescentului și deasemenea reprezintă veriga principală în psihocorecția comportamentului.

- în funcție de atitudinea subiectivă a preadolescentului față de faptele comise ca rezultat al conflictului dintre trebuințele morale și cele elementare G.G. Bocicareva, 1972) se evidențiază următoarele tipuri de preadolescenți :

1. Preadolescenți la care predomină în sfera motivațională trebuințele elementare, dar sînt prezente și îndemnurile morale care facilitează mustrări de conștiință pentru fapta săvîrșită (“cei care regretă”);
2. Preadolescenții la care predomină trebuințe primare stabile și lipsesc îndemnurile morale (“nonconflictuali”);
3. Preadolescenții la care lipsește conflictul dintre trebuințele primare și îndemnurile morale și chiar infrațiunile lor găsesc sprijin în convingerile antimorale (“cinicii”).

Aceste tipuri rareori se manifestă în formă pură. Însă, determinând atitudinea dominantă a preadolescentului față de propriul comportament, psihologul poate realiza activitatea de psihocorecție pe calea reorganizării directivelor și orientărilor valorice.

- după nivelul de manifestare a orientării negative a personalității preadolescenților (M. A. Alemaskin, 1987; D. I. Feldștein, 1982; L.M. Ziubin, 1981) se evidențiază următoarele grupe de preadolescenți :

1. Preadolescenți caracterizați printr-un complex stabil de necesități sociale negative;
2. Preadolescenți cu necesități orientate negativ ce tind să-i imită pe cei din prima grupă;
3. Preadolescenți caracterizați prin conflictul dintre necesitățile orientate negativ și cele pozitive;
4. Preadolescenți fără voință, care ușor pot fi influențați de cei din jur.

În activitatea de psihocorecție trebuie de evidențiat calitățile pozitive și neajunsurile fiecărui preadolescent, în baza

căroră se vor forma grupe tipice, iar în interiorul fiecărei grupe se vor realiza activități individuale.

- în funcție de nivelul scăzut de receptivitate (rezistență) a preadolescentului față de experiența socială pozitivă (H. Maximova, 1994) se evidențiază următoarele tipuri de preadolescenți cu comportament deviant:

1. Preadolescenții cu dereglări în sfera afectivă și cea volitivă, cu particularități individual – psihologice evidențiate excesiv până la accentuări de caracter;
2. Preadolescenții ce se opun cerințelor educatorului din cauza formelor incorecte de influență pedagogică;
3. Preadolescenții cu lapsusuri în cunoștințele morale și etice, cu convingeri și deprinderi de comportament moral neformate;
4. Preadolescenții, împotrivirea influențelor pedagogice a căroră este condiționată de schimbarea personalității și ține de reprezentările deteriorate a relațiilor lor cu mediul.

- în funcție de atitudinea față de activitate (învățarea); relațiile interpersonale cu părinții; relațiile interpersonale cu copiii de aceeași vârstă (B.N. Almazov, 1986) se evidențiază:

1. Preadolescenți care denotă încordare emoțională în inițiative, în activism, cu tendința spre autoafirmare și necesitatea în rol de conducător. În cazul unui temperament foarte mobil ei se caracterizează prin insuficientă putere și stabilitate a voinței.
2. Preadolescenți orientați spre trăirile interne, cu tendința spre reflexie, cu o poziție instabilă în mediul înconjurător, în procesul de dezvoltare a identificării sociale și a autoaprecierii. Avînd un temperament slab, un bagaj de trăiri emoționale astenice, ei se caracterizează prin încordare și anxietate mărită.
3. Preadolescenți caracterizați printr-o dependență excesivă de condițiile externe, care se datorează diferențierii insuficiente a sentimentului "Eu" - lui și care provoacă instabilitatea pozițiilor sociale. Toate acestea se exprimă prin indisciplină, lene, nehotărîre, ocupații inutile.

- în funcție de atitudinea negativă față de persoanele de aceeași vîrstă, de deficitul de comunicare pozitivă cu ele (G.G. Bocikareva, 1980; A. S. Belkin, 1973; F. Iurcenko, 1973; Ia. I. Kolominski, 1984; V.M. Obuhov, 1973; etc.).

În cercetările psihologice occidentale găsim o interesantă clasificare, care are drept criteriu *adaptarea preadolescentului în grup* propusă de T. Șibutani (1969). Autorul evidențiază următoarele grupe de preadolescenți cu comportament deviant:

1. Conformi (care respectă normele grupului infracționist și ușor se adaptează în asemenea grup);
2. Impulsivi (care săvîrșesc fapte deviante în rezultatul pierderii autocontrolului temporar sub influența unei superexcitări);
3. Compulsivi (care comit fapte deviante din cauza insultelor puternice, folosirii narcoticelor).

În această clasificare autorul minimizează rolul conștiinței în comiterea faptelor deviante.

Ultimele trei tipuri de manifestări ale comportamentului deviant în vîrsta preadolescentă reprezintă un interes deosebit pentru cercetarea noastră.

Cunoașterea tipului de comportament deviant este foarte necesară. Dacă pedagogii, psihologii nu vor ține cont de tipul elevilor cu comportament deviant, considerîndu-l un fenomen omogen, influențele educative nu pot să aducă rezultate dorite.

Așa dar, după cum reiese din analiza literaturii de specialitate manifestările comportamentului deviant sunt extrem de variate. Ele diferă ca formă, conținut, intensitate.

Merită de atras o atenție deosebită în școală la preadolescenții, la care sunt prezente *elemente ale comportamentului deviant cu un grad mai puțin pronunțat*, incipient adică preadolescenții care manifestă reacții de opoziție (brutalitate, negativism în relațiile cu pedagogii, părinții; reacții de protest și refuz, de imitare inclusiv a exemplului negativ, nedisciplinați etc.). Aceștia prezintă o grupă de risc sporit în probabilitatea apariției formelor grave de comportament deviant, antisocial, dacă nu se intervine cu activități psihopedagogice speciale.

Bibliografie

1. Gîrleanu I. *Coordonate psihosociale ale delincvenței juvenile în perioada tranziției*, București, 1999.
2. Ibiș A. *Influența agenților de socializare (familia, școala, grupul de referință) asupra comportamentelor predelicvente ale elevilor*, Ed. Pansofia, București, 2001.
3. Rîșcanu R. *Psihologia comportamentului deviant*, Editura Universul, București, 1994.
4. Rudică T. *Prevenirea și combaterea devierilor de comportament la elevi // Psihopedagogie (pentru examenul de definitivat și gradul didactic II)*, Editura Spiru Haret, Iași, 1994.
5. Алемаскин М.А. *Предупреждение педагогической запущенности и правонарушений школьников*, Москва: МОПИ, 1980, 117 с.
6. Белкин А.С. *Внимание – ребёнок. Причины, диагностика, предупреждение отклонений в поведении школьников*, Свердловск, Средне – Уральское книжное издательство, 1981, 128 с.
7. Годфруа Ж., *Что такое психология*, в 2-х томах, Москва: Мир, 1992.
8. Максимова Н.Ю. *Психологические условия школьной адаптации // Автореф. дис. ... канд. псих. наук*, Москва, 1994, 24 с.
9. Невский И.А. *Трудный успех: Без „трудных” работать можно*, Москва: Просвещение, 1981, 128 с.
10. Саенко Е.В. *Социально-психологические проблемы девиантного поведения подростков старшего возраста // Дисс. на соиск. уч. ст. канд. псих. наук*, Тверь, 1998.

СТАРООБРЯДЧЕСТВО В ЛЕТОПИСИ НАШЕЙ ИСТОРИИ.

Болученкова А.А., доктор наук, конференциар

Старообрядчество... Это явление на протяжении веков притягивало внимание исследователей, стремившихся разобраться в причинах его возникновения, в особенностях его мировоззрения, пытавшихся передать свои мысли и взгляды широкому кругу читателей – верующим и атеистам. Многие работы просто стали библиографической редкостью, такая как «Правда о старой вере» И.А.Кириллова, вышедшая в свет в 1916г. /1/. Эта проблема не утратила своей актуальности и на современном этапе, которую выполнил Ф.Е.Мельников, создав «Краткую историю древлеправославной/ старообрядческой/ Церкви»/2/.

В книге «Религия, философия, культура» представлена работа В.В.Розанова «Психология русского раскола» /3/, где проблему старообрядчества он рассматривает через призму социально- психологического компонента общественного развития.

В наши дни изучением старообрядчества активно занимается профессор И.В.Поздеева в Москве. Вопросы старообрядческой культуры привлекают

внимание учённых Е.Б.Смилянкой и Н.Г.Денисова. в своей книге «Старообрядчество Бессарабии: книжность и певческая культура» /4/ они рассматривают черты старорусского жизненного уклада, осмысливают отличительные особенности липованской традиции в старообрядчестве.

В республике Молдова с начала 2002 года стали проводится международные научно-практические конференции, материалы которых нашли отражения в сборниках: «Древность вечно живая», «Старообрядцев Молдавии живое слово», «Нить времён/Русское население Молдавии: история и современность»/5,6,7/.

Глубокие исследования по проблеме старообрядчества были проведены профессором С.А.Зеньковским /1907-1990/. Он работал в университете им. Вандербилта / штат Флорида, США/ и проявил себя как выдающийся американский славист, историк русской культуры, являлся членом Американской академии наук, Британского Королевского общества по изучению культуры центральной Азии. Автор многих книг – он написал монографию «Русское

старообрядчество: духовные движения XVII века» /8/. Работа характеризуется последовательным историческим подходом к анализу событий, текстов и старообрядческих доктрин XVII-XVIII вв. изучая староверов, С.А.Зеньковский рассматривал их как живой, развивающийся элемент национальной русской культуры и с этой позиции подходил к исследованию позднего старообрядчества XVII-XIX вв., анализируя его как явление народной религиозной идеологии.

Важным в раскрытии объективной картины происходящего являются документы из архива митрополии Русской Православной Старообрядческой Церкви в Москве. В настоящее время предпринята первая попытка их опубликования. Выходят они в сборниках «Во времени оно... История старообрядчества в свидетельствах и документах» /9/. Помогает в их публикациях Информационно-издательский отдел митрополии РПСЦ.

Ценным в познании истории старообрядчества являются работы, выступления в печати, откровения церковных иерархов. Особенно ценны для наших современников мысли митрополита Московского и всея Руси Андриана / Александр Геннадьевич Четвергов, 1951-2005/. Работа называется «546 дней старообрядчества в XXI веке. Андриан, митрополит Московский и всея Руси. Вехи архипастырского пути» /10/. Митрополит Андриан, констатируя известную мысль о том, что мир постоянно изменяется, изменяется менталитет людей, обращает внимание своей паствы на вечные категории, указывая, что идеалы древнего, ортодоксального христианства лежат вне времени, вне пространства. Он подчеркивает мысль о том, что дело Церкви не адаптировать своё вероучение под интересы и настроения современной эпохи, а способствовать изменению к лучшему, несмотря на сиюминутные страсти в соответствии с Законом Божиим и Церковными установлениями /11/.

Упомянуто лишь несколько работ, посвящённых данной проблеме, в то время как старообрядчеству посвящено сотни книг и статей. К сожалению, они не всегда доходят до читателей из-за ограниченности тиража,

региона издания. Вот почему на современном этапе необходимо восполнять историю старообрядческой православной Церкви Христовой на региональном уровне.

Прутско-днестровское междуречье называют сегодня шестым духовным центром старообрядчества. А до этого пять раз старообрядчество России возрождалось в Керженце, Стародубье, Ветке, Иргизе, Рогожском кладбище. Церковная реформа XVII века всколыхнула православный мир России, расколола общество и высветила совесть народа. Наиболее активная и мыслящая часть Московии не приняла реформ патриарха Никона /1653-1656/, посчитала их духовным насилием. И началась в России средневековая инквизиция. Это явление по своей жестокости и методам осуществления сродни гонениям против еретичества Западной Европе. Те же костры, пытки, казни, запреты. Нет никаких точных статистических данных о численности жертв церковного раскола, но официальные документы, факты, свидетельства очевидцев рисуют картину страстного отрицания, упорства, неприятия. Железной воле реформатора противостояла твёрдая убеждённость, неподкупная совесть, негибаемый дух.

С той поры потекли ручейки незапятнанной веры святой Киевской Руси по всему миру. Они питались её страстными защитниками. До сих пор помнит весь православный мир имя протопопа Аввакума /Аввакум Пётр Кондратьевич, 1620-1682/ - самого смелого и талантливое борца за старую веру. Он написал свыше 40 обличительных сочинений в годы своего пустозёрского заключения, а в момент сожжения высоко поднял руку с двупёрстным крестным знаменем и закричал народу из огня: «Будете этим крестом молиться – во веки не погибните» /12,8/.

С особы трепетным чувством все старообрядцы почитают боярыню Морозову / Феодосия Прокопиевна Морозова, 1632-1675/, которая открыто выступила в защиту древнего благочестия. Её не сломили допросы и пытки, земляная тюрьма и голод. Святые мученики, пострадавшие за правоверие живут в сердце каждого старообрядца.

Русские люди хотели сохранить благочестие на земле, которую называли третьим Римом. Это было проявление национального удовлетворения в делах веры. Ведь всего лишь за полтора десятка лет до падения второго Рима 1453г. византийский патриарх и царь признали верховный авторитет владыки первого Рима, и изменили в глазах православных, в своей вере и догме. В противоположность Константинополю, Москва отвергла унию с Римом и осталась верной православию.

Но вот на арене общественной жизни XVII в. Появляется патриарх Никон / Минов Никита, 1605-1681, патриарх с 1652 по 1666 гг./. И вначале царь Алексей Михайлович поддерживал Никона, так как его деятельность соответствовала государственной политике полного подчинения Церкви светской власти, как это было во времена Византии.

Важным для будущей православной Церкви стал собор, созданный царём Алексеем Михайловичем в марте-апреле 1654 г. он проходил в кремлёвских царских палатах. Собор положил начало «книжной справе» - искажению русских богослужебных книг.

Постановления собора определялись самим способом принятия решения: первым голос подавал царь. Пытавшегося протестовать епископа Павла Коломенского тут же настигла патриарша кара: епископ был собственноручно избит Никоном. Этим поступком всей России было продемонстрировано, что Никон не потерпит противоречий. Собор уполномочил его произвести исправления книг по «древним славянским переводам и по древним греческим спискам», т.е. вроде бы санкционировал исправления, но в то же время косвенно подтвердил правило: сверять надо с тем, что было прежде, а не с тем, что даёт современная практика греков. Как выяснилось с выходом в свет первой же «исправленной книги, Службника 1656 г., патриарх Никон мнением собора пренебрёг:» для исправления брали образцы греческих современных книг, напечатанные в Италии, Франции и Германии. Через два месяца после завершения собора Москву постигла тяжёлая эпидемия моровой язвы. Многими

христианами это было принято как наказание Божие за отступничество церковной верхушки. /12, 263/.

На соборах 1655-1656 гг. реформы, осуществляемые Никоном и его приверженцами, были одобрены, а защитники старых обрядов были отлучены от Церкви.

Однако Никон возжелал стать вторым государём, равным царю. Он стал вводить в русскую Церковь новые обряды, двуперстие при крёстном знаменнии заменялось троеперстием, вводились новые богослужебные книги, сокращался богослужебный чин, в жизнь проводились новшества без утверждения их на соборе, по собственной воле. Всё это послужило причиной церковного раскола.

Вмешательство Никона во внутреннюю и внешнюю политику государства под тезисом «священство выше царя» вызвало разрыв патриарха с царём. В 1658 г. Никон оставил патриаршество. Собор 1666-1667 гг. снял с него сан патриарха. Он был сослан, но реформы продолжались.

Чрезвычайное сложное явление раскола было обусловлено становлением абсолютизма в России, который требовал дальнейшего подчинения Церкви государству.. В планы правительства царя Алексея Михайловича входило объединение православной Церкви Украины, которая была тесно связана с греческой Церковью, а поскольку русская Церковь в церковно-обрядовом отношении значительно отличалась от неё, унификация строя церковной службы, обрядов и богослужебных книг становилась необходимым условием этого объединения.

В Москве по вопросам исправления церковных книг было два различных мнения. Сторонники правительства считали необходимым править книги по греческим подлинникам, при этом брали за образцы греческие современные книги, напечатанные в Италии, Франции, Германии. Им противостояли «ревнители благочестия», ратовавшие за исправления книг по древнерусским рукописным книгам. Последующая реформа церкви проводилась патриархом Никоном. Она была не только богословски необоснованной, но и

чрезвычайно грубой по форме. При этом использовались очень крутые меры в отношении верующего православного населения России, что и привело к расколу Церкви.

Последователей Никона народ называл никонианами и новообрядцами, не согласившихся и не принявших нововведения – раскольниками. Но такое название для приверженцев старинных догматов считалось оскорбительным, поэтому они называют себя старообрядцами, так как не предали древлеправославного благочестия.

Против старообрядцев начались жесточайшие гонения. Это были позорные страницы истории. Московское правительство не ослабляло мер преследований. Повсюду горели костры, резали языки, рубили головы, нещадно били кнутом в застенках, на площадях, тюрьмы и монастыри наполнились раскольниками.

Только через столетие /1771 г./ старообрядцев вынуждены были признать и легализовать. Причиной стало всеобщее бедствие, эпидемия чумы. Необходимо было выделить на кладбище место для погребения умерших больных. Ими стали Рогожское и Преображенское кладбище, в последствии – духовные центры старообрядчества в России.

Основным храмом староверов стал Покровский собор в Москве, заложенный в 1791 г. по проекту известного русского архитектора Матвея Казакова. Ансамбль Рогожского кладбища с собором сегодня – это немое свидетельство жестоких репрессий царизма. Он перестраивался вопреки проекту архитектора с целью «поубавить» и «принизить». Но внутренность храма поражает величием. Шестистолпное пространство молитвенного зала вмещает 7 тыс. человек. Размеры этой Церкви равнозначны размерам Успенского собора Московского Кремля.

Старообрядцы не сдавались, они терпеливо и настойчиво возрождали свою иерархию. Местом восстановления трёх священников стало село Белая Криница на Буковине / ныне Черновицкая область, Украина, тогда Австрийская империя/. В далёкие 40-е года XIX в. Нашлись люди,

которые присоединили к старообрядчеству Боснийского митрополита.

Митрополита звали Амвросий / Андрей Попович, 1791-1863/, по происхождению – грек. Он был 23-й священник в роде своём, его отец- Георгий – с детства готовил будущего старообрядческого митрополита к церковному служению. И этот потомственный священник незримо вобрал в себя события 4-ёх столетий: времена последней унии, распад византийской Церкви при Палеологах и Кантакузенах; видел набеги турок, переживания, бури и невзгоды, обрушившиеся на его паству. Всё это подвигало к глубокому проникновению в нужды народа, сращивало последних его представителей с угнетёнными и страдающим, Амвросий – «человек от природы добрый, .. не мог равнодушно смотреть на бедственное положение народа – встал на его сторону и по возможности старался облегчить его нужды» /2, 210/. Его защита от турецкого ига противоречила народному понятию о греческих архиереях. Воистину «пастырь добрый; полагающий душу свою за люди своя». Он глубоко проникся своим пастырским долгом и осознал правоту старообрядческой Церкви. По его признанию он: «Совершенно убедился, что все догматы и уставы греческой Церкви только у речённых староверов во своей чистоте и точности содержаться» /12, 21/.

Привлекли на свою сторону митрополита Амвросия люди необыкновенные: с большой силой воли, преданные, начитанные, «многогрантливые». Главными из них были Пётр Васильевич Великодворский, известный под именем инока Павла, инок Геронтий, в мире Герасим Исаевич Колпаков и инок Алимпий Милорадов, в миру Афанасий Зверев.

Имя инока Геронтия связано с молдавским краем. С юношеских лет он возымел огромное влечение к духовной жизни: девятнадцатилетним юношей он поселился в уединённом Серковском монастыре /ныне село Сырково Резинского района / и через три года постригся в монахи. Он стал впоследствии евангельским отцом самого Павла и настоятелем Серковского мужского монастыря.

По воспоминаниям современников «Геронтий был среднего роста, сухощав, с маленькой редкой бородкой..., лицо продолговатое, физиономия чрезвычайно привлекательная, на которой изображалось смирение, никогда не изменявшееся, голос тихий, глаза карие, небольшие, но весьма живые, говор плавный рассчитанный, память большая, и вообще он...показался...человеком умным, хитрым и вместе с тем твёрдым...имеет много природного ума и большую начитанность в церковных книгах; также заметна в нём большая практическая опытность в жизни и житейских делах, тонкое знание людей и короткое знакомство с ходом и расположением обстоятельств»/ 12, 75/.

Старообрядцы издавна жили на Буковине и сначала XVIII в. стали заселять земли, которые входили в состав Молдавского княжества, а в 1775г. перешли под власть Австро-Венгрии. Самое раннее поселение- это село Соколинцы / Миттска-Драгомирна/ или Липовень. Буковинские старообрядцы пользовались правами, дарованными им грамотой, подписанной австрийским императором Иосифом II 9 октября 1783г. «По этой грамоте» дозволялось совершенно свободное отправление религиозных действий им, всем их детям и потомкам, вместе с их духовенством» и, кроме того, в силу этой грамоты, буковинские старообрядцы освобождались от военной службы» /2,193/.

Многие старообрядцы из Молдовы, побережья Черного моря стекались для заселения в урочище Варница, находящееся в соседстве со старообрядческим селением Климоуцы. Достопримечательностью Варницы был обильный источник, ключ, из которого бьет белая вода, поэтому на молдавском языке урочище получило название Фэнтына-Албэ, что значит по-русски «белая криница». Здесь, в этом урочище, и образовалась старообрядческое поселение, знаменитое в последствии Белая Криница.

28 октября 1846 г. усилия старообрядцев увенчались успехом. В Белокрыницком монастыре состоялся собор, который восстановил иерархию Древлеправославной Церкви Христовой и

присоединил к ней митрополита Амвросия. Это была победа: за рубежом была основана старообрядческая кафедра с митрополитом во главе. Перед белокрыницкими деятелями стояла очень трудная задача: в условиях беспощадных со стороны властей гонений организовать в России старообрядческое церковно- иерархическое управление.

Постепенно Белокрыницкая митрополия стала зарубежным центром старообрядчества, она консолидировала духовные силы, направляла действия старообрядцев, сохраняла иерархию. Это было место проведения соборов, духовных съездов, совещаний. Девять митрополитов в Белой Кринице прошли путь страданий, их преданность Церкви и Христу отмечена кровью и огненной смертью. Вот имена этих ревнителей веры: Амвросий, Кирилл, Афанасий, Макарий, Никодим, Пафнутий, Силюян, Иннокентий, Тихон.

Жизнь Белокрыницкого монастыря всегда сопрягалась с историческими событиями в России. Так, в 1914г., когда вспыхнула первая мировая война, в которой противостояли Австрия и Россия, старообрядческая паства осталась верной исторической Родине и русскому государю. Более того, Николай II высоко оценил желание митрополита Макария служить царскому престолу и титуловал присущим ему святительским званием- митрополит. Старообрядчество в Румынии и на Буковине по предписанию митрополита Макария молились Богу об императоре России и о победе России над ее врагами.

После февральской буржуазно-демократической революции 1917г. в России на русских военных фронтах произошло революционное разложение и русские войска стали позорно отступать из Буковины. Толпы распущенных солдат превратились в мародеров и стали грабить Белокрыницкую митрополию. За время войны она сильно пострадала от австрийских солдат и от «интернационалистов-грабителей». /2,302/.

По завершении первой мировой войны /1914-1918гг./ к Румынии отошла Бессарабия и Буковина с Белокрыницкой митрополией. Весь последующий период старообрядчество пыталось узаконить свой статус, потому что в

законе о культах /1925г./ они не были даже упомянуты. В разработке Статута принял участие выдающийся старообрядческий писатель Федор Евфимович Мельников /1874-1960/. И только в 1947г. после установления народной власти в результате непрерывных ходатайств перед румынским правительством старообрядческая Церковь в Румынии была официально признана и утверждена.

Еще одно тяжелое бедствие последовало для всей старообрядческой Церкви. В конце июня 1940г. вся северная Буковина, в том числе и Белокриницкая митрополия, отошла к советской России. 30 июня 1940г. отряды красноармейцев внезапно появились в Белокриницком монастыре. Митрополит был в отъезде и избежал ареста. Это был неожиданный акт, поэтому ничего спасти не удалось: вся митрополия целиком со всеми Церквями, святынями, древнейшими иконами, крестами, редкостными книгами, богатейшими облачениями, церковной утварью попали в руки новой власти. Мужской монастырь был ликвидирован, монашествующие разогнаны, Церкви закрыты, все имущество конфисковано, многое ценное было вывезено в Москву. Белокриницкая митрополия прекратила свое существование на Буковине.

22 июля 1940г. кафедра из Буковины была перенесена в Румынию /г. Брэила/ и за ней осталось прежнее историческое название Белокриницкая./2,311/.

Сегодня на Украине в селе Белая Криница уцелела Церковь Успения Пресвятыя Богородицы- изумительный памятник православного зодчества, место возрождения и опоры российского старообрядчества.

Вся история старообрядчества- это бесконечная цепь насилия, притеснения и надругательства со стороны официальных властей. Старообрядцы не пользовались гражданскими правами. В эпоху Петра I их обложили двойными налогом. Брали налог с каждого мужчины за ношение бороды, штрафы за совершение священниками духовных треб. Таким образом старообрядцы были источником доходов и для правительства и духовенства.

В царствование Екатерины II /1762-1796/, старообрядцам стало чуть свободней. Однако к концу царствования Александра I начали издаваться указы, стесняющие духовную жизнь старообрядчества. При царе Николае I /1825-1855/, старообрядчество жестоко преследовалось. И только революционный подъем в стране в 1905 г. дал старообрядцам возможность открыто устраивать в родном отечестве крестные ходы, иметь колокольный звон, устраивать свои общины. Но это была не полная религиозная свобода, так как не было признано их священство, не были отменены статьи уголовного кодекса, карающие за присоединение новообрядцев к старообрядчеству, не было разрешено проповедовать свою веру, не дано право старообрядческим учителям быть преподавателями в общих народных школах и т.п.

Трёхвековая история противостояния власти напоминала осаждённую врагами линию обороны. Скорее всего, это было враждебное отношение к российскому царизму, чем пассивное подчинение. Старообрядцы помогали революционерам /Савва Морозов/ или явно участвовали в попытках его свержения / стрелецкие бунты, восстания Степана Разина, Кондрата Булавина, Емельяна Пугачёва/.

По-другому строили свои отношения с властью старообрядцы за рубежом. Они понимали, что приютившая их земля – это иноязычная и разноликая среда, что они гости, пришельцы, поэтому, никогда, активно не выступали против местных властей, помня, что всякая власть от Бога. Их основным жизненным кредо было: «Молиться и трудиться», а власть и политику они устраняли из сферы своих жизненных интересов.

Это были люди, которые на протяжении трёх веков мигрировали на юго-запад Российской империи. В междуречье Днестра, Дуная и Прута миграционные потоки из центра России, с Ветки, с Дона и в противоположном направлении: из-за Дуная в земли Бессарабии. Бессарабия стала своеобразным «плавильным котлом», где региональные традиции смешивались, образуя

некую липованскую общность, в которой обнаруживаются черты из казачьей культуры, и центральнорусские особенности, и влияние соседних национальных культур. И важнейшим признаком этой общности стала конфессиональная принадлежность к старообрядчеству. /4, 19/.

Русских старообрядцев в Бессарабии и на Буковине стали повсеместно называть липованами / названия большинством принимается как производное от «филипповцы» - «пилиппоны»/. Постепенно липованское религиозно-культурное единство, самоназвание «липованин» стали определяющими для довольно пёстрой массы старообрядцев в Юго-Восточной Европе /4, 17/.

Повсеместно для всех старообрядцев был характерен приоритет духовного начала. Это отразилось в высоком уровне грамотности, они были наиболее образованным социальным слоём общества. По статистическим данным на 1908 г. выяснилось, что если основная часть крестьян тратила в это время в год на книгу 1 или 1,5 копейки, то в старообрядческих семьях эта цифра составляла 61 копейку в год, т.е. в 40 раз больше.

Все учёные и исследователи характеризуют старообрядцев как людей домовитых, жаждущих науки и образования, это оборотливые и искусные торговцы, фабриканты, ремесленники, придававшие новые, свежие силы развитию государственного богатства. Известный русский историк Н.М.Никольский утверждает, что в первой половине XIX в. половина всех капиталов России находилась в руках старообрядческих деятелей. Заводская, фабричная и торговая деятельность велась, главным образом, ими. Обессмертили своё имя известные купцы фабриканты-старообрядцы: Морозовы, Щукины, Третьяковы, Рябушинские, Калашниковы, Солдатенковы, Мамонтовы, Строгановы, Алексеевы, Рахмановы, Шибаевы, Кузнецовы. Великий русский учёный-энциклопедист, поэт Михаил Васильевич Ломоносов происходил от старообрядцев- бегунов. Реформатор русского театра, режиссёр, педагог, почётный академик Петербургской Академии наук

Константин Сергеевич Станиславский был старообрядцем и его настоящая фамилия Алексеев. Много замечательных личностей подарило старообрядчеству миру.

Исторические катаклизмы прошлого столетия не разрушили старообрядческие общины Бессарабии. Около 30-ти приходов старообрядцев белокриницкого согласия и община поморцев в Единцах и до сих пор активны и многочисленны.

С 1918 по 1940 гг. старообрядцы Бессарабии оказались в составе Румынии, а затем ещё на три военных года /1941-1944 гг./ были отрезаны от России. Таким образом, поповские приходы были переподчинены с Московской на Белокриницкую митрополию, находившуюся в Румынии. На территории Румынии, в Добрудже и на Буковине насчитывалось к тому времени более 60 мест с весьма многочисленным старообрядческим населением, /4, 28/.

После распада СССР /1991 г./ приходы старообрядцев, принимавших Белокриницкую иерархию оказались на территории двух независимых государств – Украины /нижнедунайские поселения в Одесской области и Белая Криница в Черновицкой обл. / и Молдовы, и епархиальное подчинение у них оказалось разное. Украинские общины входят в состав епархии Киевской и всея Украины, Молдавские общины входят в состав епархии Кишинёвской и всея Молдовы. /4, 29, 31/.

На протяжении трёхвековой истории старообрядчества Бессарабии отводится особая роль. Здесь во времена коммунистического диктата в СССР выходил «Старообрядческий месяцеслов». Молдавская земля надёжно скрывала от преследователей Советской власти епископа Иннокентия. В Бессарабии и Румынии проживал и работал знаменитый старообрядческий писатель Фёдор Евфремович Мельников – участник нескольких старообрядческих съездов края. В 50-80-е годы XX века епископ Кишинёвский Иосиф являлся одновременно и Одесским, Измаильским и Черновицким; отсюда вышли и другие главы современного старообрядчества: архиепископ Московский и всея Руси Никодим, епископ Кишинёвский и всея Молдавии Тимон, ныне действующие

епископы: всея Сибири и Дальнего Востока Силуян / бывший настоятель кишинёвской старообрядческой общины/, епископ Донской и Кавказской епархии Зосима /бывший епископ Кишинёвский и всея Молдовы/.

В настоящее время старообрядчество имеет в своём составе 4 Церкви: Русскую Православную Старообрядческую Церковь /Белокриницкой иерархии/, с двумя митрополичьими кафедрами в г. Браил /Румыния/ - для всех русских старообрядцев, проживающих вне России, и в Москве – Русская Православная Старообрядческая Церковь для старообрядцев, проживающих в России; Русскую Древлеправославную Церковь /беглопоповцы/; Древлеправославную Поморскую Церковь, объединяющую старообрядцев поморского согласия, не приемлющих священства /беспоповцы/; ЕдинOVERческую церковь /единоверцы/.

Сегодня в Молдове существует старообрядческая епархия во главе с преосвященнейшим епископом Кишинёвским и всея Молдовы Евмением /Михеев Евгений Иванович/. Канонически молдавские старообрядцы подчиняются Московской митрополии, которая придерживается Белокриницкого согласия. Главой Русской Православной Старообрядческой Церкви является Высокопреосвященный Корнилий /Титов Константин Иванович/ митрополит Московский и всея Руси.

Старообрядцы Молдовы компактно проживают в городах – Кишинёве, Тирасполе, Бендерах, Кагуле, Орхей, Теленешть, а также в сёлах Кунича, Покровка, Сырково, Старая Добруджа, Егоровка, Валя-Рэдоаей, Новая Грубна и Сакаровка.

Старообрядцы расселены по всему миру и проживают в 20 странах. Они сохраняют свою жизнеспособность, потому что опираются на вечные ценности человечества. Духовный опыт старообрядчества особенно востребован в XXI веке, когда повсюду наблюдается кризис личности. Они сумели создать социально-культурную среду, которая позволяет им формировать глубоко нравственную личность, способную на здоровой основе строить свои отношения с обществом и природой.

Православная культура старообрядцев, опирающаяся на христианскую этику, показывает современному человеку точки отсчёта, с которыми можно было бы связывать оценки своих помыслов и поступков.

Высокую нравственную чистоту старообрядцев, их преданность православной вере признала современная Русская Патриаршая Церковь на своём поместном Соборе в 1971 г. с участием зарубежных представителей – признала ошибку, сделанную патриархом Никоном, приведшую к расколу Русской Церкви, и засвидетельствовала, что старообрядческие обряды истинны и спасительны.

Явление старообрядчества – это целительная связь, это ручеёк, который ведёт к подлинным истокам истории и православной культуры. Сохранить наши чистые родники, увидеть в лабиринтах истории Человека – значит спасти народ от социального и культурного вырождения. Жизнь и вера старообрядцев – это живой пример сопротивления вырождению православной культуры и, 140 тысяч старообрядцев Молдовы имеют право на страничку в летописи нашего времени.

Литература

1. Кириллов И.А. Правда о старой вере. – Москва, 1916.
2. Мельников Ф.Е. Краткая история древлеправославной/старообрядческой церкви/. – Барнаул, 1999.
3. Розанов В.В. Психология русского раскола /Розанов В.В. Религия. Философия. Культура/. – Москва, 1992.
4. Смилянская Е.Б., Денисов Н.Г. Старообрядчество Бессарабии: книжность и певческая культура –Москва, 2007.
5. Древность вечно живая. Сборник материалов. – Кишинёв, 2002.
6. Старообрядцев Молдавии живое слово. Материалы международной конференции – Кишинёв, 2003.
7. Нить времён /Русское население Молдавии: История и современность/. Кишинёв, 2006.
8. Зеньковский С.А. Русское старообрядчество: духовные движения семнадцатого века. – Москва, 1995.

9. Во времени оно... История старообрядчества в свидетельствах и документах. Приложение к журналу «Церковь». – Москва, 2006, вып. №3.
10. 546 дней старообрядчества в XXI веке. Андриан, митрополит Московский и всея Руси. Вехи архипастырского пути. – Москва, 2006.
11. Митрополит Андриан. Старообрядцы – люди, которые хотят вникнуть в веру глубже /Церковь, 2004, - вып.6.
12. Старообрядчество. Лица, предметы, события и символы. Опыт энциклопедического словаря. – Москва, 1996.

Summary.

“ Staroobryadchestvo” in the Chronicle of our history.

The problem of “ Staroobryadchestvo”(branch in orthodox religion, which follows the old religious customs) is examined in the article.

The origin and reasons of Russian Orthodox Church’s split in the 17th century is analyzed in the work. A modern opinion of this complicated phenomenon is expressed in it. The events of the 20th century and aspiration of the Old Russian Believers for the keeping the dogmata of Russian History (before Nikon) are described in the article.

COMPORTAMENTUL AGRESIV AL PREADOLESCENȚILOR. CAUZE ȘI MODALITĂȚI DE MANIFESTARE.

Elena Losîi, dr. în psihologie,

Mass-media, cercetările și statisticile oficiale raportează o creștere spectaculoasă a fenomenului agresivității în societatea contemporană. O neliniște mai mare provoacă manifestarea agresivității în comportamentul copiilor, a copiilor de azi, care în orice țară determină viitorul ei statut și orientarea mișcării - în direcția dezvoltării sau degradării. Anume din acest motiv cercetarea particularităților comportamentului agresiv la copii, elaborarea metodelor de corecție și principalul – profilaxia agresivității, prezintă una din problemele majore ale psihologiei.

Preadolescenții reprezintă pătura socială cea mai vulnerabilă față de instabilitatea socială, situația economică și morală a țării. Una din problemele sociale ale comunității noastre constă în creșterea tendințelor agresive ale preadolescenților contemporani. În urma studiului realizat de noi asupra 430 de preadolescenți a scos în evidență faptul că majoritatea preadolescenților manifestă o agresivitate moderată (62,2%), dar constatăm, în același timp că, tocmai 19,9% din ei sunt cu grad ridicat al agresivității.

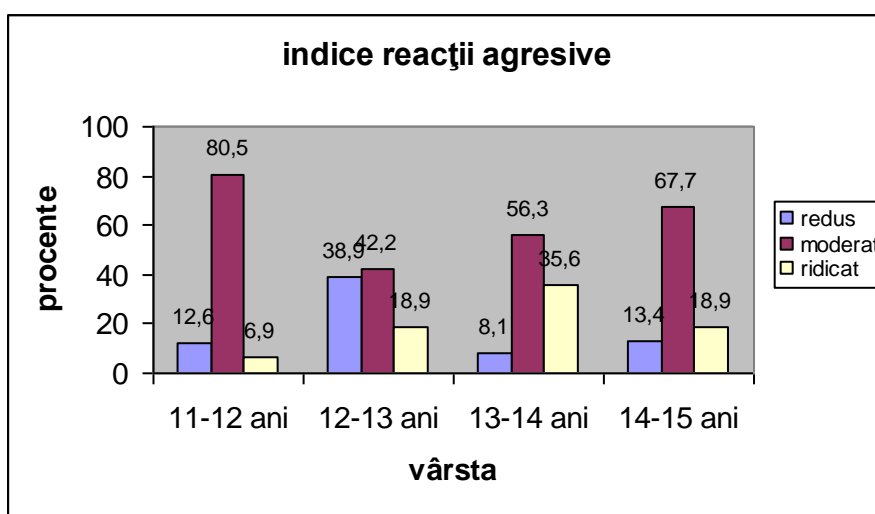

Fig.1 Reprezentarea datelor preadolescenților experimentați privind indicele reacțiilor agresive (după Bass -Dark).

Dacă e să diferențiem distribuția dată de rezultate după vârste, valorile maxime le dețin preadolescenții de 13-14 ani, nivel ridicat obținând tocmai 35,6% dintre preadolescenții vârstei respective, pe când la vârsta de 11-12 ani așa indice sporit de agresivitate au demonstrat doar 6,9%. Așa o stare de fapte o considerăm normală, deoarece cunoaștem că vârsta de 13-14 ani este o perioadă critică în dezvoltarea personalității preadolescenților și sporirea reacțiilor agresive la vârsta dată este un fenomen așteptat și motivat. Problema crizei, conflictelor, greutăților este una din cele mai grele și acute în dezvoltarea și educarea preadolescentului, ceea ce l-a condus pe St. Holl la ideea să numească această vârstă - perioada „furtunii și presiunii.”

Constatând nocivitatea comportamentelor agresive ale preadolescenților și luând în considerație, de asemenea, gravitatea manifestărilor agresive din societate, ne-am propus studierea modalităților de manifestare a agresivității la nivelul relațiilor preadolescent – profesor, preadolescent – părinți. Aplicarea anchetelor pentru profesori și părinți, elaborate de noi, urmărește atât identificarea formelor de manifestare a agresivității preadolescenților față de profesori și părinți, gravitatea acestora, precum și identificarea cauzelor agresivității manifestată

printr-o varietate de comportamente verbale, afective sau fizice. Prin urmare, vom încerca să identificăm următoarele aspecte:

- actualitatea problemei cercetate;
- frecvența cu care apar diferitele manifestări agresive ale preadolescenților față de colegi, profesori, părinți și gravitatea acestora din perspectiva modului în care ele sânt percepute de părinți și profesori;
- identificarea cu ajutorul părinților și profesorilor a cauzelor comportamentelor agresive ale preadolescenților;
- stabilirea etapei din vârsta preadolescentă cu cea mai mare frecvență de apariție a actelor agresive din viziunea părinților și profesorilor.

Am interogat 67 de profesori, 18 diriginți și 98 de părinți. În rezultatul chestionării pot fi făcute următoarele concluzii: problema comportamentului agresiv există și capătă o amploare deosebită. Acest fapt îl remarcă majoritatea subiecților. Însă există un anumit procent de subiecți care nu consideră comportamentul agresiv o problemă. Aceasta se referă mai ales la părinții de sex masculin, care consideră actele agresive o consolidare a caracterului în condițiile socio-economice date.

Tabelul 1 Există, după părerea Dv., problema agresivității în școală?

<i>Respondenți</i>	Da (%)	Nu (%)	Nu știu (%)
Profesori	55	25	20
Diriginți	75	15	10
Părinți	80	20 (în general tații)	-

Rezultatele testării au scos în evidență că, în relația preadolescent – profesor, agresivitatea se manifestă sub forma mai multor comportamente, dintre care șapte pot fi considerate ca fiind mai relevante, în funcție de frecvența și gravitatea lor.

Menționăm că aceste comportamente reprezintă percepția pe care o au profesorii și diriginții din eșantionul investigat asupra modului în care elevii de vârstă preadolescentă își manifestă agresivitatea în școală, în relația cu profesorii.

Tabelul 2 Percepția profesorilor asupra tipurilor și formelor de agresivitate a preadolescenților.

Tipurile de comportamente agresive	Profesori	Diriginți	Părinți
Verbale	45%	55%	80%
Fizice	30%	35%	55%
Materiale	15%	20%	40%
Nonverbale (indirecte)	35%	45%	75%

Astfel, se poate de făcut o concluzie că, în condițiile școlii contemporane, există toate tipurile de comportament agresiv. Cele șapte manifestări agresive ale preadolescenților cel mai des nominalizate atât de profesori, cât și de părinți sunt: gesturi, priviri amenințătoare (agresivitate nonverbală), jigniri, injurii, absenteism, refuzul îndeplinirii sarcinilor, gălăgie, indisciplină, cuvinte amenințătoare (reacții fizice agresive). Aceste date în mare măsură coincid cu tipurile de violențe ale elevilor împotriva profesorilor aduse de Debarbieux (1999, pag.115-125): zgomotul (un motiv obsedant pentru profesori, care insistă că au nevoie de liniște pentru a-și realiza obiectivele); refuzul de a realiza sarcina, indiferent de forma în care se exprimă (sabotaj, negativism, rezistență pasivă, evaziune, eschivă etc.); mișcările elevilor neautorizate de profesor (intrările – ieșirile din clasă). Este interesant faptul că elevii sânt tentați să folosească forme mai brutale ale comportamentelor agresive, de genul cuvinte amenințătoare, trântitul ușilor și a cărților în fața profesorilor mai tineri decât în fața celor cu o vechime mai mare.

O altă formă a agresivității resimțită de profesori este vestimentația elevilor. Cererea societății adulte de acordare a drepturilor și prerogativelor produce un ecou puternic, mai ales în cazul preadolescenților. Această clasă nouă de preadolescenți se cristalizează după un anumit model: ea are un tip vestimentar specific, care se deosebește de cel al adulților, un anumit tip de machiaj feminin, de coafură, de canoane ale frumuseții și mai ales de seducție (manifestare specifică a sexului și vârstei).

Analiza răspunsurilor profesorilor denotă faptul că profesorii consideră injuriile și jignirile ca fiind cele mai grave forme de manifestare a agresivității preadolescenților. Acest aspect poate fi explicat prin faptul că în relația cu elevii, profesorii așteaptă să fie respectați, excluzând limbajul vulgar și cuvintele dure. Se pare că cel mai dureros pentru un profesor este să fie jignit de un elev, deoarece de foarte multe ori cuvântul lovește mai dureros decât fapta.

La întrebarea etapei de vârstă cu cele mai frecvente manifestări agresive, profesorii numesc vârsta de 10-11 ani (45%), 12-13 ani (30%), evidențiind vârful manifestărilor în clasa a 5-a, iar părinții vorbesc despre o perioadă de trecere

dificilă la 13-15 ani (65%), legând acest fapt cu schimbările fiziologice din organismul preadolescentului.

Referitor la locul desfășurării comportamentelor agresive, majoritatea profesorilor numesc pauzele, având în vedere coridoarele, ospătăria, vestiarul, sala de sport, ca locuri mai puțin controlate de adulți. Agresivitatea este îndreptată în general asupra elevilor mai mici și colegilor, mai rar asupra semenilor din clase paralele. Profesorii menționează manifestări agresive și la ore, orientate asupra lor și asupra colegilor. Însă mulți explică aceasta prin neajunsurile educației din familie (80%). După părerea noastră este interesant faptul că părinții, la fel, indică ora ca locul și timpul de manifestare a comportamentelor agresive orientate asupra profesorului, explicând aceasta prin cerințe exagerate, pretenții nefundamentate față de aspectul exterior al preadolescentului, maniera de comportare, la fel, numesc locurile puțin controlate de profesori și de servicii, iar în calitate de victime numesc școlarii mai mici.

Pentru proiectarea adecvată a programei de profilaxie a comportamentului agresiv, a fost necesar de a afla dacă comunică cuiva preadolescenții despre actele agresive îndreptate asupra lor și cui comunică. Analiza rezultatelor ne permite să vorbim că: comunică uneori , în general, fetele, părinților –10-13 ani – 75%; 14-15 ani –25-30%; dirigintelui – 10-11 ani –40%; 12- 13 ani – 10%; profesorilor –10-11 ani – 10%; 12-13 ani – 2%; 14-15 ani – nu comunică, iar numărul celor ce comunică prietenilor și semenilor crește de la 10-12% la vârsta de 10-11 ani la 20% la vârsta de 14-15%. Astfel comunică preadolescenții despre agresivitatea îndreptată asupra lor foarte rar, mai ales profesorilor, ceea ce ne vorbește despre neîncrederea preadolescenților față de profesori sau despre normele deja formate ce nu permit de a te plânge.

Una din cauze ce favorizează apariția comportamentelor agresive la preadolescenți, evidențiată de toți respondenții, sunt mijloacele de comunicare în masă. Într-adevăr, modelele agresive promovate de aceste mijloace sunt rapid preluate de elev, cu atât mai mult cu cât asistăm în ziua de azi la o „explozie” de materiale cu caracter preponderent agresiv. Televiziunea, radioul, ziarele, din dorința de a prezenta știri

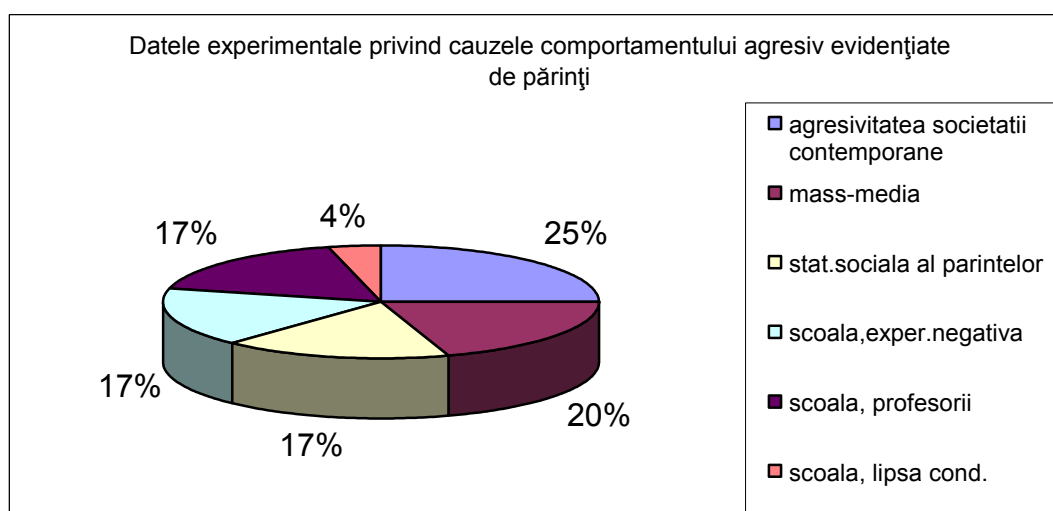

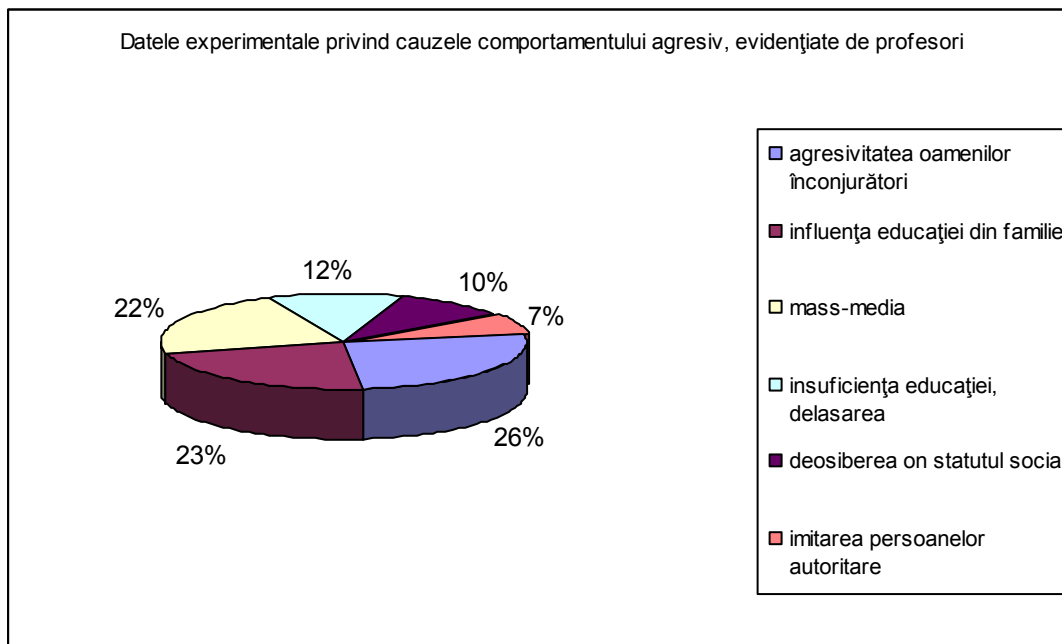
senzaționale, promovează modele agresive care au repercusiuni negative asupra manifestărilor comportamentale, în special ale preadolescenților. Aceste consecințe se materializează foarte vădit, după cum menționează profesorii și părinții. Mulți profesori identifică relațiile afective reci și neimplicarea din partea părinților față de copiii ca una din cauze esențiale în declanșarea comportamentelor agresive. Sigur că rolul afectivității parentale în modelarea caracterului și comportamentului copilului este imens. După cum se menționează în literatura de specialitate, în cadrul familiei există „microcosmosul” cu valențe afective care sânt binefăcătoare asupra dezvoltării personalității. Un fond afectiv nefavorabil duce la evoluția personalității în direcția neintegrării sociale, a nerealizării în viață și chiar a unor maladii psihice. Tensiunile acumulate în familie pot duce la defulări ale elevului în cadrul clasei, iar ținta acestor defulări poate deveni profesorul sau colegii de clasă. Deficiențele de comunicare între profesor și elev pot constitui și ele cauze ale agresivității. Acest fapt a fost menționat de foarte mulți părinți. Un profesor incompetent, care nu este bine informat, care nu dispune de capacitatea de a comunica și de a exprima informațiile în mod coerent, inteligibil și cu empatie, poate provoca o serie de comportamente cele mai variate, printre care nu în ultimul rând comportament agresiv. Neatractivitatea modului de prezentare a mesajului în fața ascultătorilor, precum și maniera în care se prezintă profesorul, pot stârni reacții de dezinteres și dezgust din partea elevului. Lungimea, banalitatea sau dificultatea

mesajului transmis de către profesor pot fi interpretate de elevi ca manifestări conștiente, ostile, ca un mod de „răzbunare” pe elevi. În consecință, unii elevi vor reacționa agresiv față de aceste aspecte. Totodată, gradul de informare al elevilor poate avea și el un impact, poate avea o reacție inversă – agresivitatea profesorului.

Printre cauzele specifice ale comportamentului agresiv, menționată și de profesori, și de părinți, un loc deosebit îl ocupă o problemă actuală pentru ziua de azi: deosebirile sociale și statutul social al părinților. În acest caz, școala reflectă direct situația socială a comunității. La fel, menționate de profesori au fost absența motivației și insecuritatea socială ce facilitează apariția comportamentelor agresive. Agresivitatea perspectivelor, tradusă prin lipsa unui loc de muncă la sfârșitul liceului sau facultății, conferă un sentiment de insecuritate și labilitate, favorabil apariției manifestărilor agresive. Deci, trebuie acționat la nivel social, în primul rând pentru potențarea agresivității. Și, în sfârșit, în relație cu alții manifestă agresivitate cu scopul de a atrage atenție, a demonstra putere, confirmarea unicalității, răzbunare, evitarea insuccesului. Aceasta e legat și de dorința de a obține un anumit loc în grupa de referință, autoconfirmarea. Dar trebuie de menționat că deseori grup de referință devin grupuri cu orientare antisocială, în care agresivitatea este tratată ca bărbăție.

Prezentăm în continuare cauzele ce favorizează manifestarea comportamentelor agresive la vârsta preadolescentă din viziunea profesorilor și părinților.

Summary:

This article bring forward an actual problem for our society: aggressivity. The present work is dedicated to the study of correction and preventive measures of the aggression of contemporary teenagers from Republic of Moldova.

The work demonstrates experimentally that the structure of the aggressive behavior depends on the age and sex peculiarities. The reasons of aggression appearance and manifestation are multiple, with different levels of simplification, aggravation occurring in the period of age crisis (13-14 years of age). The peculiarity of aggression at contemporary teenagers consists more in the social nature of the aggressive reaction, and less in the disposal of the teenagers personality toward the aggression as a characteristic feature of the person. The actuality of this paper determined by the negative influence of social contemporary crises upon human psychology, which generates anxiety and tension, aggressivity and violence.

Faptul că aceste cauze au ieșit pe primul loc reflectă realitatea din școlile noastre și nu pot fi generalizate ca fiind cauze principale ale comportamentelor agresive. Este interesant faptul că aceste două institute de formare a copilului în creștere: școala și familia, se acuză reciproc în favorizarea comportamentelor agresive a preadolescenților.

Bibliografie:

- Bauman, L., Riche, R. (1995), *Adolescenții o problemă, părinții un necaz*, București, Ed. ANTET.
- Debarbieux, E. (1991), *La violence dans la classe*, 2-é Edition, Paris, ESF.
- Holdevici, I. (2001), *Ameliorarea performanțelor individuale prin tehnici de psihoterapie*, București, Editura Orizonturi.
- Irenaus Eibl – Eibesfeldt, (1995), *Agresivitatea umană. Studiu etologic*, București, Ed. Trei.
- Ranschburg, J. (1995), *Frică, supărare, agresivitate*, București, Ed. Didactică și pedagogică.
- Șoitu, L., Hăvărneanu, C. (2001), *Agresivitatea în școală*, Iași, Ed. Universitarie.

CONSTANȚA LA ÎNCEPUTUL SEC. XX POPULAȚIA CONSTANȚEI,

CONTINUARE DIN NR. 3 (7) 2007

Paul Dominte, România

Constanța a fost percepută ca o oază a înțelegerii interetnice. Orașul reprezenta un adevărat mozaic de populație, compus din greci, tătari, armeni, bulgari, puțini turci și evrei de rit spaniol, coraimi și galițieni. Românii li se adăugau nemți, italieni, francezi, englezi, ruși și alte nații⁴⁰, a căror prezență n-a avut o influență semnificativă din perspectivă etnică.

Românii

În anul 1896 numărul lor sporise la 2519, devansându-i pe greci, 2416 persoane⁴¹. În 1905 populația românească a ajuns să numere 9165 persoane, adică 58% din total⁴², pentru ca în 1916 să totalizeze 21.971 de persoane, 65% din populație⁴³.

Cel mai dinamic element în Dobrogea, inclusiv Constanța, au fost ardelenii⁴⁴, majoritatea mocani, animați de intense sentimente naționale și cu un adevărat cult al stăpânirii și al oamenilor de stat de dincolo de Dunăre. În casele acestora se puteau vedea adesea portrete ale familiei regale și ale oamenilor de stat români, în special ale lui Mihail Kogălniceanu⁴⁵. Românii sunt omagiați, alături de alte personalități ale Constanței, în albumul național al Dobrogei, publicat de Petru Vulcan în 1906. Printre ei: înalte fețe bisericești, militari, prefecți, primari, oameni de afaceri, profesori, ingineri, medici, magistrați, directori de bănci, tipografi, comercianți și proprietari, funcționari etc⁴⁶. Elementul românesc a fost încurajat nu numai în cartierul românesc, dar și în cel al meseriașilor⁴⁷. Ca trăsături psihice, românul era caracterizat ca fiind stăpânit, neîncrezător în oameni și lucruri, sceptic, indiferent la ce se petrece în juru-i, dar patriot și prezent la sărbătorile naționale⁴⁸. Pătrunderea activă a românilor în toate domeniile de activitate demonstrează că acțiunea de populare a Dobrogei a fost un experiment reușit.

⁴⁰ Stoica Lascu, Mărturiile de epocă privind istoria Dobrogei, muzeul de istorie Națională și Arheologie, vol. 1 (1878-1916), Constanța, 1999, p. 750.

⁴¹ Ibidem

⁴² Ibidem, p. 79

⁴³ Ibidem, p. 83

⁴⁴ C. Cioroiu, M. Moise. Litoralul românesc la 1900, Constanța, Europolis, 2001, p. 132

⁴⁵ Ion Adam, Constanța pitorească cu împrejurările ei, București, NMinerva, 1908, p. 27-28

⁴⁶ Petru Vulcan, Albumul național al Dobrogei, Tipografia Regală, București, 1906.

⁴⁷ „Dobrogea Jună”, V, nr. 28, 22 august 1909, p. 2-3. Articolul arată că meseriașii români erau prioritari în primirea de loturi în acest cartier.

⁴⁸ „Conservatorul Constanței”, I, nr. 3, 1 februarie 1909, p. 2

Grecii

Grecii au constituit inițial cel mai important segment etnic al Constanței, fiind categoria cea mai înfloritoare, datorită priceperii în ale navigației și negustoriei. Unele dintre instituțiile ridicate de greci la Constanța, cum ar fi biserica Metamorphosis sau Teatrul Elpis (actualul Teatru de Păpuși) au devenit emblematice în ceea ce privește prezența acestei etnii la Constanța. La 1900, în Constanța, greci erau în număr de 3300, ocupând locul 2 ca număr după români, loc pe care s-au menținut până în 1916. În listele camerelor de comerț din anii 1900 și 1916, grecii dețineau locuri fruntașe în domenii rentabile, cum ar fi: angroșiști de cereale, comisioneri (oameni de afaceri), patroni de hoteluri, cămătari (numiți și împrumutători de bani) etc., majoritatea patentări I, deci oameni cu stare⁴⁹. Singurele băi publice din oraș erau deținute tot de greci⁵⁰. Excelenți oameni de afaceri, erau uneori bănuți de naționalism și intenții ascunse față de români⁵¹. Alteori erau condamnați pentru tendințele lor monopoliste în comerț⁵². Bine organizați, grecii patronau activitatea culturală din oraș, organizația comunitară Sillogul Ellen Elpis fiind proprietarul principalei săli de spectacol din oraș, Teatrul Elpis⁵³.

Turco - tătarii

Prezența turco - tătarilor a conferit întotdeauna Constanței un farmec aparte.

Dintre musulmani, cei mai numeroși la Constanța erau tătarii, în număr de 1804 persoane, la recensământul din 1880, față de 410 turci, dintr-un total al populației de 5203 persoane⁵⁴. Aceste etnii erau o prezență cotidiană pe străzile orașului, în special tătarii, ca sacagii, birjari, căruțași, iar turcii (confundați uneori cu țigani musulmani) ca

49 D.J.C.A.N., Fond Primărie Constanța, dosar 29/1900, f. 20 - 28; ibidem, dosar 29/1915, f. 125 ;Vezi listele de alegători ale Camerei de comerț pe 1900 și 1916.

50 Ibidem dosar 29/1900, f 20 - 28 . Ele aparțineau lui Stavra D. Nevenoglu, respectiv Constantin Teodorici.

51 Conservatorul Constanței", II, nr. 22,29 iunie 1910, p.2 . în 1910 ziarul „Conservatorul Constanței” atrăgea atenția asupra pericolului reprezentat de greci, care vroiau să rămână stăpâni la Constanța, în urma unor înțelegeri secrete dintre regele George al Greciei și țarul Nicolae al Rusiei

52 „Conservatorul Constanței”, II, nr. 20, 6 iunie 1910, p. 2.

53 D.J.C.A.N., Fond Primărie Constanța, dosar 6/1916, f. 103.

54 Ibidem., dosar 22/1897, f. 19-22.

proprietari de cafenele. Numărul lor avea să se diminueze în Dobrogea, de la 31% în 1880, și 11% în 1912⁵⁵. În Constanța, dacă este să ne luăm după statisticile lui M. D. Ionescu, numărul musulmanilor a înregistrat o ușoară creștere, de la 2202, în 1896⁵⁶, la 2815 persoane, în 1916⁵⁷, menținându-se în această perioadă pe locul 3, ca număr, după români și greci. Turco - tătarii s-au dovedit onești în raporturile cu administrația românească, dând numeroase dovezi de fidelitate față de statul român. Una dintre personalitățile proeminente prezente la Constanța, a fost dr. Ibrahim Temo, luptător pentru emanciparea Albaniei de sub dominația otomană și singurul medic musulman din Constanța⁵⁸. Musulmanii reprezentau o curiozitate a Constanței pentru străini, atât prin portul lor, cu șalvari și fes, cât și prin obiceiurile lor religioase⁵⁹. Ion Adam îi descria pe tătari ca fiind nepăsători și leneși, total dezinteresați în a planta flori sau pomi în cartierele sau satele pe care le locuiau, în schimb, ahtiați după cafea și tutun⁶⁰. Slabi agricultori, greoi la învățarea limbii române, pe care o vorbeau stricat, erau în schimb foarte cinștiți, de cuvânt, puțin neîncredători dar prietenoși. Starea lor materială era printre cele mai deplorabile din Constanța, fiind, în general, refractarii progresului⁶¹.

Bulgarii

Comunitatea bulgară a constituit o prezență aparte în Dobrogea, atât prin numărul lor mare, cât și datorită naționalismului iredentist, exprimat cu o deschisă barbarie după ocupația din 1916. În Constanța ei veneau pe locul 4, după musulmani, ca număr de populație, în număr de 1060 la 1896, au crescut la 1728, în 1916⁶². Naționalismul bulgăresc s-a manifestat agresiv încă de la intrarea Constanței sub administrație românească, încurajați fiind, în aceste tendințe,

de către ruși⁶³. Totuși Nicolae Iorga arăta că bulgarii din Constanța „n-au visurile primejdioase ale unora dintre compatrioții lor de la Tulcea”⁶⁴.

Comunitatea bulgară din Constanța dispunea de școală și biserică proprie, iar uneori, pentru a-și subvenționa aceste instituții, organizau serbări sau acțiuni de binefacere⁶⁵, în general, aveau profesii modeste, mai ales grădinari, zarzavagii⁶⁶ și măcelari în piețe. Colonelul M. D. Ionescu îi descrie ca având o constituție robustă, ochii mici, fața ovală, părul blond și moale, sprâncene arcuite. Cu o inteligență slabă, liniștiți, serioși, rezistenți și buni soldați, erau puțin ospitalieri și ursuzi. Superstițioși și bisericoși, posteau de patru ori pe an⁶⁷.

Ocupația bulgară a scos la iveală trăsături ale etniei de o cruzime delirantă. După ce au declarat românii deposedați de avere, au jefuit și distrus instituții și case particulare⁶⁸, au violat femei și copile, au ucis și ciopârțit zeci de oameni, pe care apoi i-au lăsat să putrezească în stradă, au profanat biserici și lista poate continua⁶⁹. Acest comportament va învenina ulterior raporturile dintre bulgari și români.

Evreii

Veniți în Dobrogea la sfârșitul secolului al XIX-lea⁷⁰, îi concureau pe greci și armeni în ceea ce privește comerțul⁷¹. Numiți și ovrei în epocă, erau în număr de 855, la 1896 și 1092 în 1916⁷². Se ocupau cu unele dintre cele mai rentabile afaceri: antreprenori, bijutieri (Isac Goldstein), angrosiști, bancheri și cămătari, patroni de ateliere manufacturiere, negustori, dar mai ales medici, avocați și croitori de lux⁷³. Au rămas în memoria colectivă a Constanței

55 Stoica Lascu, Repere ale prezenței turco - tătarilor în Dobrogea modernă (1878 -1916), în „Anuarul Muzeului Marinei”, II, 1999, p. 245.

56 M. D. Ionescu, Dobrogea în pragul sec. XX, București, 1904, p. 78

57 Ibidem

58 Petru Vulcan, Albumul Național al Dobrogei...p.69, autorul afirmă că Dr. Temo visa la o Albanie proclamată Imperiu .

59 C. Cioroiu, M. Moise, op. cit, p. 141.

60 Ion Adam, op. cit., p. 259 - 261.

61 Ibidem., p. 274 - 275.

62 I. Ionescu, op. cit, p. 78-83

63 Mariana Cojoc, Op. Cit, p. 108

64 N. Iorga, Drumuri și orașe din România, București, Minerva, 1904, p. 260-261

65 D.J.C.A.N., Fond Primărie Constanța, dosar 6/1916, f. 45.

66 Ibidem, dosar 29/1900, f. 20 - 28 . Listele Camerei de Comerț.

67 M. D. Ionescu, op. cit., p. 326 - 328.

68 D.J.C.A.N., Fond Primărie Constanța, dosar 46/1916, f. 265 - 267.

69 Ibidem, f. 152-161.

70 Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, Istoria României, Ed. Enciclopedică, Buc., 1998, p.402. autorii arată că în orașele din România evreii reprezentau 14,6% din populație în această perioadă.

71 C. Cioroiu, M. Moise, op. cit., p. 154

72 Col. M. D. Ionescu, op. cit., p.78 și 83

73 Listele Camerei de Comerț, dosar 29/1900, f. 20-28 și dosar 29/1915, f. 125.

patronul marelui magazin de ceasornicărie și bijuterie Șapira, sau Al. I. Heldenbush, care a înființat prima drogherie medicală. Evreii s-au polarizat în jurul cultului mozaic, având în Constanța două sinagogi⁷⁴. Și israeliții foloseau o societate de binefacere, care procura prin spectacole fonduri destinate chestiunilor comunitare⁷⁵.

Armenii

Ca și grecii, și armenii au fost negustori foarte abili, în număr de 559 la 1896, cifra lor crescuse la 1002, în 1916⁷⁶. Se numărau printre cei mai bogați oameni din oraș, în calitate de: angroșiști de cereale, antreprenori, afaceri cu case de schimb valutar, proprietari de ateliere manufacturiere, afaceri cu stofe, cămătari etc.⁷⁷. Printre ei și consilieri, funcționari, oameni de cultură, ca de pildă, vestitul Kricor Zambaccian, unul dintre cei mai mari colecționari români⁷⁸ de artă.

Germanii

În număr de 512, la 1896, vor crește la 642, în Constanța, la 1916⁷⁹. Majoritatea veniți din Rusia, le erau recunoscute, de pe atunci, calitățile de oameni muncitori și gospodari⁸⁰. S-au remarcat în domenii tehnice: tinichigii, mașini, arhitecți (Herman Schmidt, austriac), berari, în special Al. L. Gruber, patronul celei mai vestite și longevive berării din oraș⁸¹.

Țigani

Veniți probabil din India, țigani nu aveau practic o religie, împrumutând religia țării în care staționau. Dacă erau într-o țară creștină, deveneau creștini, dacă erau în Turcia, erau musulmani⁸², în Constanța erau prezenți mai ales cei musulmani. Mutați de colo, colo, la periferia Constanței, țigani au reprezentat un permanent focar de infecție, cartierele lor fiind

cele mai mizerabile. Trăind, ca și astăzi, din cerșit, erau luați peste picior din cauza lipsei lor de instrucție și a capacității de organizare⁸³. Aveau familii numeroase, coabitând, uneori cu animalele, în bordeie insalubre... Se ocupau cu prelucrarea metalelor, dar și de jafuri și tâlhării. Femeile ghiceau cu ghiocul și tălmăceau visele⁸⁴. Alături de aceste etnii mai existau și italieni, francezi, englezi etc., fie permanent, cu diferite afaceri, fie sezonier, fapt care conducea la amplificarea sentimentului de mozaic etnic la Constanța.

Raporturi interetnice

Au fost în general bune, iar micile manifestări naționaliste țineau fie de structura politică a statului român, în plină afirmare a luptei de întregire națională, fie de contextul general al epocii, în care naționalismul era asociat patriotismului. De obicei, manifestările de acest gen se reduceau la mici imprecății sau critici la adresa alogenilor⁸⁵. De pildă, grecii erau criticați pentru că țineau pe perete tabloul regelui George al Greciei, pentru că profesorii lor îi îndemneau pe elevi să nu deprindă limba română și să batjocorească istoria noastră națională, iar preoții pe conaționali să nu realizeze căsătorii cu români⁸⁶. Albanezii erau acuzați de lipsă de recunoștință, un fost bursier având o atitudine critică la adresa românilor⁸⁷. Lipovenii erau acuzați că au arătat totdeauna ostilitate față de autoritățile românești, iar atitudinea lor de a emigra în Rusia era privită cu dezaprobare⁸⁸ și

⁷⁴ Ibidem.

⁷⁵ D.J.C.A.N., Fond Primărie Constanța, dosar 10/1900, f. 75 și dosar 6/1916, f. 8.

⁷⁶ Col M. D. Ionescu, op. cit., p. 78 și 83.

⁷⁷ D.J.C.A.N., Fond Primărie Constanța, dosar 29/1900, f. 20 - 28 și 29/1915, f. 125

⁷⁸ C. Cioroiu, M. Moise, op. cit. p. 153 - 154.

⁷⁹ Col. M.D. Ionescu, op. cit., p.78 și 83.

⁸⁰ Col. M. D. Ionescu, op. cit., 345 - 346.

⁸¹ D.J.C.A.N., dosar 29/1900, f. 20 - 28 și 29/1915, fr.125.

⁸² Col. M. D. Ionescu, op. cit, p. 344-345

⁸³ „Dobrogea jună”, V, nr. 3, 26 ianuarie 1909, p. 2, Articol din „Dobrogea jună”, care referindu-se la colindele de sărbători îi lua peste picior pe țigani ce fredonau pe la porți „Deșteaptă-te române” cântând „cum le vine și cum se pricepe: grecește, bulgărește, armenește, dacă nu chiar și englezește”.

⁸⁴ Col. M.D. Ionescu, op. cit , 344-345

⁸⁵ „Conservatorul Constanței”, 1, nr.6, 22 februarie 1909, p. 2.

⁸⁶ Ibidem, II, nr, 20, 6 iunie 1910, p. 2

⁸⁷ „Dobrogea jună”, IX, nr. 3, 23 martie 1913, p. 1. Publicația amintea cazul avocatului I. Mihail, care la un congres al albanezilor ceruse ca termenul de albano-român să fie suprimat dintr-o petiție marilor curți europene, și să se păstreze numai cel de albanez

⁸⁸ „Conservatorul Constanței”, 1, nr.6, 22 februarie 1909, p.

exemplele pot continua⁸⁹. Totuși, unii dintre minoritari, de pildă dascălii musulmani, cum ar fi învățătorii Bectaş Osman sau Ahmed Meneși au manifestat o deschisă recunoștință față de statul român, care le asigura libera exercitare a tuturor drepturilor constituționale și profesionale⁹⁰. Câțiva dintre ei au ajuns să servească în armată, ca ofițeri destoinici, iar locotenentul Kiazim Abdulachim a murit eroic la Mărășești, în 1917⁹¹. La rândul său statul român i-a protejat, construind o moschee monumentală, numită Carol I, terminată în 1910⁹² și luându-le apărarea în raporturile cu alte comunități⁹³.

Pe de altă parte autoritățile încurajau și manifestările naționale românești susținând activitatea publicistică a românilor ardeleni⁹⁴, organizând serbări pentru sprijinirea acestora⁹⁵ și patronând congrese ale diferitelor asociații românești din teritoriile aflate sub ocupație străină⁹⁶. S-a acordat ajutor apariției de publicații cu tentă națională pe plan local și stabilirea de elemente românești în diferite zone ale Constanței⁹⁷. La rândul lor, cetățenii solicitau mai multe spectacole în limba română⁹⁸ și atribuirea lucrărilor de construcții, preferențial conaționalilor⁹⁹. Primăria s-a evidențiat și datorită manifestărilor în sprijinul ardelenilor¹⁰⁰ și

bănățenilor¹⁰¹, refugiați în România. De altfel chiar colonelul M. D. Ionescu își încheia vestita monografie, închinată Dobrogei, cu o comparație între noaptea barbariei (dinspre Est) și razele civilizației române la capătul căreia „Văd aieva, cum se înalță trufașe pe luciul apei falnica noastră „România””¹⁰².

Dar de un naționalism agresiv se poate cu greu vorbi la Constanța, până la ocupația bulgară din 1916. Unii cetățeni se mai dedau la manifestări de genul înjurăturilor cu tentă naționalistă, dar ele rămăneau atitudinilor individuale¹⁰³, nu ale întregii comunități. Dificultăți s-au manifestat în raporturile cu bulgarii, după intrarea României în războiul mondial. Cum era și firesc, aceștia (bulgarii) au refuzat să plece pe front împotriva Bulgariei¹⁰⁴.

Per total însă se poate vorbi de o coexistență pașnică la Constanța, în anii 1900 - 1916, interesele economice ce au condus la explozia demografică din oraș fiind mai importante pentru locuitori decât discursul naționalist.

REALITĂȚI DEMOGRAFICE

Constanța a impresionat întotdeauna prin mozaicul său etnic, dar și prin creșterea explozibilă a numărului său de populație.

Cele mai importante informații demografice în epocă ni le-a transmis colonelul M. D. Ionescu. Citându-l pe baronul Wilhelm D'Haguer, el aprecia populația Constanței la 400 de suflete, în 1879¹⁰⁵. La 1896 populația Constanței număra 10.419 suflete, cei mai numeroși fiind românii¹⁰⁶, iar la 1900 cifra

⁸⁹ Cella Serghi, Pânza de păianjen, p. 61

⁹⁰ Stoica Lascu, repere ale prezenței turco-tătarilor..., p. 248.

⁹¹ Ibidem

⁹² Ibidem, p. 246

⁹³ D.J.C.A.N., Fond Primărie Constanța, dosar 9/1879, f. 48, apud. Mariana Cojoc, op. cit., p. 107 . Act prin care prefectul Remus Opreanu respinge cererea comunității bulgare de a constitui, în 1897, o biserică într-un fost cimitir turcesc, pe motiv că „se vătămau ideile religioase ale mahomedanilor, ceea ce este contra principiilor de respect legal pentru toate religiunile existente în Dobrogea”.

⁹⁴ D.J.C.A.N., Fond Primărie Constanța, dosar 4/1914, f. 50 și f. 30, apud. M. Stanciu ș.a., op. cit., p. 400 și 407 . Prestigioase publicații ale românilor transilvăneni, cum ar fi: „Românul” și „Gazeta Transilvaniei” din Brașov, „Luceafărul” din Sibiu, cereau sprijin bănesc constănțenilor.

⁹⁵ Ibidem., dosar 6/19116, f. 65, apud. ibidem., p. 410.

⁹⁶ Ibidem, dosar 11/1912, f. 22, apud. ibidem, p. 379 - 380.

⁹⁷ Dobrogea jună”, V, nr. 28, 22 august 1909, p. 2 - 3 . De pildă, în momentul strămutării meseriașilor în zona de lângă Arhivele Statului de astăzi, la acordarea de loturi aveau prioritate românii.

⁹⁸ D.J.C.A.N., Fond Primărie Constanța, dosar 32/1911, f. 60. apud, M. Stanciu ș.a., op. cit., p. 377 - 378.

⁹⁹ Ibidem., dosar 26/1911, apud, ibidem, p. 371.

¹⁰⁰ Col. M. D. Ionescu, op. cit., p. 326 - 328.

¹⁰¹ D.J.C.A.N., Fond Primărie Constanța, dosar 6/1906, f. 65 .

¹⁰² Col, M. D. Ionescu, op. cit., p. 106

¹⁰³ D.J.C.A.N., Fond Primărie Constanța, dosar 1/1897, apud. Mariana Cojoc, op. cit, p. 107 . documentul arată că un turc se plângea în 1913 Primăriei deoarece fiisese insultat, pentru că era turc, de un comisar român .

¹⁰⁴ Cella Serghi. Op. cit., p. 60. „ - Cum să trag în bărbatul soră-mi? Cum să-mi omor nepoții?” spunea tatăl Celui Serghi în momentul izbucnirii conflictului .

¹⁰⁵ Col. M. D. Ionescu, op. cit, p. 70

¹⁰⁶ Ibidem, p. 78

populației constănțene era de 12.725 suflete¹⁰⁷. Un nou recensământ s-a organizat în 1905, când Constanța număra 15.777 de locuitori¹⁰⁸. Dar adevărata explozie demografică s-a produs după această dată. Aceeași sursă arată că cifra populației s-a dublat în anii 1906 - 1916, ajungând la un total de 33.918 persoane la capătul acestei perioade. Numărul românilor era covârșitor; 21.971 români, adică 65% din total¹⁰⁹, în ceea ce privește numărul de locuințe, de la 1378 în 1896¹¹⁰, acesta s-a triplat în anul 1916(84 %) ¹¹¹. După 1916 Constanța a avut un indice de creștere foarte mare 81,7%¹¹². Totuși, conform recensământului din 1912, Constanța, cu 26.628 locuitori, era în urma Brăilei (64.730 locuitori) și Galațiului (71.719 locuitori), în schimb depășise între timp Tulcea (21.764 locuitori)¹¹³. Practic, odată cu începerea lucrărilor la podul de peste Dunăre și a construcțiilor portuare, Constanța a cunoscut cel mai mare „val imigraționist” rural din epocă¹¹⁴.

Summary

The article is one of the first attempts to present to the public in republic of Moldova the image of outstanding persnality and scientist from Iasi (Romania) S. S. Gorovei, author of the prestigious monograph “Princeps pmni laude maior. O istorie a lui Stefan cel Mare”, 2005, were author, who searced during all his life the deeds of the great king, gather together all the knowledge about the great lord, with competence and professional sense, reveal controversial aspects of this personalitz and the beginning of Middle Age Histora of Moldova.

¹⁰⁷ Ibidem, p. 80

¹⁰⁸ Ibidem,

¹⁰⁹ Ibidem, p. 83

¹¹⁰ Ibidem, p. 79

¹¹¹ Ibidem, p. 83

¹¹² Ion Alexandrescu, Ioan Bulei, Ion Mamima, Ioan Seurtu, Enciclopedia de istorie a României, Buc. Ed. Meronia, 2000, p. 297, apud. Mariana Cojoc, Dinamica vieții sociale în orașul port Constanța, între anii 1878 -1916, în Anuarul Muzeului Marinei Române, IX, 2001, p. 101.

¹¹³ Ibidem

¹¹⁴ Mariana Cojoc, op. Cit, p. 122

ROLUL AUDIERII LA FORMAREA COMPETENȚELOR COMUNICATIVE ÎN PROCESUL DE PREDARE-ÎNVĂȚARE A LIMBII ROMÂNE ÎN GRUPELE DE STUDENȚI ALOLINGVI

. Petrenco Liuba, dr.conf

Uneori îi poți convinge pe ceilalți ascultându-i.

(Dean Rusk)

Audierea, la fel ca și celelalte deprinderi integratoare – vorbirea, citirea și scrierea – stă la baza formării competențelor comunicative ale persoanelor care studiază o limbă.

Importanța audierii este demonstrată prin faptul că 25 % din toată informația despre lumea înconjurătoare este recepționată prin ascultare. Deprinderea de audiere este una dintre cele mai complexe competențe comunicative, deoarece este un component esențial al culturii comunicării.

În viața cotidiană, percepția auditivă este activată de către receptor pentru a primi o informație nouă/necesară sau o informație cu un conținut estetic/ emoțional.

Realizarea acestor necesități are loc în timpul discuțiilor profesionale, în cadrul unor ședințe de lucru, prin ascultarea emisiunilor radio și TV, vizionarea spectacolelor, în comunicarea de zi cu zi etc.

După modul de realizare a audierii putem vorbi despre:

- audiere pasivă/nereflexivă;
- audiere activă/reflexivă.

Audierea pasivă/nereflexivă are loc atunci când ascultătorul este sustras de alte lucruri, activități, gânduri etc. Acest tip de audiere se manifestă, de cele mai multe ori, prin tăcere, prin lipsa mimicii și a gesturilor, prin absență prezentă.

Audierea activă/reflexivă presupune implicarea interlocutorilor în discuție, acordarea unui suport verbal sau nonverbal pentru exprimarea gândurilor, pentru stabilirea unui climat favorabil de realizare a situației de comunicare etc. În procesul unei audieri active reacția ascultătorului poate fi imediată, la momentul oportun sau constantă.

Cum va fi audiat vorbitorul depinde de tema și atmosfera discuției, de rolurile pe care le au interlocutorii, de obiective, scop și finalități etc.

Ca termen pedagogic „*audierea este un proces de receptare a comunicării orale de către ascultător în vederea extragerii semnificației unităților de limbă*” [1, 53].

În procesul de predare – învățare a limbii române în grupele alolingve trebuie să i se acorde o atenție deosebită dezvoltării competențelor de audiere a unui mesaj în limba-țintă.

Audierea permite realizarea obiectivelor de formare profesională atât la nivel de cunoaștere, cât și la nivel de aplicare și integrare.

În timpul receptării auditive a unui mesaj în limba-țintă ascultătorul nu doar segmentează textul, memorează cuvinte, expresii, îmbinări de cuvinte, dar își formează abilități:

- de stabilire a componentelor esențiale,
- de înțelegere globală a mesajului recepționat,
- de constatare a ideii principale etc.

În afară de aceasta, ascultând cu atenție un text în limba română, studentul alolingv își dezvoltă capacitatea de a intui/a presupune mesajul, în cazul în care textul include cuvinte necunoscute, de a reflecta asupra celor audiate. Reflecția care înglobează gândirea conștientă și concentrată acoperă o gamă complexă de comportamente mintale. „*În timpul învățării unei limbi, putem reflecta asupra faptelor cu privire la limba-țintă, procedeele cu ajutorul cărora intenționăm s-o stăpânim și procesele implicate în folosirea ei. Ba mai mult, putem reflecta înainte de a ne angaja într-o activitate de învățare sau într-o sarcină de comunicare (planificare), în timpul executării unei activități sau sarcini (control) și după ce am terminat-o*” .[2, 55]

Toate aceste procese psihopedagogice contribuie, în mod special, la formarea unui component esențial al culturii comunicării umane - formarea culturii de audiere a unui mesaj.

Determinarea atitudinii vorbitorului față de cele expuse, aprobarea sau respingerea ideii textului, formularea unor sugestii sau obiecții, valorificarea capacității de reflecție etc. țin de realizarea obiectivelor de integrare.

Este evident faptul că pentru realizarea obiectivelor propuse în procesul de predare – învățare a limbii române în grupele alolingve, în primul rând, informația audiată trebuie să trezească interes prin utilitatea, noutatea sa și/sau prin conținutul său estetic, iar în al doilea rând, avem nevoie doar de o *audiere activă/reflexivă*.

Un proces eficient de audiere la orele de limba română în grupele alolingve este condiționat de un șir de factori.

În primul rând, vom menționa rolul profesorului care trebuie

- să examineze și să determine cu precizie, în funcție de caz:
 - ce tipuri de texte studentul va trebui să fie capabil să înțeleagă;
 - în ce scopuri va audia;
 - în ce tehnici de audiție va fi implicat.
- să țină cont de faptul că în procesul de însușire a limbii române ca limbă-țintă audierea stabilește legături strânse cu alte activități integratoare, și anume cu: 1) *pronunțarea*, pentru a desluși și a înțelege cele rostite de vorbitor; 2) *vorbirea*, pentru a organiza sunetele într-un mesaj și pentru a-și perfecționa propria rostire; 3) *citirea*, pentru receptarea unui text scris;
- să realizeze interdependența acestor tipuri de activități lingvistice prin combinarea exercițiilor de audiere cu cele de vorbire, citire și scriere;
- să parcurgă cele trei etape ale procesului de audiere: preaudierea, audierea și postaudierea.

Un alt factor important este studentul alolingv – subiectul și obiectul procesului de învățământ.

În procesul de audiere a unui mesaj în limba-țintă pot apărea niște dificultăți de ordin obiectiv. Ele sunt condiționate de faptul că receptorul nu poate ști din timp conținutul mesajului, situația de comunicare concretă în care se va realiza audierea etc. Pe de altă parte, eficiența procesului de audiere este condiționată de capacitatea studentului de a intu/presupune conținutul, de a prognoza situația de comunicare. Profesorul trebuie să țină cont și de faptul că studenții

alolingvi au dezvoltate aceste abilități (de audiere activă, de prognozare) cultivate la orele de limbă maternă.

Un factor la fel de important în procesul de formare a competențelor de audiere îl are textul / materialul auditiv.

Accentul trebuie pus atât pe conținutul mesajului, cât și pe modul lui de enunțare/prezentare și interpretare. Literatura de specialitate înaintază niște cerințe față de textele propuse pentru audiere:

- să fie accesibile pentru nivelul concret de cunoaștere a limbii;
- să conțină o informație actuală, tipică, autentică;
- să contribuie la familiarizarea cu spiritul poporului dat;
- să corespundă necesităților comunicative;
- să fie atractive, pentru a suscita interesul audiențelor etc.[1,56]

Vizavi de modul de prezentare a mesajului tot mai insistent se merge pe formula de înregistrare a unor situații autentice, pe un fondal acustic corespunzător situației (diferite zgomote, muzică, voci etc.). Aceste înregistrări permit studentului să „plonjeze” într-o situație real prognozată, facilitându-i în continuare receptarea discursurilor în afara orelor de curs.

Totodată, profesorul trebuie să țină cont de faptul că mesajul este adresat unor studenți pentru care limba română este limba a doua și să ia în considerare tempoul, volumul mesajului, numărul unităților lexicale noi, tipul textului (dialog sau monolog) etc.

Tempoul de prezentare a mesajului influențează în mod direct viteza de receptare, exactitatea înțelegerii conținutului și gradul de memorare a textului audiat. De aceea în procesul de selectare a textelor prezentate spre audiere studenților-alolingvi profesorul trebuie să țină cont de numărul de cuvinte rostite într-un minut și numărul de pauze din text. Aceste două elemente sînt esențiale pentru stabilirea unui tempou adecvat mesajului produs și transmis.

Tempoul mesajului produs și recepționat variază în dependență de importanța/valoarea informației expuse: o informație nouă, de o importanță mai mare pentru receptor este produsă cu un tempou mai lent, iar informația secundară este pronunțată mai repede.

Summary

Hearing (or audition) is one of the traditional five senses, but in this research the author present audition a pedagogical and methodological term. Like speaking, reading and writing, audition is the formative element of communicative competences of persons which study a new language. It is the ability to perceive linguistic message by detecting the new information. This article brings forward methods and technologies for a successful audition, necessary for the process of studying a new language.

Surse bibliografice:

- 1) Limba și literatura română pentru școala alolingvă: Ghid de implementare a Curriculumului modernizat în învățământul liceal /A.Barbăneagră, T.Cazacu, **L.Petresco**, Iu.Iordăchescu, G.Stahi, V.Roșcovanu. MET al Republicii Moldova. Proiectul *Educația de calitate în mediul rural din Moldova*. Ch.: Î.E.P. Știința, 2007. – 100 p.
- 2) Portofoliu european al limbilor: ghid destinat profesorilor și formatorilor cadrelor didactice/David Little, Radka Perclova.- Chișinău, F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2003;
- 3) Predarea și învățarea limbii prin comunicare. Ghidul profesorului. Chișinău, Cartier, 2003.
- 4) Rusu.G. Arta vorbirii. – Editura „LYCEUM”, Chișinău, 1998.

Pentru ca tempoul mesajului audiat de către studenții alolingvi să nu producă obstacole la perceperea lui, sînt necesare pauzele logice, cu o durată mai mare între elementele esențiale ale textului. „*Pauza logică desparte propozițiile sau frazele , dînd posibilitate ascultătorilor să urmărească mai bine fiecare idee. Odată ce pauza logică formează mecanic cadența, pauza psihologică dă viață acestor gînduri, fraze și cadențe, căutînd să transmită subtextul lor*”. [4,110]. În așa mod, pauzele oferă timp pentru intuirea/presupunerea celor auzite, selectarea ideilor principale, prognozarea situației care va urma etc.

În ceea ce privește volumul sau durata mesajului produs pentru audiere în grupele de studenți alolingvi, nu putem vorbi despre un indice stabil. Timpul variază în dependență de obiectivele propuse, nivelul de mînuire a limbii române, tema studiată, etapa lecției, gradul de dificultate a mesajului etc.

Practica de predare-învățare a limbii române ca limbă a doua și a limbilor străine a demonstrat faptul că textele-dialog (sau cele care includ un dialog) sînt recepționate și memorate mai ușor. Aceasta se datorează atît particularităților lexicale, gramaticale, sintactice, (dar și elementelor paralingvistice) selectate pentru alcătuirea unui dialog, cît și posibilităților de nuanțare stilistică (transmiterea emoțiilor, indignării, bucuriei etc.) prin mesajul dialogat.

MIHAI EMINESCU – PEDAGOG VIZIONAR

Mihaela Șt. Rădulescu , conf. univ. dr.

Așa cum remarcă toate biografiile care consideră viața și opera eminesciană în integralitatea lor, ideile pedagogice ale lui Mihai Eminescu nu rezultă dintr-o prealabilă pregătire teoretică specială, ci au izvorul în contactul său direct cu școala românească, adică în activitatea lui de profesor, de inspector școlar și de bibliotecar.

Considerându-le ingrediente ale filosofiei practice a marelui poet, George Călinescu aprecia ideile sale pedagogice ca fiind „sumare” [și] „de bun simț”. „De vreo atitudine însă mai specială

care să îmbogățească literatura pedagogică nu poate fi vorba”, afirma în continuare puțin grăbit și, oricum de la înălțimea catedrei sale universitare George Călinescu în lucrarea sa *Opera lui Mihai Eminescu* [4; p. 223]. Alți biografi sunt mai nuanțați și mai aproape de adevăr. D. Murărașu, de exemplu, arată că Eminescu „nu avea pregătire teoretică specială, dar un om ca dînsul nu putea să nu vină cu idei și cu îndrumări deosebite de-ale altora...[puse în slujba] dezvoltării noastre naționale în direcțiile spirituale și practice“ [5; p. 130], iar editorii

lucrării *Mihai Eminescu. Scrieri pedagogice* apărută la Iași, în 1977, anume Mihai Bordeianu și Petru Vladcovschi reamintesc opinia că, fiind familiarizat cu „școalele din Bucovina timpului și cu acelea din Transilvania și Austro-Ungaria, Eminescu nu este, așa cum s-a insinuat uneori, un simplu diletant în diversele chestiuni în care scrie, ci un adânc cunoscător și un pertinent sfătuitor...” [2; p. 232].

Opiniile lui Eminescu despre problemele învățământului, ideile lui pedagogice sunt cuprinse în rapoarte, procese verbale, memorii și adrese redactate în calitate de revizor școlar și trimise Ministerului Instrucțiunii Publice, în manuscrisele sale referitoare la învățământ, ca și în articolele și studiile publicate în *Curierul de Iași și Timpul*.

Putem conchide că Mihai Eminescu a fost, tranzitoriu, un practician pasionat și exigent care nu a trecut cu indiferență pe lângă marile lacune și dificultăți ale învățământului, ci le-a abordat analitic în mod curajos și aprofundat, sugerând soluții – cel mai adesea corecte – pe care însă nu le-a inventat el însuși. Tocmai în atașamentul pentru sarcinile asumate și în această „îndărătnicie în a aprofunda ... atât în domeniul practic cât și în cel teoretic” [3; p. 204] găsește criticul George Călinescu cauza datorită căreia Eminescu „și-a ruinat o carieră spre a nu face un doctorat pro forma” [ibidem, 205]. Este vorba de doctoratul pe care intenționa să-l obțină în Germania, doctorat permanent pregătit de Eminescu, dar permanent amânat. Poetul însuși gândea că „un titlu de doctor m-ar aranja cu lumea și cu ordinea ei legală, nu însă cu mine însumi...motivul foloaselor ce mi s-ar oferi pe această cale nu biruie gândul datoriei” [apud 3, 205].

Activitatea practică la catedră - atât de absorbantă pentru Eminescu - a fost paralelă cu cea de bibliotecar. După ce, în august 1874, avusese norocul să fie numit director al Bibliotecii Centrale din Iași, Eminescu însuși se declară „fericit pentru că mi-am ales un loc potrivit cu firea mea singuratică și dornică de cercetare” [apud 3, p.181]. Este, după o celebră vorbă a lui Stendhal, norocul “d’avoire comme métier sa passion”. În același an Eminescu își face debutul în învățământ la Institutul academic din Iași unde, pe toamnă, Xenopol îl lasă să suplinească cursul de logică. Spiritul absolut al

lui Eminescu - remarca George Călinescu - “se trădează și aici, ca și în pregătirea doctoratului, ca și la bibliotecă ...”. Nu mult după aceea, în al doilea semestru al anului școlar 1874 -1875, Samson Bodnărescu, care predă limba germană la același institut, îl lasă în locul său pe Eminescu ca profesor de limba germană la cursul superior.

Profesoratul lui Eminescu învederează spiritul său idealist, perfecționismul său, caracteristice pentru conștiința din tinerețe a poetului. Cum arată Călinescu, “el păși în clasă cu planul prestabilit de a scoate din elevii săi germaniști desăvârșiți ... Meticulos, sânguincios, naiv de nepedagogic în credința că tinerii ciraci urmăreau în chip sincer să învețe limba germană” [3; p.186], poetul este atât de organizat, eficient și exigent încât, încovoiați de muncă, elevii intră în grevă. Se vede că și atunci, ca și azi, unii elevi acționând în grup, credeau că se poate trăi cu mai puțină învățătură. Dându-se curs acestei înclinații, căci institutul avea nevoie de taxele elevilor, Eminescu a fost înlocuit cu alt suplinitor. Poetul a predat și la Școala normală, întregind un câștig salarial de care se declara satisfăcut. Scos însă și de la direcția bibliotecii din cauza uneltirilor unor oameni “înguști și pătimași”, adversari politici ai lui Titu Maiorescu, Eminescu a fost numit în iulie 1875 - de ministrul Maiorescu - revizor școlar pe două județe - Iași și Vaslui – „scoțându-l, cum apreciază Călinescu, dintr-o funcțiune tihnită și propice studiilor și dându-l drumurilor de țară și incertitudinilor luptei de partide” [3; p.189]. Asumându-și deplina responsabilitate și în sarcina de revizor școlar, pe care a prelungit-o până la a face operă de sociologie națională, Eminescu a fost izbit de la început de semnele de tot felul arătând “cât de fără grijă și nepăsare a fost administrația trecută față de școalele rurale” [ibidem, p. 200]. Consecințele se văd în aceea că frecvența e iluzorie, “leafa învățătorului e adesea egală cu a unui vătăjel, întreținerea localului proastă, pe când, alături cu mizeria scolastică trăiește o clasă de scribi netrebnici sub formă de primari, ajutori de primari, notari, ajutori de notari, secretari, perceptori, ajutori de perceptori etc. care sunt [tot] pe atâtea organe de apăsare și de șicană în comună și care nu aduc bunei stări a țaranului nici atâtea folos câtu-i negru sub unghie” [2; p. 230]. Convins de necesitatea unor reforme ample, Eminescu arăta că „un om nu poate face nimic într-o țară rău întocmită și, măcar să tot

poruncească, rămâne la vorba aceea: a poruncit câinelui și câinele pisicii și pisica șoarecelui, iar șoarecele și-a atârnat porunca de coadă” [3; p. 200].

Derobarea oficialilor de răspundere, atât de nesuferită lui Eminescu și atât de caracteristică administrației publice românești, a constituit întotdeauna un obstacol în calea propășirii școlii.

În problemele de fond ale învățământului, scrierile de pedagogie și psihologie școlară ale lui Eminescu îl arată ca autor al unei adevărate revolte împotriva formalismului. El este adept al adagiului *non multa sed multum*, condamnând energic verbiajul care nu poate avea ca efect decât “tâmpirea inteligenței”; poetul are și conștiința importanței “metodului de predare” în școli în care se face și instrucție și educație, admitând că “metodul” e indiferent în universitate “unde se cere știința și numai știința”. Eminescu dezavuează programele și manualele școlare burdușite de informații. El înțelege și subliniază rolul interesului pentru învățatură și recomandă cultivarea setei de cunoștințe. “Caracterul însă al unei școli bune e ca elevul să învețe în ea mai mult decât i se predă, mai mult decât știe însuși profesorul. Odată interesul inteligenței trezit pentru obiecte, odată simțurile și judecata deprinse la observație, elevul ajunge prin propria gândire la rezultate care nu stau în carte... elevul nu (e) un hamal care-și încarcă memoria cu saci de coji ale unor idei străine, sub care geme, ci un om care-și exercită toate puterile proprii ale inteligenței întărindu-și aparatul intelectual, precum un gimnast își împuternicește până-n gradul cel mai mare aparatul fizic, fie-n vigoare, fie-n îndemânare [2; p.195]. Dar cum, “nici un om nu se-ntărește citind un tratat de gimnastică ci făcând exerciții, nici un om nu se-nvață a judeca citind judecăți scrise de alții, ci judecând singur și dându-și singur seama de natura lucrurilor” [apud 4; p. 223].

Ca revizor, Eminescu a condamnat, în rapoartele lui, învățarea pe de rost a regulilor și definițiilor, înainte ca școlarii să fi ajuns singuri prin exemple și exerciții la sesizarea și înțelegerea lor. Cum relatează George Călinescu, “la Ierbiceni (19 noiembrie 1875) era satisfăcut de progresele școlărilor, la Tatoiști însă răspunsurile i se părură mecanice, fără viață. Copiii învățau pe de rost, fără să priceapă, și

memorau definiții gramaticale înainte de a face exerciții de compunere” [3; p.194].

Ajungând până la considerații de igiena muncii intelectuale, Eminescu incriminează recursul unilateral, exclusiv și permanent la memorare; el arată că în sistemul instrucției de la noi, neîntemeiat pe “*priceperea* obiectelor predate, ci pe memorarea de reguli abstracte și de cuvinte, copilul n-are niciodată acel repaos al creierului, care consistă tocmai în întrebuițarea nu simultană ci consecutivă pe rând a facultăților [mentale]” [4; p. 222]. Un învățământ formal, mecanic, care este “democratic dar fictiv”, produce – afirmă Eminescu – numai o imensă plebe de aspiranți la funcțiuni” [ibidem], adică ceea ce azi se poate exprima concis și adevărat prin termenul de “veleitari”. În altă parte arată că un învățământ formalist, lipsit de temeinicie generează “proletari ai condeiului” [ibidem, 221].

Deși conservator în convingerile sale politice, Eminescu susține libertatea elevului de a fi atras de una sau de alta dintre discipline: „unul va citi cu plăcere articole de știință naturală, altul pe cele istorice, un al treilea pe cele geografice, pentru fiecăreia predispoziție intelectuală înăscută e câte ceva ... [2; p.197]. Eminescu însuși solicita elevii în mod diferit. După ce îi împărțise în *slabi, mai înaintați, și mai înaintați*.

Apologia libertății elevului și demitizarea rolului manualelor nu-l împiedică pe Eminescu să formuleze drept condiții ale propășirii școlii știința de carte a profesorului și elaborarea de manuale bune. Eminescu era indignat că „pentru a fi profesor de liceu, după incalificabila noastră lege a instrucției, nu se cerea decât absolvirea liceului însuși și depunerea unui concurs, ca vai de capul lui”. Exceptând pe cei cu studii academice, poetul incriminează dascălii care, „ca niște somnoroși fără vocațiune, se pun pe carte până ce pot trece vreun concurs, și după aceea leagă cartea de gard, nu mai citesc absolut nimic și dictează numai an cu an același caiet vechi și unsuros, unor urechi noi” [2; p. 190].

În privința manualelor, Eminescu a primit cu entuziasm și a recomandat cu căldură ministrului *Povățuitorul la citire prin scriere după sistema fonetică*, elaborat de Gh. Ienăchescu și I. Creangă. Îl elogia pentru că “lăsa « sistema veche », a învățaturii mecanice, și se servea de capitalul de cunoștințe din viața copilului” [4; p. 223]. Același cel mai de seamă biograf al

poetului, George Călinescu, arăta că Eminescu, având de predat logica și asumându-și sarcina sub forma unei mari răspunderi, „se plânge pe de o parte de lipsa mijloacelor pedagogice, pe de altă parte face pregătiri excesive în vederea cursului, căutând să alcătuiască singur un manual de logică ce lipsea” [3; p. 186]. Poetul a pregătit și materialul pentru un manual de lectură, pe care nu l-a realizat.

Remarcând în toate scrierile pedagogice ale lui Eminescu „o imensă bună credință și destoinicie, atât teoretică, cât și practică, o nedesmițită capacitate de muncă tenace și inteligentă”, Mihai Bordeianu arată în prefața lucrării *Mihai Eminescu - Scrieri pedagogice* că „până la Spiru Haret el se dovedește a fi mintea cea mai cuprinzătoare, în materie de organizare a învățământului și de recomandare a unor manuale școlare moderne, în spiritul perfecționării neîncetate a metodelor de învățământ”.

Aspectele pedagogiei eminesciene enumerate mai sus dovedesc în mod incontestabil că Eminescu a împărtășit și a pus în circulație, a reformulat și a aplicat ingenios idei care, aprofundate și justificate mai amănunțit, fac faima unor repute școli pedagogice - în primul rând a școlii active - apărute în posteritatea poetului. Asemenea idei, existente implicit dacă nu formulate explicit în referirile anterioare la gândirea pedagogică a lui Mihai Eminescu, sunt:

- înțelegerea trăinicieii (într-un anumit sens chiar a caracterului indelebil), a cunoștințelor dobândite prin observație și reflecție proprie (există aici chiar germenii ai unei teorii a școlarizării de tip euristic);
- dezvoltarea interesului elevului în desfășurarea instrucției;
- înțelegerea rolului în același timp limitat și important al manualului;
- renunțarea la imaginea profesorului “știe tot” (elevul putând ajunge să știe mai mult decât el);
- rolul muncii independente;
- rolul predării și solicitării diferențiate a elevilor (respectiv individualizarea învățământului);
- dezvoltarea gândirii creatoare ;
- legarea învățământului de viață.

În fața acestor evidențe putem afirma, așadar, că Eminescu este un precursor al unora dintre ideile aprofundate de pedagogia activă.

Critic subtil, Eminescu prezintă un tablou dureros al stării de lucruri din țară și din școala vremii lui: ”Părinți mizeri și vițioși, copii goi și bolnavi, învățători ... rău plătiți, administratori superficiali, toate acestea îngreuiate de creșterea impozitelor ... nu sunt condițiunile normale pentru școli bune ... Școala va fi bună când popa va fi bun, darea mică, subprefecții oameni care să știe administrație, finanțe și economie politică, învățătorii pedagogi, pe când adică va fi și școala școală, statul stat și omul om...” [3; p. 201]. Astfel, „Eminescu îi recomandă prefectului de Vaslui să stimuleze material învățătorii buni dar și cere aplicarea « cu asprime » a amenzilor pentru părinții care nu-și trimit copiii la școală”, arată Ioan Neacșu (6). Același autor relevă (*ibidem*) că “acum o sută treizeci de ani Eminescu înțelegea « reforma școlară » complex, la nivelul filosofiei educației, la nivelul programelor, al manualelor și al personalului didactic”.

Așadar, pe lângă faptul incontestabil că esențialul creației eminesciene este o operă de pedagogie națională, există în gândirea lui Mihai Eminescu, vizionar genial, idei pedagogice de mare valoare și actualitate.

Summary

Mihai Eminescu was a late [Romantic](#), the best-known and most influential [Romanian](#) poet. He was proclaimed Romania's [national poet](#), not because he wrote in an age of national revival, but rather because he was received as an author of paramount significance by Romanians in all provinces. The present work is dedicated to the study of pedagogical vision, pedagogical activity and methods of Mihai Eminescu, interesting, actual and applicable in our days.

BIBLIOGRAFIE

1. Eminescu Mihai. *Scrieri pedagogice*. Colecția “Eminesciana – 7”. Ediție critică de Mihai Bordeianu și Petru Vladcovski, cu un cuvânt înainte de Mihai Bordeianu. Iași: Editura Junimea, 1977.
2. Eminescu Mihai. *Opere*, vol. IX. Publicistică 1880 – 1877. Studiu introductiv de Al. Oprea. București: Editura Academiei R.S.R., 1980.

3. Călinescu G. *Opere*, vol. 11. *Viața lui Mihai Eminescu*. București: Editura pentru Literatură, 1969.
4. Călinescu G. - *Opere*, vol. 13. *Opera lui Mihai Eminescu (2)*. București: Editura Minerva, 1970.
5. Murărașu D. - *Mihai Eminescu. Viața și opera*, București: Editura Eminescu, 1983.
6. Neacșu, Ioan, „Eminescu pedagog”. Școala românească. 12. 01. 2008
<http://scoalaromaneasca.weblog.ro/2008-01-12/258724/Eminescu-pedagog.html>
 Articol consultat la 10.04.2008.

COMUNICĂRI

TENDINȚE MORALIZATOARE ÎN PICTURA DE CULT.

R. Ursachi, doctor în studiul artelor,

Conștiința omului întotdeauna s-a aflat într-o dilemă, oscilând între segmentul valorilor spirituale, a normelor morale impuse deseori de un anumit cult și cele materiale generate de atitudinile vieții cotidiene.

În traseul său evolutiv, omenirea a cunoscut perioade când conștiința ei, comportamentul moral și cultural se află în degradare, valorile adevărate pierzându-și actualitatea. Dar alături de atitudinile lipsite de etică, generate de lupta dură pentru supraviețuire a oamenilor, în societatea umană întotdeauna a existat o axă în jurul căreia gravitau toate laturile vieții. Această axă este religia care încearcă să modifice „defectele” conștiinței umane, să împiedice alunecarea omenirii în bezna spirituală.

În zilele noastre, când monstrozitatea morală a devenit normă pentru societate, este nevoie de un remediu care ar putea trezi conștiința din somnul bizar al falsei moralități. Există o varietate largă de modalități de influență a mediului moral al societății, printre care și arta, îndeosebi literatura, cinematografia ș.a. Din păcate, în prezent, ele la fel au fost contaminate de virusul imoralității, necesitând un tratament profund. De aceea, un exemplu elocvent de educație etică și morală o prezintă arta din secolele anterioare și mai ales pictura religioasă datorită accesibilității sale maselor de creștini. Cu certitudine, pot apărea unele obiecții referitor la caracterul picturii de cult, ele constând în primordialitatea funcționalității sale estetice și etice.

Analizând opera plastică religioasă, observăm că rolul ei principal este unul didactic-educativ și nu unul estetic, deși acest aspect nu

poate fi neglijat. Privită de la distanța timpului, pictura religioasă (icoana, fresca) nu întotdeauna are impactul așteptat asupra privitorului datorită modificării de percepție, spectatorul contemporan contemplând, în primul rând, frumusețea estetică, apoi vizualizând imaginea sub forma ei „naturală” (pe când aici ea este una spirituală). Cu toate acestea, la o analiză mai profundă a imaginilor picturale se poate depista ponderea lor considerabilă în educația etică și morală a creștinilor. În așa fel, operele religioase au menirea de a cultiva dragostea față de Dumnezeu, de a apropia credinciosul de esențele spirituale eterne și de a-l familiariza cu valorile istorice, artistice ale poporului. Acest fapt îi conferă picturii de cult valoare atât în contextul cadrului religios, cât și cel general uman.

Pictura religioasă este un fel de interpretare a teologiei în imagini. Scopul acestor imagini fiind descoperirea unor valori, adevăruri religioase din lumea creștină ortodoxă și îndemnarea credinciosului spre „materializarea” lor în faptele sale. Rolul imaginii era deseori plasat mai sus decât cuvântul, ei atribuindu-se o forță de convingere mai mare decât cuvântul (vorbit sau scris). Cert este faptul că, în epoca medievală când majoritatea populației nu știa carte, cuvântul scris sau auzit nu putea fi înțeles la fel de bine ca imaginea picturală. Aceasta se datorează și tipului prevalator de percepție a omului, accentul fiind pus pe percepția vizuală, celelalte simțuri doar completând-o.

Pictura religioasă, pe lângă faptul că ne ajută să comunicăm cu lumea sacră a transcendentului, relevă anumite valori morale transpuse prin faptele sfinților, martirilor. Ea este

un stimulent pentru cultivarea virtuților morale și a sentimentelor superioare de iubire, ea ne îndeamnă la fapte bune, la imitarea virtuții, eroismului și evitarea viciului. Această idee este dublată, pe lângă subiectul tematic, și de imaginea unor chipuri calme, spiritualizate cu trăsături fine, alungite, a căror trupuri sunt ascunse în ductul liniilor veșmintelor ascete. Această intensitate spirituală a imaginii, ce relevă tipajul ideal al omului sfânt, sugerează spectatorului să tindă spre noblețe trupească și sufletească; trezește în suflet respectul, recunoștința față de prototipul reprezentat.

Mesajul imaginii picturii religioase obține importanță educativă și socială nu doar prin relevarea câtorva evenimente concrete luate în parte, ci prin tratarea unor teme majore, care au preocupat oamenii în toate timpurile. În așa fel, rolul picturii religioase nu constă numai în transmiterea unor adevăruri ale credinței creștine, ci și în informarea omului cu anumite cunoștințe general-umane. De exemplu, în compoziția „*Judecata de apoi*” de pe pereții bisericilor din Moldova medievală (unde acțiunea are loc într-o lume cu coordonate spațial-temporale incerte) ideea principală este răsplata pentru greșelile omului căruia i s-a oferit în viața pământească libertatea să aleagă între veșnicie, întuneric și lumină. Cu toate că figura principală a compoziției este „sufletul” uman (în chipul unui tânăr gol sub o balanță de aur), aici sunt reprezentați și domnitori, mitropoliți, boieri și „păcătoși”, „zavistnici”, „fumători”, „bețivani” și necredincioși (turci, tătari, armeni ș.a.), care urmează să fie judecați atât de Dumnezeu, cât și de masele care-i privesc.

Astfel, compoziția, pe lângă caracterul său religios ce ține de viciile morale, obține și unul laic, politic și îndeamnă creștinii la lupta pentru apărarea țării de cotropitorii străini. O chemare patriotică a maselor la lupta eroică, la năzuința către un viitor mai bun este vădită și în compoziția „*Asecul Constantinopolului*” de pe peretele de sud al unor mănăstiri moldovenești. Și în această compoziție accentul este pus nu pe adevărul istoric sau religios, ci pe rolul istoric al evenimentului menit să exprime un mesaj politic ce ținea de independența națională a Moldovei.

Un scop educativ îl are și compoziția „*Cinul*” sau „*Rugăciunea tuturor sfinților*” unde sunt reprezentate marile figuri ale Bisericii

Creștine și Pământești (mucenici, militari, împărați ș.a.), care prin faptele lor s-au ridicat pe treptele sfințeniei și pe care credincioșii trebuiau să-i urmeze. Demn de urmat este și exemplul *Sfântului Ioan cel Nou* și a celor *40 de mucenici din Sevastia* care au înfruntat cu stoicism și demnitate dușmanul ce i-a supus unor chinuri groaznice, ei rămânând calmi până la urmă. Valențe simbolice obține și imaginea *sfântului Daniil Sihastru* ce prezintă pentru biserica românească ortodoxă simbolul credinței în lupta împotriva turcilor, și imaginea „*Sfântului Gheorghe omorând balaurul*”, și a altor sfinți militari, martiri care s-au luptat cu răul întruchipat de musulmani, dușmanii poporului român. Unii sfinți „luptători” precum este Arhanghelul Mihail, pe lângă funcțiile sale militare mai au și funcții instructive, învățându-i pe oameni să cultive pământul, să-l cunoască pe Dumnezeu ș.a.

O comunicare a „poziției morale” a omului se întâlnește în *Calendarul bisericesc (Sinaxarul)* situat în pronaos (la intrare) pentru impactul mai puternic asupra credincioșilor. El este compus din 366 de scene în care sugestiv sunt descrise ultimele clipe din viața și patimile mucenicilor, care cu smirenie s-au jertfit pentru credință. Interes prezintă și scenele din naos „*Ciclul patimilor*”, „*Schimbarea la față*”, „*Răstignirea*” ș.a. care relevă pace, seninătate sufletească și nu suferință, precum se întâlnește în multe picturi religioase din Apus. Dacă în scenele ce reprezintă sfinți, apostoli etc. sentimentul împăcării cu sine, al credinței, al binelui este prezent pe chipurile lor prin diferite simboluri, conferind imaginii sacralitate, apoi în scenele cu imagini ale credincioșilor „pământenii” („*Parabola fiului risipitor*”, „*Vămile văzduhului*”, „*Scara cerurilor*”, „*Zapisul lui Adam cu Diavolul*” ș.a. – inspirate din folclorul medieval românesc) accentul este pus nu pe virtute, ci pe viciile oamenilor, fapt ce apropie subiectul de realitate, deci și de viața păcătoasă a credincioșilor. Faptul că personajele din scenele biblice sunt reprezentate în veșminte tradiționale poporului românesc, în ciuda stricteții canonului bisericesc, accentuează încă odată că mesajul este adresat localnicilor, ei contemplând adevărul religios printr-o optică directă, concretă și nu una simbolică, deși limbajul simbolic este prezent pretutindeni.

Inițial omul a fost menit să se asemene cu Dumnezeu prin desăvârșire morală și creație spirituală, dar neîncrederea, mândria, nerecunoștința l-a făcut să săvârșescă păcatul originar. Nu în zadar pe pergamentul Maicii Domnului din compoziția „*Deisis*” scrie „Fiul lui Dumnezeu iartă păcătoșilor mândria strămoșilor”. Acest mesaj scris relevă cât se poate de elocvent ideea eliberării omului de acest sentiment moral. Uneori mesajul „celest” este reprezentat prin cuvinte, fapt ce amplifică înțelegerea clară a lui. Tot în „*Deisis*” pe cartea din mâna lui Iisus este scrisă o pericopă din Evanghelia după Ioan: „Eu sunt lumina lumii cine vine după mine nu va umbla în întuneric” (Ioan VIII, 12), iar sfântul Vasile cel Mare susține că: „cine se apropie de Lumină, sufletul lui se preface în lumină”[1]. Probabil aceasta a servit drept imbold pentru reprezentarea spațiului sacru al raiului, unde culoarea albă este un semn al luminii, speranței și al deplinei iertări.

Privită prin prisma educației moral-spirituale, pictura religioasă are o valoare considerabilă deoarece ea dezvăluie virtuțile (bunătate, dragoste, pace, modestie, hărnicie, blândete, toleranță, bărbăție, frumusețe sufletească ș.a.), combate viciile (răutatea, ura, cruzimea, mândria, trufia, invidia ș.a.) și cheamă la revizuirea standardelor morale ale societății.

Se știe că idealurile promovate în societate influențează viața particulară a oamenilor, le formează deprinderile, convingerile și le „spiritualizează” atitudinile. Dar lipsa unor idealuri etice, spirituale adecvate condiționează

criza de valori în societate și face ca conștiința umană să fie poluată, modificată și indusă pe o pistă falsă în dezvoltarea armonioasă a sa. De aceea, în momente de criză de valori, adresarea către operele de pictură religioasă este binevenită deoarece ea, ca reper fundamental în dezvoltarea spirituală a omului, a societății, ne ajută să înțelegem mai bine sensul unor valori general-umane. Trebuie doar să fim receptivi la mesajul propus de ea – „Cel care are ochi, să vadă...”.

Note:

1. Voroneț . O vatră de istorie românească și de spiritualitate ortodoxă, Ed. Thausib, Sibiu, 2001, p. 44

Summary

Today, when the human society is in a crisis of values the interest for masterpieces of previous centuries is welcome. An important role in the education and moral of human has religious painting because of its accessibility of the Christians. Religious painting has a special collision with contemporary spectators through theme and the way of discusses. The painting, martyrs, saints and other persons of Bib lie, calls the spectator to the imitations of their facts, to overhaul of moral standards of society. The accent is put on love, goodness, truth, modesty, patriotism etc. At the same time, the painting blames human vices and presents them, which contributes thought appreciating the moral and ethical personal and societij's values.

RISCURILE VÂRSTEI PREADOLESCENTE

Racu Iulia, doctorandă
Levița Ana, doctorandă

Vârsta preadolescentă durează între 10/11 ani și 14/15 ani și mai este numită și pubertate (P. Golu, M. Zlate, 1992; U. Șchiopu, E. Verza, 1995, D. Elkonin, 1960).

Vârsta preadolescentă este considerată o vârstă între copilărie și maturitate, o treaptă intermediară între copilărie și viața adultă care decurge pentru fiecare diferit, dar care pentru toți reprezintă același rezultat obținerea maturității.

Preadolescența este etapa formării active a sistemului de interese, de valori

personale, orientări morale. Pe parcursul acestor ani are loc o analiză profundă și o apreciere serioasă a experienței individuale deja acumulate, are loc determinarea poziției de viață, este revizuită atitudinea față de oameni, societate. Anume din această cauză preadolescentului îi este caracteristic un comportament destul de specific, ce se manifestă deseori prin reacții neașteptate la influențele micromediului social.

Problemele comportamentale ce apar în pubertate poartă semnificația unui deficit de

adaptare, a instalării unei stări conflictuale – latente sau manifeste – între preadolescent și mediul său: școala (cerințe, regulament, alți elevi, profesori), familia, mediul extrafamilial, chiar el însuși (U. Șchiopu, E. Verza, 1995, E. Albu, 2002,)

Anxietatea. Cea mai stringentă problemă a preadolescenților, după cum menționează A. Prihojan, este anxietatea. Conform autoarei preadolescența este considerată „vârsta anxietăților” (A. Prihojan, 2000).

Anxietatea este caracteristică preadolescenților care nu au încredere în forțele proprii. Acești copii se supără ușor și nu reușesc să se relaxeze. Se simt permanent în pericol, nu dorm, nu mănâncă bine, se plâng că-i doare capul sau stomacul și că sunt nedreptățiți. Ca să se liniștească preadolescentul anxios poate să se bălbaie, să-și roadă unghiile, să-și răsucescă părul. Uneori crizele de anxietate sunt crize de panică în care puberul are palpitații, transpiră și respiră cu dificultate. Părinții trebuie să creeze un climat familial de susținere și încredere, să-și facă timp să-l asculte și să-l liniștească (D. Feldstein, 1989; E. Badea, 1997; L. Bauman, 1995; U. Șchiopu, 1995; F. Turcu, A Turcu, 1998; J. Eckersleyd, 2005).

Timiditatea se caracterizează adeseori prin lipsă de încredere, blocaj, izolare, solitudine, conduite excesiv stereotipe, stângăcii, căutarea securității prin alții, autocritică exagerată, individualizare, cunoașterea capacităților proprii, dar și a incapacității de a le valoriza, fapt însoțit de ambiție, inteligență și orgoliu. Probabil că nici o altă perioadă de viață nu cunoaște atâta nesiguranță și timiditate ca cea cuprinsă între 11-16 ani, atunci când nu mai ești copil și nici adult.

Preadolescenții devin timizi, chiar dacă nu au fost deloc timizi înainte, dar nu rămân timizi după această vârstă și aceasta indiferent de temperamentul căruia îi aparțin (D. Doubtfire, 1997; H. Cowie, P. Smith, 2003).

Cercetătorii explică instalarea timidității la vârsta preadolescenței prin transformările fiziologice, care au drept consecință creșterea emotivității, dezvoltarea conștiinței de sine, aceasta din urmă conducând la autoanaliză și la dorința de autoperfecționare prin lărgirea cadrului social în care se mișcă adolescentul care amplifică contactele lui cu oamenii, sporește numărul problemelor noi pentru care el nu are soluții (U. Șchiopu, E. Verza, 1995; G. Abramova, 2006; A. Rean, 2006).

Agresivitatea. Puberilor li sunt caracteristice comportamente încărcate de reacții

brutale, destructive și de atacare (U. Șchiopu, E. Verza, 1995, C. Ciofu, 1998).

Preadolescenții agresivi manifestă reacții ostile la orice observație, deseori terorizează colegii de regulă mai mici ca ei pentru a le sustrage banii și obiecte de valoare, amenință părinții și învățătorii.

Agresivitatea preadolescenților izvorăște din tendința de a se impune și de a domina pe alții. Răspândirea tot mai largă a manifestărilor de acest fel este în legătură și cu conținutul unor emisiuni de televiziune, filme, articole din presă, care în mod sistematic propagă agresivitatea și violența (M. Bezrukih, 2000, E. Albu, 2002).

Anorexia este o tulburare de alimentație centrata pe teama exagerata de îngrășare, cum este și bulimia. Rezultatul acestei temeri nefondate este auto – înfometarea urmata de o pierdere ponderala importanta. În general aceasta afecțiune apare la preadolescente și femei tinere, însă poate debuta și mai târziu. Este întâlnită mult mai des la fete și numai 5% – 10% din cazuri survenind la băieți (J. Eckersleyd, 2005).

Anorexia la preadolescenți se manifestă prin pierderea (persistentă) a poftei de mâncare. Consecința anorexiei se reflectă asupra greutateii corporale care scade continuu.

Pentru un puber perfect sănătos anorexia poate fi un mod de a marca opoziția față de părinții care impun exigențe cantitative și calitative privind alimentația, fără a ține seama de preferințele copilului. Se consideră greșit că copilului trebuie să-i placă orice. Forțarea preadolescentului de către părinți îl ambiționează și mai mult, deci trebuie evitat acest lucru. Indicat este ca părinții să aștepte până când îi vine realmente foame, să țină seama de preferințele preadolescentului, și să creeze o atmosferă destinsă în timpul mesei. Atenție însă, un copil puțin bolnav, sau care de obicei mănâncă foarte puțin, nu este anorexic. Diagnosticul și tratamentul în cazul anorexiei se stabilește de către specialiști.

Bulimia este o dereglare alimentară cronică, cu accese de foame în timpul cărora oamenii mănâncă pe ascuns, cantități mari de hrană, într-un timp scurt. Pentru a preveni creșterea în greutate, ei își provoacă apoi singuri vărsături, folosesc laxative sau diuretice, au perioade de restricții alimentare de tip anorexic sau fac exerciții fizice epuizante. Deși boala poate afecta și băieții, de cele mai multe ori se întâlnește la fete. Majoritatea preadolescentelor provin din familii realizate, dar în interiorul cărora există conflicte. Un puber gurmând nu este neapărat bulimic. Un bulimic începe să mănânce în mod brusc și consumă uneori alimente mai puțin gustoase.

Crizele apar după un șoc emoțional. Ele pot fi legate de o problemă școlară, de un conflict familial, de lipsa de afecțiune sau poate fi legată de anumite boli. Copilul „se umple” de mâncare pentru a compensa o lipsă, iar cantitățile ingerate sunt uimitoare, după care îi vine să vomite. Sunt necesare îngrijirea psihologică regulată, terapia comportamentală și eventual spitalizarea (T. Cornilova, E. Grigorenko, 2005).

Fuga de acasă – este tendința irezistibilă de evadare din mediul familial și este mai frecventă la băieți și poate fi înregistrată în orice clasă socială. Puțini sunt cei care telefonează în următoarele 24 de ore pentru a-și anunța părinții. Ei ajung rapid să nu aibă bani suficienți, trăiesc din expediente, și sunt o pradă ușoară, pot intra chiar și în rândul delicvenților. Această atitudine nu este deloc surprinzătoare, preadolescentul făcând din independența absolută un țel. Cauza principală a fugilor de acasă o constituie conflictele cu adulții, tendința de a se elibera de tutela acestora, de a scăpa de modul neuniform, neinteresat de viață (C. Ciofu, 1998; J. Eckersleyd, 2005).

Acestea ar fi doar câteva dintre posibilele riscuri ale vârstei preadolescente. Pentru a fi rezolvate trebuie înțelese, discutate și analizate. Pentru asta e nevoie de sinceritate, curaj, implicare și nu în ultimul rând, de informare.

Summary

The behavioral problems which describes teenager has the signification of an insufficient adaptation, the settlement of a conflict stares – latent or demonstrate – between the teens and their environment: the school (requirements, rules, statue, other pupils, teachers), the family, extra-familial environment, and themselves. Teens confront with such kinds of problems as: anxiety, aggressiveness, the home escape, timidity, anorexia and bulimia.

Bibliografie

1. Albu E., Manifestări tipice ale devierilor de comportament la elevii preadolescenți: Prevenire și terapie, București, Editura Aramis, 2002, 128 p.;
2. Badea E., Caracterizarea dinamică a copilului și adolescentului (de la 3 – 17/18 ani) cu aplicație la fișa școlară, ed.

II-a ad., București, Editura Tehnică, 1997, 201 p.;

3. Bauman L., Riche R., Adolescenții o problemă, părinții un necaz, București, Editura Antet XX Press, 1995, 192 p.;
4. Ciofu C., Interacțiunea părinți–copii, ed. a 2-a, București, Editura Medicală Amaltea, 1998, 218 p.,
5. Cowie. H., Smith. P., Understanding Children's Development, 4th Ed., Oxford, Basil Blackwell Publishers Ltd., 2003, 663 p.;
6. Doubtfire D., Timiditatea, tr. L. Grigorescu, București, Editura Polimark, 1997, 139 p.;
7. Eckersleyd J., Copilul anxios. Adolescentul anxios, tr. de B. Chircea, Prahova, Editura Antet XX Press, 2005, 111 p.;
8. Șchiopu U., Verza E., Psihologia vârstei: cicurile vieții, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995, 480 p.;
9. Абрамова Г., Возрастная психология, 6–е изд., Москва, Издательство Академический проект, 2006, 702 с.;
10. Безруких М., Проблемные дети, Москва, Издательство УРАО, 2000, 312 с.;
11. Корнилова Т., Григоренко Е., Смирнов С., Подростки групп риска, Санкт Петербург, Издательство Питер, 2005, 336 с.;
12. Прихожан А., Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика, Москва, Издательство МОДЭК МПСИ, 2000, 304 с.;
13. Психология подростка. Трудный возраст от 11 до 18 лет, под. ред. А. Реана, Москва, Издательство Прайм–Еврознак, 2006, 489 с.

VALORI ALE TIMPULUI ÎN PICTURĂ

Ludmila Vozian, doctorandă

Termeni-cheie: operă de artă, receptare, timp real - timp plastic, imagine și valoare artistică.

ABSTRACT

The time represents an essential index of the subject painting. The representation of the time in the immobile canvas is achieving through the representation of the movement, action, context of the picture and the part of the event.

The time has proper values as representation and as factor of creation the image and the artistic value.

Timpul reprezintă un indice esențial al compoziției unei opere artistice, deoarece, după cum afirmă V.A. Favorschii, „realitatea o receptăm în patru dimensiuni, dar nu tridimensional (a patra dimensiune e timpul)[...]”. [Apud 16, p. 123]

Deoarece categoria de timp este un component esențial al picturii, ea trebuie, pe lângă redarea spațiului și obiectelor din spațiu, să reprezinte și timpul, care la fel ca și spațiul influențează forma, impunându-i deseori abateri de la standardul percepției comune.

În artele temporale (literatură, muzică, dans, film) există timpul real ca timp al relației însăși, cu durată, început, final, consecutivitate. Timpul plastic se construiește în baza timpului real și mersul receptării este dictat de mersul real al timpului.

În artele plastice orice structură plastică sau imagine le înțelegem, de regulă, ca proces. Receptarea este, desigur, un proces care are loc în timp. Dar ce înseamnă să reprezinti timpul în tablou? Este puțină referința la mobilitatea receptării obiectului. Putem fi mobili față de obiect, schimbând punctele de privire, dar imaginea lui va rămâne statică. Și invers, iconograful, folosindu-se de canonul plastic, deosebea bine pe imagine ceea ce se mișcă de ceea ce este static, neavând de a face cu obiectul real. [16, p. 126]

Timpul în legătură cu tabloul îl găsim în mai multe aspecte: ca timp al creației, ca timp al receptării, ca localizare periodică și ca reprezentare propriu-zisă în tablou.

Reprezentarea timpului pe tabloul imobil se realizează prin reprezentarea mișcării, reprezentarea acțiunii, reprezentarea contextului tabloului, reprezentarea cadrului evenimentului. [16, p. 133]

În ceea ce privește artele plastice, și în special pictura, ele nu posedă mișcare, dar o sugerează. Ele reprezintă de fapt un singur act, dar te fac să te gândești la actele care precedă și la cele care urmează actului reprezentat. În anumite cazuri, la primitivi bunăoară, și chiar la icoanele rusești târzii, se întâmplă că pictorul figurează pe același tablou diferite episoade din viața unui personaj. Aceasta poate fi sub forma unor mici imagini suprapuse, rectangulare, izolate, ca desenele din revistele pentru copii, însoțite chiar de explicații, la pictorii italieni din sec. al XIII-lea, de exemplu, sau în icoanele grecești sau rusești, conținând evenimente separate în timp și în spațiu, dar grupate arbitrar într-un decor unic și, în aparență, simultane. [4, p. 206]

Mișcarea prezentă în realitate noi o vedem în mod direct, îi vedem viteza, direcția. Este însoțită neapărat și de un așa indice vizibil ca deplasarea obiectului ce se mișcă în raport cu alte obiecte. Mișcarea în imagine noi nu o vedem. E o mișcare în imobilitate și o receptăm după un sistem de indici imobili.

Câmpul tabloului este un câmp închis de ramă. Rama este imobilă și mișcarea obiectului față de ea creează lupta puterilor contrastante. Teme concrete ale contrastului obiectelor imobile și mobile sunt: omul în acțiune și lucrurile în nemișcare, pietrele și apa ce le spală, coroanele copacilor revoltate de vânt și rădăcinile lor în pământ, mișcarea rapidă a gloatei în stradă creată de prezența omului și blocurile nemișcate ale caselor. [16, p. 139-140]

Considerabilă este și plasarea centrului compozițional față de centrul câmpului. Într-un șir de tablouri, centrul compoziției este deplasat spre margine și încheie mișcarea. În *Închinarea magilor* lui Botticelli mișcarea se liniștește în centrul compoziției, iar în *Predarea Bredei* a lui Velasquez ea apare pentru prima dată în centru.

Un indice al mișcării și factor al timpului devine și urma numai ce apărută.

În peisajul lui Brueghel *Vânătorii pe zăpadă* se vede că vânătorii lasă urme, care arată calea numai ce trecută. Ei se mișcă pe diagonală spațială, în adâncime. Este esențială plasarea figurilor și din punct de vedere a micșorării perspective. Acestea sunt caracteristici ale mișcării, accentuate și prin statica copacilor, formând prin siluetele sale un ritm compus unic cu siluetele figurilor, bazat pe contrast – analogie.

Esențială pentru construirea mișcării este direcția. Îndreptarea către ramă sau un alt obstacol este receptată ca încetinire, chiar ca oprire. Spațiul dintre obiectul ce se mișcă și obstacolul nemișcat, contractându-se, se opune mișcării. Pentru a recepta mișcarea, deci, spațiul din fața obiectului ce se mișcă trebuie să fie liber.

Redarea mișcării este o problemă dificilă pentru pictor. Mișcarea cu dinamica cea mai mare este pe diagonală, în special dacă această mișcare este în adâncime sau din adâncime. Este greu de a organiza pânza pentru redarea mișcării de jos în sus – zborul, „înălțarea” lentă. Este clar că aici nu poate fi o îmbinare a momentelor mișcării, deoarece înălțarea nu presupune schimbarea siluetei, dar poate constitui scopul compoziției. Este mult mai greu de a obține imaginea zborului pe verticală. Întotdeauna va părea că obiectul cade. Puterea gravitației se opune zborului nu numai în realitate, dar și în efectul vizual pe imagine.

Mișcarea în tablou noi nu o vedem pur și simplu, mai degrabă o receptăm într-un act unic de analiză vizuală și înțelegere.

Într-o pictură complexă, dinamică, în general este complicat să înțelegi caracterul mișcărilor, neînțelegând sensul întregii acțiuni, spre exemplu caracterul mișcărilor din opera lui Tintoretto *Lupta creștinilor cu turcii* va pune spectatorul în încurcătură.

Noi receptăm timpul evenimentului din tablou, timpul plastic, timp pe care-l înțelegem ca o pânză a acțiunii și mișcării. Dar, probabil că nimic în tablou, chiar și mișcarea, nu are sens în afara contextului, iar receptarea mișcării în tablou este principial contextuală. Timpul ca problemă a compoziției este în mare măsură problema creării contextului. Problema se rezolvă pornind de la întreg, de la legăturile de sens ale „relatării”.

În pictura Renașterii europene, chiar și în secolul al XIX-lea, temele istorice, legendele deseori erau expuse în contextul timpului creării tabloului. Așa erau tratate temele biblice și antice la Masaccio, Mantegna, Botticelli, Rafael, Rembrandt, Velasquez etc.

Alături de caracterul plastic al timpului istoric concret, sens plastic are și transferul timpului. Spre exemplu, este tratată o legendă veche. Dar condițiile propuse – peisajul, arhitectura, hainele, tipajul – poartă semne evidente ale contemporaneității. Sensul transferului este în generalizarea sensului legendei. În multe cazuri între legendă și exprimarea sa, părută „nonsens”, se simt evenimente contemporane, timp istoric, oameni contemporani, mascați de timpul legendei. [16, p. 161] Or, între evenimentul legendei și condițiile contemporane propuse se ascunde contemporaneitatea, ce obține în o astfel de „figură de reprezentare”, un sens general, figurat.

În caz ideal, arta este capabilă să îmbine în imaginea unei mișcări aparte trecutul și viitorul. Dar, real, noi întotdeauna avem de a face cu contextul mișcării, și receptăm mișcarea, în mare măsură, datorită contextului, care leagă nodul mișcărilor, transformând mișcărilor în acțiuni, acțiunile în componente ale evenimentului.

Prin urmare, problema exprimării timpului se rezolvă în multe tablouri prin intermediul reprezentării mișcărilor. Ne referim nu la o scurgere independent receptată sau măsură pentru mișcări, dar la mișcarea cu indicii săi vizibili – exprimatori ai timpului. Dar, e clar, e posibilă și antiteza compozițională. Dacă obiectele și participanții evenimentului după sens sunt imobili, se rezolvă problema exprimării timpului în reprezentarea imobilului. În primul caz, timpul e exprimat în indicii mișcării, presupunând fazele trecute și viitoare, de unde și încotro. În al doilea caz, faza se dilată în timp în rezultatul situației care a creat imobilitatea participanților evenimentului. Imobilitatea exterioară devine unul din indicii acțiunii interioare ce are loc.

În general, trebuie de deosebit acțiunea exterioară și interioară. „Acțiunea interioară nu este doar purtătorul timpului, dar și purtătorul unui lung timp, accentuat de imobilitatea exterioară. Desigur, acțiunea exterioară și interioară nu se exclud una pe alta”, susține N.Volcov. [16, p. 149]

Cu cât este mai puternic în tablou motivul acțiunii interioare, cu atât mai larg este desfășurat timpul. Și posibil că, anume în imobilitatea omului pe imaginea portretistică cel mai bine se redau nu numai caracterul și structura sufletească, dar și timpul desfășurat, viața interioară: originea, activitatea, ideile, soarta.

Plastic, este posibilă mișcarea în afara timpului concret, precum și timpul fără mișcări concrete.

Durata poate fi încremenită și preschimbată în fragment de eternitate, rezolvându-se astfel antinomia finit-infinit. Esența finită a existenței materiale poate fi sugerată de geometria tabloului. Infinitul este prezent prin lumina care inundă spațiul tabloului, prin intensitatea ei. Ea este în stare să contopească spațiul și timpul într-o unitate indivizibilă, putându-se preschimba unul în celălalt: spațiul se face durată și timpul se încheagă și devine spațiu, și ciclul se reia la infinit. Astfel este, spre exemplu, în opera lui Vermeer.

Timpul în tablou, la fel ca și spațiul, este nu doar un element constructiv, dar și formă de sens, componentă esențială a subiectului în relatarea plastică. Iată de ce în imagine apare ca problemă posibilă „infinitul”. Impresioniștii își propun ca obiectiv introducerea în tablou a dimensiunii timp, a esenței inconsistente a luminii. O eternitate a imuabilului încearcă s-o înlocuiască cu reala veșnicie, aceea a schimbării. Ei schimbă tridimensionalul în interiorul căruia domină un fragment încremenit cu senzația fugară, efecte trecătoare de lumină, care capătă în fiecare clipă alt caracter, timbru, intensitate. Totul pentru a surprinde timpul.

Monet „cu ajutorul a două elemente esențiale schimbătoare, lumina solară și apa, înscrie în pictură coordonata cea nouă: durată”, observă G.Popa [13, p. 87]

Din pricina limitelor impuse tabloului, mișcarea pe cale de desfășurare pare un lucru paradoxal, contradictoriu, chiar imposibil. O tendință de așa reprezentare este la cubiști și futuriști. De remarcat sunt operele lui Leger, Duchamp, ultimul punând accentul chiar pe rapiditatea mișcării.

Futurismul va exprima momente succesive, divizate ale mișcării și nu mișcarea însăși, iar abstracționismului îi revine posibilitatea de a crea în adevăr spații ale mișcării.

Op Art-ul creează prin jocul tensiunilor senzoriale ale culorilor, prin apeluri optice mereu schimbătoare, un model particular de durată mereu identică sieși, o durată care nu se desfășoară pe orizontala infinită, ireversibilă, ci în cerc, revenind continuu pe propriile ei urme într-un spațiu care se naște exclusiv din această mișcare circulară a timpului. Este un continuu spațiu-timp.

Nicolas de Stael introduce durata în spațiul tabloului sub aspectul timpului necesar pentru a genera o formă de o anumită configurație și dotată cu o anumită tensiune interioară: viteza de execuție, de plasare a tușelor, duce la apariția de forme mobile sau forme lente până la statice. Timpul este anexat, inclus și asimilat structural forme respective. În modul acesta tabloul devine spațiul unor durate diferențiate. [cf. 13, p. 151]

Tașismul pune accent pe timpul de execuție a unei forme, considerându-l ca o dimensiune a tabloului și în același timp ca un criteriu estetic. Această concepție a fost dusă la extrem de action-painting, care este și o replică la pictura geometrizantă.

Drept procedeu de exprimare a sentimentului de scurgere a timpului legat de structura imaginii este punerea în pagină, ce constă în decuparea prin cadru a imaginii unui obiect. Ceea ce este tăiat de rama tabloului intră sau iese din obiectiv, aflându-se într-o mișcare în care este implicată derularea în timp.

Într-un tablou informal expresia timpului, a acțiunii distructive la care participă hazardul și voința pictorului, rămâne să fie spațiul.

În concluzie, timpul în pictură este reprezentat în dihotomia spațiu-timp, dar are și valori proprii atât ca reprezentare, cât și ca factor de creare a imaginii și valorii artistice. Inventarierea valorilor timpului (și spațiului) în pictură sugerează un sistem de repere teoretice și epistemologice pentru elaborarea unei metodologii specifice receptării acestor valori în operele de pictură.

Bibliografie

1. Brion, M., *Arta abstractă*, București, Editura Meridiane, 1972
2. Popa, G., *Semnificațiile spațiului în pictură*, București, Editura Meridiane, 1973
3. Волков, Н., *Композиция в живописи*, М., Искусство, 1977

РОЛЬ ЛИЧНОСТИ РОДИТЕЛЕЙ И ОСОБЕННОСТИ СЕМЕЙНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В РЕШЕНИИ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ ДЕТЕЙ.

Ковалева Елена, доктор педагогических наук

Семья как социальный институт, где растет, воспитывается, во многом определяет эмоционально-нравственные представления, моральные и правовые чувства, поведение ребенка в обществе. Такие социальные проблемы как хулиганство, безответственность, иждивенчество, потребительское отношение к результатам чужого труда, воровство может быть результатом дефектов характера самих родителей, отсутствие взаимопонимания в семье, ошибками родительского воздействия. В условиях конфликтной семьи ребенок приобретает отрицательный опыт общения. В.А. Лысенко подчеркивает, что различные дефекты семейного воспитания способствует развитию и формированию нервно-психических расстройств и аномалий характера детей, развитию невроза и психологического травматизма.

Посещая психолога, родители понимают психологическую помощь как воспитательные воздействия: «У него трудный характер; он слишком эгоистичен и возбудим, нетерпим к замечаниям» или «ребёнок чрезмерно робок, капризен, слабоволен». Однако родители не понимают в том, что развитие ребёнка и формирование его как личности зависит от личности самих родителей и стиля их воспитания.

А. И. Захаров отмечает, что «родители продлевают свой личностный кризис по существу ценой развития невроза у ребёнка». Делая перенос, они непроизвольно вымещают на своем ребенке свое нервное напряжение, свои взаимные обиды и недовольства, и тем самым принуждают его к исполнению разных взаимоисключающих ролей, которые превышают пределы его адаптационных возможностей. Так, например, отец, работая в силовых структурах и ощущающий необходимость и недостаточность своей физической силы, мужественности и воли требуя от сына семи лет жесткой дисциплины, создавая ребёнку высокие физические нагрузки, регулярно

тренируя его. В результате, учитель обратилась к психологу с запросом о состоянии психологического здоровья ребёнка, который стал отставать в учебе, был пассивным и раздражительным.

В подростковом возрасте, если ущемляется личность ребенка, возникает грубость, как своеобразная форма защиты от посягательств на личность. Следует отметить, что в подростковом возрасте, когда противоречивость возраста связана с перестройкой механизмов социального контроля, осуществления правильного контроля очень сложные и требуют максимальных усилий. Родитель должен очень хорошо знать своего ребенка, понимать динамику его развития, чтобы верно выбирать формы и стиль воздействий. Даже во внешне благополучных семьях, где родители в состоянии, верно, выстраивать свое общение с ребенком из-за своей занятости, они не уделяют необходимого внимания внутреннему миру ребенка. Стремление добиться признания взрослого побуждает ребенка совершать поступки, несовместимые с общественной нормой, отсутствие поддержки самооценки ребенка в подростковом возрасте снижает его самоуважение, которое он пытается восстановить, совершая правонарушения, употребляя алкоголь и наркотики. Исследователи отмечают связь между девиантным поведением и понижением самоуважения ребенка.

Нацеленность родителя на исполнение социальных норм, правил, требований и предписаний приводит к противоречивым отношениям с детьми, которые тяготят к самостоятельному поиску своего образа мыслей, отстаивая позиции в подростковом возрасте. При нарушении взаимоотношений с родителями мнение взрослых не воспринимается и отвергается. Руководствуясь ценностями сверстников часто эгоистическими, подростки отвергают родительский авторитет, но не за счет

окриков, приказов и нравоучений, а за счет повышения требований к нему подростка. Главным недостатком во взаимоотношениях родителей со своими детьми является отсутствие умения проектировать личность своего ребенка. Макаренко А. С. Отмечал: «В некоторых семьях можно наблюдать полное бездумье в этом вопросе: просто живут рядом родители и дети, и родители надеются на то, что все само собой получится. У родителей нет ни ясной цели, ни определенной программы»... В такой ситуации, когда неизвестно чего хотят достигнуть, возможно, совершение многих ошибок.

Первая ошибка – это дефицит общения родителей с детьми. Они мало рассказывают о себе, о своей работе, редко интересуются увлечениями ребенка. Если родители находятся в длительном отсутствии и правомерно называть такие семьи временно неполными. Объективные причины дефицита общения приводят к отдалению детей от родителей, лишают взрослых возможности более активно влиять на ребенка. Практически отсутствует совместная деятельность детей и родителей. А если она и присутствует, то неумение организовать трудовое воспитание ребенка ложится тяжелым бременем и перегрузкой матери. В результате – пренебрежительное отношение к самим родителям, тем усилиям, которые затрачены на обеспечение и уход за ребенком.

Другой ошибкой является бессистемность воспитательных воздействий. Воздействие происходит от случая к случаю, требования непоследовательны и зависят от настроения родителей. У детей теряется нравственный и социальный ориентир. К такому же результату приводит несогласованность действий учителя и родителя, и что еще хуже – их противостояние. Это подрывает авторитет, как родителя, так и учителя. На приеме у психолога мать требует справедливого, беспристрастного отношения к ее ребенку со стороны учителя начальных классов, втягивая в конфликт с учителем не только ребенка, но и психолога. При этом, не понимая, что наносит вред ребенку в первую очередь сама, дезориентируя и противопоставляя сына отношениям в классе.

Неумение воспитывать детей на положительном примере является еще одной ошибкой родителей во взаимодействии с ребенком. Наличие собственных отрицательных примеров сводит на нет воспитательные условия не только самих родителей, но и даже школы. Система запретов как основа семейно воспитания – это неверная организация жизни ребенка, которая порождает отрицательное отношение ребенка к воле старших, замедляет развитие самостоятельности. Активность ребенка – это главный принцип его психологического развития.

Чем старше становится подросток, тем, по мнению некоторых родителей, меньше нуждается в воспитательных воздействиях, поддержки со стороны взрослых. Такое снижение внимания является ошибкой, так как взаимодействие меняет свою форму, но так же необходимо в своей сути. В противном случае снижение воспитательной активности некоторых родителей по мере взросления детей приводит к отдалению от родителей. А надежда на то, что когда ребенок подрастет, он многое поймет и исправится, как правило, не оправдывается, и влечет за собой усугубление психологических проблем ребенка.

Проанализировав ошибки и недочеты родительского воздействия, можно выделить причины их появления, чтобы дифференцированно находить способы их преодоления.

- Ребенок, его внутренняя жизнь не осознается как ценность. И хотя семейные ценности декларируются как первоочередные, однако, занятость родителей, их отчужденность говорит об обратном.
- Родители утратили способность войти во внутреннюю психологическую ситуацию ребенка, не чувствуют его переживаний, не понимают его интересов. Собственная «высота взрослости» мешает понять детей. Взрослому трудно «подняться до высоты детских чувств» (Я. Корчак).
- Дидактизм, критика, создающие эмоциональный дискомфорт, нарушающий контакт с детьми, могут быть следствием воспитательных традиций, в которых

воспитывались сами родители, и теперь сами стремятся механически внедрять и воспроизводить все формы, методы и средства воспитания, сложившиеся в их семьях в период детства. А так же постоянные поучения могут быть вызваны желанием по прежнему видеть в своем ребенке малыша, которым постоянно нужно руководить, подсказывать, и давать оценку и, хотя ребенок в силу возрастной динамики изменился, родители стремятся к сохранению старого стереотипа.

Такая позиция «по вертикали» должна смениться позицией «по горизонтали», так как жесткое вмешательство в социальные отношения ребенка (выбор друзей), определение профессиональной направленности (выбор по указке) порождает не только семейные конфликты, но и наносят вред социальной адаптации ребенка.

Психологические проблемы ребенка, как показали исследования и опыт работы с учащимися, успешно решаются при условии одновременного психологического воздействия на личность и общение родителей, их мировоззрение.

Наше исследование мировоззрения родителей и детей подросткового возраста (8-9 классы) конкретизировали некоторые положения и легли в основу работы с родителями. Было проведено анкетирование, где предлагалось оценить взаимоотношение ребенка с матерью и отцом. А также были предложены подросткам личностные тесты Кеттелла и Лири, социометрия Морено.

Результаты сопоставления полученных данных показали, что интеллектуальные способности детей (фактор В) коррелирует с оценкой взаимоотношений с матерью таких личностных качеств как самостоятельность, практицизм, мужественность (фактор Е, $r=0.42$). Проявление мягкосердечия, альтруизма имеют отрицательную связь с взаимоотношениями с отцом (фактор I, $r=-0.48$).

Изучая социометрический статус подростков, было выявлено, что существует обратная связь с взаимоотношениями с родителями. Следовательно, плохие отношения с родителями компенсируются признаниями сверстников, расположение

которых он добивается. Результаты методик выявили закономерность: подростки с тенденцией к лидерству показывают повышенный уровень нервной напряженности. Риск конфликтов с матерью повышается, когда у ребенка ярко выражена коммуникабельность, открытость ($r= 0.4$). Более благополучные отношения с матерью при условии подавления своих интересов, приспособления (Лири, 8 оптант). У дружелюбных детей лучше выражены взаимоотношения с отцом ($r= 0.417$). Чем выше самоконтроль и дисциплинированность (фактор Q3), тем лучше контакт с отцом ($r=0.645$).

Полученные данные подтверждают значение взаимоотношения родителей и детей для личностного развития ребенка. Воздействуя на личность родителей, включая его в активную познавательную позицию в процессе взаимодействия с ребенком, обогащая педагогическими знаниями, можно опосредованно решать психологические проблемы детей.

Summary

The personality of parents determines the peculiarities of collaboration with children. Parents' recognition of their relations with a child optimizes the educational influence. Mistakes, which the parents commit while trying to educate a child traumatize the child's personality and spoil the relations between parents and children. Children's socialization in majority of cases depends upon the peculiarities of relationship between parents and their children.

Литература

1. Блохина Л. А. Методика воспитательной работы в современной школе. - М., 1997.
2. Гиппенрейтер Ю. Б. Общаться с ребенком. Как? - М., 2007.
3. Орлов Ю.М. Психология личности и сущности человека: Парадигмы, проекции, практики. - М., 1995.
4. Реан А. А., Коломенский Я. Л. Социальная педагогическая психология. - С-Пб., 1999.
5. Учителям и родителям о психологии подростка. / Под ред. Г. Г. Аракилова. - М., 1990.

FUNDAMENTAREA JURIDICĂ A LIMITĂRII DREPTURILOR OMULUI

Tatiana Focșa, lector UPS „Ion Creangă”

Trăim cu toții timpuri tumultuoase în care doar schimburile din domeniul constantului: ne aflăm permanent în căutarea echilibrului, visăm în o lume a libertății, a democrației fără frontiere, lume care pînă în prezent este obsedată și disperată de încălcarea drepturilor omului.

Deși societatea internațională și-a adus aportul maxim la protejarea și consacarea drepturilor și libertăților omului, considerîndu-le drept valoare supremă și recunoaște relațiile de interdependentă și intercondiționare între acestea și democrație, egalitate și libertate, lotuși în sistemele normative internaționale și naționale se evidențiază situații, împrejurările cărora determină limitări sau restricții ale drepturilor și libertăților omului.

Este vorba de o încălcare a principiului arhicunoscut și unanim consacrat de legislațiile statelor democratice sau de o interpretare eronată a reglementărilor internaționale și naționale.

Exercitarea drepturilor și libertăților este însoțită de responsabilitate» de posibile restricții determinate de măsura și limitele libertății stabilite de lege, principiile umanității, solidarității și moralității, Acest postulat este formulat în art.29 al Declarației Universale a Drepturilor Omului: „în exercitarea drepturilor și libertăților sale, fiecare persoană este supusă numai îngrădirilor stabilite prin lege în scopul exclusiv al asigurării recunoașterii și respectului drepturilor și libertăților celorlalți și în vederea satisfacerii cerințelor juste ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale, într-o societate democratică.”

Restricții se conțin și în art. 19 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, care prevede „nimeni nu trebuie să aibă ceva de suferit din pricina opiniilor sale”. Aparent ar fi vorba de limitarea dreptului la libertatea de exprimare (prevăzut la al. 2 al aceluiași articol), însă menirea acestei reglementări este de a evidenția faptul că exercitarea tuturor libertăților comportă îndatoriri și răspunderi speciale și că, în consecință, acestea pot fi supuse unor limitări (reglementate expres prin lege) cu scopul de a asigura:

- respectarea drepturilor sau reputației

altora;

- apărarea securității naționale;
- apărarea ordinii publice, sănătății sau moralității.

Același Pact prevede posibilitatea interzicerii acțiunilor anti-umane și amurale cum ar fi: propaganda războiului, demonstrațiile și tot feluri de îndemne la ură națională, rasială sau religioasă, care constituie o incitare la discriminare, la ostilitate sau violență interzisă prin lege (art- 20).

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale permite în art. 4 limitarea drepturilor omului, fapt care este compatibil cu natura drepturilor în cauză și exclusiv cu scopul de a contribui la bunăstarea cetățenilor într-o societate democratică.

Pentru că RM este un subiect activ al relațiilor internaționale, respectiv este parte la actele internaționale menționate, și-a onorat sacra obligație de a racorda legislația națională la standardele internaționale. Astfel, în art.54 al Constituției RM, legiuitorul motivează necesitatea limitării drepturilor omului: „exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune după caz. pentru; apărarea siguranței naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și libertăților cetățenilor, desfășurarea anchetei penale, prevenirea consecințelor unei calamități naturale ori avarii”. Legiuitorul vine cu o concretizare declarînd că restrîngerea nu neagă existența dreptului sau a libertății, ci stabilește limitele acestora.

Prin intermediul consacării valorilor supreme ale statului enumerate mai sus, legiuitorul nostru indirect interzice propaganda și agitația, menirea cărora este de a determina pe oameni la ură rasială, religioasă, națională. ta discriminare

șt război. Legislația RM stabilește răspundere pentru încălcarea acestor norme imperative. Astfel, art. 139 al CP al RM prevede răspundere penală pentru acțiunile de planificare, pregătire, declanșarea sau ducerea războiului, art. 140 - pentru propaganda războiului, art. 141 - pentru activitatea mercenarilor, art. 143 - pentru aplicarea mijloacelor și metodelor interzise de ducere a războiului. Legislația RM conține interdicții ce privesc limitarea libertății exprimării, care sunt într-o corespundere absolută cu standardele internaționale menționate mai sus.

Astfel, o restricție a libertății exprimării, necesară pentru asigurarea protecției demnității, onoarei și reputației profesionale, se conține în art. 16 al Codului civil al RM. Potrivit acestui articol, orice persoană în a cărei privință a fost răspîndită o informație ce lezează onoarea, demnitatea și reputația profesională este în drept să ceară dezmințirea acestei informații (prin intermediul unei modalități stabilite de instanța de judecată în dependență de mijloacele utilizate de vinovat) și repararea prejudiciului material și moral cauzat astfel.

O reglementare asemănătoare cuprinde și art. 4 al legii presei nr. 243-XIII, care este însoțită de argumente bine fundamentate ce demonstrează necesitatea unei astfel de restricții: „publicațiile periodice și agențiile de presă publică, potrivit aprecierilor propriu orice fel de materiale și informații, ținînd cont de faptul că exercițiul acestor libertăți ce comportă datorii și responsabilități, este supus unor formalități, condiții, restrîngerii și unor sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsurile necesare. Într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea crimei, ocrotirea sănătății, protecția moralei, protecția reputației sau apărarea drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea unor informații

confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judiciare”.

Îngrădirea unui alt drept - accesul liber la informație este instituită de legea nr. 982-XIV privind accesul la informație. Alineatul 2 al art. 7 susține că accesul la informațiile oficiale nu poate fi îngădit, cu excepția:

- informațiilor ce constituie secret de stat;
- informațiilor confidențiale din domeniul afacerilor;
- informațiilor cu caracter personal;
- informațiilor ce țin de activitatea operativă și de anchetă a organelor de resort în cazuri indicate de lege.

Principiile democratice de guvernare cît și obligația supremă a statului de a garanta și proteja valorile supreme enumerate, în modul cel mai complet de către legea presei a determinat legiuitorul să sancționeze aceste restricții.

O deosebită importanță prezintă Constituția Federației Ruse care la art. 56, prevede expres că, în condițiile stării excepționale, pentru asigurarea securității naționale și ordinii de drept, pot fi instituite restricții ale drepturilor și libertăților omului cu indicarea strictă a limitelor și termenului. Același articol conține o enumerare a drepturilor a căror natură exclude din start orice limitare; este vorba de dreptul la viață, integritate fizică și psihică, libertatea conștiinței și religiei, dreptul la viață intimă, privată și familială, dreptul la domiciliu, locuință și inviolabilitatea acestora, dreptul la proprietate privată.

Republica Moldova s-ar putea inspira din experiența pozitivă a Federației Ruse și dedica un articol al Constituției acestei probleme.

În concluzie menționăm, că reglementările restrictive prin însăși destinația lor nu sunt o încălcare a principiului libertății și o negare a democrației, ci un mecanism eficient și necesar de realizare a acestuia fi garantare a valorilor supreme ale societății noastre.

Cele expuse mai sus confirmă actualitatea adevărului exprimat de revoluționarii francezi potrivit căruia libertatea fiecărui om se termină acolo unde începe libertatea altui om și că „libertatea nu înseamnă a trăi după bunul tău plac, ci a trăi după legi drepte”.

Summary

The problem of the defence of human rights has always preoccupied the peoples' mind. The human rights is of great importance on the constitutional plane and for the future special laws that have to be adopted on the basis of the Constitution.

Bibliografie

1. Declarația universală a drepturilor omului 10.12.1948;
2. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice 16.12-1966;
3. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale 16.12.1966;

4. Constituția Federației Ruse 12.12.1993;
5. Constituția RM 29.07.1994;
6. Codul civil nr.726-III, 14.06.2002;
7. Codul penal [nr.985-XV, 8.04.2002](#);
8. Legea RM nr.982-XIV privind accesul la informație nr. 982-XIV, 11.05,2000;
9. Legea RM nr.243-XIII presei nr.243-XIII,26.10.1994;
10. Teodor Cîrnaț Proiecția juridică a drepturilor omului. Chișinău 2003

DEFICITUL DE ATENȚIE ȘI HIPERACTIVITATE

Cubarov Olimpiada, doctorandă

As recently as twenty years ago, the term Attention Deficit Hyperactivity Disorder was virtually unheard of. It's not that the malady wasn't around; it's just that the label hadn't been coined back then.

ADHD has gone from an obscure medical footnote to a household word in record time. Unfortunately, this disorder is largely misunderstood and it is the most prevalent chronic health condition among school age children.

Deficitul de atenție și hiperactivitatea este o disfuncție neuro-comportamentală ce afectează 3-7% din școlari și care dintr-un termen medical puțin folosit a ajuns, în scurt timp, cuvânt familiar. Spre regret, această tulburare nu este înțeleasă încă și prevalează ca boală cronică în rândul școlarilor (*Clinical practice guideline, Pediatrics 2000*).

Manualul de diagnostică și statistică a disfuncțiilor mentale, publicat de Asociația Americană a Psihiatrilor descrie 3 tipuri de [deficit de](#) atenție și hiperactivitate:

1. Neatenția - copilul nu se poate concentra sau nu se poate concentra asupra unei activități;
2. Hiperactivitatea – impulsivitatea - e foarte activ și deseori acționează

fără să gândească;

3. Mixt - neatent, impulsiv și prea activ.

În ultimul deceniu numărul celor diagnosticați cu deficit de atenție și hiperactivitate a crescut enorm. Diagnosticul de deficit de atenție și hiperactivitate este foarte controversat. Sunt medici care consideră că deficitul de atenție și hiperactivitatea drept condiție nu este una biologică, ci de origine psihologică.

Nu există un test precis care ar identifica deficitul de atenție și hiperactivitatea. fapt ce complică diagnosticarea tulburării. Deficitul de atenție și hiperactivitatea este definit de Academia Americană de Pediatrie drept o stare a creierului ce face dificil pentru copil să-și controleze comportamentul.

Deși tulburarea se poate manifesta diferit (deja am menționat că lipsa de concentrare, hiperactivitate și impulsivitatea sunt principalele caracteristici ale copilului cu deficit de atenție și hiperactivitate), mulți copii suferă din cauza problemelor academice, cu dificultăți în relațiile cu membrii de familie și cu semenii lor, se confruntă cu nereușita școlară și se supraapreciază.

Unii părinți care au copii diagnosticați cu deficit de atenție și hiperactivitate simt că au

eșuat în postura de părinte. Ei înțeleg că odraslele lor sunt mai puțin perfecte, fapt ce poate cauza sentimente deosebit de puternice de disperare și neajutorare. Concepțiile greșite și prejudecățile merg mână în mână cu dezinformarea.

Chiar dacă această tulburare este cap de listă a problemelor de educație și sănătate, o adevărată înțelegere a ce este deficitul de atenție și hiperactivitatea și cum se tratează suferă eșec la nivelul masei.

Cauzele deficitului de atenție și hiperactivității nu sunt pe larg cunoscute și nu pot fi sortate într-un container precum și comportamentul copilului cu DAH nu poate fi ușor diagnosticat.

Mai grave sînt implicațiile sociale care acompaniază o astfel de tulburare:

- 21% din adolescenți cu DAH chiulesc repetat de la școală;
- 35% renunță la școală eventual;
- Copii cu Deficit de atenție și DAH sunt predispuși să experimenteze cu drogurile și alcoolul;
- în cazul copiilor cu Deficit de atenție există o mai mare posibilitate să fie implicați în accidente;
- Copii cu Deficit de atenție nu se descurcă la școală, scade autoaprecierea și este puțin probabil să aibă succes ca adulți (*Shaywitz BA, Fretcher JM, Shaywitz SE. – 1995*).

Copii cu deficit de atenție și hiperactivitate pot avea o reținere de 30% a abilităților de concentrare și de memorizare. Aceasta înseamnă că un copil de 9 ani se poartă ca unul de 6 ani în ceea ce privește abilitatea de concentrate și controlul de sine. Imaginați-vă cât e de greu pentru un elev din clasa I să stea și să se concentreze asupra instrucțiunilor din clasa a 4-a și vă veți da seama cât e de complicat pentru copilul cu deficit de atenție și hiperactivitate să funcționeze în grupul de copii de vârsta lui. Aceasta nu înseamnă că e mai puțin inteligent, ci este afectată abilitatea de a-și controla impulsurile

Cîteva simptome ale deficitului de atenție și hiperactivității sînt:

- Nu atrage atenție la detalii;
- nu pare să asculte când i se vorbește direct;
- Poale fi ușor distras
- Are dificultăți în organizarea și finisarea sarcinilor;

- Agită mâinile și picioarele și nu poate sta locului;
- Aleargă și s cațără în momente nepotrivite (parcă are motorăș);
- Vorbește fără întrerupere;
- întrerupe conversații și intervine în jocurile altor copii;
- Evită sarcinile care necesită efort mental (tema pentru acasă, jocuri, etc.);
- Face lucruri periculoase fără să se gîndească la consecințe

Studiile recente indică că DAH nu este o tulburare a atenției cum au presupus cercetătorii. Tulburarea este legată de eșecul în dezvoltare a activității creierului ceea ce fundamentează inhibiția și controlul de sine, Această pierdere a controlului de sine slăbește la rîndul ei alte funcții importante ale creierului, cruciale pentru menținerea atenției (*Brown RT, Freeman WS, Perrin JM, Stein MT, Amler RW, Feldman HM. – Pediatrics 2001*).

Cercetările realizate de Institutul Național a Sănătății Mentale din USA au evidențiat că cortexul prefrontal de dreapta, doi ganglioni baniu și regiunea vermis a cerebelului sînt semnificativ mai mici, decît normal, la copii cu DAH. Altfel, din cauza că ariile creierului care reglează atenția sînt reduse în mărime la copii cu DAH are loc dereglarea atenției.

În cazul copiilor cu deficit de atenție și hiperactivitate problemele de atenție pot fi cauza unor dificultăți academice importante. Dezbaterile asupra felului cum se tratează DAH sînt o sursă constantă de discuții. Unii recomandă medicamente, pe cînd alții aleg terapia comportamentală cu scopul de a minimaliza simptomele. Totuși specialiștii cad de acord asupra unor recomandări ce pot fi oferite părinților și pedagogilor care au în grijă copii cu deficit de atenție și hiperactivitate.

Ce pot face părinții?

- Să anticipeze problemele și să elaboreze un plan de intervenție;
- Să stabilească reguli clare, limite și așteptări;
- Să folosească tabelele și listele în loc de adresarea directă;
- Să utilizeze întărirea pozitivă și consecințele logice;
- Să colaboreze cu pedagogii cu privire la

modificările și acomodările necesare;

- Să caute oportunități pentru a susține și a lăuda punctele forte ale copilului, în special în domeniul non-academic;
- În dependență de vârsta copilului, părintele trebuie să-i vorbească despre specificul deficienței care o are, utilizând cărți și websit-uri pentru copii;
- Să se asigure că cei care au grijă de copil precum și liderii grupurilor sau programelor extrașcolare cunosc strategii pe care părinții și școala le consideră efective.

Ce pot face pedagogii?

- Să asigure acomodarea individuală potrivită copilului;
- Să urmărească consistent un plan comportamental;
- Să întărească comportamentele potrivite;
- Să găsească oportunități pentru folosirea abilităților și talentelor copilului în școală;
- Să colaboreze și să comunice regulat cu părinții.

Există mai multe strategii menite să ajute părinții și pedagogii să se descurce cu copiii ce suferă de deficit de atenție și hiperactivitate. Acești copii sunt receptivi la ajutorul din exterior și cu ei ușor se pot stabili contacte, dar activitățile de recuperare, pentru ca să fie eficiente, trebuie să fie organizate sub formă de joc și e necesar de

schimbat atitudinea față de copii cu deficit de atenție și hiperactivitate.

Bibliografie

1. American Psychiatric Association: *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, Fourth Edition. Washington, DC, American Psychiatric Association. 1994.
2. American Psychiatric Association *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. 4th ed* American Psychiatric Association: Washington, DC; 2000,
3. American Academy of Pediatrics. Clinical practice guideline: *Diagnosis and evolution of the child with attention-deficit /hyperactivity disorder-* Pediatrics 2000.
4. Brown RT, Freeman WS, Penn JM, Stein MT, Amler RW, Feldman HM *Prevalence and assessment of attention-deficiti/hyperactivity disorder in primary care settings.* Pediatrics 2001.
5. Cantwell DP, Baker L *Association between attention deficit-hyperactivity disorder and learning disorders.* J Learn Disabil 1991.
6. Shaywitz BA, Flolcher JM, Shaywitz SE *Defining and classifying learning disabilities and attention-deficit/aUention-deficit/hyperactivity disorder-* J Child Neurol 1995.

FORMAREA DEPRINDERILOR DE A ÎNȚELEGE MESAJUL VERBAL PENTRU O COMUNICARE CORECTĂ

Popovici Angela, doctorandă

Aristotel a lansat un temei veritabil: „Sîntem ceea ce facem în mod repetat. De aceea măiestria nu este un act, ci o deprindere”, motiv, care ne promovează să credem că tot ceea ce sîntem căpătăm prin deprinderi, educație, învățare. Caracterul nostru este întemeiat pe un complex de deprinderi – factori foarte activi în viața noastră. Deprinderile ne exprimă în mod constant, zi de zi, caracterul, și tot ele ne determină eficiența sau ineficiența; pot fi învățate și șablonate, presupun un întreg proces și o imensă, profundă consacrare. Cu gîndul de a suscita aceste adevăruri vom releva pe parcurs și

rolul formării deprinderilor de a înțelege mesajul oral în procesul de predare-învățare a limbii române în școala alolingvă.

Predarea unei limbi străine, în cazul nostru a limbii române, presupune formarea competenței comunicative ca obiectiv fundamental. Deși se interpretează diferit, competența de comunicare reprezintă un concept psiholingvistic și metodologic care se situează în centrul didacticii limbilor. Atît din perspectivă psihologică, cît și din punct de vedere metodologic, se disting patru competențe

fundamentale ale activității comunicative: audierea, vorbirea, citirea și scrierea.

Audierea este o activitate de gândire mnemonică perceptivă: - perceptivă – deoarece în cadrul audiției se realizează recepția, percepția; de gândire – fiindcă realizarea audiției este legată de operații de gândire: analiza, sinteza, inducția, deducția, compararea atc.; mnemonică – pentru că în cadrul audiției se realizează identificarea, păstrarea în memorie, asimilarea informației.

Audiția constituie baza comunicării. Formarea competențelor de vorbire orală începe cu formarea competențelor de audiere. Vorbirea și audierea sînt două părți interconexe ale comunicării orale.

Înțelegerea se formează în contextul vorbirii, vorbirea – în procesul înțelegerii mesajului verbal. Audierea este și scopul, și mijlocul studierii limbii române pentru elevii alolingvi, deci, deprinderile de a recepta un mesaj verbal joacă un rol incontestabil în studierea unei limbi nematerne.

Însușirea deprinderilor unei activități verbale noi presupune că elevul involuntar aplică mecanismele verbale care funcționează deja în limba sa maternă. În acest context vom menționa că activitatea verbală are la bază diverse mecanisme universale – funcționale. Printre cele mai importante sînt conștientizarea și memoria operativă și permanentă (5, p.81). De subliniat că în tipurile receptive de activitate verbală, audierea și scrierea, orientate spre resimțirea mesajului, conștientizarea lui, pot determina atît un rezultat pozitiv, care ar semnifica înțelegerea, cît și un rezultat negativ, care ar semnifica neînțelegerea. În literatura de specialitate se deosebesc o serie de factori care influențează procesul conștientizării:

- organizarea semantică a materialului verbal (numărul unităților supuse recepției);
- corelația interlingvistică (elevul audiază un text în limba română și trebuie să-l reproducă în aceeași limbă sau în limba maternă);
- procesul conștientizării depinde de structura textului.

Memoria, ca activitate intelectuală a omului, constituie baza dezvoltării psihice și lingvistice a individului, care în același timp reprezintă baza

activității verbale în limba maternă și în limba străină (5, p.81). În procesul audierii și citirii, recunoașterea cuvintelor, a structurilor gramaticale, interpretarea de tip comunicativ și stabilirea conținutului semantic al propoziției se realizează pe baza actualizării acestui material lingvistic și a memoriei de lungă durată.

Însăși activitatea verbală se realizează prin intermediul memoriei operative (3, p.188; 6, p.113). Din cele discutate mai sus vom conchide că înțelegerea conținutului textului și vorbirea ulterioară reprezintă rezultatul audierii.

Audierea este un proces de receptare a comunicării orale de către ascultător în vederea extragerii semnificației unităților de limbă.

Audierea are drept scop:

- formarea deprinderilor de a înțelege mesajul oral;
- reacționarea adecvată la cele auzite.

În activitățile de recepție orală elevul recepționează și prelucrează un mesaj oral produs de unul sau mai mulți vorbitori. În fiecare din aceste cazuri elevul poate audia pentru a înțelege: o informație globală; o informație specifică; o informație detaliată; sensul implicit al discursului (2, p.45).

În cadrul audierii, profesorul trebuie să țină cont de următoarele:

- ce tipuri de texte / mesaje elevul va trebui să fie capabil să înțeleagă;
- în ce scopuri va audia; în ce tip de audiție va fi implicat.

Determinînd esența audierii se disting două concepții:

- „receptarea – proces de evidențiere și de însușire a semnelor informative (adică, formarea modelului);

- cunoașterea – recunoașterea modelului creat drept rezultat al comparării lui cu etalonul (4, p.215). Vizînd aceste procese, majoritatea autorilor pun accentul pe strînsa lor corelație și interdependență, care poate avea caracter conștient și caracter inconștient. În procesul comunicării verbale domină recunoașterea simultană, prezența și desfășurarea operațiilor logice, care depind de tipul înțelegerii directe sau indirecte.

Procesul de audiere cunoaște unele dificultăți suplimentare întîmpinate de elevi, reținerea întregii informații, includerea faptelor în contextul general, înțelegerea motivelor și a

sensului ascuns al mesajului. Pentru depășirea acestor dificultăți sînt necesare: orientarea, atenția, interesul față de tema mesajului, o anumită viteză a prelucrării cognitive a informației.

Cu referire la dificultățile audierii, Z.Klîcinikova, deosebește două motive:

- orientarea atenției elevilor asupra sensului general al conținutului și incapacitatea înțelegerii detaliilor, care, deși secundare, sînt esențiale pentru înțelegerea informației;
- schimbarea prea bruscă a accentului de la forma lingvistică la conținut (6, p.113).

Dacă audierea presupune prezența unui nivel destul de înalt al automatismelor lexicale, gramaticale și fonetice, vom căuta să-i deprindem pe elevi să depășească unele dificultăți ce pot apărea, or, formarea deprinderilor de a înțelege mesajul oral va conduce la o comunicare corectă.

O importanță deosebită în procesul audierii o au: perseverența, ingeniozitatea, capacitatea de a audia și de a reacționa rapid la tot felul de semnale ale comunicării (pauze, accente, întrebări retorice etc.).

Pe de altă parte, trebuie de luat în considerație dependența audierii de condițiile receptării, în primul rînd, tempoul mesajelor verbale, care va determina viteza și exactitatea înțelegerii la auz, precum și eficiența memorării. Pentru eficiența audierii o anumită importanță o are audierea repetată a unuia și aceluiași mesaj (sarcină textuală).

Conform unor studii, audierea repetată a mesajului ușurează înțelegerea cu 16,5%; a treia audiere cu 12,7% (în comparație cu a doua), audierea ulterioară nu îmbunătățește considerabil înțelegerea mesajului (7, p.51).

Se știe că receptarea vorbirii la auz începe prin evidențierea elementelor de orientare semantice: intonația, ritmul, pauzele, accentul logic. Pentru evidențierea elementelor semantice în sarcinile textuale pot fi folosite cuvintele evidențiate, repetările, titlul, desenele etc. S-a menționat mai sus că în sfera gramaticii apar diferite dificultăți. De multe ori ele sînt determinate de prezența unor forme care nu sînt proprii limbii materne a elevilor. Dificultățile fonetice ale vorbirii sînt majore, mai ales, la etapa inițială a studierii limbii române ca limbă străină. Dezvoltarea mediocră a auzului fonematic, lipsa deprinderilor de

pronunție sustrag atenția elevilor de la forma verbală a mesajului și, ca rezultat, nu se cunoaște sensul cuvintelor și al sintagmelor – unități ale receptării.

Deci, se impune chiar din primii ani de studii educarea la elevi a auzului fonematic, adică capacitatea de a identifica și diferenția sunetele limbii ce contribuie la realizarea unei pronunțări / comunicări corecte. Procesul de audiere necesită o atenție deosebită din partea profesorului filolog, atunci cînd își organizează proiectarea lecției / desfășurarea acesteia în cadrul instruirii elevilor și va ține cont de unele metode și tehnici de audiere.

În conformitate cu noile regulamente, (Ghidul de implementare a curriculumului modernizat în învățămîntul liceal, predarea limbii și literaturii române în școala alolingvă), proiectarea demersului didactic presupune mai multe operații.

Deprinderile integratoare țin de cele două operații esențiale ale oricărui act de comunicare: exprimarea (emiterea) mesajului și înțelegerea (receptarea) acestuia. Receptării i se subordonează înțelegerea după auz și lectura, iar emiterii – vorbirea și scrierea.

În procesul de însușire a limbii române ca limbă-țintă, audierea stabilește legături strînse cu alte activități integratoare:

- pronunțarea, pentru a desluși și a înțelege cele rostite de vorbitor;
- vorbirea, pentru a organiza sunetele într-un mesaj și pentru a-și perfecționa propria rostire;
- citirea, pentru receptarea unui text scris (2, p.46).

Un profesor iscusit nu va uita că aceste tipuri de activități lingvistice sunt dependente

reciproc și va desfășura activitatea de instruire prin combinarea exercițiilor de audiere cu cele de vorbire, citire și scriere. Dacă audierea presupune dezvoltarea unor cunoștințe, capacități și deprinderi, profesorul va căuta să structureze lecția în așa fel, încît elevul să fie capabil:

- să recepteze auditiv limba vie;
- să înțeleagă conținutul mesajului recepționat;
- să segmenteze textul în părți logico-semantice;
- să memoreze cuvintele, expresiile, îmbinările de cuvinte;

- să selecteze evenimentele esențiale și secundare ale textului audiat;
- să identifice personajele textului;
- să asocieze conținutul mesajului audiat cu mesaje propuse;
- să diferențieze particularitățile de stil ale textelor audiate;
- să reorganizeze evenimentele, faptele cuprinse în mesajul audiat;
- să formuleze atitudinea față de cele expuse.

„În funcție de obiectivele de referință ale studierii limbii și literaturii române, indicate în curriculum, fiecare profesor formulează obiectivele operaționale în mod creativ și original, în asemenea condiții elevul se va implica activ în procesul de instruire”(1, p.50).

Pentru formarea deprinderilor la elevi de a înțelege mesajul verbal, profesorul va căuta să opereze cu mai multe metode și tehnici de audiere, care cu siguranță vor facilita demersul didactic. Vizînd această problemă, se va ține cont și de cele trei etape ale procesului de audiere: preaudierea, audierea și postaudierea (2, p.46).

În cadrul primei etape, elevii trebuie să fie motivați, mobilizați și încurajați, provocînd curiozitatea lor, ceea ce este foarte important, pentru a asculta o informație sumară despre textul audiat /de a face presupuziții referitor la ceea ce urmează să audă. Reieșind din aceasta, se vor susceda următoarele: să aducem la cunoștința elevilor ce fel de text vor asculta; să efectuăm lucrul asupra cuvintelor necunoscute; să formulăm într-un enunț informația de bază; să prezentăm o variantă prescurtată a textului; să formulăm o listă a propozițiilor-cheie; să inițiem o conversație; să propunem elevilor formarea unui clustering etc.

Etapa de audiere sau audierea propriu-zisă a textului poate fi realizată atît cu ajutorul mijloacelor tehnice (casetofon, înregistrări audio, calculator), cît și prin prezentarea mesajului de către profesor sau elevi. Această etapă centrală urmărește sarcinile care trebuie efectuate în urma textului audiat, și anume: de constatare a evenimentelor / faptelor din text (se va stabili ce fel de text este: dialog sau monolog, interviu; despre cine, despre ce este textul; dacă există o conexiune dintre imagine și text); de corelare a componentelor textului audiat (se va face o legătură a componentelor textului cu cele auzite;

cu tema, ideea textului; cu evenimentele, faptele descrise în text); de realizare a unor sarcini în scris (se va urmări să se completeze unele scheme, tabele; să aleagă varianta corectă din cele propuse; să fixeze expresiile-cheie; să clasifice cuvintele după categorii etc.). Pentru a forma la elevi deprinderi de a înțelege mesajul audiat, pentru a simplifica perceperea textului vom folosi chestionarul care include răspunsuri la întrebările formulate cu ajutorul pronumelor interogative (Cine? Ce? Cînd? Unde? Cum? etc).

Cea de-a treia etapă, postaudierea, se realizează pentru a verifica înțelegerea globală a textului audiat; învătă elevii să formuleze propriile sale opinii; dezvoltă capacitatea elevilor de a înțelege și a reproduce informația recepționată, ca mai apoi să argumenteze / comenteze cele audiate. Se va propune elevilor următoarele repere: să schițeze planul textului; să reproducă textul conform planului; să continue textul; să comenteze ce a fost interesant, nou, important; să interpreteze evenimentele, acțiunile personajelor; să răspundă la întrebări; să comenteze titlul textului; să intituleze altfel textul audiat; să explice anumite fragmente; să-și exprime propria opinie vizavi de cele audiate, ca mai apoi profesorul să poată verifica anumite aspecte gramaticale și de fonetică (pronunțarea unor sunete, accentul, intonația, tonul vocii etc.).

Unul din obiectivele de bază în învățarea limbii române în școlile alolingve este dezvoltarea abilităților de lectură a textelor, ce reprezintă un model de limbă literară, creînd condiții pentru formarea deprinderilor de a pătrunde în logica structurii textului și perfecționarea deprinderilor de a înțelege un mesaj verbal și a produce un act de vorbire în limba a doua, dezvoltarea tuturor deprinderilor integratoare: audierea, vorbirea, lectura și scrierea.

Pentru a audia un text elevul trebuie să fie motivat, iar slaba motivație a procesului de audiere scade legătura cu celelalte activități integratoare: pronunțarea, vorbirea și citirea. Astfel, înțelegerea după auz se cere cercetată, în vederea elaborării unei metodologii științifice noi, care ar presupune dezvoltarea unor cunoștințe, capacități și deprinderi în favoarea stimulării elevilor pentru receptarea mesajului emis, reacției adecvate la cele auzite.

ADNOTATION

Understanding the content of a text and the subsequent speaking represents the result of the hearing. The hearing has as purpose: habit's formation of understanding the oral message.

For the formation of this habits the teacher will operate with more methods and techniques of hearing that will make easier the didactic approach.

BIBLIOGRAFIE

1. Curriculum pentru școlile alolingve, clasele V-IX-a. Chișinău, 2006, Tipografia Vite-Jesc;
2. Ghid de implementare a curriculumului modernizat în învățământul liceal, Chișinău, 2007, Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința;
3. Выготский, Л. Мышление и речь. В: Избранные психологические

исследования. Москва: АПН РСФСР, 1956;

4. Гез, Н., Леховитский, М. Методика обучения иностранных языков в средней школе. Москва: Высшая школа, 1982;
5. Зимняя, И. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. Москва: Просвещение, 1985;
6. Клычникова, З. Психологические особенности непосредственного удержания и передачи речевого сообщения. Москва: Наука, 1970;
7. Устинова, В. Об оптимальном количестве предъявлений на слух. Москва: Наука, 1970.

FONDUL DE BAZĂ AL CADRELOR DIDACTICO-ȘTIINȚIFICE ALE UPS „ION CREANGĂ”, (PREZENT ȘI TRECUT)

LUCHIAN Nicolae (17. I. 1923, s. Talmaz, jud. Țighina, R. Moldova). Doctor în economie (1974). Conferențiar universitar (1976). Lucrător emerit al școlii superioare din R.S.S.M. După absolvirea Institutului pedagogic din Chișinău (1950) este numit director adjunct al Școlii Pedagogice din Cahul, apoi director al Școlii Pedagogice din Briceni. A deținut postul de șef al Secției Școlilor Superioare și Medii de Specialitate a Ministerului Învățământului Public al R.S.S.M. Între 1956-1960 a fost șef-adjunct al Secției de Știință, Școli și Cultură a C.C. al P.C.M., în 1960-1967 este ministru adjunct al învățământului Public al R.S.S.M. În 1967-1974 a deținut postul de șef al Secției Știință și Tehnică a Comisiei planificării de stat a R.S.S.M. Prorector pentru muncă științifică la Institutul Pedagogic „Ion Creangă” (1974-1984). În 1984 pensionat. A publicat peste 40 de lucrări științifice și metodice. Ordinul „Insigna de Onoare”.

LUCINSCHI Petru (27.I.1940, s. Rădenii Vechi, jud. Soroca, R. Moldova). A studiat Institutul Pedagogic „Ion Creangă” (1957-1960) și Universitatea din Moldova (1962). Doctor în filosofie (1977). Membru al Academiei de Științe Sociale din Rusia (Moscova). În perioada 1960-1978 a activat în organele comsomoliste,

Galina Bucuci, magistru în istorie de partid și de Stat din republica Moldova. Din 1978 până în 1989 a ocupat posturi de răspundere în aparatul C.C. al P.C.U.S și din republica Tadgichistan. În 1989, revine în Moldova în funcția de prim-secretar al Partidului Comunist al P.C.U.S. După eșuarea puciului din august 1991, colaborator științific superior la Institutul de Cercetări Social-Politice al Academiei de Științe din Rusia (Moscova), director executiv al Fondului de dezvoltare a științelor sociale, între anii 1992 și 1993, ambasador extraordinar și plenipotențiar al Republicii Moldova în Federația Rusă; din februarie 1993 - Președinte al Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a XII-a, 29 martie 1994 - Președinte al Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a XIII-a. Din 1 decembrie 1996 - Președinte al Republicii Moldova. Cavaler al unor distincții de prestigiu; 1998, Marea Cruce a Legiunii de Onoare (Franța); 1999, Ordinul Mîntuitorului (Republica Elenă); 2000, Marele Ordin al Cavalerilor Sfîntului Mormînt (Patriarhia Greacă Ortodoxă, Ierusalim); Ordinul "Steaua României" etc.

MALINOVSKI Tadeuș (14.X.1921, Chișinău, - 27.11.1996, Chișinău). Doctor habilitat în fizică și matematică (1976). Profesor

universitar (1969). Academician al A.Ș.M. (1976). Din 1940 devine student la Institutul Pedagogic din Chișinău și în 1944 absoluește acest institut la Buguruslan (prima promoție). Asistent la Catedra de Fizică a Institutului Pedagogic din Chișinău (1945-1947), profesor de fizică și matematică în școlile nr. 1 și 6 din Chișinău (1946-1948) și la școala medie din Olănești (1948-1950). Laborant, laborant superior (1950-1953), colaborator științific inferior (1953-1957), iar în 1957 este numit director adjunct al Institutului de Fizică Aplicată, în anii 1974-1978 deține postul de secretar științific principal al Prezidiului A.Ș.M. Director adjunct al Institutului de Fizică Aplicată a A.Ș.M. (1978-1979) și, concomitent din 1964 până la sfârșitul vieții, a condus un laborator la același institut. A publicat peste 650 de lucrări științifice și metodice. Laureat al Premiului de Stat al R.S.S.M (1983, 1994). Ordinul "Marea Cruce a Cavalerilor" - cea mai înaltă distincție poloneză pentru cetățeni străini.

MALINSCHI Vasile (13.V.1912, or. Rîbnița, R. Moldova - 1995, București). Membru al Academiei Române. Membru de Onoare al Academiei de Științe a Moldovei (1991). După absolvirea Academiei Comerciale - Industriale din București și paralel a Facultății de Drept a Universității din București (1936), lucrează la Banca Națională din București. În 1940-1941 a fost colaborator științific superior la Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice în domeniul Istoriei, Economiei, Limbii și Literaturii, iar în 1941-1942 profesor de geografie și istorie într-o școală medie din Kazahstan. Între anii 1943 și 1947 studiază în aspirantură la Institutul de Economie din Moscova. Lector superior la Universitatea din Moldova (1947-1948), lector superior la Institutul Pedagogic din Chișinău (1948-1949). Din 1949 a locuit în România.

MARIȚ Alexandru (1. III. 1921, s. Cojușna, jud. Chișinău, R. Moldova). Doctor habilitat în biologie (1964). Profesor universitar (1975). În anul de învățământ 1940-1941 își începe studiile la Institutul Pedagogic din Chișinău, pe care le continuă după război. După absolvirea Institutului (1951), rămâne să lucreze la aceeași instituție ca lector superior, șef al Catedrei de Biologie, în 1954-1957 a fost șef de catedră la Institutul Pedagogic din Tiraspol. Colaborator științific superior la Institutul de Biologie al

Filialei Moldovenești a A.Ș. a U.R.S.S. (1957-1962), șef de laborator la Institutul de Biologie a A.Ș.M. (1962-1973), șef al Catedrei de Anatomie și Fiziologia Omului (1973-1985), profesor la Institutul Pedagogic "I. Creangă" (1985-1991). Profesor la Institutul Național de Educație Fizică și Sport (din 1991). Autor a peste 200 de lucrări științifice și metodice.

MATCOVSCHI Dumitru (20.X.1939, s. Vadul-Rașcov, jud. Soroca, R. Moldova). Poet, prozator, dramaturg și publicist. Academician al A.Ș.M. (1995). În 1956-1960 a studiat la Facultatea de Istorie și Filologie a Institutului Pedagogic "I. Creangă", în legătură cu fuziunea Institutului Pedagogic cu Universitatea în 1961 a absolvit Universitatea din Moldova. Din 1988 este redactor-șef al revistei "Basarabia". Romanele sale se prezintă ca o amplă monografie epico-lirică a satului basarabean cuprins de mari probleme sociale, dar și de grave crize umane. Operele sale dramatice sînt bine apreciate atât în Moldova, cît și pe alte meridiane. Creația lui D. Matcovschi de la sfârșitul anilor '80 este o mărturie concludentă a angajării plenare a scriitorului în lupta pentru renașterea națională a poporului. Laureat al Premiului de Stat al Republicii Moldova, medalia "Pentru distincție în muncă" și medalia "Mihai Eminescu".

MUSTEAȚĂ, Sergiu

I. Născut la 11 mai 1972, Săiți, r-l Căușeni, Republica Moldova. Studii superioare la Facultatea de Istorie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” (1994) și Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova (1999). Doctor în istorie (1999). Lector-asistent (1994-1999), lector superior (1999-2002), conferențiar (din 2002) la Facultatea de Istorie și Etnopedagogie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău. Fondator și președinte al Asociației Naționale a Tinerilor Istorici din Moldova-ANTIM (din 1997). Fondator și membru al Centrului de Cercetări Arheologice din Republica Moldova-CCARM (1997). Petrece stagierea și este bursier la mai multe instituții din străinătate SUA, Grecia, Germania, Marea Britanie, Ungaria. Publicații peste 100 de monografii, articole științifice, didactice, publicistice.